

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK BİLİMİ BİLİM DALI**

**MİZAH TEORİLERİ VE MİZAH TEORİLERİNE GÖRE
NASREDDİN HOCA FIKRALARININ TAHLİLİ**

DOKTORA TEZİ

**Zülfikar BAYRAKTAR
92-03-1711**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Ali DUYMAZ**

**İZMİR
2010**

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne sunduğum “*Mizah Teorileri Ve Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Tahli*” adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

01.04.2010

Zülfikar BAYRAKTAR

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 05/05/2010 tarih ve 17/31 sayılı kararı ile oluşturulan jüri TDA-Türk Halk Bilimi Anabilim dalı doktora öğrencisi Zülfikar BAYRAKTAR'ın aşağıda başlığı (Türkçe / İngilizce) belirtilen tezini incelemiş ve adayı 10/05/2010 günü saat 15:00'da ^{dk} 120..... süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/başarısız/düzeltilmesi gerekli olduğuna ~~aybiriğiyle~~ / oyçokluğuyla karar vermiştir.

Başkan
Prof. Dr. Ekrem TÜRKMEN

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE
Prof. Dr. Ali DUYMAZ

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE
Prof. Dr. Zeki KAYMAZ

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

ÜYE
Prof. Dr. Metin EKİCİ

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

Prof. Dr. Alimcan İNAYET

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (6 ay süreli)

Tezin Türkçe Başlığı : Mizah Teorileri ve Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Tahlihi

Tezin İngilizce Başlığı : Humor Theories and the Analyze of Nasreddin Hodja's Anecdotes According to Humor Theories

1. Doktora Tezi savunma süresi asgari 90 azami 120 dakikadır.
2. Tutanak (jürinin karar ve imzaları haricinde) bilgisayarda doldurulmalıdır
3. Tez başlığı (İngilizce ve Türkçe) mutlaka belirtilmelidir.
3. Doktora Tez savunmasında üyelerden en az birinin üniversite dışından olması zorunludur.

İÇİNDEKİLER

Söz Başı	5
Kısaltmalar	9
GİRİŞ	
I. 1. Gülme Kavramı	1
I. 2. Mizah Kavramı	16
I. 2. 1. Mizah Yaratma Yöntemleri	19
I. 2. 2. Mizah Çeşitleri	23
I. 2. 2. 1. Nükte	23
I. 2. 2. 2. Hiciv	24
I. 2. 2. 3. Şaka	25
I. 2. 2. 4. Tahkir	25
I. 2. 2. 5. İroni	25
I. 2. 2. 6. İstihza	26
I. 2. 2. 7. Espri	26
I. 3. Türk Halk Edebiyatında Fıkra Türü ve Özellikleri	26
I. 3. 1. Fıkra Kavramı ve Fıkra Türünün Tanımı	26
I. 3. 2. Sözlük ve Ansiklopedilerdeki Fıkra Tanımları	27
I. 3. 3. Araştırmacılara Ait Fıkra Tanımları	32
I. 3. 4. Türk Fıkralarında Konu, Yapı, Muhteva, Tip, Zaman ve Mekân	36
I. 3. 4. 1. Türk Fıkralarının Konuları	36
I. 3. 4. 2. Türk Fıkralarının Yapı ve Muhtevası	39
I. 3. 4. 3. Türk Fıkralarında Tipler ve Şahıs Kadrosu	44
I. 3. 4. 4. Türk Fıkralarında Zaman ve Mekân	46
I. 3. 4. 5. Türk Fıkralarının Dili ve Üslûbu	48
I. 3. 4. 6. Fıkraların Anlatımı ve Anlatıcılar	50
I. 3. 4. 7. Fıkraların Derlenmesi ve Yazıya Aktarılması	54
I. 3. 5. Türk Fıkralarının İşlevleri	54
I. 3. 5. 1. Tenkit	56
I. 3. 5. 2. Eğitim	57
I. 3. 5. 3. Sosyal Bilimlere Kaynaklık Etme	59

I. 3. 5. 4. Millî Kültürün Yaşatılması, Korunması ve Aktarımı	61
I. 3. 5. 5. Eğlendirme	62
I. 3. 6. Fıkranın Anlatmaya Dayalı Diğer Türlerle İlişkisi	63
I. 3. 6. 1. Fıkra – Masal İlişkisi	63
I. 3. 6. 2. Fıkra – Halk Hikâyesi İlişkisi	66
I. 3. 6. 3. Fıkra – Atasözü İlişkisi	66
I. 3. 7. Türk Fıkralarıyla İlgili Tasnifler	67

İNCELEME BİRİNCİ BÖLÜM

I. 1. Nasreddin Hoca Fıkraları	75
I. 1. 2. Nasreddin Hoca Konusunda Türkiye'de Yapılan Çalışmalar	89
I. 1. 3. Nasreddin Hoca Konusunda Türkiye Dışında Yapılan Çalışmalar	93

İKİNCİ BÖLÜM

II. 1. Mizah Teorileri ve Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Tahlili	97
II. 1. 1. Mizahta Üstünlük Teorisi ve Nasreddin Hoca Fıkralarının Mizahta Üstünlük Teorisine Göre Tahlili	102
II. 1. 2. Mizahta Uyumsuzluk Teorisi ve Nasreddin Hoca Fıkralarının Mizahta Uyumsuzluk Teorisine Göre Tahlili	117
II. 1. 3. Mizahta Rahatlama Teorisi ve Nasreddin Hoca Fıkralarının Mizahta Rahatlama Teorisine Göre Tahlili	125

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. 1. Nasreddin Hoca Fıkralarında Mizah Yaratma Yöntemleri, Söz ve Hareket Komiği	132
III. 1. 2. Tablolar	147
METİNLER	187
SONUÇ	393
KAYNAKÇA	496

SÖZ BAŞI

Mizah, olayların komik, çelişkili ve alışılmadık yanlarını yansıtarak insanı düşündürme, eğlendirme ve güldürme sanatıdır, denilebilir. En kaba şakadan, en ince espriye kadar bütün mizah örnekleri, olaylar ve durumlar arasındaki çelişkilerin açığa çıkarılmasına dayanır. Mizah kavramı dolaylı veya dolaysız olarak güldürmeyi ve düşünmeyi amaçlarken, bir yandan da yergiyi, öfkeyi, aşağılamayı içerir. Sevginin ve duygusallığın ifadesinde en etkili yollardan biri sayılır. Bütün bunların yanında mizah, toplumsal olma niteliğini hiç bir zaman kaybetmeyen bir özelliğe sahiptir.

Her ulusun kendisine özgü mizah anlayışı vardır. Bu farklılığın nedeni mizahın toplumsallık özelliğidir. Bir İngiliz'in veya bir Japon'un Türk veya Hint mizahından aynı oranda etkilenmesi düşünülemez. Özellikle söze dayanan mizahın tıpkı şiir gibi yabancı bir dile çevrildiğinde etkisini büyük ölçüde yitirmesi kaçınılmazdır.

Mizahın en temel özelliklerinden biri gülmedir. İnsana özgü bir davranış biçimi olan gülme ile ilgili bugüne değin pek çok araştırmanın yapıldığını söyleyebiliriz. Bu araştırmalarda gülmenin ne anlam ifade ettiği, insanların ne için güldüğü, hangi durumların insanda gülmeye neden olduğu, gülmeyi etkileyen sosyolojik ve psikolojik ve fizyolojik vb. etkilerin neler olduğu araştırılmış ve insan yaşamında duruma göre çok çeşitli gülme durumlarının olduğu ortaya konmuştur. Bu nedenle gülmenin ve onu yaratan mizahın tek ve kesin bir tarifini yapmak mümkün olmamıştır. Yapılan araştırmalarda kesin olarak saptanan bir şey vardır ki, o da gülmenin ya da mizahın insanla, dolayısıyla hayatla sıkı sıkıya bir ilişkisi olduğudur.

Ülkemizde mizah, konu ve alan itibarıyla zengin olmasına karşın, bu alanda yapılan bilimsel inceleme ve çalışmalar hâlâ arzu edilen seviyeye ulaşmamıştır.

Çalışmamızın konusunu, Türk Dünyasında zincirleme bir çoğalma ve zenginleşme ile fıkraları yayılan Nasreddin Hoca'nın fıkralarındaki mizah unsuru oluşturmaktadır. Bu fıkralardaki mizah unsurunun nasıl yaratıldığını bulabilmek için, günümüzde bütün dünyada insanların nelere güldüğünü açıklamaya çalışan görüşleri inceleyip, Nasreddin Hoca fıkraları bu görüşlerden hangisine yerleşebilir, sorusuna cevap aramaya çalışacağız. Ayrıca mizah konusunda çokça münakaşa edilen yeni

teorilerden ve bu teorilerle Nasreddin Hoca fıkralarının nasıl tahlil edilebileceği hususunda görüşlerimizi dile getireceğiz.

Çalışmamızın giriş bölümünde “Gülme” ve “Mizah” kavramları tartışıldıktan sonra “Mizah Yaratma Yöntemleri” ve “Mizah Çeşitleri” gibi konulara açıklık getirilmiştir. Ayrıca “Fıkra” terimi ve Türk halk edebiyatında fıkra türü ve özellikleri yine bu bölümde ele alınan konulardan biridir.

Çalışmamızın birinci bölümünde, Nasreddin Hoca fıkralarından ne anlaşılması gerektiği ve bu fıkraların kültürümüzdeki yeri ve önemi, Nasreddin Hoca fıkralarının yayılma sahaları ve bu fıkraların diğer kültürlerle nasıl yayıldığı, tarihi olarak yaşamış Nasreddin Hoca ile Nasreddin Hoca fıkraları arasındaki ayırım ve Nasreddin Hoca konusunda Türkiye’de ve yurt dışında yapılan çalışmaların neler olduğu ele alınan konular olmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde temel mizah teorileri (Üstünlük Teorisi, Uyumsuzluk Teorisi, Rahatlama Teorisi) açıklanmıştır. Bu açıklamadan sonra bu teorilerle açıklayabileceğimiz Nasreddin Hoca fıkralarını bu bölümde tahlil etmeye çalıştık. Her fıkra metnini her teori ile açıklamak mümkün olmadığından bu bölümde hangi fıkra hangi teori ile açıklanabiliyorsa fikrayı o teori başlığı altında ele alıp değerlendirdik.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise, Fikret Türkmen’in son şeklini verdiği, Fowler’in mizah çizelgesinden yola çıkarak oluşturduğumuz Tablo kısmındaki 444 Nasreddin Hoca fıkrasının tahlilini yapmaya çalıştık. Amacımız, fıkralardaki komik unsurun yapı taşlarını belirlemek ve Nasreddin Hoca fıkralarının mizah türü içindeki yerini tespit etmektir. Böylelikle, Türk milletinin Nasreddin Hoca’nın şahsında nelere güldüğünü, tepkisini hangi yollarla dile getirdiğini anlamak ve yine Türk insanının hayat karşısındaki duruşunu görmek mümkün olacaktır.

Çalışmamızın Metinler kısmına 444 Nasreddin Hoca fıkrası aldık. 444 fıkra metni kullanımımızın özel bir nedeni olmamakla beraber, fıkraları seçerken fıkralardaki mizah kalitesinin Nasreddin Hoca’yı yansıtmaya özen gösterdik. Evrensel bir kimlik olarak düşündüğümüz Nasreddin Hoca fıkralarının metinlerini seçerken özellikle Anadolu

sahasına ya da sadece yazma eserlere bağı kalmadık. Çünkü Nasreddin Hoca tipine bağı kurgulanmış metinler, tarihimizin çeşitli dönemlerinde el yazması biçiminde toplanıp bir araya getirilmiş yazma seçkilerden ibaret değildir. Toplum, bu tip etrafında yine yaratmalarını sürdürmektedir. Tipin ölümsüzlüğündeki ve evrenselleşmesindeki sır da, bu özelliğinde aranmalıdır. Onu, kendimize göre çizdiğiniz sınırlar içinde anlamaya çalışmak, hem sözel eleştiri metinlerini, hem de toplumun bunca özelliğı ve işlevi yüklediğı tipi, gerçek boyutları içinde değıl de; yanıltıcı bir biçimde anlamamıza, yanlış yorumlamamıza yol açar, diye düşünüyörüz.

Bununla beraber, fıkra metinleri belli bir sisteme göre tasnif edilmemiştir. Çünkü çalışmamızdaki amaç mizah teorilerine göre fıkra metinleri tahlil etmektir. Belli bir tasnifin çalışmanın sonucunu değıştirmeyeceğı düşünölmüştür. Yine, fıkra metinlerini hangi kaynaktan aldığımızı belirtmek için her fikranın sol alt köşesine yazar soyadı ve eserin basım tarihini gösterir bir künye koyduk. Böylelikle fikranın hangi sahadan ve kaynaktan alındığını görmek mümkün olacaktır.

Nasreddin Hoca fıkralarını metin bağılamalı bir bakış açısıyla ele alıp öyle değılendirmeye çalıştık. Bizim için önemli olan metnin kendisidir. Tarihi yaşamış olarak kabul edilen Nasreddin Hoca değıl, hali hazırda fıkraları yaşayan Nasreddin Hoca fıkraları bizim için daha önemlidir. Bunun yanında unutulmaması gereken bir diğer husus da, bu fıkraların anlatıcısından ve anlatım ortamından bağımsız düşünölemeyeceğıdir. Çünkü her fıkra her anlatıldığında yeni şeyler kazanmakta ve değışikliğe uğramaktadır. Fıkraların anlatım ortamı, dinleyicisi ve aktarımını yapan yani anlatıcısı her seferinde yeni bir ürün ortaya koymaktadır.

Anadolu sahasındaki bir Nasreddin Hoca fıkrası bazen, az değışikliğe uğrayarak, başka sahalarda da görölebilmektedir. Bu gayet normaldir. Fıkralardaki bazı unsurların değışmesi, fıkraların uzunluk veya kısalığı fikranın anlatıldığı coğrafyanın gelenek, görenek ve anlatım üslubundan kaynaklanmaktadır.

Çalışmamda, bana danışmanlık yapan, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen ve bizlerin yetişmesinde büyük emeğı geçen kıymetli hocam Prof. Dr. Ali DUYMAZ'a teşekkür ederim.

Çalışmamda görüşlerinden ve fikirlerinden yararlandığım değerli hocam Prof. Dr. Metin EKİCİ'ye teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca fikirlerinden ve bilgisinden istifade ettiğim değerli hocam ve ağabeyim Yrd. Doç. Dr. Cengiz GÖKŞEN'e ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

Tez konumu seçmemde ve birçok kaynağa ulaşmamda yardımları olan, Türk Dünyasını ve Türklüğü bize sevdiren, hayatı boyunca öğrencilerine rehber ve örnek olmuş değerli hocam Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN'e şükranlarımı sunarım.

Lisans yıllarımdan beri dostluğumuzu sürdürdüğümüz, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen arkadaşlarım Dr. Erdem UÇAR'a ve Dr. Ahmet SAÇKESEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

01.04.2010

BORNOVA/İZMİR

KISALTMALAR DİZİNİ

Age: Adı geçen eser

agm.: Adı geçen makale

Agy.: Adı geçen yayın

C: Cilt

Doç.: Doçent

Dr.: Doktor

çev.: Çeviren

drl.: Derleyen

DTCF: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

dzl.: Düzenleyen

Fak.: Fakülte

hzl.: Hazırlayan

Prof.: Profesör

S: Sayı

s.: Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

TKAE: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

vb.: Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi

vd.: Ve devamı ve diğerleri

vs.: Vesaire

Yrd.: Yardımcı

Yay.: Yayını, yayınları

GİRİŞ

I. 1. Gülme Kavramı

İnsana özgü bir davranış biçimi olan gülme ile ilgili bugüne değin pek çok araştırmanın yapıldığını söyleyebiliriz.¹ Bu araştırmalarda gülmenin ne anlam ifade ettiği, insanların ne için güldüğü, hangi durumların insanda gülmeye neden olduğu, gülmeyi etkileyen sosyolojik ve psikolojik² ve fizyolojik vb. etkilerin neler olduğu araştırılmış ve insan yaşamında duruma göre çok çeşitli gülme durumlarının olduğu ortaya konmuştur.³

Çalışmamızın bu bölümünde, psikoloji ve iletişim biliminin ortaya koyduğu verilerden de yararlanarak sözsüz iletişim biçimleri arasında yer alan gülme davranışını, gülme üzerine çalışan fikir adamlarının düşüncelerini ve gülme durumlarını incelemeye çalışacağız.

İnsanoğlu, diğer varlıklardan farklı ve ayrıcalıklı olarak duygu ve düşüncelerini hem sözlü hem de sözsüz ifadelerle anlatma yetisine sahiptir. İnsanın beden yapısı, hareketleri, oturuşu, kalkışı ve yüz ifadeleri onun karşısındaki ile iletişim kurmasına olanak sağlamaktadır. İnsanlar özellikle sözsüz mesajlarını yüz yüze ilişkilerde daha çok kullanırlar. Sözsüz iletişim vasıtaları içinde sınıflayabileceğimiz yüz ifadeleri, daha çok bireyin ruhsal durumu, duygusal yanı hakkında mesajlar vermektedir. İnsanların duygularını, sevinçlerini ve kederlerini yüzlerinden okumak genelde mümkündür. Kızgınlık mutsuzluk, hayret ve sevinç gibi ruh dünyamızın habercisi duygular en iyi yüz ifadeleri ile açığa çıkar ve ifade edilir.⁴

Üzüntü ve ağlama gibi insan davranışları içinde en karmaşık olanlarından biri de

---

¹ Fikret Türkmen. **Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi (Burhaniye Tercümesi) Transkripsiyon, İnceleme, Metin**, İlaveli II. Baskı, Akademi Kitabevi, İzmir: 1999, s. 21.

² Mehmet Y. Öztürk. **Skizofreniklerde Mizah Yeteneği**, Uzmanlık Tezi, Anadolu Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Bilim Dalı, Eskişehir: 1981; Hippokrates. **Gülmeye ve Deliliğe Dair**, Türkçesi: Mehmet Ali Kılıçbay, İris Yayıncılık, İstanbul: 1997; Sigmund Freud. **Espriler ve Bilinç Dışı İle İlişkileri**, Türkçesi: Emre Kapkın, Mert Yayıncılık, İstanbul: 1996; Sigmund Freud. **Esprî Sanatı**, Türkçesi: Erdoğan Alkan, Toplumsal Dönüşüm Yayıncılık, İstanbul: 1996.

³ Ali Duymaz. “Nasrettin Hoca Fıkralarında Mizah Unsuru Olarak Gerçeküstücülük”, **21.Yüzyıl Nasreddin Hoca ile Anlamak**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 2009, [Uluslar Arası Sempozyum, 8–9 Mayıs, Akşehir: 2008], s.254.

⁴ Abdurrahman Kasapoğlu. “Gülme Davranışıyla İlgili Ayetler Hakkında Psikolojik Bir Değerlendirme”, **Hikmet Yurdu**, Yıl:1, S 2, (Temmuz-Aralık-2008), s. 71.

gülmedir.⁵ İlk seferde “gülme” basit bir alışkanlık haline gelen basit bir eylemiş gibi algılanır. Doğumdan sonra bebeklerin bile ilk zamanlarında gülmesi çok gariptir. Bunun yanında, insan, hayatının her evresinde çok değişik şeylere güler. Bunu bazen bir tepki bazen de bir rahatlama olarak yorumlayabiliriz. İnsanoğlunun gülebilme yeteneği ilginçtir. Birçok bilim adamına göre, gülme, insanın ruh sağlığını dengeler ve iyimser olmasını sağlar.⁶

Bunların yanında, ciddi bir biçimde, “gülme nedir?” diye sorduğumuzda cevabının hiç de kolay olmadığını görürüz. Bu konuda hemen hemen bütün bilim dalları kendilerine göre birçok tarif yaparlar.⁷ Psikologlar, sosyologlar, fizyologlar hatta kimyagerlerin tarifleri farklı farklıdır. Bu durum, gülmenin birçok çeşidi olmasından kaynaklanmaktadır. Gülme, hem neşeli, sevinç dolu, hem de üzücü, hatta trajik olabilir. Gülme, hem anlamlı, güçlü, hedefe ulaşan, hem de boş, anlamsız olabilir. Aynı zamanda gülme, akıllıca, derin, bazen korkunç, aptalca ve lüzumsuz da olabilir. Gülmenin mahiyeti kimin, kime ve hangi sebeple güldüğüne göre değişmektedir.⁸

Gülmenin sebepleri insanın iç ve dış hayatındaki değişiklikler olabilir. Bazen insanın çatışan duygularını da ifade edebilir. Gülme, asırlarca filozoflar ve psikologlar başta olmak üzere değişik alanlarda çalışan birçok bilim adamının ilgi alanı olmuştur. Özellikle, XIX. yüzyıldan itibaren “gülme” üzerinde çalışmalar hızlanmıştır.⁹

MS. I. yüzyılda, Roma Quintilian’ında, o zamana değin birçok kişinin denemiş olmasına karşın hiç kimsenin gülmenin ne olduğunu açıklayamamasından yakınılmıştır.¹⁰ Daha sonraki yüzyıllarda çok sayıda düşünür ve psikolog bu sorunu irdelemiş olsalar da durumda pek bir değişiklik olmamıştır. Yani, hâlâ yeterli genel bir

---

⁵ “Türkçede gülmek, hoşça giden, ilginç gelen durumlar karşısında sesli ya da sessizce duygularını dışarı vurmak; mutlu, sevinçli, zaman geçirmek, eğlenmek, neşelenmek; biriyle alay etmek; gülüyor hissi uyandırmak, mutluluk ve memnuniyet verici bir halde olmak, iç açıcı bir durum sergilemek gibi manalara gelir. Gülümsemek, hafifçe gülmek tebessüm olarak nitelenir. Yüksek sesle gülerken çıkan sese, çok fazla gülmeye kahkaha denir.” (Komisyon, **Örnekleriyle Türkçe Sözlük**, M.E.B., İstanbul, 2000, II/1067, 1490; IV/2797), Abdurrahman Kasapoğlu. **agm.**, s. 72’den naklen.

⁶ Erjena Aıourova. **Buryat Mizahı**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: 2003, s. 2.

⁷ Fikret Türkmen. **age**, s.12.

⁸ Erjena Aıourova. **age**, s. 2.

⁹ **Age**, s. 2.

¹⁰ John Morreall. **Gülmeyi Ciddiye Almak**, çev.: Kubilay Arsever-Şenar Soyar, İris Yayınları, İstanbul: 1997, s. 3.

gülme kuramından yoksunuz diyebiliriz. Buradaki temel güçlük, çok değişik durumlarda güldüğümüzden, bütün gülme durumlarını kapsayacak tek bir tanıma varmanın olanaksızlığı değilse de, zorluğudur.¹¹

Gülme refleksi içinde zaman zaman ses olgusunu barındırır da esas itibari ile bir yüz ifadesidir. İnsanın yüz ifadesinden sevinç, mutluluk, neşe gibi duyguları anlamak mümkündür. “Neşeli, mutlu ve sevinçli ifadeler daha çok ağız ve gözle anlatılır.”¹² Genellikle ruh halimizle paralel olarak şekillenen yüz ifadelerimiz aynı zamanda isteklerimizi iletmede de bir araç vazifesi görür, diyebiliriz.

Birçok bilim adamı, düşünür, sosyolog ve psikolog, gülmenin fizyolojik ve psikolojik bir olgu olduğu noktasında birleşir. Buna göre gülme, komiklik duygusunun tesiri ile de, yüzdeki bazı kasların çekilmesinden, sarsıntılı, kesintili ve gürültülü soluk alıp vermelerden oluşan bir tablodur.

Gülmeyi fizyolojik olarak açıklamaya çalışan birçok bilim adamına göre, gülme davranışı, yüreğin sağ boşluğundan gelen hızlı kanın, ciğerleri birden bire ve birçok kere şişirerek, ciğerlerdeki havanın nefes borusundan sözsüz ve çatlak bir ses halinde çıkmasına yol açmasından ileri gelmektedir. Ciğerlerin şişmesi ile havanın dışarıya doğru akıma geçmesi, diyaframın, göğsün ve boğazın tüm kaslarını harekete geçirir. Açıklanan bu olaylar çerçevesinde ortaya çıkan ses ve yüz hareketlerine gülme adı verilir.¹³

Charles Darwin’in gülme ile ilgili tanımı da hemen hemen yapılan bu tanımla benzerlik gösterir. Darwin’e göre gülme tamamen fizyolojik bir olgudur ve bu yüzden tanımını da bu doğrultuda yapar. Darwin’e göre, gülme sırasında ses, diyaframın kesintili kasılmasından sonra derin bir iç çekmeyle ortaya çıkar ve sesin çıkmasından hoşnut olma durumunun varlığı anlaşılır. Darwin, hayvanlar âleminde seslerin cinsel

---

¹¹ Fikret Türkmen. *age*, s. 21.

¹² Metin Işık. **İletişimden Kitle İletişimine**, Mikro Yayınları, Konya: 2000, s. 28; Tuncer Elmacıoğlu. **Bilgece Yaşamak**, Beyaz Yayınları, İstanbul: 1999, s. 183; Orhan Doğan; Selma Doğan. **Kişilerarası İlişkiler**, SomgürYayıncılık, Ankara: 1994, s. 74; Doğan Cüceloğlu. **Yeniden insan İnsana**, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1996, s. 44; Sibel Ankonaç. **Psikoloji**, Alfa Basım Yayım, İstanbul: 1993, s. 260., Abdurrahman Kasapoğlu. **agm.**, s. 72’den naklen.

¹³ Réne Descartes. **Ruhun İhtirasları**, çev. Mehmet Karasan, M.E.B., İstanbul: 1997, s. 94-95; Paul Foulque. **Pedagoji Sözlüğü**, çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yayınlar, İstanbul: 1994, s. 199; Franz Rozenhal. **Erken İslâm’da Mizah**, çev. Ahmet Arslan, İris Yayıncılık, İstanbul: 1997, s. 209., Abdurrahman Kasapoğlu. **agm.**, s. 73’ten naklen.

isteği dile getiren bir çağrışım olduğunu söyler. Bu sesler ıstırap anında çıkarılan çığlık ve haykırışlardan farklıdır.¹⁴

Gülme anında yüz hatlarımız belirgin bir şekilde gerilir, alın ve yüz bölgemizdeki kırışıklıklarımız dağılır ve gülen kişi etrafındaki kişi ve varlıklara daha dinç ve neşeli bakar.¹⁵ Kişideki bu değişim genellikle hoşnut olmanın verdiği ruh halidir ve bu durumlarda kişi daha pozitif ve daha enerji doludur.¹⁶

“Gülme olayında görüldüğü gibi nefes çıkarmaya bağlı durumlar bulunmadığı takdirde, gülme olayında sözü edilen kasların hafifçe çekilişi tebessüm ya da gülümseme denen hali ortaya çıkarır. Gülümseme, göz ve ağız kaslarının birlikte ve birbirine paralel çalışmasıyla meydana gelir. Fakat gülümseme gibi ifadelerin tespitinde yüzün alt yarısının daha elverişli olduğu belirtilir.”¹⁷ Bilim adamları güldüğümüzde yüzümüzdeki on beş kasın birlikte hareket edip çalıştığını tespit etmişlerdir. Ayrıca yine araştırmalara göre, bayanların erkeklere göre daha uzun süreli gülüp kahkaha attıkları gözlemlenmiştir.¹⁸

Psikologlar ve iletişim bilimciler insanlarda gülme davranışının ortaya çıkışını ve gelişimini şöyle izah ederler: “Çocuklarda (bebeklerde) pek erken yaşlarda (yaşamın yaklaşık ikinci ayında ya da tahminen ilk altı ay ile altı hafta arasında) uyarılabilen heyecanlardan birisi sevinçtir. Çocuklar hoşnutluklarını, mutluluk ve sevinçlerini, haz hislerini gülme, gülümseme ve kahkaha ile ifade ederler. Gülme, gülümseme birtakım fizyolojik ve psikolojik süreçlerin ürünüdür. Gülme davranışlarının meydana gelebilmesi sinir sisteminde belli bir olgunlaşmayı gerektirir. Gülümseyebilen bir bebek, yüzündeki kas ve sinirleri kumanda edebilecek bir aşamaya erişmiş kabul edilir.”¹⁹ Bu dönemden sonra da bebekler her dönem farklı farklı şeylere gülüp farklı

---

¹⁴ Fikret Türkmen. **age**, s. 22.

¹⁵ Abdurrahman Kasapoğlu. **agm.**, s. 73.

¹⁶ Çağatay Güler; Bilge Ufuk Güler. **Mizah, Gülme ve Gülme Bilimi**, Yazıt Yayıncılık, Ankara: 2009, s. 4.

¹⁷ Samy Molcho. **Beden Dili**, çev. E. Tülin Batır, Gün Yayıncılık, İstanbul: 2000, s. 157; George A. Lundberg ve Diğerleri. **Sosyoloji**, çev. Özer Ozankaya, Ankara: 1970, s. 246; Nurettin Topçu. **Ruhbilim**, Üçler Basımevi, İstanbul: 1949, s. 75-76., Abdurrahman Kasapoğlu. **agm.**, s. 73'ten naklen.

¹⁸ Mine Sota. **Gülme Komşuna Gelir Başına**, Carpe Diem Yayıncılık, İstanbul: 2009, s. 3.

¹⁹ Clifford T. Morgan. **Psikolojiye Giriş**, çev. Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, HÜPB. Yayınları, Ankara: 1995, s. 226-227; Vedide Baha Pars ve Diğerleri. **Eğitim Psikolojisi**, Milli Eğitim Bakanlığı

tepkiler verebilmektedirler. Özellikle bebeklerle oynanan “ce” ve gıdıklama oyunu bebekler tarafından farklı tepkilerle karşılanmıştır.²⁰

Dünyaya gözlerini yeni açan bebek, doğumun ardından kendini, içinde bulunduğu farklı ortamda güvensiz ve huzursuz hisseder. Bebek içinde bulunduğu ruh halinin memnuniyetsizliği ve kaygıları yüzünden ağlamaya başlar. Aynı zamanda yüz mimikleri devamlı değişkenlik gösteren bebek, devamlı bir hareket halindedir. Haftalar ve aylar geçtikçe bebek annesini tanımaya başlar ve içgüdüsel olarak anne ile bebek arasında duygusal bir bağ oluşur. Bu duygusal bağın etkisi ile bebek kendini güvende hisseder, kaygısı ve elemi azalır ve de bu durumun yarattığı hoşnutlukla gülücükler saçarak annesine mesaj vermiş olur. Bebeğin gülümsediği ilk şeyler tamamen hissi hayatla ilgilidir. Bebek annesine, anne memesine, biberona karşı duyarlıdır. Bebeğin güldüğü ilk şeylerin başında anne ve babasının oyun amaçlı çıkardıkları sesler ve mimiklerdir. Daha sonrasında ebeveynlerin el kol hareketleri, el çırpmaları, ellerini dizlerine vurmaları gibi pratikler bebeklerde gülmeye neden olur. “Başlangıçta gıdıklamak, okşamak, saklanıp birden ortaya çıkmak gibi basit uyarıcılar karşısında gülme tepkisi verebilen çocuk, geliştikçe çelişkiler, abartılar, mizah ve karikatür gibi sözlü, görüntülü karmaşık uyarıcılar karşısında da gülmeyi öğrenir.”²¹ 7–8 yaşındaki bir çocuk anlatılan bir fıkraya tecrübe sahibi olmadığı için gülmeyebilir. Ama çocuk 14–15 yaşlarına geldiğinde aynı fıkraya katıla katıla gülebilmektedir.

Yapılan araştırma ve gözlemlerde, yüz ifadelerinin bazılarının doğuştan geldiği, yeni doğan bebeklerin ilk aylarda benzer dış uyarıcılara benzer tepkiler verdiği anlaşılmıştır. Ancak bu tepkilerin çoğunun, örneğin gülme ve gülümsemenin çocuğun gelişme sürecine bağlı olarak zamanla taklit yoluyla öğrenilen bir davranışa dönüştüğü belirlenmiştir. Gülmek, diğer işler gibi öğrenilen ve öğretilen bir olgudur.²² Zaten gülme öğrenilen ve öğretilen bir olgu olmasaydı herkesin aynı şeylere gülmesi muhtemeldi, ya

---

Yayınları, İstanbul: 1970, s. 68; H. Şükrü Selçikoğlu. **Eğitim Psikolojisi**, Üçgen Yayınları, Ankara: 1962, s. 222; Zuhâl Batlaş; Acar Batlaş. **Bedenin Dili**, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1996, s. 47; Abdurrahman Kasapoğlu. **agm.**, s. 73’ten naklen.

²⁰ John Morreall. **age**, s. 61.

²¹ Morgan. **age**, s. 226-227; **Pars ve Diğerleri**, **age**, s. 68; Selçikoğlu, **age**, I/222; Özcan Köknel, **İnsanı Anlamak**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul: 1994, s. 78-79, Abdurrahman Kasapoğlu, **agm.**, s. 74’ten naklen.

²² Ahmet Halûk Yüksel. **İkna ve Konuşma**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir: 1997, s. 149. Abdurrahman Kasapoğlu. **agm.**, s. 74’ten naklen.

da gülme sadece doğuştan gelen kabiliyetlerimizle sınırlı kalan bir davranış biçimi olmaktan öteye geçemezdi.

Duyguların yüz ifadeleriyle dile getirilişinin kısmen doğuştan geldiğini biliyoruz. Bunun yanında bireysel ve kültürel faktörler yüz ifadesinin tam olarak hangi biçimi alacağını, hangi bağlamda uygun görüleceğini –insanların nasıl gülümsediklerini, dudakların ve diğer yüz kaslarının kesin hareketinin ne şekilde olacağını, gülümsemenin ne kadar geniş olacağını– etkilemektedir. Temel heyecanları belirten yüz ifadelerinin kültürden kültüre değişmediği kanaati psikologlar arasında oldukça yaygındır. Fakat her kültür, kendine özgü bazı ifade tarzlarını daha farklı bir şekilde geliştirmiştir. Bir şeyi komik olarak değerlendirmek, bir fıkraya gülmek daha geç yaşlarda ve kültürel şartlanmalara göre olur. Nelerin komik ve gülünç olabileceği daha ziyade toplumsaldır. Farklı toplumlarda, farklı toplumsal şartlanmalara göre yetişmiş bireyler, aynı tür esriye aynı gülme tepkisini göstermezler.²³ Mesela bize komik gelen bir Nasreddin Hoca fikrasına, ya da bizim için komik olan bir duruma bir Amerikalı tepkisiz kalabilir. Aynı şekilde kısa hazır cevap şeklindeki bir Amerikan fıkrası bir Amerikalı için çok komik olsa da bizim için bir şey ifade etmeyebilir.

Yine psikologlara göre, insanın iç dünyasını bedenine yansıtan davranışların başında tebessüm ve kahkaha gelmektedir. Bu durum, "...bir hazzın veya haz veren bir şeyde tasavvur edilen hazzın ifadesidir."²⁴ Bununla beraber gülme, "...insanın hoşnut olduğunu, iç dengesinin yaşamı sürdürmeye uygun bir uyum içerisinde bulunduğunu ortaya koyan, karşısında bulunanları da bu mutluluğa ortak olmaya çağıran bir yüz ifadesidir. Sırtmadan farklı olan gerçek gülümseme, fizyolojik olarak beynin kimyasal yapısını etkiler ve insanın kendini iyi hissetmesine imkân tanır. Gülmek beynin salgıladığı "endorfin" miktarını artırır, bu madde kişinin sakinleşmesini ve kendini daha

---

²³ Anthony Giddens. **Sosyoloji**, çev. Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara: 2000, s. 75; Doğan Cüceloğlu. **İnsan ve Davranışı**, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1993, s. 270; Lütfi Öztabağ. **Psikolojide İlk Adım**, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul: 1983, s. 166, Abdurrahman Kasapoğlu. **agm.**, s. 75'ten naklen.

²⁴ Ali Haydar Taner. **Psikoloji**, Maarif Matbaası, İstanbul: 1940, s. 136; M. Nail Karakuşçu. **Genel Psikoloji ve Normal Davranışlar**, Pelin Ofset, Ankara: 1998, s. 120; Selçikoğlu, **age**, I/222., Abdurrahman Kasapoğlu. **agm.**, s. 75'ten naklen.

iyi hissetmesini sağlar. Gülümsemenin bedene yaptığı bazı etkiler, kasları gevşetir, ciğerleri ve kalbi rahatlatır ve sıkıntıyı giderir.”²⁵

Tebessüm etmenin ve gülümsemenin insanlar üzerinde olumlu bir tesir bıraktığını söyleyebiliriz.²⁶ İnsanlar arası ilişkilerde gülümseyerek selamlaşmak, arkadaşlarımıza, misafirlerimize güler yüz göstermek sağlam dostluk ve arkadaşlık ilişkilerinin kurulmasına yardımcı olur. Gülümseyen kişinin iletişime açık biri olduğu anlaşılır.²⁷

Bazen karşımızdakini rahatlatılabilmek için ufak bir gülümseme beklenmedik güzel sonuçlar doğurabilmektedir. Gülümseme karşımızdaki insana vermiş olduğumuz değerlerin bir ölçüsü olmakla beraber bir nezaket göstergesidir de. Nezaket gereği gülümsemek, insan ilişkilerinde pek çok şeyi olumlu yönde değiştirir.²⁸

Bununla beraber, gülme her zaman masum olmayabilir. Bazen başkaları üzerinde üstün gelebilme duygularıyla da gülebilir insan. İnsanlardaki üstün gelme eğilimi bazen kendini sinsice bir tebessümde ya da keskin bir kahkaha sesinde gösterebilir. Bu durumlarda gülme alayın bir türü olup belli bir kötümlemeyi de içerebilir. Öğretmenine belli bir sebepten dolayı kızan ve öğretmenin sınıfta ders anlatırken bir nedenden dolayı hata yapmasını fırsat bilip ona gülerken öğretmenin cezalandıran öğrencinin durumu bu tanım için güzel bir örnek oluşturmaktadır.²⁹

İnsan davranışları ve özellikle beden dili üzerinde çalışan psikologlar gülme davranışı ile birçok mesajın verilebileceğini dile getirdikten sonra yine gülmenin biçimine dikkat çekerler. Buna göre “Gülme, ifade ettiği incelikler bakımından çeşitli

---

²⁵ Chartier Alain. **Mutlu Olma Sanatı**, çev. S. Neval Şimşek, Kaknüs Yayınları, İstanbul: 1998, s. 34-35; Elmacıoğlu. **age**, s. 195-196; Kate Kenan. **İletişim**, çev. Veysel Atayman, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1997, s. 36-37; Ercan Kaşıkçı. **Doğrucu Beden Dili**, Hayat Yayıncılık, İstanbul: 2002, s. 54., Abdurrahman Kasapoğlu. **agm.**, s. 75'ten naklen.

²⁶ Paul W. Swets. **Ergen Çocuğunuzla Konuşma Sanatı**, çev. Bahar Atlamaz, Varlık Yayınları, İstanbul: 1998, s. 54; Dorothy Jongeward; Muriel James. **Kazanmak İçin Doğarız**, çev. Tülin Şenruh, İnkılâp Kitabevi, İstanbul: 1993, s. 48-49; Judi James. **Beden Dili**, çev. Murat Sağlam, Alfa/Aktüel Kitabevleri, İstanbul: 1999, s. 46.

²⁷ Eleri Sampson. **Doğru İzlenim Bırakma**, çev. E. Sabri Yarmalı, Damla Yayınevi, İstanbul: 1999, s. 45-46; Akif Ergin; Cem Birol. **Eğitimde İletişim**, Anı Yayıncılık, Ankara: 2000, s. 126.

²⁸ Cemil Sena Ongun. **Psikoloji Dersleri**, Semih Lütfi Bitik Basımevi, İstanbul: 1935, s. 303; Gill Cox; Sheila Dainow. **Kendi Gücünüzü Keşfedin**, çev. Tülay Savaşer, Rota Yayınları, İstanbul: 1997, s. 156; J. Brun-Ros. **Hatiplik Sanatı**, çev. Nazife Müren, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1993, s. 55.

²⁹ H. Bergson. **Gülme**, çev. Mustafa Şekip Tunç, M.E.B., İstanbul: 1997, s. 127; Gökhan Tok, “İnsanlığın Ortak Dili Gülmek”, **Bilim ve Teknik**, sayı: 367, 1998, s. 75, Abdurrahman Kasapoğlu. **agm.**, s. 76'dan naklen.

şekillerde ortaya çıkar. İyiliksever bir gülümsemenin yanında, şeytanlık dolu, küçük gören, hakir bulan, alay eden, utandıran gülümseme türleri vardır. Temiz kalpli insanların gülüşleri gibi, hile ve hırs sahiplerinin gülüşleri de kendilerine özgü niteliklere sahiptir. Serbestçe rahat bir gülüş, hiçbir art düşüncenin bulunmadığı tam bir neşenin belirtisidir. Çoğu insanda “a” ünlüsü vurgulanarak “ha ha ha!” sesiyle gerçekleştirilir. Başkalarının uğradığı zarardan keyiflenmeye dayanan, yakınlarının ya da tanıdıklarının başına gelmiş bir olumsuzluğu, sergiledikleri beceriksizliği komik bulmaktan kaynaklanan gülme ise, daha çok “i” ünlüsü vurgulanarak “hi hi hi!” sesleriyle yapılır. Başkalarına fark ettirecek şekilde kötü niyetle gülünüyorsa, amaç alay etmekse, ağır basan ünlü “e” olur. Bir başarıyı, galibiyeti, zaferi dile getirmek isteyen gülüşte belirgin ses “o” ünlüsüdür.”³⁰

Bir tehlikeyle karşılaşmanın ardından bireyin kendisini yeniden güven içinde hissetmesi, hoşça giden bir iş yapmaya başlaması gülme durumunu ortaya çıkarabilir. Umulmadık ya da şu veya bu şekilde kural dışı bir şeye karşı gülme tepkisi gösterilebilir. Çünkü nesnelere varlıklar arasında belli kuralların bulunmasını beklediğimiz bir dünyada yaşarız. Bu kurallara uygun düşmeyen bir durumla karşı karşıya geldiğimizde güleriz.³¹

John Morreall’a göre, gülmenin özüne ulaşmadaki güçlüğün bir kısmı, gülmeyi insani duygu ve davranışlar arasında sınıflandırmanın bile hiç de açık seçik olmamasından kaynaklanmaktadır.³² Buradaki temel güçlük, çok değişik durumlarda güldüğümüzden, bütün gülme durumlarını kapsayacak tek bir tanıma varmanın, olanaksızlığı değilse de, zorluğudur³³, demektedir Morreall.

John Morreall, gülme ile ilgili olarak: “Bazıları gülmenin duyguyla bağdaşmadığı konusunda diretirken, bazıları gülmeyi bir duygu olarak sınıflandırmışlardır. Bir bakıma gülmenin, deyim yerindeyse, bir duygu değil, bir davranış biçimi olduğunu söylemek doğru gibi görünse de, gülmenin esnemek ya da öksürmek gibi, yalnızca fizyolojik

³⁰ Wolfgang Zielke. **Sözsüz Konuşma**, çev. Esat Mermi, Say Yayınları, İstanbul: 1993, s. 56; Herbert Sorenson: **Eğitim Psikolojisi**, çev. Gültekin Yazgan, M.E.B., İstanbul: 1968, s. 95., Abdurrahman Kasapoğlu. **agm.**, s. 76’den naklen.

³¹ Gökhan Tok. **agm.**, s. 75-76., Abdurrahman Kasapoğlu, **agm.**, s. 77’den naklen.

³² John Morreall. **age**, s. 5.

³³ **Age**, s. 3.

bakımdan açıklanacak bir davranış olmadığı da açıktır. Gülme her nasılsa duygularla bağıntılıdır. Coşkuyla, küçümsemeyle, sersemlikle güleriz. Ancak bu bağıntı neyin nesidir?”³⁴ şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

Neyin gülünç görüldüğüne ilk kez Platon işaret etmiştir. Kendini bilmeyen insan eğer zayıf bir kişiyse gülünç görünür demektir Platon. Kendini çirkinen güzel, korkakken cesur sanmak, yoksulken zenginlik, bilgisizken bilgiçlik taslamak gibi yeteneklerini kestirememe ve haddini bilmeme gibi kusurlar gülünçtür.³⁵

Henry Bergson, komik olanı dolaylı olarak da gülmeyi “... İnsanların grup halinde toplanarak, bütün dikkatlerini, duygularını susturup sadece zekâlarını işletmek suretiyle, aralarından birisi üzerinde toplamalarından doğuyor.”³⁶ şeklinde tarif etmektedir. Böylece gülmenin zekâyla ne kadar ilişkisi olduğunu göstermek ister. Yine Bergson gülme ile ilgili şu açıklamalarda bulunur: “Toplum tarafından toplum dışı bireye verilen düzeltici cezadır. Gülmeye her zaman açıkça ifade edilmeyen, komşumuzu aşağılama ve bunun sonucunda da onu düzeltme amacını görürüz.”³⁷

Mc Dougall, gülme, insan ırkında duygudaşlığa karşı bir panzehir, diğer insanların kusurlarının bunaltıcı etkisine karşı kalkan oluşturan koruyucu bir tepki olarak doğmuştur, demektir.³⁸ Buna göre Mc Dougall, gülmeyi her eyleme karşı gösterilen bir tepki olarak algılamaktadır.³⁹

Aristoteles için gülme, çirkinlik ve küçük düşme ile yakından ilgiliydi.⁴⁰ Aristoteles Poetika’da; “İzdirap verici ve bozucu olmayan bir takım çirkinlik ve bozuklarda gülünçlük vardır.”⁴¹ demektir.

Çiçero, gülme için “... Belli bir alçaklıkta ve biçim bozukluğunda yatar.”

---

³⁴ John Morreall. **age**, s. 6.

³⁵ Platon. **Philebos**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1982, s. 77–78, Sevinç Sokullu. **Türk Tiyatrosunda Komedyanın Evrimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1993, s. 9’dan naklen.

³⁶ H. Bergson. **age**, s. 127.

³⁷ **Age**, s. 127.

³⁸ Arthur Koestler. **Mizah Yaratma Eylemi**, çev. Sevinç-Özcan Kavakçıoğlu, İris Yayınları, İstanbul: 1997, s. 41; Erjena Aıourova, **age**, s. 3’ten naklen.

³⁹ Erjena Aıourova. **age**, s. 3.

⁴⁰ **Age**, s. 3.

⁴¹ Fikret Türkmen. “Nasreddin Hoca Fıkralarının Yayılma Sahaları”, **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, C III, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir: 1984, s. 141–152.

düşüncesini benimsemiştir.⁴²

Descartes için gülme, “Şaşkınlık, nefret ya da kimi zaman da her ikisiyle karışan bir neşenin açığa vurulmasıdır.”⁴³

Kris ise gülmeyi, “Toplumsal gülüş, ortak bir saldırı veya geri çekilmeye çağrı” şeklinde tarif etmiştir.⁴⁴

J. Priestley, gülünç durumu gülen kişi açısından ele almıştır. Ona göre gülme, “Karşıtlığın algılanmasından” doğmaktadır.⁴⁵

Ludovici Castelvetro da gülücün ne olduğuna, “neye güleriz?” sorusu ile girer. Ludovici gülmeyi dört şekilde sınıflandırabileceğimizi söyler. Birincisi sevgi ve şefkatten doğan gülmedir ve gülünç durumu içermez. İkinci tür gülme ise başkalarının yanlısamalarına karşı verilen tepki şeklinde ortaya çıkan gülme durumudur. Hilekârlık ve fiziksel bozukluklar üçüncü çeşit gülme nedenlerindedir. Dördüncü tür gülme ise açıklık ve saçıklıktan oluşmaktadır.⁴⁶

Sir Philip Sidney ise neye güleriz sorusundan yola çıkarak, gülmenin hemen her zaman kendimizle ve genellikle doğayla uyum içinde olmayan şeylerden doğduğunu öne sürmüştür.⁴⁷

R. W. Emerson, “Kişinin ruhsal düzeyde gülmeyi doğuran nesneyi bütünden ayırarak onda ideal ile herhangi bir çelişki yakalamak suretiyle güldüğünü” söylemiştir.⁴⁸

William Hazlitt’e göre ise gülme, “uyuşmazlığın özüdür.”⁴⁹ Ona göre nesne ile ümit etme arasındaki çelişki gülmeye neden olmaktadır.⁵⁰

J. P. F. Richter, gülmenin estetik yönü üstünde durur ve böylelikle gülen kişi ile

---

⁴² Arthur Koestler. *age*, s. 40.

⁴³ *Age*, s. 40.

⁴⁴ Fikret Türkmen. *age*, s. 40.

⁴⁵ Sevinç Sokullu. *age*, s. 13.

⁴⁶ *Age*, s. 12.

⁴⁷ Sir Philip Sidney. *An Apology for Poetry*, Elizabethan Age, dnl. Harry T. Moore, *The Laurel Masterpieces of World Literature*, Dell Publishing Co., Inc., New York: 1965, s. 160; Sevinç Sokullu, *age*, s. 12’den naklen.

⁴⁸ Sevinç Sokullu. *age*, s. 13.

⁴⁹ *Age*, s. 13.

⁵⁰ *Age*, s. 13.

arasındaki bağı açıklamaya çalışır.⁵¹

Northrop Fry ise, gülmeyi toplumsal açıdan ele almıştır. Ona göre gülme “...ortak yaşamın bazı gereklerine cevap vermesi bakımından toplumsal bir anlam taşımaktadır.”⁵²

Gülmenin sebepleri üzerinde yapılan çalışmaları Monro özetlemiştir. Bu özete göre, dış veya iç etkenin, birbirine zıt ve farklı dizide birçok bilginin yer aldığı düşünce biçimleriyle gülmenin şekillendiği ortak görüş olarak belirlemektedir.⁵³

Bilim adamları, gülmenin nitrik oksit koklamayla da ilgili olduğunu söylemektedirler. Kimyagerler, nitrik oksit koklanması sonucu oluşan gülmeyi, histerik gülme gibi istem dışı gülme olarak adlandırmışlardır. Nitrik oksit ve bazı ilaçlar, doğrudan değil, bir psikolojik değişim yaratarak gülmeye neden olmaktadır. Söz konusu bu maddeleri alan insanlar kendilerini bir anda sıkıntılardan, gerginliklerden kurtulmuş hissederler. Kişinin kendisini, her şeye karşı aniden boş vermiş hissetmesi bile gülmenin ortaya çıkması için yeterli bir sebeptir. Çünkü bu maddeler insanın duygusal yapısında ani bir değişim oluşturur ve bunun sonucunda da gülme oluşur.⁵⁴

Antropologlar sözlü kültürlerdeki gülmenin başsız ve sonsuz olup, ağlamayla sıkı sıkıya bağlantılı olduğunu düşünmektedirler. Hatta gülme ağlama ilişkisini Çin figürü Yin–Yang’a benzetmişlerdir. Kadın ve erkeği sembolize eden Yin–Yang Figürü, iç içe geçmiş bir siyah, biri beyaz iki gözyaşı biri yere düşüyormuş, öteki yukarı çıkıyormuş gibi görünen iki gözyaşı bir daire oluşturacak şekilde bütünleşir. Bunları birbiri çevresinde dönen parçalar olarak da, birbirine sıkı sıkıya tutunmuş parçalar olarak da düşünebiliriz. Her iki durumda da figürün bir bütün olarak başlangıcı ya da sonu yoktur.⁵⁵ Böylece antropologlar gülmeyi, evrensel, kalıcı, başı ve sonu görülmeyen bir olgu olarak görmektedirler.⁵⁶

---

⁵¹ Age, s. 14.

⁵² Age, s. 19.

⁵³ Fikret Türkmen. age, s. 23.

⁵⁴ John Morreall. age, s. 85.

⁵⁵ Barry Sanders. **Kahkahanın Zaferi Yıkıcı Tarih Olarak Gülme**, çev. Kemal Atakay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2001, s. 56.

⁵⁶ Buna benzer pek çok bilim adamının gülmeyi açıklayan görüşleri vardır. Bütün bu görüşler çeşitli teorilerin oluşmasına sebep olmuştur. Bu teorilerin sınıflandırılması çalışmamızın ileri sayfalarında

Bu konuda araştırma yapan Andrew ise, insanın gülüşünü ilkel memelilerdeki sırtmaya benzeterek, gülmeyi “savunucu bir ısırma veya ağızdan bir takım maddeleri atmaya yönelik koruyucu bir cevap verme”⁵⁷ olarak niteler. Andrew tarifini bir insanın herhangi aksiyona karşı tamamen bir tepki olarak vermektedir.⁵⁸

Biçimcilik karşıtı Rus eleştirmen Mikhail Bakhtin, gülmeyi şöyle tarif etmiştir: “Gülmenin olağanüstü bir gücü vardır. Nesneyi yakına getirir, onu parmağın bildik bir hareketiyle her yanına dokunabileceği somut temas bölgesine çeker, baş aşağı döndürür, içini dışına çıkarır, ona yukardan ve aşağıdan bakar, dış kabuğunu kırar, merkezine bakar, ondan kuşkulandır, onu böler, parçalarına ayırır, soyut sergiler, özgürce inceler ve onunla deneyler yapar. Gülme bir nesne karşısındaki, bir dünya karşısındaki korkuyu ve acıma duygusunu ortadan kaldırır, onu tanınan bir nesneye dönüştürür. Böylece özgürce araştırılması için zemin hazırlamış olur. Gülme, korkusuzluk gibi bir ön koşulun gerçekleştirilmesinde yaşamsal bir etmendir, bu ön koşul olmaksızın dünyaya gerçekçi olarak yaklaşmak olanaksızdır. Gülme, bir nesneyi kendine çekip bildik kılarak onun gerek bilimsel, gerek sanatsal sorgulayıcı deneyim ve özgür deneysel düş gücünün korkusuz ellerine teslim eder.”⁵⁹ Burada gülmenin birçok güce sahip olduğunu ve insan duygularıyla bağdaştığını görmekteyiz.⁶⁰

İslam Ansiklopedisi’nde gülmenin tanımı şu şekilde verilmektedir: “Gülme, klasik kaynaklarda genellikle sevincin ve psikolojik açıdan rahatlamanın bir ifadesi olarak dişler görülecek biçimde yüzün gerilmesi, şeklinde tarif edilmektedir. İbn Sina’ya göre, gülme natık nefsin ameli gücünden doğan tepkisel bir durum olup, insan türünü ifade eden bir özellik taşımaktadır. Kur’an-ı Kerim’deki bazı örneklerden insanın sevindirici bir haber, ilginç bir gelişme karşısında gülmesinin tabii olduğu anlaşılmaktadır. Güldürenin de, ağlatanın da Allah olduğunu ifade eden ayet hem gülme ve ağlamanın tabiliğini, hem de aynı varlıkta zıt tabiatları yaratan kudretin büyüklüğünü

---

tartışılacaktır.

⁵⁷ Fikret Türkmen. *age*, s. 22

⁵⁸ *Age*, s. 22.

⁵⁹ Barry Sanders. *age*, s. 34.

⁶⁰ Pek çok bilim adamının gülmeyi açıklayan başka görüşleri de mevcuttur. Bunların hepsinde mizah yerine gülme esas alınmıştır. Yani, mizahi olmayan gülme durumları ile bunun sonucu olarak gülmenin bir duygu mu yoksa davranış şekli mi olduğu münakaşası ortaya çıkmaktadır. Daha geniş bilgi için bk. Erjena Aıourova, *age*, s. 4.

belirtmektedir. Gülmenin bir alay ve aşağılama olduğunu işaret eden ayetler de vardır. Tasavvuf kaynaklarında ise, gülmek kalbi katılaştıran ve ahireti unutturan bir davranış olarak değerlendirilmiş, ağlayarak gözyaşı dökme veya hüzünlü görünme ruh selameti için gerekli kabul edilmiştir.”⁶¹

“Gülme Davranışıyla İlgili Ayetler Hakkında Psikolojik Bir Değerlendirme” isimli makalesinde Abdurrahman Kasapoğlu şunları söylemektedir: “Kur’an, insanın gülebilmeye özelliğine iki açıdan yaklaşır. Özellikle, gülmenin insanın doğal etkinlikleri arasında yer aldığı, gülme etkinliğinin insanın iç dünyasındaki çeşitli duygulanımlardan kaynaklandığı ve bu duygulanımlara insanın içinde yaşadığı koşulların yol açtığı belirtilir. Fakat Kur’an’ın asıl amacı, insanın yaşadığı bütün bu tecrübe ve koşulların var edicisinin Yüce Allah olduğu bilincine ulaşmasına imkân sağlamaktır. Kur’an, başarıya ulaşmanın sebep olduğu gülme davranışına kıyamet tasvirleri arasında yer verir. Mü’minlerin âhiret hayatında tecrübe edecekleri sevinç, mutluluk ve içlerinde duydukları her türlü olumlu hisler yüz ifadelerine yansiyacaktır. Tecrübe edilecek duyguların ve yansıtılan yüz ifadesinin temelinde yatan asıl sebep ise başarıya ulaşmaktır. İlginç ve hayret verici gelişmeler karşısında gösterilen tepkilerden birisi gülmedir. Hz. Süleyman’ın hayatından sunulan bir kesitte, ilginç gelen bir durum karşısında hissedilen hoşlanma duygusu gülme davranışıyla ifade edilmiştir. İnsan her ilginç şey karşısında gülmez. Hz. Süleyman’ın yaşadığı anlatılan olayda gülecek şekilde tepki göstermesi, tecrübe ettiği hayret ve duygulanımın çok fazla olduğuna işaret eder. Güvensizlik duygusu eleme, güven duygusu hazza yönelik duygular ortaya çıkarır. Haz, insanda olumlu duyguları harekete geçirdiği için gülme eğilimi doğurabilir. Özellikle güvensizlikten yani bir tür elemenden güven haline geçişin yaşandığı an hazzın yoğun yaşanmasına sebep olur. Bu yoğun haz ve iyimserlik hali insanın yüzüne gülme şeklinde yansiyabilir. Kur’an, böyle bir tecrübeyi Hz. İbrahim’in hanımının yaşadığı bir olayı tasvir ederken anlatır. Kur’an’ın gülme davranışından en çok söz ettiği durum, gülmenin üstünlük duygusunun ifadesi olarak kullanıldığı ortamlardır. Kur’an’da, üstünlük duygusunun ifadesi olarak gülme davranışına başvuran kimseler inkârcılar olarak açıklanır. İnkârcıların gülmelerine konu ettikleri kimseler ise peygamberler ve onlara

⁶¹ **İslam Ansiklopedisi.** “Gülme Maddesi”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C 14, İstanbul: 1996, s. 243.

uyanlardır. İnkârcılar kendi büyüklük ve üstünlüklerini, peygamberleri ve mü'minleri küçümseyerek, alaya alarak ortaya koymuşlardır. Bu küçümseme ve alayda yüz ifadesini yani gülme davranışını kullanmışlardır.”⁶²

Görüldüğü gibi İslam âleminde gülme Allah'tan gelmektedir ve Kur'an-ı Kerim'de gülmenin tabii olduğunu gösteren ayetler bulunmaktadır. Burada gülmenin İslam ahlakıyla uyumlu olduğunu, insanın rahatlama ve onun karakterinin niteliklerini belirleme aracı olarak görülmektedir. Gülme çok ihtiyaç duyulan doğal bir rahatlama sağlar ve bu nedenle Hz. Muhammed'in ve ilk Müslümanların birçok ifadesiyle tasfir edilmiştir, ama aynı zamanda acı şaka ve alay etme hoş görülmemektedir ve onların insanlar arasında düşmanlığa yol açabileceğini düşünmektedirler.

Yabancı din adamları, ilahiyatçılar ve bazı mutasavvıflar arasında gülmenin yakışsız ve hatta günah olduğunu düşünenler de vardır.⁶³ Hâlbuki gülme İslam âleminde yasaklanmamış ve üstelik Müslüman eğlence edebiyatının erken bir konusunu oluşturulduğu tespit edilmiştir. O dönemin birçok Arap mizah yazarının yapıtları günümüze kadar gelmiş ve A. Wesselski, R. Basset, F. Rozental adlı bilim adamlarınca incelenmiştir.⁶⁴

Orta çağ Müslüman çevresinde yaşayan bilginler, Yunan tıbbı ve felsefesine ait genel malzemeye ek olarak gülme konusunda kendi düşünceleri için belli bir özel temele sahip olmuşlardır. Bu temelden hareketle onlar kendi hareket noktalarını oluşturmuşlar ve her hangi bir dikkate değer ve kesin sonuçlar ortaya koymamış olmakla birlikte gülmenin nedenleri ve kaynağına dair az sayıda ifadeler bırakmışlardır.⁶⁵

IX. yüzyılın başında Süryanice ve Arapça yazan bir Hıristiyan bilgini olan Urfalı Eyyüp, **Hazineler** kitabında gülmenin tarifini: “Gülme dairesel hareketin eştürdenliğinin sonucu olarak ortaya çıkan bir özellik, bir fildir; çünkü o (bir tür) eştürdenlikten ileri gelir. Gülme bedene haz verir. Beden ılımlı gıdıklanmadan haz duyduğu her seferinde gülme hazzı bu gıdıklanmadan doğan hazza eklenir ve (gülme)

⁶² Abdurrahman Kasapoğlu. **agm.**, s. 74.

⁶³ Erjena Aıourova, **age**, s. 8.

⁶⁴ Franz Rozental, **İslam'da Mizah**, çev. Ahmet Arslan, İris Yayınları, İstanbul: 1997, s. 7.

⁶⁵ **Age**, s. 210.

bedeni hareket ettirir.”⁶⁶ şeklinde vermiştir. Böylece gülmenin fizyolojik tarifi verilmeye çalışılmıştır.

Sonraları, Hekim Ali bin Raban et-Taberi'nin, tıp ansiklopedisi **Firdevs el-Hikme**'de gülmeden bahsettiğini görmekteyiz. Ona göre gülme, doğal kanın kaynamasının sonucudur. Bu olay ise, insani bir varlık, kendisini alıstığı yönden saptıran ve böylece şaşırtan ve heyecanlandıran bir şey gördüğü veya duyduğu zaman ortaya çıkar. Eğer bu durumda kişi, bu olayla ilgili olarak düşünme yeteneğini kullanmazsa, gülmeye yakalanır.⁶⁷ Bu ifadeyle Taberî, psikolojik şaşırtma unsurunu ilk defa ortaya koymuştur. Burada psikolojik ani değişikliklerin gülmeyi oluşturduğu vurgulanmıştır.⁶⁸

Kindi de gülmenin bir tanımını yapmıştır. Bu tanım şöyledir: “Gülme, sevincin görünür hale geldiği bir noktaya kadar ruhun genişlemesiyle birlikte bulunan kalbin kanının tam kıvamındaki saflığıdır ve gülmenin fizyolojik nedeni vardır.”⁶⁹ Bilgin, bu ilginç ve tamamen fizyolojik tanımı verdikten sonra, herhangi bir açıklama yapmamıştır. “Kanın tam kıvamındaki saflığı” derken, sevinildiği zaman kalbin atışları ile birlikte kanın akışını hızlandığından bahsetmiş olabilir. Bu tanımda, gülme ve fizyolojik değişiklikler arasında bir paralellik kurulmaya çalışıldığı görülmektedir.⁷⁰

IX. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan İshak bin İmran'ın, **Melankoli Üzerine** adlı kitabında aşırı gülmeyi bir delilik belirtisi olarak ele aldığını görmekteyiz. İmran'a göre; “Gülme, açık bir şekilde anlaşılabilir bir durumda olmayan bir şeyi gördüğünde ruhun şaşkınlığı”⁷¹ olarak tanımlanır. Burada da ani psikolojik değişiklik sonucunda oluşan şaşkınlıktan bahsedilmektedir. Görüldüğü gibi İmran, gülmeyi, önceden tecrübe edilmiş kavramlar sistemimize uymayan bir şeyi gördüğümüzde verdiğimiz beklenmedik tepki, burada ruhun şaşkınlığı, olarak açıklamıştır.

İbni İmran'ın ünlü bir öğreticisi olan hekim İshak bin Süleyman el-İsra'ili de gülme hakkında bir tanım ortaya koymuştur. İshak el-İsra'ili, kanın ve doğal sıcaklığın

⁶⁶ Franz Rozental. **age**, s. 210-211.

⁶⁷ **Age**, s. 210-211.

⁶⁸ Erjena A1ourova. **age**, s. 9.

⁶⁹ Franz Rozental. **age**, s. 211.

⁷⁰ Erjena A1ourova. **age**, s. 9.

⁷¹ Franz Rozental. **age**, s. 212.

baskı altında bulunması ve hareketsizliğin sonucu olan üzüntünün, onların hareket halinde bulunması ve dolaşımının sonucu olarak ortaya çıkan sevincin zıttı olduğu görüşünü ileri sürer. İsrâ'ili, üzüntünün gülmenin zıttı olmadığı noktasını vurgular. Ona göre, gülme, göğüs kaslarının bir titremesi, kaynama halinde olan kanın sesidir. Bu kan, bu kaslara doğanın hareketi sonucu çıkar ve ona zihnin bir hareketi eşlik eder ve bu olay sevincin getirdiği şey akla geldiğinde meydana gelir.⁷²

John Morreall ise, gülmenin sadece fizyolojik açıdan açıklanamayacağını şu şekilde savunmaktadır: "... bazıları gülmenin duyguyla bağdaşmadığı konusunda diretirken, bazıları gülmeyi bir duygu olarak sınıflandırmışlardır. Bir bakıma gülmenin deyim yerindeyse bir duygu değil, bir davranış biçimi olduğunu söylemek doğru gibi görünse de gülmenin esnemek ya da öksürmek gibi yalnızca fizyolojik bakımdan açıklanacak bir davranış olmadığı da açıktır. Gülme her nasılsa duygularla bağlantılıdır coşkuyla, küçümsemeye, sersemlikle güleriz"⁷³ Böylece bilim adamı, gülmenin bir davranış şekli olmaktan çok duyguya bağlı olduğunu açıklamaktadır.

Yukarıda ayrıntılı olarak üzerinde durulan ani psikolojik değişikliklere bağlı olarak ortaya çıkan mekanik gülmenin dışında, bir de mizahi gülme durumları vardır. Mesela, fıkra anlatmak, fıkra dinlemek, birisini garip giysiler içinde görmek, birisinin taklidinin yapıldığını görmek, bir çocuğun büyüklere özgü ifadeleri yerli yerinde kullandığını duymak gibi durumlara ve hareketlere güleriz. Bundan sonraki bölümde ise gülmenin mizahi olan kısmı ile ilgili düşüncelerimizi dile getireceğiz.

I. 2. Mizah Kavramı

Mizah ve gülme kavramları ile ilgili birçok değişik fikir ileri sürülmüştür. Ancak genel düşünce, mizah ile gülmenin farklı olduğu yönündedir, diyebiliriz.

Gülmeyi, mizahtan ayıran unsurlardan biri, hatta en önemlisi, gülmenin bir refleks

---

⁷² Görüldüğü gibi bu tanımda da gülme, fizyolojik açıdan ele alınmıştır. Burada kan önce baskı altında bulunmaktadır. Sonra, harekete geçiren bir sevindirici olay sonucunda kan hızla insan vücudunda dolaşmaya başlar ve bu dolaşım gülmeyi yaratmaktadır. Yukarıda bilginler tarafından verilen ve hepsi tıbbi açıdan yapılmış gülme tanımlarında hemen hemen aynı prensip korunmuştur. Bu prensip, gülmeyi fizyolojik açıdan açıklamaya çalışmaktadır. Yukarıda verilen tanımlarda gülmenin, fizyolojik bir değişiklik veya durum sonucu oluştuğu ortaya koyulmaktadır. Daha geniş bilgi için bk. Franz Rozental. *age*, s. 214.

⁷³ *Age*, s. 5-6.

olduğu düşüncesidir. Mizah, gülmeyi sağlayan birçok malzemenen biri olmaktadır. Onun içinde gülünçlük vardır. Mizahın ne olduğu üzerinde araştırmalar yapan bilim adamları ve filozoflar, gülmenin sanatlı şeklinin mizah olduğu sonucuna varmışlardır.⁷⁴

Mizahı, sıradan bir gülmeden ayıran şeylerin başında onun insanlara canlılık katması gelmektedir. Mizah, kavrayış değişikliğine, olmasını umduğumuz şeylerin resminin hemen değiştirilmesine dayanır. Mizah anlayışı, genellikle şaşkınlığa, bunun yanı sıra durumlar arasında uyumsuzluk bulunmasına da dayanır.⁷⁵

John Morreall, kendi kitabında, refleks sonucu olan gülme ve mizahi gülme arasındaki farklılıkları yeni bir teori başlığı altında değerlendirmiştir.⁷⁶ Birçok gülme durumunu analiz ettikten sonra gülme ile ilgili üç temel noktaya dikkat çekmiştir. Bunlar ise: Psikolojik değişikliğin ani olması, psikolojik geçişler ve psikolojik değişikliğin memnuniyet vericiliğidir.⁷⁷ Morreall, insan, beklemediği zaman gıdıklandığında, sihirbazın numarasını izlerken aldatıldığını anladığı zaman ya da raylar üzerinde hızla çıkıp inen arabadayken güler, demektedir. Bu psikolojik değişikliğin getirdiği yalın refleks gülmedir. Bunların içinde hiçbir mizah unsuru yoktur. Şaka olması için incelikli bir tür psikolojik değişiklik yani kavramla ilgili bir değişiklik gerekmektedir. Mizahi gülmenin olması için durumun uyumsuzluk özelliklerine sahip olması gerekir. İnsanın önceden tecrübe ettiği oturmuş kavramlar sistemine uymayan ya da gelişmiş sistemin bir kısmını tacize uğratan durumlar şaşırtıcı ve gülünç olabilir.⁷⁸ Köpeğe insan kıyafeti giydirmek, buzdolabına bowling topu koymak, bir maymunu bir tv programına çıkarmak, kekeme birine haber programlarını sundurmak gibi durumlar yukarıdaki açıklamaya güzel örnek oluşturur. Böyle bir durum şaşırtıcıdır ve insanın algılama biçimi alt üst olduğu için bizler bu tür durumları komik buluruz.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, yalın gülme ve mizaha dayanan gülme arasındaki en büyük fark gülmenin bir refleks olduğudur. Mizaha dayanan gülmenin içinde ise,

---

⁷⁴ Esengül Eşigül. **Cumhuriyet Dönemi Mizahı Üzerinde Değerlendirmeli Bir Bibliyografya Çalışması**, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: 2002, s. 3.

⁷⁵ Erjena Aıourova. **age**, s. 5.

⁷⁶ John Morreall. "Gülmede Yeni Bir Teori", çev.: Metin Ekici, **Milli Folklor**, S 38, Ankara: 1998, s. 88-105.

⁷⁷ John Morreall. **age**, s. 59.

⁷⁸ **Age**, s. 64-65.

görmeğe alıştığımızın dışında hareketlerin bulunması veya eylemlerin birbirine uymamasıdır.⁷⁹

Bunun yanında, mizahın tanımı konusunda genel kanı mizahın “aykırılık” ile ilişkili olduğu biçimindedir. Aykırılık, normal olarak birbirine zıt ya da birbiri ile uyuşmayan durumların ya da elementlerin aynı zamanda oluşması halidir, diyebiliriz. Mizah insanların bilişsel şemalarının organizasyonunda oluşturulan anlık dengesizlik durumudur. Tabiidir ki, her aykırılık durumunu mizah ile açıklamak doğru bir yol olmaz. Bir aykırılık durumunun mizah olarak tanımlanabilmesi için oluşturulan aykırılığın sosyal bir etkileşimde başkalarını güldürmeyi amaçlaması, kahkahaya, tebessüme ya da tuhafliğe neden olması; aynı zamanda mizah yapan kişinin kendisini de eğlendirmesi gerekir. Mizah basit komik hislerden öte, aykırılığın farkında oluşu içeren bir yaratıcılık gerektirir.⁸⁰

Mizah toplumsal bir olgu olmakla beraber her ulusun kendine özgü bir mizah anlayışı vardır. Bu farklılığın nedeni toplumların farklı kültür yapılarına sahip olmalarıdır. Bir Fransız’ın veya bir Hintlinin, Japon veya Türk mizahından aynı oranda etkilenmesini düşünmek zordur. Sözlü kültürde yaşayan mizah türlerini başka bir dile çevirdiğimizde etkisini büyük ölçüde kaybettiğini görürüz. Bunun sebebi mizahın aynı zamanda milli bir yapıya sahip olmasıdır. Tabi buradan, hiçbir mizah ürünü başka bir dile tercüme edilemez, anlamını tamamen yitirir, gibi bir sonuç da çıkmamalıdır. Bu duruma en güzel örnek Nasreddin Hoca fıkralarıdır. Nasreddin Hoca Fıkraları hem milli hem de evrensel değerlere sahip halk yaratmalarıdır. Başka dile çevrilseler de hemen hemen bir çok fıkrası anlaşılabilirliğinden ve kalitesinden bir şey yitirmez.

Gözden geçirdiğimiz mizah tanımlamalarındaki ortak noktaları ve mizahın genel özelliklerini sonuç olarak şu şekilde özetleyebiliriz:

Mizah toplumsal bir olgudur.

Mizahın içinde mutlaka bir komik durum, gülünçlük vardır.

Mizah zekâ ve algılama ile ilgilidir.

---

⁷⁹ Erjena Aıourova. **age**, s. 6.

⁸⁰ Ayşe Alpay. “Çocuk ve Mizah”, **Eski Yeni**, TC Eskişehir Valiliği, Yıl: 1, S 4, Haziran: 2009, s. 40.

Mizahta alışılmadık, uyumsuz bir durumun var olması çok önemlidir.

Mizah kimine göre, sanat, kimine göre ise edebiyattır, bazıları ise mizahın felsefe olduğu görüşündedirler.

Toplumun yaşadığı coğrafya, iklim, din, dil ve adetlerin farklılığına göre mizah anlayışı da tamamen değişir.

I. 2. 1. Mizah Yaratma Yöntemleri

Çalışmamızın bu bölümünde, mizahı daha iyi anlayıp daha iyi kavrayabilmek için mizah yaratma yöntemleri üzerinde durup mizahın hangi yöntemler ve metotlar kullanılarak oluşturulduğunu izah etmeye çalışacağız.

Bilinen odur ki, mizahın bilinen anlamda edebî anlatım yollarından farklı yaratma yöntemleri de vardır ve bu yöntemler mizahın biçimini de belirlemektedir.

Temel mizah yaratma yöntemlerini “abartma, gerçeküstüçülük, biçim bozma, taklit ve uyumsuzluk”⁸¹ temel başlıkları altında sınıflamak kanaatimizce uygun olacaktır.⁸²

Mizah yaratmada abartı önemli ve etkileyici bir yöntem olarak kullanılır. Abartı bir nesneyi, bir olguyu, bir görünümü doğada olduğundan daha farklı, daha fazla ya da daha az bir biçimde ortaya koymaktır. Abartı hemen hemen tüm mizah türlerinde kullanılmaya müsait bir yöntemdir. Özellikle mizahi tiplerde etkin bir biçimde kullanılır.

Bize üzüntü veren durumlardan kurtulup neşelenebilmek için abartı en etkin ve en basit metotlardan biridir. Acılarımızı ve üzüntülerimizi yeniden düşünüp, onları hafifletmemizde bize yardımcı olur. Üzüntülerimiz bizi yıprattığında ve gözümüz başka bir şey göremez olduğunda olayları çok fazla dramatize edip abartarak içinde bulunduğumuz durumun gülünç yanlarının da olduğunu görebiliriz. Bu tür abartmaya “yalın abartma” diyebiliriz ve bu abartmanın en yaygın biçimini oluşturmaktadır.⁸³

---

⁸¹ Arthur Koestler. **Mizah Yaratma Eylemi**, çev. Sevinç-Özcan Kabakçıoğlu, İris Yayınları, İstanbul: 1997, s.1-118.

⁸² Erjena Aıourova. **age**, s. 16.

⁸³ **Age**, s. 16.

Yalın abartmanın bir üst aşamasını da “hiperbol” oluşturmaktadır. Yunanca “hyperbol” sözcüğünden gelen hiperbol, “geçiş” ve “abartma” anlamlarına gelmektedir.⁸⁴ Hiperbol, nesnelere gerçek boyutlarının, sayılarının, güçlerinin abartılmasıdır. Hiperbol kendi kendine abartmanın bir üst yöntemi olarak kabul edilmektedir. Birçok edebî türde karşımıza çıkan etkin bir mizah yaratma metodudur hiperbol. En çok kullanıldığı yerler mizahî türlerdir. Özellikle destanlarda, destan kahramanının özellikleri anlatılırken çok sık kullanılan bir yöntemdir.⁸⁵

Abartmanın en üst şekli de “grotesk”tir. Grotesk yalın abartmanın ve hiperbolün en üst seviyesidir. Fransızca “grotesque” sözcüğünden gelen kelime, “güldürücü, eğlendirici ve sıra dışı” anlamlarına gelmektedir.⁸⁶ Grotesk, dış görünüşlerin şekillerinin veya karakterlerin niteliklerinin gerçek hayatta görülmeyecek biçimde abartılmasıdır.

Yine başka bir kaynakta grotesk, “Eskiçağ Roma yapılarında bulunan kaba, garip, gülünç figürlerden oluşmuş süsleme biçimi. Kaba gülünçlüklerden, tuhaf ve olmayacak şekalardan yararlanan, karşıt görüntüleri, bağdaşmaz durumları şaşırtıcı biçimde birleştiren güldürü biçimi.”⁸⁷ şeklinde tanımlanmaktadır.

Baudelaire, groteski şöyle tarif etmiştir: “Groteske mutlaka gülünç dedim ben. Tabii, burada dikkatli olmak gerek. Kesin, mutlak bir şey olarak yalnızca sevinç dediğimiz şey vardır. Gülünç, ancak alçalmış, düşkünleşmiş insanlarla bağıntılı olarak mutlak olabilir. Ben böyle anlıyorum.”⁸⁸

Grotesk, kusurları abartarak ortaya çıkardığı zaman komik olur.⁸⁹ Groteskteki abartmada, komik ile korkunç arasında ince bir çizgi vardır. Bu nedenle groteskteki abartma biraz arttırılınca korkunç olur. Örneğin, hatları abartılmış bir yüz karikatüründeki abartma hiperboldür ve komiktir. Aynı yüzdeki abartma,

---

⁸⁴ Age, s. 16.

⁸⁵ Age, s. 16.

⁸⁶ Age, s. 17.

⁸⁷ Natsuo Kirino. **Grotesk**, çev. Niran Elçi, İthaki Yayınları, İstanbul: 2009, s. 2.

⁸⁸ Charles Baudelaire, **Gülmenin Özü**, çev. İrfan Yalçın, İris Yayınları, İstanbul: 1997; Erjena Aıourova. **age**, s. 17’ den naklen.

⁸⁹ Burada ele aldığımız mizah biçim bozmaya yani *deformasyona* dayanmaktadır. Biçim bozma da bir tür abartı yöntemidir. Sanatçı nesnelere doğal yönleriyle uğraşmaz. Etki yaratmak amacıyla nesnelere doğal yapılarını bozarak gülünç etki yaratmaya çalışır. Parodi de biçim bozma tekniğinden yararlanır. Büyük bir burun, büyük bir kafa gibi bilinçli yapılan fiziksel bozukluklar *deformasyona* örnek olarak verilebilir.

saçmalıştırılarak biraz arttırıldığında yani gerçekte arasındaki mesafe arttığında groteske ulaşır. Fakat abartma bundan sonra biraz daha arttırılınca ulaşılacak nokta bir cüzzamlının yüzüdür ve artık komik değil, korkunçtur.⁹⁰

Mizah aynı zamanda bir yönü ile fanteziye de dayanmaktadır. Mizahın önemli malzemelerinden olan biçim bozma ve grotesk ile sıkı sıkıya ilişki içindedir fantezi. Mizah yapan kişi, ortaya konulan olgudaki özün komikliğini daha belirgin şekilde ifade etmek maksadıyla gerçek hayatta görülmeyen bir durum, fantastik bir durum icat etmektedir. Kahraman ortaya konan bu gerçekten uzak dünyaya yerleştirilir. Bu yolla özellikleri verilen kişinin yani kahramanın tüm özellikleri gözler önüne serilmiş olur. Bunu kahramanın yerleştirildiği fantastik ortam sağlamaktadır. Örneğin, Gogol'un "Burun" adlı mizahi hikâyesinde, bir gün adamın burnu kaybolur. Adam burnunu her yerde arar ve sonunda onu, şık elbiseler içinde yüksek bir makamda bulur. Kaçak burnunu geri getirmeye çalışan adam çeşitli işkenceler çeker fakat burnu kendinden yüksek bir makamda olduğu için burnuna boyun eğmek zorunda kalır. Burada yapılan fantastik kurgu sayesinde, yazar vermek istediği fikri oldukça açık bir şekilde gösterebilmiştir. Gogol bu hikâyesiyle bürokratlara kulluk etmekten nefret ettiğini açıkça göstermek için böyle bir fantastik kurgu seçmiştir.⁹¹

Mizah yaratmada kullanılan bir diğer yöntem de gerçeküstücülüktür. Ali Duymaz, gerçeküstücülüğü: "Gerçeküstücülük; din, ahlâk, gelenek, töre gibi sosyal kuralların baskısında sayılan şuuraltının açığa çıkmasını esas alan bir sanat akımıdır. Bu akımda akıl, şuur ve mantık dışılık, olağanüstülük, duygusal gerçekliğin dışına çıkış söz konusudur."⁹² şeklinde tanımlamıştır. Yine Duymaz, gerçeküstücülükteki bu sıra dışılığın çoğunlukla mizahla yakından alakalı olduğunu dile getirmiştir.⁹³

---

⁹⁰ Erjena Aıourova. *age*, s.17.

⁹¹ D. Nikolayev. **Smeh-Orujiye Satiri (Gülme-Satirin Silahı) İstkusstvo**, Moskova: 1962, s. 166; Erjena Aıourova. *age*, s.18'den naklen.

⁹² Ali Duymaz. *age*, s. 255.

⁹³ Ali Duymaz konu ile ilgili düşüncelerini, "Gerçeküstücüler, dünyaya eşyanın, kelimelerin akla ve mantığa uygun düzenini bozan mizah açısından bakmayı da kendileri için yöntem olarak kabul etmişlerdir. Mantıkla alay edip olağanüstülüklerin peşinden giderler. Rüyaların asıl benliğimizi belirleyen bastırılmış istek ve arzuları ortaya çıkararak yapısını incelemek temel ilgi alanlarındandır. Dili açık bir şekilde, kurallarına göre kullanmaktan kaçınırken daha çok imajlara önem verirler. Serbest çağrışım metodunu da kullanan gerçeküstücüler, bilinçaltının verilerini aktarmada dilin sıradan kurallarının yetersiz kaldığını, bu nedenle dile değişik bir anlatım tarzı yüklemenin gerekli

Mizah aynı zamanda taklide de dayanmaktadır. Taklidi ağız ve davranış taklidi olmak üzere iki gruba ayırabiliriz. Taklit hemen hemen tüm mizahçılar ve komedyenler tarafından kullanılan bir yöntemdir. Davranışları ve konuşmaları tanınmış kişilere benzetmek komik etki yaratır. Ünlü bir sanatçının veya politikacının davranışları bir komedyen tarafından yapıldığında güldürücüdür.⁹⁴

Davranışların taklidi gibi ağız, lehçe ve kişisel konuşma özelliklerinin taklit edilmesi oldukça güldürücüdür. Bunun en güzel örneği Karadeniz fıkralarıdır. Bu fıkralarda kullanılan temel mizah yöntemlerinden biri de taklittir. Karadeniz fıkrası anlatan kişi Temel ve Dursun'un şivesini taklit eder. Taklit, fıkralar kadar sanatta da yoğun olarak kullanılan bir mizah yaratma yöntemidir. Bunun en güncel örneklerinden biri Cem Yılmaz'ın canlandırdığı peltek konuşan bir gazino patronu karakteridir. Sanatçı, yaptığı bu taklitle hem güçlü bir mizah yaratmış hem de taklidin dikkat çekici olma özelliğini kullanmıştır.⁹⁵

Arthur Kostler, "Taklit, kişileştirmenin en saldırgan biçimidir. Yalnızca boş yapmacıklığın havasını söndürmek için değil, her biçimiyle yanılısamayı yok etmek için, kurbanın önemsiz, çok insanca olan yanları üstünde durarak, dokunaklı, ağır ağır yok etmek için bulunmuştur."⁹⁶ demektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, mizah uyumsuzluğa dayanır. Bu açıdan bakıldığında mizahın olağan değil, olağanla uyuşmayan, aykırı veya doğallığı bozulmuş öğelerden doğduğu görülür. Örneğin "kara mizah" denilen mizah türünde, olağanın içindeki olağan dışı, olağana uyumsuz olanı abartarak kullanılmaktadır. Örneğin, Charlie Chaplin "Şorlo" tipini yaratırken böyle bir uyumsuzluğu göz önüne almıştır. O, İngiliz asilzadelerinin benzeri olan kılığını (melon şapkası, eldivenler, kuyruklu ceket

---

olduğunu savunurlar. Bütün bunları bulabilecekleri alanlardan birisi mizahtır. Bu nedenle gerçeküstücüler, mizah ve alaya büyük önem vermişlerdir. Bu şekilde çevremizi, hayatımızı, inançlarımızı oluşturan değer ve kurumların hâkimiyetini, bunlardaki akıl ve mantık dokusunu kırabileceklerine inanmışlardır. Dolayısıyla bu düşünce sisteminde mizah, gerçekliği kıran, aklın ve mantığın kapsamından çıkabilen, olağanüstülükleri ve hayal unsurlarını taşıyan bir alan haline gelmiştir. Mizahın akıl ve mantık sınırlarını zorladığı, hatta bazen mantık dışı olduğu sadece gerçeküstücüler tarafından değil, başkaları tarafından da dile getirilmiştir." şeklinde dile getirmiştir. Daha geniş bilgi için bk. Ali Duymaz. *age.*, s. 256-257.

⁹⁴ Erjena Aıourova. *age.*, s. 18.

⁹⁵ *Age.*, s. 19.

⁹⁶ Arthur Koestler. *age.*, s. 65.

vb.) yırtık, yıpranmış, ayakkabısının pençesi açılmış biçimde göstererek uyumsuzluktan doğan mizah etkisini elde etmiştir. Zengin İngiliz asillerinin kıyafetleri ve fakir insanların giysileri “Şarlo’nun üstünde birleşerek uyumsuzluk yaratır ve bu uyumsuzluk Şarlo’ya gülme sebeplerinin en önemlisidir.⁹⁷ Zenginlik ve fakirlik birbirine uzak ve bir o kadar da zıt kavramlardır. Bunların bir arada olması uyumsuzluk yaratır. Bu durum komik ve gülünçtür.

Sonuç olarak, mizah yaratmada temel yöntemlerin başında abartma, gerçeküstücülük, biçim bozma, taklit ve uyumsuzluk gelmektedir, demek kanaatimizce yanlış olmaz. Mizah söz konusu olan bu temel yöntemler kullanılarak yaratılır. Fakat hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın, mizahın değişmez niteliğinin, toplumsal ve aykırılık olduğunu unutmamak gerekir. Unutulmamalıdır ki, mizah toplumsal bir olgudur. Çünkü gülme, kişinin, toplumsal nitelikli bir olguya, bir olaya, bir kişiye karşı öz savunması veya saldırısıdır.⁹⁸

I. 2. 2. Mizah Çeşitleri

Tezimizin bu bölümünde, detaylı olmamakla beraber, temel mizah çeşitleri üzerinde bilgi verilecektir. Temel mizah çeşitlerinin başında nükte, hiciv, şaka, tahkir, ironi, istihza, alay ve espri gelmektedir.

I. 2. 2. 1. Nükte

Türk Dil Kurumu’nun yayınladığı Türkçe Sözlük’e göre, nükte, Arapça “neket” kökünden gelir ve “1. İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri. 2. *esk.* Yazıda, resimde, sözde ve davranışta ince, derin anlam, espri. 3. (Söz sanatı terimi) İnce, ustalıkla, dokundurucu ve çoğu hoş giden fikir. 4. İnce anlamlı, pek çoğu hoş giden, gülümseten şakalı söz.” şeklinde tanımlanmaktadır.⁹⁹

Ferit Öngören ve Semih Balcıoğlu’nun hazırladıkları Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Mizah ve Karikatürü isimli eserde nükte şu şekilde tarif edilmektedir: “Bir sözün, bir düşüncenin yanlış olması halinde ya da bir açık verildiğinde karşımızdakinin hak ettiği imkândır. Nüktenin ölçüsü zarif oluşu ile ölçülüdür. Bu zarafetin ölçüsü

⁹⁷ Erjena Aıourova. **age**, s. 19.

⁹⁸ **Age**, s.19.

⁹⁹ **Türkçe Sözlük**. Türk Dil Kurumu, Ankara: 1998, C 2, s. 1665.

karşımızdakinin ilk sözü kurduğumuz bağlantı ile değerlendirilir. Örneğin; Kamil Paşa kendisini karşılamaya gelen Ziya Paşa'ya eşeğini göstererek 'Öp babanın elini.' demiştir. Buna karşılık Ziya Paşa'nın eşeğin başını okşayarak 'Bilirim Kamil hayvansındır.' demesi bir nüktedir."¹⁰⁰

John Morreall, nükte kavramı ile ilgili şunları söyler: "Nükteli bir yorum genellikle birbirine benzemeyen iki şeyin eğlenceli bir karşılaştırmasını içerir. Nükteli bir yorum benzetmeleri üstü kapalı bir biçimde ya da açık seçik veremez. Yoksa şaşırtıcı olmaz."¹⁰¹ Morreall, burada nüktenin şaşırtıcı olma özelliğine gönderme yapmıştır. Nükte yapıldığı zaman karşımızdaki insanı ya da dinleyenleri şaşırtır, yeni durum onlar için bir sürpriz olur.

Nükte bu yönüyle değerlendirildiğinde, karşımızdakinin sözlerinden ortaya çıkan bir açığı nezaketten ödün vermeden, iğneleyici bir şekilde kapatma işidir. Nükte zeki insanların anlayıp fark edebileceği bir mizah çeşididir.

I. 2. 2. 2. Hiciv

Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe Sözlük'e göre hiciv: "1. Bir kimseyi, bir toplumu, bir düşünceyi, bir nesneyi, bir göreneği yermek için yazılmış yazı veya söylenmiş söz, hicviye, satir. 2. Birinin veya bir şeyin kusurlu taraflarını acı, batıcı ve alaycı bir dille anlatan yazı."¹⁰²

Hiciv var olan gerçek ideale toplum kurallarına uymadığı zaman bu uygunsuzluğu yaratan bireye tepki göstermek ve onu bu hatasından döndürmek amacıyla başvurulmuş bir mizah türüdür. Saldırı ve aşağılayarak düzeltmek temel amaçtır. Genellikle bireye yönelik olmasına karşın, topluma sosyal sorunlara yönelik hicivler de vardır. Bu açıdan bakıldığında hicvin toplumun adaletini korumaya çalışan ve düzenin yanında yer alan bir yapı olduğu görülmektedir. Ayrıca hicvin çıkış noktasında kişisel anlaşmazlıklar, husumetler ve şakalaşmalar bulunur.¹⁰³

¹⁰⁰ Ferit Öngören; Semih Balcıoğlu. **Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Mizah ve Karikatürü**, İstanbul: 1973, s. 31.

¹⁰¹ John Morreall. **age**, s. 106.

¹⁰² **Türkçe Sözlük**. C I, s. 991.

¹⁰³ Mustafa Apaydın. **Türk Hiciv Edebiyatında Ziya Paşa**, Ankara: 2001, s. 15-16.

I. 2. 2. 3. Şaka

Şaka, Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe Sözlük'te, "1. Güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz, latife. 2. Güldürmek amacıyla, birilerini kırmaksızın şaşırtmak ya da aldatmak için söylenen söz, takılma."¹⁰⁴ şeklinde tanımlanmaktadır.

Her yönüyle gerçek hatta ürküntü korku verici bir ilişkiler zinciri hazırlanarak hoşgörü sınırlarımız tartılmak istenir. Sonunda durum açıklanarak eğlence ve mizah elde edilir. Şaka bir olaylar zincirinin gerçek olmayışından anlamını aldığı gibi kişiler arası özel bir dostluk istediği için de tipiklik kazanır.¹⁰⁵

Şakayı insanı güldürmek eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yaptığı hareket veya söylediği söz şeklinde tarif etmek de mümkündür.

I. 2. 2. 4. Tahkir

Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe Sözlük'e göre tahkir, "Aşağılama, onur kırma, onuruna dokunma."¹⁰⁶ şeklinde tanımlanmaktadır.

Tahkir, birini küçük düşürmek ve onurunu kırmak suretiyle yapılan bir mizah çeşididir.

I. 2. 2. 5. İroni

Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe Sözlük'e göre ironi, "1. Söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etme. 2. Dolaylı ve alaylı anlatım, mizah. 3. alaysılama."¹⁰⁷ şeklinde tanımlanmaktadır.

İroni, toplumsal bağların kuvvetli olduğu bir toplulukta gerçeklerin tam olarak hedef gösterilmeden söylendiği ve bu hedefin esas maksadının arkasına gizlenen bir oyunla yüceltildiği bir mizah çeşididir. Mesela çok konuşan birine "Ne kadar az konuşan birisin!" demek ironiye güzel bir örnektir.

---

¹⁰⁴ **Türkçe Sözlük.** C II, s. 2068.

¹⁰⁵ Ferit Öngören. **age**, s. 40.

¹⁰⁶ **Türkçe Sözlük.** C II, s. 2114.

¹⁰⁷ **Türkçe Sözlük.** C I, s. 1097.

I. 2. 2. 6. İstihza

Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe Sözlük'e göre istihza, “*a. (istihza:) esk. Gizli veya ince alay.*”¹⁰⁸ olarak tanımlanmaktadır.

İstihzada birinin açıklarını doğrudan söylerken düzeltici bir amaç gütmeyiz. İroniden farklı olarak istihzada gerçek saklanmaz.

I. 2. 2. 7. Espri

Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe Sözlük'e göre espri, “1. İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, nükte. 2. Yazıda, resimde, sözde ve davranışta ince, derin anlam, nükte.”¹⁰⁹ şeklinde tanımlanır.

Söz komiğine dayanan espride akıl hâkimdir. Kişiler kendi buluşu olan kelimelerden yararlanarak komik ifadelerle mizah yaratır. Espride önceden hazırlık yoktur ve sürpriz söz konusudur. Espri her zaman yumuşak ve nazik olmayabilir. İğneleyici ifadeler de yer alabilir.

I. 3. Türk Halk Edebiyatında Fıkra Türü ve Özellikleri

Bu bölümde, Türk Halk edebiyatında fıkra türü ve genel özellikleri üzerinde durulacaktır. Böylelikle Nasreddin Hoca fıkralarının yapısı ve içeriği daha iyi anlaşılacaktır.

I. 3. 1. Fıkra Kavramı ve Fıkra Türünün Tanımı

Dursun Yıldırım, “Türk edebiyatında sözlü anlatım yoluyla oluşan ve ortaya çıkan pek çok metinler vardır. Bunlar arasında, biçim, içerik ve söylem açısından kendine özgü yapılar kuran ve bir süreklilik içinde, benzer durumları, eylemleri, iş ve hareketleri veya herhangi bir olguyu ve ezgiyi söze dökerken, benzer özelliklere uygun metinler ortaya çıkaran sözel kurumlaşmaya tür veya edebî tür diyebiliriz.”¹¹⁰ demektedir.

Bilindiği üzere, Türk kültürü sözlü gelenek içindeki yaratmaları bakımından son derece zengindir. “Bu yaratmaların bir kısmı belli konularda sahip olunan bilgiyi ve

¹⁰⁸ Age. C I, s. 1108.

¹⁰⁹ Türkçe Sözlük. C I, s. 730.

¹¹⁰ Daha geniş bilgi için bk. Dursun Yıldırım. “Fıkra Türü”, **Türk Bitiği Araştırma ve İnceleme Yazıları**, Akçağ Yayınevi, Ankara: 1998, s. 221.

bilgeliği edebiyat sanatları adını verdiğimiz türler içinde aktarmayı ve gelecek kuşakların yaşanmış tecrübelerden yararlanmasını sağlamaya çalışırken, bir kısmı da bireysel tecrübenin toplumsal tecrübe haline dönüşmesini, bireyin düşünceleri ve sahip olduğu duyguları aktarmayı sağlamaktadır. Fıkra adı verilen tür işte böyle bir yapıda olup, belli bir konuda edinilmiş tecrübeyi bir anlatı mantığı içinde aktarmayı, bu aktarım sırasında örnekleme, örneklenen olayı belli bir zaman ve mekân düzlemine oturtup, anlatı kahramanı olarak seçilen kişi üzerinden bir durum veya olayın aktarımını gerçekleştirir.”¹¹¹

Dursun Yıldırım’ın tanımlamasıyla, fıkra, malzemesi dile dayanan, sözlü edebiyat mahsulleri arasında, şekil ve muhteva bakımından kendine has karaktere sahip müstakil edebî bir türdür. Fıkra sözlü edebiyat ürünleri arasında bir edebi tür olarak, yerli ve yabancı edebiyatı ve folklor araştırmacıları tarafından, ilmî seviyelerde, XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra, sistematik biçimde incelenmeye, tanımı yapılmaya, özellikleri ve anlatım türleri arasındaki yeri belirlenmeye çalışılır. Yapı, kompozisyon, ortaya çıkış biçimi, geçiş ve dağılım tarzı; değişim, dönüşüm ve etkilenme durumları gibi türün çeşitli problemleri, muhtelif yaklaşımlar içinde, bu çalışmalar sırasında incelenir ve ortaya pek çok tanım çıkar.¹¹² Türün belirleyici nitelikteki bu tanım denemeleri arasında, yetersiz olanları bir yere bıraksak bile, anlaşılır seviyede bulunanların da, tüm özellikleriyle, fıkra türünü eksiksiz tasvir ettiklerini söyleyemeyiz.

Fıkra türünü umumî mahiyeti ve gösterdiği yapı hususiyetleriyle bir bütün halinde ele alıp incelemeyen önce “**fıkra**” kelimesinin dilimizdeki ve dünya literatüründeki yerini ve hangi manalarda kullanıldığını tespit etmek kanaatimizce yerinde olacaktır.

I. 3. 2. Sözlük ve Ansiklopedilerdeki Fıkra Tanımları

Türk dilinin yazılı kaynaklarında fıkra ile ilgili ilk kayda Kaşgârlı Mahmud’un Divân-ü Lügât-it Türk adlı eserinde rastlamaktayız. Kaşgârlı, “küg” ve “külüt” kelimelerini “Halk arasında ortaya çıkıp insanları güldüren şey; halk arasında gülünç

¹¹¹ Daha geniş bilgi için bk. Metin Ekici. “Gülme Teorileri ve Nasreddin Hoca Fıkraları”, **21. Yüzyıl Nasreddin Hoca İle Anlamak**, [Uluslararası Sempozyum, 8-9 Mayıs, Akşehir: 2008], Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 2009, s. 272.

¹¹² Dursun Yıldırım. **age**, s. 222.

olan nesne.”¹¹³ şeklinde açıklar. Bu kelimeler, İslamiyet öncesi Türk hayatında anlatılan fıkralara verilen isimler olmuştur.¹¹⁴ Gerard Clauson *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*¹¹⁵ adlı eserinde, “küg” kelimesine “şarkı, melodi; muhtemelen anlam değişikliğine uğrayarak şaka, espri”¹¹⁶ anlamını yüklemiştir. Yine, Clauson, “külüt”¹¹⁷, “kültgü”¹¹⁸ ve “kürgü”¹¹⁹ kelimelerine ise, “Halk arasındaki gülme.”¹²⁰ anlamlarını yüklemiştir.

İslâmiyet’ten sonra bu türden hikâyeler, Türk dilinde, “hikâye, kıssa, masal, mizah, nükte, lâtife” gibi isimler altında da anlatılmış ve yazıya geçirilmiştir. XIII. yüzyıldan itibaren fıkralar dinî, ahlakî ve tasavvufî mahiyette yazılmış eserlerde geniş ölçüde yer almaya başlamıştır. Özellikle devrin yazar ve düşünürleri, halka bazı konu ve meseleleri daha açık izah edebilmek için sık sık bu yola başvurmuşlardır.¹²¹

Fıkra ile eş anlamda kullanılan bu kelimeler içinde en çok “lâtife” sözü yaygınlık kazanmıştır.¹²² Edebiyatımızda, bu türe mahsus eserlerin toplanıp bir mecmua biçiminde kendini göstermesi XIV. yüzyıldan sonradır.¹²³ Bu tür eserlere, “letâif veya letâifnâme”¹²⁴ adı verilir. Artık, XVI. yüzyılda “lâtife” sözünün tamamen fıkra karşılığında kullanılan edebi bir terim halini aldığını görürüz.¹²⁵ Letâifnâmeler içinde en meşhuru şair Lâmî Çelebi’nin yazmış olduğu *Letâifnâme*’dir.¹²⁶ Bugün için bile, Türk

¹¹³ Kaşgârlı Mahmut. *Divân-ü Lügât-it Türk*, Türk Dil Kurumu Yayınları, C I, Ankara: 2006, s. 357.

¹¹⁴ Gülin Ögüt Eker. “Fıkralar”, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, C 3, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 2003, , s. 78.

¹¹⁵ Sir Gerard Clauson. *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford: 1972.

¹¹⁶ *Age*, s.709b.

¹¹⁷ *Age*, s.716b.

¹¹⁸ *Age*, s.718a.

¹¹⁹ *Age*, s.718a.

¹²⁰ *Age*, s.718a.

¹²¹ *Pend-Nâme*. hzl. Mehmet Hengirmen, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara: 1983, s. 172.

¹²² Dursun Yıldırım. *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Akçağ Yayınevi, Ankara:1999, s. 3.

¹²³ Mustafa Duman. *Nasreddin Hoca Kitapları Açıklamalı Bibliyografyası (1408–2004)* Turkuaz Yayınları, İstanbul–2005. ‘*Yazma Eser*, Bibliotheque Nationale – Paris, ST: 1912, 16. yüzyıl, 31 yk. Kitapta 63 fıkra vardır. Yazmanın tanıtımı ve bazı fıkraların çevriyazısı için bk.: Gönül Ayan, ‘Nasreddin Hoca ve Paris Milli Kütüphanesi’ndeki Yazma’, *Milli Kültür*, S 74, Temmuz Ankara:1990, s. 26-28.’

¹²⁴ Fikret Türkmen. *age*, s. 1.

¹²⁵ Dursun Yıldırım. *age*, Ankara: 1999, s. 4.

¹²⁶ *Age*, s. 4

dünyasında fıkra için en yaygın kullanıma sahip olan terim, yine, “latife”¹²⁷ sözcüğüdür diyebiliriz.

XX. yüzyılın başlarında yayınlanan kitapların kapaklarında, “letâif” adının yanı sıra “fıkarât” (fıkralar) da yer almaya başlamıştır.¹²⁸ Bu da gösteriyor ki, bu mecmua ve kitapları hazırlayan yazarlar yayınladıkları hikâyelerin “fıkra” olduğunu açıkça ifade etmişlerdir.¹²⁹

“Latife” sözcüğünün yanı sıra fıkra sözünün de edebiyatımızda görülmesi büyük bir ihtimalle, tercüme yolu ile olmuştur ve Batı’da, bu tür kompozisyonları ifade etmek için kullanılan “anecdote”¹³⁰ sözünü karşılamaktadır. Cumhuriyet dönemine kadar, iki terim edebiyatımızda yan yana kullanılmıştır; ancak, bu dönemden sonra, edebiyatımızda “fıkra”¹³¹ teriminin sürekli kullanım kazandığı görülür.

Dilimize Arapçadan geçmiş olan “fıkra” kelimesi pek çok yabancı kaynaklı kelime gibi zamanla birçok kavramı ifade etmede kullanılmıştır. Eski ve yeni sözlüklerde “fıkra” kelimesi hakkında yapılmış olan açıklamalar, tarif ve tanımlar hemen hemen birbirinin aynıdır.

A. Vefik Paşa, fıkra için, “Parça cümlecik, kısacık hikâye”¹³² derken, Şemsettin Sami, fıkrayı: “1. Omurga kemiği; 2. Makale ve yazının ayrıca bir kelim veya bahis teşkil eden ve makale veya yazının mâkabl mabadından ayrılabilen parçası; 3. Nizam ve kanun veya kavâid-i ilmiyle ve fenniye kitaplarında bend, madde; 4. Küçük hikâye,

¹²⁷ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1998, s. 221.

¹²⁸ Mustafa Duman. **age**, **Nasreddin Hoca, Fıkraları, Anlattıkları, Zen Dostlukları**, (Arap harfli Türkçe) İlhami ve Fevzi Matbaası, İstanbul, 1927, 126 s. resimli (Kitapta 76 Nasreddin Hoca fıkrası ve “Nasreddin Hoca’nın Anlattıkları” başlığı altında 121 başka fıkra veriliyor. Üçüncü bölümde anlatılanlar da Nasreddin Hoca fıkrası değildir. Kitabın tanıtımı için bk. Selçuk Çıkla, Nasreddin Hoca Adına Uydurulmuş Fıkralar Kitabı”, **Yedi İklim**, Nasreddin Hoca Özel Sayısı, s. 138-139, İstanbul, Eylül Ekim 2001, s. 1.

¹²⁹ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1999, s.4.

¹³⁰ **Grand Dictionnaire Français-Turc**. (Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük) Ararat Yayınevi, İstanbul:1997, s. 59. ‘**Anecdote**: 1. Küçük tarih olayı, 2. Küçük hikaye, nükteli fıkra.; **Anecdotier** (n.): Fıkra anlatan kimse, fıkraçı; **Anecdotique** (adj.): Fıkra türünden olan; **Anecdotiser**: 1. Fıkra anlatmak, 2. Fıkra toplamak.’

¹³¹ Mustafa Duman. **age**, ‘Selami Münir Yurdatap, **Resimli Nasreddin Hoca Fıkraları**, Bozkurt Kitap ve Basımevi, İstanbul: 1947, 48 s., resimli, kitapta 118 fıkra mevcut.’

¹³² A. Vefik Paşa. **Lehçe-i Osmanî**, hzl. Sevim Güray, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 1966, s.126.

kıssa”¹³³ şeklinde tarif etmiştir. Ayrıca, Şemsettin Sami’nin “anectode” kelimesi için “fıkra”¹³⁴ karşılığını da kullandığına şahit oluruz.

Ferit Devellioğlu’nun Osmanlıca–Türkçe Ansiklopedik Lügat’inde fıkra kavramını: “1. Omurga kemiklerinden bir boğum, omur; 2. Bend, madde, paragraf; 3. Kısa hikâye, masal, kıssa; 4. Kanun maddelerinin paragraflarından her biri; 5. Kısım, fasıl, bölüm (Kitap veya eserde); 6. Yazılmış kısa bir haber; 7. Gazetelerde, gündelik hadiselerin kısa ve temiz bir üslupla yazılmış şekli.”¹³⁵ biçiminde açıklamıştır.

Yukarıdaki tanımlarda, fıkranın edebi tür olarak bildiğimiz anlamı üzerinde durulmamış, sadece kelimenin terim anlamları ile ilgili açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca, edebi tür olarak fıkranın yapı, içerik ve işlev özelliklerine değinilmemiştir.

Türk Dil Kurumu’nun Türkçe Sözlüğü’nde, fıkra terimi: “Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâye, anekdot.”¹³⁶ olarak kısaca ve çok genel açıklanmıştır.

Türk Ansiklopedisi’nde fıkranın tanımına: “Tanınmış bir şahsiyetin özlü bir sözünü, müstakil bir cevabını, hoş bir tepkisini ilgili tarih olgusu içinde toplayan gerçek veya geçeğe yakın bir hikâyecik.”¹³⁷ şeklinde rastlamaktayız. Bu tanımda ise, edebi tür olarak fıkranın oluşum süreci hakkında kısa bir açıklama yapılmıştır.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi fıkrayı, “Fıkra, Türk halk edebiyatında daha çok sözlü geleneğin malı lâtife, nükte türünde kısa hikâyelere verilen ad. Sözlü edebiyatın yazılı ürünleri arasında yer alan fıkralar, daha çok hoş vakit geçirmek, gülüp eğlenmek, ya da taşı gediğine koymak amacıyla söylenir. Aynı zamanda halk zekâsının ürünü olan fıkraların kuruluş düzenine göre, önce kahramanın adıyla başlanır, söylenen söze inandırıcı bir delil olarak geçmişteki bir olay hikâye edilir veya söz olarak fıkranın içinde yer alan ya da dinleyicinin anlayışına bırakılan bir sonla fıkra bitirilir. Halkımızın zekâsından doğan fıkra kahramanları belirli tipler çevresinde doğmuş ve doğmaktadır. Malzemesi dile dayanan, şekil ve muhteva bakımından kendine has bir karaktere sahip,

¹³³ Şemsettin Sami. **Kamus-i Türkî**, V. Baskı, Çağrı Yayınları, C 11, İstanbul: 1995, s.1241.

¹³⁴ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1999, s. 1.

¹³⁵ Ferit Devellioğlu. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi, Ankara: 1993, s. 265.

¹³⁶ **Türkçe Sözlük**. Türk Dil Kurumu, C I, 9. Baskı, Ankara: 1998, s. 778.

¹³⁷ **Türk Ansiklopedisi**. C 6, İstanbul: 1971, s.283.

başlı başına bir edebi tür teşkil eden fıkraların belli başlı özelliklerini şu şekilde sayabiliriz: 1. Hayattan alınmış bir olaya dayanır; 2. Kısa ve kesif bir anlatımı vardır; 3. Beşeri kusurları, günlük kötü ve gülünç olayları, eski ile yeni arasındaki çatışmaları konu edinir; 4. İnce bir mizâh, hikmetli bir sözle sona erer; 5. Nesir diliyle ifade edilirler; 6. Realist küçük bir hikâye ya da küçük bir tiyatro oyununu andırırlar; 7. Şahısları hayatın içinden alınmıştır; 8. Zaman ve mekân genellikle belirsizdir; 9. Temsil ettiği zihniyet ve davranışlarla bağlandıkları tiplere göre tasnif edilirler.”¹³⁸ şeklinde tarif etmektedir. Bu tarifte, edebi tür olarak fıkra, tüm özellikleri göz önünde bulundurulmasa da, birçok yönü ile tanımlanmaya çalışılmıştır.

Bugün Türk boylarında fıkra kavramı değişik terimlerle karşılanmaktadır.¹³⁹ Tataristan Türkleri, fıkra karşılığında çoğunlukla XIX. yüzyılda, “Hikâyet” ve “Lâtife” terimlerini kullanmışlardır. Ancak XX. yüzyılda yazı dilinde çok fazla kullanılmayan “Mezek” teriminin zamanla diğer iki terimin yerini aldığını söyleyebiliriz.¹⁴⁰

Kırgız Sözlüğü’nde fikranın tanımı: “Komik eğlence, güçlü tesir edici, keskin manalı, tesirli sözlerdir; bir şeye gösterilen zararsız gülmece, eğlenmek amacı ile söylenen komik sözler.”¹⁴¹ şeklinde yapılmıştır. Bu tariften de anlaşılacağı gibi, Kırgız ve Türk araştırmacılar fikranın tanımı konusunda birleşmektedirler. Türk boylarında fıkra terimi benzer ve farklı isimlerle anılsa bile, fikranın tanımında ortak bir görüş birlikteliği vardır diyebiliriz.

Yerli ve yabancı sözlük ve ansiklopedilerde, fıkra ile ilgili verilen tanımların hemen hemen birbirlerine yakın tanımlar olduğunu görüyoruz. Sözlüklerde kelimenin genellikle terim anlamları üzerinde durulurken ansiklopedilerde terim anlamı olarak edebi tür hakkında da kısa bilgilerin verildiği görülmektedir.

¹³⁸ **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**. İstanbul: 1978, s. 642.

¹³⁹ Türkmencede “Yomak”, “Şorta söz”, “Gülki gürrin”; Tatarcada “Kızıklı”, “Kölkele”, “Latifa”, “Mezek”; Karakalpakçada “Anız”; Kazakçada “Küldirgi engime”, “Azil”; Kumukçada “Anekdot”, “Anekdot habar”; Başkurtçada “Mezek/mereke”; Altaycada “Katkım”, “Katkımçılı”, “Kuuçın”; Kırgızcada “Comok”, “Tamaşa”, “Ilakap”, “Taktmaza”, “Azil”, “Külörlük”, “Şakaba”, “Askiya”; Âzericede “Latife”; Çuvaşçada “Şüt”; Özbekçede “Latifa”; Gagauzcada “Nükte, cümbüş”; Uygurcada “Latipa”; Hakasçada “Hormaçı çooh”; Karaçay-Malkarcada “Hapar”, “Çam”; Nogaylar “Külki”, Saha Türkleri “Kürücüös kepsen”, “Ostuoruya” şeklinde kullanılmaktadır. Gülin Ögüt Eker. *age*, s.80’den naklen.

¹⁴⁰ İsa Özkan. **Türkiye ve Türkmen Türkçesiyle Nasreddin Hoca Fıkraları**, Ankara: 1999, s. 21.

¹⁴¹ Gülnara İsmailova. **Kırgız Mizâhı ve Mizâh Tipleri**, İrfan Kültür ve Eğitim Merkezi, İzmir: 2005, s. 36.

I. 3. 3. Araştırmacılara Ait Fıkra Tanımları

Türk fıkralarını ilk derleyenlerden Mehmet Tevfik, fıkrayı tanımlamaktan ziyade, türün özelliklerini vurgulayarak, “Meseley–i hikmet veya en müessir bir misal–i ibret mündemiç.”¹⁴² şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Faik Reşat ise, fıkrayı, “Lâtifeler hoş a gidecek ve ekseriya gülünecek sözlerle bu yolda nakledilen gerçek–yalan fıkralardır.”¹⁴³ biçiminde tarif yoluna gitmiştir.

Agâh Sırrı Levent, “Fıkra deyince, ilk hatıra gelen, nükteli, güldürücü çok kısa hikâyeciklerdir. Bunlar, nüktecilği ve şakacılığı ile tanınmış, anlayışlı ve uyanık kişilerce vaktiyle söylenmiştir.”¹⁴⁴ diyerek fıkra türüne açıklık getirmeye çalışmıştır.

Pertev Naili Boratav’a fıkrayı, “Fıkra, masala göre kısa, yoğun anlatımlı, belirli bir olaya bağlı, inandırmak ve ikna etmek amacıyla anlatılan, espri cümlesine sahip anlatmalardır.”¹⁴⁵ şeklinde tarif etmiştir.

Şükrü Elçin, fıkrayı, “Umumiyetle gerçek hayat hadiselerinden hareketle hisse kapmayı hedef tutan ve temelinde az çok takılma, nükte, mizâh, tenkit ve hiciv bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyelere fıkra adı verilir.”¹⁴⁶ şeklinde açıklamıştır.

Saim Sakaoglu ise, fıkra türünü, “İnsanları bazen güldürmek ve eğlendirmek; bazen de düşündürmek ve ders vermek amacıyla anlatılan, genellikle gerçek olaylara dayanan, kısa nesir şeklindeki halk anlatmalarımızı fıkra diye tanımlayabiliriz.”¹⁴⁷ şeklinde tarif yoluna gitmiştir.

İmran Babayev ve Paşa Efendiyev, fıkra terimi için, “Umumiyetle fıkraları da masalların bir türü sayarlar. Ancak fıkra, masala benzese de ona yakın olsa da kendine göre hususiyetleri vardır. Fıkra, kısa, sade, özlü mizâhi bir türdür. Fıkralar günlük hayatta ve cemiyette hoş karşılanmayan, gülünç hadiseleri kısa ve özlü bir şekilde

---

¹⁴² Mehmet Tevfik. **Hazine-i Letaif**, İstanbul: 1302, s. 2; Cengiz Gökşen. **Temel Fıkraları Üzerine Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Konya: 2002, s. 40’tan naklen.

¹⁴³ Faik Reşad. **Külliyat-ı Letaif**, hzl. Ahmet Özalp, İstanbul: 1998, s. 7.

¹⁴⁴ Agâh Sırrı Levent. **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara: 1998, s.47.

¹⁴⁵ Pertev Naili Boratav. **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınları, İstanbul: 1969, s.93.

¹⁴⁶ Şükrü Elçin. **Halk Edebiyatına Giriş**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1981, s. 38.

¹⁴⁷ Saim Sakaoglu. “Fıkra Tiplerinin Değişmesi”, **Folklor ve Etnografya Araştırmaları**, Ankara: 1984, s. 24.

aksettiren, nesirle meydana gelmiş epik eserlerdir.”¹⁴⁸ şeklinde bir açıklama yaparak fıkraların masallardan ayrı bir tür olduğunu vurgulamışlardır.

Avrupalı araştırmacılar 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra, halkın yarattığı realist, güldürücü hikâyeleri “Anectode” adı altında incelemişlerdir. Bizde de “Fıkra” kelimesinin bu cinsten hikâyeler için bir terim olarak kullanılmaya başlanması aynı zamanlara rastlar. Anektod, Yunanca “Anekdotos” kelimesinden gelmektedir. “Gülünçlü kısa hikâye”, “Gizli, basılmamış eser” anlamlarına gelir. İlk defa Bizanslı tarihçi Prikopios (VI. Asır) tarafından kullanılmıştır. Tanınmış şahsiyetler hakkında anlatılan hikâyeler için de bu kavram kullanılır.¹⁴⁹

Fıkra türü, Rus dili ve kültüründe, 20. yüzyıl başlarında incelenmeye başlanmıştır. Bu türe Rusçada “Anekdot” adı verilmektedir. Anekdotun Rus dilindeki kelime anlamı: “Kısa, sözlü, kısa hikâye.”dir. Anekdot hayal ürünü olayları, beklenmedik ve nükteli bir sonuçla anlatan kısa sözlü hikâye şeklinde tanımlanmaktadır. Fıkra anlatıcılığı özel bir eğitim ve profesyonellik gerektirmez fakat güzel fıkra anlatanlara “Anekdotçik”¹⁵⁰ adı verilir. Anekdot hacim bakımından kısadır. Anekdotun yapısında, sonraki espri cümlesini güçlendirmek için gramer yapısı, cümle yapısı ve anlam birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Anekdot, dinleyeni güldürmeyi amaçlar. Gülmenin oluşabilmesi için, dinleyicinin anekdotu anlaması gerekir. Dinleyici, anekdottaki tipin özelliklerini ve anekdotun arka planını oluşturan zaman ve mekân hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Bu nedenle zaman, mekân ve tipler birbirine bağlıdır. Bu zincir bozulursa anlatım başarısızlıkla sonuçlanır.¹⁵¹

Batılı araştırmacılarca masallarla birlikte ele alınan ve masal sınıflandırmaları içerisinde bir masal çeşidi (Güldürücü hikâyeler, nükteli fıkralar) olarak gösterilen fıkra, kendine has yapı ve kompozisyon özelliklerine sahip olması ve belli bir fonksiyonu icra etmesi bakımından sözlü edebiyat geleneği içinde özel bir türü oluşturmaktadır.

¹⁴⁸ İmran Babayev-Paşa Efendiye. “Azerbaycan’da Nasreddin Hoca Fıkraları ile İlgili çalışmalar”, **Nasreddin Hoca’nın Dünyası**, hzl. İrfan Ünver Nasrettinoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: 1996, s. 33.

¹⁴⁹ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1999, s. 4

¹⁵⁰ E. Y. Şmelova-A. D. Şmelov. **Rus Anekdotu-Metin ve Dil Özellikleri**, Slav Kültür Dilleri Yayınları, Moskova: 2002, s. 20-21; Erjena Aıourova. **age**, s. 41’den naklen.

¹⁵¹ E.Y. Şmelova - A.D. Şmelov. **age**, s. 26; Erjena Aıourova. **age**, s. 41’den naklen.

Antti Aarne ve Stith Thompson gibi masallarla uğraşan pek çok araştırmacı fıkraları, masallarla aynı sınıfta incelemiş ve bu kategoride değerlendirmişlerdir.¹⁵² Fıkra üzerine çalışan ve bu kavrama bütün yönleriyle açıklık getirmeye çalışan Dursun Yıldırım ise, bu durumun yanlışlığına dikkat çekerek bu konudaki düşüncelerini, “Fıkraların masallara benzeyen hususiyetlerine bakarak onu aynı kategori içinde düşünmemiz doğru olmasa gerek. Fıkrayla masal arasında yapı, muhteva ve gaye bakımından bulduğumuz bazı benzerlik ve yakınlıklara bakıp onları aynı tür gibi düşünmeye kalkarsak karşımıza daha başka problemler de çıkacaktır. Çünkü masal için ileri süreceğimiz benzerlik ve yakınlıkları başka türlerde de rahatlıkla bulabiliriz. Köy tiyatrosu oyunları, Karagöz, atalar sözü, halk türküleri gibi halk edebiyatı mahsulleri ile de fıkra arasında aynı benzerlikler görülür. Hatta bu hususları sadece halk edebiyatı mahsullerinde değil, bütün edebi nevilerde tespit etmek mümkündür. Nesir diliyle oluşturulan sözlü edebiyatımızın nevilерinden bir kısmını tek bir grup altına toplayıp inceleme eğilimi, sanıyoruz ki, muhtevada görülen bazı benzerliklerden ve gayedeki iştirakten ileri gelmektedir. Fakat bunlar, hiçbir zaman, ayrı yapı ve estetik şekillere sahip edebi nevileri aynı kategori içinde ele alıp incelememize haklılık kazandıracak derecede ikna edici gerçekler değildir. Bu sebeple, fıkralarla masalları aynı tür içinde düşünmeyiz.”¹⁵³ şeklinde ifade etmiştir. Fıkra ve masal yapı, kuruluş ve muhteva açısından birbirinden farklıdır.

Masal ile diğer anlatı türlerini karşılaştıran Max Luthi, masal ile fıkra arasındaki benzerlikleri ve farkları şu şekilde ortaya koymaktadır: “Fıkra, realist anlatım türleri olan roman ve hikâyenin karşısında olup gerçek olmayanı içinde barındırabilmesi bakımından masala benzemektedir. Fıkra da gerçek bir olayı anlatıyor olabilir ya da dinleyici içinde yalanlar bulunan bir fıkrayı büyük bir ciddiyetle dinleyebilir, fakat fikranın parodi ve satire olan yakınlığı, onun gerçek olmayana doğru bir yol izlemesine neden olur. Fıkra ile masal birbirlerinden sonuçları bakımından ayrılırlar. Fıkra insanları

---

¹⁵² Fıkralar ve masallar yapı, kuruluş ve muhteva açısından birbirinden tamamen farklı türler olmasına rağmen özellikle batı kaynaklı eserlerde her iki tür birlikte değerlendirilmiştir. S. Thompson ve A. Aarne, **The Types of the Folktale** adlı tip kataloglarında masalları tasnif ederken fıkraları da masalların içine dahil etmişlerdir: 1. Hayvan Masalları; 2. Asıl Halk Masalları; 3. Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar; 4. Zincirlemeli Masallar; 5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar. Daha geniş bilgi için bk.: Stith Thompson; Antti Aarne. **The Types of the Folk Tale, A Classification and Bibliography**, Helsinki: 1964; Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1999, s. 12’den naklen.

¹⁵³ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1999, s. 12.

güldürmek isteyen bir anlatım türüdür. Ancak böyle bir durum masalda söz konusu değildir. Fıkra diğer anlatım türlerinin içinde barındırılabilir. Asıl fıkralar: günlük hayatta karşılaştığımız olayları, Efsane fıkraları: bir efsanenin ana bölümü olan ilahi kudreti, Menkıbe fıkraları: kahramanların komik taraflarını, Masal fıkraları: masalda yarattığımız dünyayı içinde barındırır. Fıkra, çeşitli anlatım türlerinin ve anlatım tiplerinin bir araya gelmesinden oluşması bakımından, içinde bir bileşiğin oluşturduğu Eriyik Kitabı'na benzemektedir.”¹⁵⁴

Yukarıdaki tanımlarda görüldüğü gibi fıkra, birçok özelliği göz önünde bulundurularak yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından farklı biçimlerde açıklanmaya çalışılmıştır. Dursun Yıldırım, eserinde, kendinden önce yapılmış sözlük ve araştırmacılara ait çeşitli tanımları verdikten sonra, bu tanımlarda konunun bütün unsurlarının göz önünde tutulmadığını belirterek, türün bütün özelliklerini bünyesinde toplayan, kavram olarak bütün çizgilerini netleştiren bir tanım yapma denemesinde bulunmuştur.¹⁵⁵ Bu tanıma göre fıkra: “Fıkra, hikâye çekirdeğini hayattan alınmış bir vaka veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşerî kusurlarla içtimaî ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, zıddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihzâ yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesirle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret, yaygın epik–dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir.”¹⁵⁶ Dursun Yıldırım, başka bir makalesinde yine fikrayı: “Fıkra, gerçek hayat ile bağı olan vaka’ları, tam bir fikri, sosyal ve beşerî kusurları, günlük yaşantımızda karşılaştığımız çarpıklıkları, gülünç durumları, tezatları, eski ve yeni çatışmalarını ince bir mizâh, hikemî bir söyleyiş, keskin bir istihza ve güçlü bir tenkit anlayışına sahip bir üslûp içinde, dramatik öğeleri ağır basan bir hikâye çatısı etrafında toplayarak, genellikle bir tip’e bağlı olarak anlatan, nesir diliyle yaratılmış küçük hacimli sözlü edebiyat kompozisyonlarından her birine verilen ad, diyebiliriz.”¹⁵⁷ şeklinde açıklamıştır. Araştırmacı, yapmış olduğu bu tanım içinde yer alan tüm

¹⁵⁴ Mehmet Aça-A.Müge Ercan. “Fıkra”, Anonim Halk Edebiyatı, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara: 2004, s. 144.

¹⁵⁵ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1999, s. 3.

¹⁵⁶ **Age**, Ankara: 1999, s. 3.

¹⁵⁷ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1998, s. 222.

unsurları, belki her fıkra kompozisyonu içinde bulamayacağımızı fakat bu unsurlardan bir kaçını bir arada bulmamızın, bize, karşılaştığımız kompozisyonun fıkra olduğu konusunda yeterli ipucuyu vereceğini dile getirmiştir.

Türün tüm genel özelliklerini ve yukarıdaki tanımları da göz önünde bulundurarak, fıkrayı, konusu hayattan alınmış, kısa ve yoğun anlatımlı, insani kusurlarla günlük yaşamda ortaya çıkan kötü ve gülünç olayları, çatışmaları mizahi bir üslupla yansıtan, genellikle bir tip etrafında oluşturulmuş, her ortamda her yaşta insan tarafından eğlendirmek, ders vermek gibi sebeplerle anlatılan hikâyelerdir, şeklinde tanımlayabiliriz.

I. 3. 4. Türk Fıkralarında Konu, Yapı ve Muhteva, Şahıs (Tip), Zaman ve Mekân, Dil ve Üslup, Anlatım ve Anlatıcılar, Derleme ve Yazıya Aktarma

Tezimizin bu bölümünde Türk fıkralarını konu, yapı, muhteva, şahıs (tip), zaman ve mekân, dil ve üslup, anlatım ve anlatıcılar, derleme ve yazıya aktarma açısından değerlendirerek konuya açıklık getirmeye çalışacağız.

I. 3. 4. 1. Türk Fıkralarının Konuları

Gülin Ögüt Eker, “Sosyal bir varlık olan insan üzerine kurulan fıkralar, insanın toplumsal hayatı içinde doğal olarak varlığını gösteren ekonomik, siyasi, dini, ahlaki, hukuki boyutlarını kapsayan ve sorgulayan bir yapıya sahiptir.”¹⁵⁸ der. Bu bağlamda, fıkralar konularını genellikle günlük hayatta yaşanan olaylardan alır demek kanaatimizce yanlış olmaz. Hayatta karşılaştığımız veya karşılaşılabileceğimiz iyi veya kötü her türlü olay, tutum, davranış, insani kusur ve gülünç durum Türk fıkralarına konu olabilir.¹⁵⁹ Davranış, düşünce ve fikir ayrılıklarından doğan çatışmalar da fıkralara konu olabilmektedir. Bir fıkrada genellikle bir olay, bir tutum veya davranış yer alır. Buna bağlı olarak fıkranın merkezinde daima insan–toplum, toplum–insan ilişkileri bulunur.¹⁶⁰ Fıkralar bu yönüyle halk anlatmalarının diğer türleri olan masal, efsane, halk

¹⁵⁸ Gülin Ögüt Eker. *age*, s. 80.

¹⁵⁹ Şükrü Elçin. *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: 1998, s. 566.

¹⁶⁰ Dursun Yıldırım. *age*, Ankara: 1999, s. 5.

hikâyesi vb. türlerden ayrılır. Günlük olaylara dayanmasından dolayı da diğer türlere göre daha gerçekçi bir yapıya sahiptir.¹⁶¹

Gülin Ögüt Eker, Türk fıkralarının konularını: 1. İnsana nesne özelliği veren davranış, nitelik ve kusurlar\Ferdi özellikler; 2. Sosyal hayat, idare eden–idare edilenler; 3. Dini inanç ve uygulamalar; 4. Ahlaki ve ailevi değerler, olmak üzere dört ana başlık altında toplamıştır.¹⁶²

Eker yine, sosyal hayatla uyum sağlayamayan, toplumun düzenini bozan, insanları huzursuz eden cahillik, beceriksizlik, hamiyetsizlik, haddini bilmezlik, kurnazlık, tedbirsizlik, dikkatsizlik, uyumsuzluk, dalgınlık, korkaklık, hantallık, kibirlilik, cimrilik, hırsızlık, dolandırıcılık, rüşvet, gösterişçilik, geçimsizlik, riyakârlık, yineleme, tersine çevirme, rollerin değişmesi, yaşamın makineleştirilmesi gibi insana özgü her konu, hareket ve düşünce, fıkranın konu kapsamına girer, demektir.¹⁶³

Dursun Yıldırım, “Türk fıkralarının, işledikleri konular itibarıyla incelendiğinde, yaşanmış veya yaşanması mümkün Türk hayat sahnelerini yansıttığını, bu sahnelerde, insan–insan, insan–toplum ilişkileri ve bu ilişkilerin yarattığı durumların sergilendiğini; fıkra içinde yer alan tiplerin, ilişkilerde, olumlu ve olumsuz durumları belirlemede kullanılan araçlar olduğunu” söyler.¹⁶⁴

Dursun Yıldırım, Türk fıkralarının konularını üç grupta toplamak mümkündür demektir. “Birinci grupta, inanç ve itikatlarla dinî âdet ve merasimleri, dinî yasakları, hurafe ve din adamlarıyla ilgili olanları; ikinci grupta, idareci tabakayla halk arasında geçen olayları; üçüncü grupta ise aile hukuk, terbiye, yardımlaşma, eğitim vb. konularla ilgili hayat hâdiselerini toplayabiliriz.”¹⁶⁵

“Birinci grup içinde, inanç ve itikadların, dinî âdet ve merasimlerin, dinî yasaklarla hurafelerin yarattığı anlamsız durumları ve yorumları, cahil din adamlarını ve dini istismar vasıtası olarak kullananları konu alan fıkralar yer alır. İkinci grup içinde

¹⁶¹ İbrahim Altunel. **Anadolu Mahalli Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme-Metinler)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya: 1990, s. 222.

¹⁶² Gülin Ögüt Eker. **age**, s. 80-81.

¹⁶³ **Age**, s. 80-81.

¹⁶⁴ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1998, s. 222.

¹⁶⁵ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1999, s. 6.

ise, başlangıçtan bu yana, yöneticiler ile yönetilenler arasında cereyan eden durumlar, olaylar dile getirilir. Halk bu fıkralar ile düşünce, tutum ve davranışını bir fikra tipi aracılığıyla yöneticiye yansıtmaya çalışır. Bu fıkralarda karşılaşılan haksızlıklar, zorbalıklar, baskılar, yolsuzluklar, adaletsizlikler, iltimas, rüşvet ve kayırmalar, tenkit ve alay konusu edilir. Üçüncü grup içinde yer alan fıkralar, günlük durumlar içinde karşılaştığımız muhtelif tezatların, çatışmaların yarattığı problemleri, sosyal ve beşerî kusurları, vak'aları işler. Bu fıkralarda haris, bencil, açgözlü, hilekâr, rüşvetçi, karaborsacı, dolandırıcı, hamiyetsiz, kavgacı, zorba, geçimsiz, dedikoducu, hırsız, arsız ve ahlâksız, gurur ve kibir düşkün tipler, tenkit, alay ve istihza konusu edilir.”¹⁶⁶

İbrahim Altunel, “Mahallî fikra tiplerinin konu olarak yaşadıkları bölgedeki Türk insanını, onun inançlarını, değer hükümlerini, halkın olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarını seçtiklerini, mahallî tipin ait olduğu bölge insanının bütün hayatının bu tür fıkralarda görülebileceğini” belirtir.¹⁶⁷

Feyzi Halıcı'nın ifade ettiği gibi, “Anadolu fıkraları, Anadolu'nun, Anadolu insanının bir yaşam serüvenidir. Günlük yaşamdan tarihî olaylara kadar birçok hazineyi, birçok gerçeği Türk fıkralarında bulmak mümkündür. Anadolu insanının tefekkür dolu hayatı, olaylara bakış açısı bu fıkralardadır, genel kültürünün bir boy aynasıdır. İnsanoğlu dile getiremediği, söyleyemeyeceği birçok gerçeği ve sırrı fıkralarda dile getirir.”¹⁶⁸

“Diğer, bütün anlatmaya dayalı türler veya halk edebiyatı ürünlerinde olduğu gibi fıkralar da halkın duygu ve düşüncelerinden doğan ürünlerdir. Anadolu insanı günlük hayatta karşılaştığı çeşitli olay ve durumlara karşı tepkisini fıkralar yoluyla ortaya koymaya çalışmıştır. Dolayısıyla bu ürünlerde halkın ortak duygu ve düşünceleri, değerleri, hayata bakışı yansıtılır. Bu duruma bağlı olarak fıkraların, içinden çıktığı toplumun günlük hayattaki tutum ve davranışları ile bunlara karşı yansıtılan tepkinin

¹⁶⁶ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1998, s. 222-223.

¹⁶⁷ İbrahim Altunel. **age**, s.31.

¹⁶⁸ Feyzi Halıcı. “Nasreddin Hoca'dan Günümüze”, **Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni Sempozyumu Bildirileri**, İzmir 24-26 Aralık 1996, hzl. Alev Kâhya Birgül, Ankara: 1997, s. 197-202.

göstergesi olduğu söylenebilir. Bu yönüyle Türk fıkraları yaşam gerçeğinin aynasıdır.”¹⁶⁹

Kısaca özetlemek gerekirse, insana nesne özelliği veren davranış, nitelik ve kusurlar, ferdi özellikler, dini inanç ve uygulamalar, toplumsal, ahlaki ve ailevi değerler, sosyal hayat, idare eden ve edilenler ve toplumun en üst tabakasındaki insandan en alt tabakasındakine kadar geçmişten günümüze yaşanmış veya yaşanabilecek iyi veya kötü, açık veya gizli her türlü olay veya tutum Türk fıkralarının konusu olabilir.

I. 3. 4. 2. Türk Fıkralarının Yapı ve Muhtevası

Türk fıkralarının giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluştuğunu söylemek yanlış olmaz. Bu bölümlerin, diğer türlerin bölümlerine göre oldukça kısa olduğunu görürüz. Bölümler kesin çizgilerle birbirinden ayrılmış değildir. Genellikle fıkraların giriş ve gelişme bölümleri iç içe geçmiş durumdadır.¹⁷⁰ “Bu nedenledir ki, iki bölümü birbirinden ayırt etmek oldukça güçtür. Daha doğrusu birçok fıkrada sadece olayın başlangıcından kaynaklanan bir giriş vardır. Diğer türlerde olduğu gibi olay veya durumun meydana geldiği atmosferi, mekânı, tipleri tanıtan tasvirler fıkralarda yer almaz. Fıkralarda genellikle doğrudan doğruya fikranın sonunda yer alacak olan hükmün üzerine oturacağı olay veya fikrin sergilenmesine geçilir. Bundan sonra sonuç/hüküm cümlesi gelir. Hüküm veya sonuç cümlesi genellikle tek cümleden oluşur.”¹⁷¹

Cengiz Gökşen konuyla ilgili olarak, “Olay/fikir ve hüküm fıkraları meydan getiren iki unsurdur. Burada esas olan ve fikranın yükünü taşıyan hükümdür. Hüküm olmadıktan sonra başta bulunan olay veya fikrin ortaya konulması hiçbir şey ifade etmeyip sadece bir durumun hikâyesidir. Olay veya fikir, hükmün ortaya çıkmasını sağlayan bir tür hazırlıktır.”¹⁷² demektedir.

“Fikranın giriş kısmında ortaya konulan hayat sahnesiyle sonuçta yer alan hükmü/nükteyi birlikte değerlendirdiğimizde, fıkraların iç yapısının, başlangıç ve sonuç arasındaki çatışmaya dayandığını görmekteyiz. Fıkraların insanlar üzerinde bu denli

¹⁶⁹ Cengiz Gökşen. **age**, s. 45.

¹⁷⁰ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1999, s. 7.

¹⁷¹ Cengiz Gökşen. **age**, s. 46.

¹⁷² **Age**, s. 46.

etkili olmasını ve gülmelerini sağlayan unsurun bu çatışmalarda insanların biraz da kendilerini bulmalarından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Bu organizasyon kontrast (tezat) veya sürpriz prensibine dayanmakta ve fıkrada nükte yapan organizasyon birbiriyle tezat teşkil eden, yahut hiç beklenmedik surette yan yana gelen unsurlardan oluşmaktadır.”¹⁷³

Dursun Yıldırım, “Sözlü edebiyat mahsulleri arasında en tipik estetik yapı olan fikra, kuruluş bakımından bir tez ve karşı tezdendir. Bu bağlamda, estetik kuruluşu bu iki unsurun yarattığı terkip meydana getirir. Hazırlık bölümünde, kısaca, olay veya ifade edilmek istenen düşünce ile ilgili bilgi verildikten sonra tez ve karşı tez ortaya çıkar. Karşılıklı konuşma veya tartışma ile mesele muhakeme edilir. Muhakeme sonunda taraflar durumu bir hükme bağlar. Hüküm, fikranın sonuç kısmıdır. Sonuçta hükümden çıkarılacak “hisse” gizlidir. Her fıkrada mutlaka bir “hisse” mevcuttur. Kısaca fikranın estetiğini yaratan temel unsurun çatışma olduğu söylenebilir.”¹⁷⁴ demektedir. Ali Öztürk’e göre ise, bu estetik, çatışmadan ziyade, çatışma sonunda meydana gelen mantığın ikna gücünden doğmaktadır. Hüküm ve yargı bölümünde savunulan görüş karşısında, sergileme bölümündeki tez önemini kaybeder, çünkü genel olarak, hüküm ve yargı bölümünde ileri sürülen tezle, meydana gelen türün mantığında kuvvetli bir ikna gücü doğmuştur, bu güç de, biraz da mecburiyet gizlidir, asıl estetik de bu ikna ile iç içe olan mecburiyete dayanmaktadır.”¹⁷⁵

Türk fıkralarının genel yapısı itibarıyla iki ana bölümden meydana geldiğini söylemek yanlış bir tespit olmayacaktır. “Birinci bölümde, bizi nükteye hazırlayan, günlük hayatımız içinde herhangi bir yenilik ifade etmeyen, hatta çok basit veya alelâde denecek kadar aşına bulduğumuz bir olay veya fikir sergilenir. İkinci bölümde ise birinci bölümde öne sürülen fikir veya olaya bağlı, bir nevi bu yapıyı tamamlayan hüküm bulunur. Burada bizi tutan veya bağlayan hükümdeki yeniliktir. Eğer burada aşına bulduğumuz veya önceden tahmin edebileceğimiz bir sonuçla karşılaşsak, başlangıçtakinden daha farklı bir tepki göstermeyiz, yani nükte yoktur. Nüktede bizde hoş bir intiba bırakan ve gülme reaksiyonu uyandıran unsurlar aslında beklemediğimiz,

---

¹⁷³ Age, s. 46.

¹⁷⁴ Dursun Yıldırım. age, s. 8.

¹⁷⁵ Ali Öztürk. **Türk Anonim Edebiyatı**, İstanbul: 1986, s. 234.

ümit etmediğimiz şeylerdir. Yani yeni durum bizim zihnimize uyumsuzluk yaratır ve biz de bu alışık olmadığımız durumun yanlışlığı ile güleriz. Fıkraların bu yapısal özelliklerinden dolayı çatısı hazırlık ve nükte veya sergileme ve hüküm–yargı şeklinde iki bölüm üzerine kurulmaktadır.”¹⁷⁶ Dursun Yıldırım, “Bunu bir isim tamlamasına benzetecek olursak, hüküm tamlanan; olay veya fikir tamlayan durumundadır. Tamlayan kısım aynı zamanda hazırlık kısmı olarak belirir. Hükümün ortaya çıkması için gerekli hazırlık burada yapılır.”¹⁷⁷ demektedir.

Saim Sakaoğlu, her fıkranın nüktesi aynı şekilde olmaz, diye düşünmektedir. “Bazı fıkraların nüktesi bir harekete bağlı olarak ortaya çıkarken, bazılarının nüktesi bir söze bağlıdır. Bazı fıkralarda ise bunların her ikisinin bir arada bulunduğu görülür. Nüktesi bir harekete bağlı olan fıkralarda, nükteyi anlamak düşünmekten çok görmeye bağlıdır. Nüktenin anlaşılması için bir hareketin görülmesi yeterlidir. Bu, bir el hareketi, bir vücut hareketi olabileceği gibi dinleyicilerden bazılarının da katılabileceği ortak bir hareket de olabilir. Nüktenin söze bağlı olduğu fıkralarda, bir veya birkaç kelimenin değişik şekillerde kullanılmasıyla nükte ortaya çıkar. Bazen bir kelimenin ikinci bir manası da akla getirilir; bazen küçük bir ses değişikliği ile nükte kurulur; bazen de nükte kafiyeli bir kelimeyle bağlanabilir.”¹⁷⁸

Ali Öztürk, “Bazı fıkralar için bu görüş doğru ise de, birçok fıkranın şeklen yapısında bu özelliği görmek mümkün değildir. Sonuç bölümünde hüküm ayrı cümlede, hisse ise ayrı bir cümlede yer almaz. Bu türün çerçevesi içine giren ürünlerin çoğunda hüküm ve hisse iç içe bir cümle ile ifade edilir. Türün gelişme bölümünde, gerçeğe dayalı deliller ileri sürülürken uzun uzun tasvir ve tahlillere yer verilmez, hikâyeden farklı olarak az sözle çok anlam işlenir, böylece kısa yoldan olay ve davranışlar bir sonuca ulaştırılır, bu demektir ki fıkralar mantık kurallarının mahsulüdür, bu kısa açıklamalardan şöyle bir sonuca varmak mümkündür. Türün edebî özelliği daha çok içyapısından ve bu içyapıya dayalı olarak teşekkül eden dış yapıdan doğmaktadır.”¹⁷⁹ şeklinde bir açıklama yapar.

¹⁷⁶ Cengiz Gökşen. *age*, s. 46.

¹⁷⁷ Dursun Yıldırım. *age*, s. 7.

¹⁷⁸ Saim Sakaoğlu. *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca*, Konya: 1992, s. 31.

¹⁷⁹ Ali Öztürk. *age*, s. 236.

Cengiz Gökşen, “Fıkrayı müstakil bir tür hüviyetine kavuşturan, hem şekil hem de içyapısı itibarıyla sahip olduğu özelliklerdir.”¹⁸⁰ demektir. “Fıkroda yer alan her unsur bu yapı içinde yerli yerinde bulunmak zorundadır. Bunun tersi bir durumda, fıkra kendine mahsus müstakil yapısını kaybedebilir. Bunun yanında üzerine bina olduğu olay veya fikrin durumuna göre, her fikranın iç yapısının biraz da kendi tarafından şekillendirildiğini söyleyebiliriz. Zira fıkraya konu olan olay, durum veya fikir, giriş–gelişme–sonuç bölümlerini ayrı ayrı bulundurması gerekiyorsa, yani nükte bu durumda daha iyi ortaya çıkıyorsa, bu unsurlar ayrı ayrı yer alabilir. Eğer fikranın yapısı bu bölümleri tek tek kaldırmıyorsa, bunların bazıları birlikte verilir. Buradaki temel yapının, fikranın sonunda yer alan nükteyi daha etkili kılma endişesine dayandığı kanaatindeyiz. Nükte belirtilen şekillerden hangisiyle daha iyi ortaya çıkıyor veya daha etkili oluyorsa fikranın yapısı bunu istiyor veya gerektiriyor denebilir. İyi fıkra anlatıcısı olarak kabul ettiğimiz insanların esas özelliğinin, nükteyi etkili bir şekilde ortaya çıkaracak, fikranın içyapısını ayarlamalarındaki marifetlerinden kaynaklansa gerektir.”¹⁸¹

Dursun Yıldırım, fıkraların estetik yapısı, kompozisyon bakımından şiire ve atasözüne benzediğini dile getirir. “Her unsur yerli yerinde olmak zorundadır. Şiir ve atasözünde olduğu gibi fıkroda da kompozisyon içinde yer alan hiçbir unsurun yerini değiştiremeyiz veya tamamen çıkaramayız. Bu noktada dokunulmazlıkları vardır. Eğer biz, böyle bir değişikliğe gidersek, fikranın estetik yapısını bozmuş oluruz.”¹⁸² Çünkü bu halk yaratmaları binlerce yıllık bir kültürün oluşturduğu imbikten geçerek en mükemmel şeklini almıştır. Bu yapıya dokunduğunuzda hem iç ahengini hem muhteva yapısındaki derinliği kaybetmekte; diğer bir ifadeyle nicelik ve nitelik olarak sahip olduğu ahengi bozulmaktadır. Bir fıkra içinde yer alan her unsur, her kelime, sonuçta mizahî, hikmetli bir sözü veya istihzayı yaratmak için kullanılmıştır. Biz bunların birini değiştirir veya çıkarırsak fikranın gayesi anlaşılmaz hâle gelir; söylenmek istenen şey kaybolur gider. Fıkra amacına ulaşamaz ve ortadan kalkar.¹⁸³

¹⁸⁰ Cengiz Gökşen. *age*, s. 49.

¹⁸¹ *Age*, s. 49.

¹⁸² Dursun Yıldırım. *age*, s. 10.

¹⁸³ *Age*, s. 10.

Yine Dursun Yıldırım konu ile ilgili, “Fıkroda teferruata, uzun uzun tasvirlere, tahkiye sanatına önem verilmez. Gerçekçilik, müşahhaslık, az sözle çok şey anlatma, maksada uygun bir biçimde anlamlı fikir söylemek ve hareket etmek fıkranın yapı hususiyetleri arasındadır. İfade edilmek istenen düşünce, tutum ve davranış bazen tek bir kelime veya hareketle anlatılır. Fıkralarda başlangıç, geçiş ve bitiş tekerlemeleri, söz kalıpları, basma– kalıp ifadeler yer almaz.” demektedir.¹⁸⁴

Metin Ekici, “Fıkralara şekil olarak bakıldığında fıkralarda dikkat çekici bir özellik de fikra metinlerinin genellikle kısa nesir anlatı şeklinde olmalarıdır. Metnin kısalığı doğal olarak anlatma ve dinleme süresinde de bir kısalığa yol açmaktadır. Nasreddin Hoca fıkralarına bakıldığında bunlarında büyük bir kısmının oldukça kısa oldukları görülür. Anlatımı çok süslü olmayan bu anlatmalarda asıl önemli olan ve unutulmaması gereken unsur espri cümlesidir. Espri cümlesi hatırlandığı sürece bir fikra kolaylıkla hatırlanabilir ve kolaylıkla anlatılabilir. Zaten fıkraların belli bir anlatıcı tipine bağlı olmamaları ve hemen her yerde, herkes tarafından anlatılabilmelerinde kısa olma özelliği önemlidir. Bir metnin kısalığı hem hatırlama, hem de anlatma zamanı ve dinleme zamanı bakımından büyük bir kolaylık sağlamaktadır. Özellikle günümüzde insanların bir koşuşturma içinde oldukları ve uzun anlatmaları dinlemek için zaman ayıramayacakları düşünülürse, fıkraların diğer anlatı türlerine göre neden daha çok tercih edildiği daha iyi anlaşılacaktır. Herkesin birkaç dakika sürecek bir fikra dinlemeye ve anlatmaya zamanı vardır ve olacaktır.”¹⁸⁵ demektedir. Ekici bu açıklamasıyla, fıkraların yapı olarak neden kısa olduğu ve bunun işlevleri üzerinde durmuştur.

Yine Ekici konu ile ilgili olarak, “Türk fikra geleneği Amerikan fıkraları gibi bilmece tarzındaki soru, cevap şeklindeki bir yapısal kısalık içinde de değildir. Türk fıkralarında mutlaka bir anlatı söz konusu olup, anlatımın çok tekrarlandığı ve bu nedenle yaygın olarak bilinen fıkralarda ise sadece espri cümlesini kullanmak yeterli olmaktadır. Böylesi fıkraların ise artık durum ve olay aktarım kısımları anlatılmamakta, adeta bir atasözü veya deyim gibi fıkranın espri cümlesini kullanmak yeterli olmaktadır.

---

¹⁸⁴ Age, s. 7.

¹⁸⁵ Metin Ekici. age., s. 274.

Hatta bazı atasözleri ve deyimlerin durum ve olay aktarım kısımlarına gerek duyulmayan fıkralardan oluştuğunu bile söylemek mümkündür.”¹⁸⁶ demektedir.

Yazılı olmayan, özellikle sözlü gelenekte yaşayan mizahi ürünler ve de özellikle fıkralar gerek kuşaktan kuşağa aktarılma, gerekse kişilere mal edilme süreçlerinde, çeşitli değişikliklere uğrarlar. Bazı yerler atılırken, buna karşılık yeni kavramlar bu tür içine girer.

Türk fıkraları, hikâye etme tekniğine dayanan diğer türler gibi giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden meydana geliyor gibi görünse de, temel yapı bir olay/fikir ile buna bağlı bir sonuç şeklinde iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde fikraya konu olan bir olay veya fikir, ikinci bölümde ise nükte, birinci bölümde ortaya konulan olay veya fikre karşı üretilen çözüm, bulunur. Bu yönüyle, fıkraların yapı bakımından düğüm ve çözüm şeklinde iki kısımdan; buna bağlı olarak, estetik yapının da tez ve karşı tezden veya unsurların beklenmedik şekilde yan yana gelmesinden oluştuğunu söylemek yanlış olmaz.

Hayat sahnesinde karşılaşılan her olay, durum, fikir fıkraların konusu olabilmesine; sade, gerçekçi ve canlı bir anlatıma sahip olmalarına rağmen, fıkralar dışarıdan yapılacak hiçbir müdahaleyi kolay kolay kabul etmezler. Günlük konuşma diliyle anlatılmalarına veya ortaya çıkmalarına ve sanat yapmak gibi bir amaçları olmamasına rağmen, yapıları gereği, tezat, tariz, kinaye, mecaz, istiare, tecahülüarif gibi bazı söz sanatlarını kullanırlar. Bu yapı içerisinde anlatıcının ve konunun durumuna göre fıkralarda her türlü cümle tipleriyle karşılaşabiliriz. Unutulmamalıdır ki, Türk fıkraları, Türk milletinin asırlar boyu edindiği hayat tecrübesinin parıltılarıdır.

I. 3. 4. 3 Türk Fıkralarında Tipler ve Şahıs Kadrosu

Dursun Yıldırım, “İnsan günlük yaşamda birçok alanda baş aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Fıkralar ise günlük hayatta karşılaşılan veya yaşanan çeşitli olay ve durumlara bağlı olarak ortaya çıkan bir türdür. Dolayısıyla fıkralara konu olan her olay ve durumda çeşitli şahıslar yer alır. Bu şahıslar, ortaya atılan veya meydana gelen meseleyi karşılıklı konuşmalarla aydınlığa kavuşturur ve bir hükme bağlar. Burada

---

¹⁸⁶ Age., s. 275.

şahıslar âdeta bir piyesin küçük bir bölümünü oynar. Fıkralar bu yapılarıyla birer küçük tiyatro eseridir. Bünyelerindeki gülme olayını yaratan unsurları göz önünde tutarsak bunlar halk komedisinin değişik biçimlerinden biri olarak kabul edebiliriz.”¹⁸⁷ demektedir.

Yine Dursun Yıldırım, konu ile ilgili olarak, “Fıkraların şahıs kadrolarında kesin bir belirlilik yoktur. Halkın belli fikra kahramanları; Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Kemine vb. bir tarafa bırakılırsa, diğer şahıslar cemiyetin her kesiminde görülen insanlardır. Bununla birlikte Türk fıkralarındaki şahıs kategorisinde görülen insanların, gerçek hüviyetleri ve beşerî hususiyetleriyle fıkralarda yer aldığını belirtebiliriz. Türk fıkralarında şahısların muayyenlik derecesinin artmasına yahut bu hususun dikkati çekecek kadar çoğalmasına sebep olarak, fıkralarımızda yer alan insanların gerçekten yaşamış şahıslar, vak’aların yaşanmış vak’alar olmasını ileri sürebiliriz.”¹⁸⁸ demektedir.

Ali Berat Alptekin ise, konu ile ilgili görüşlerini “Türk fıkralarının kahramanlarını aslî ve tali olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Aslî kahramanlar, Nasreddin Hoca, Bekri Mustafa, İncili Çavuş, Esenpulat, Ahmet Akay gibi tiplerdir. Bunlar zaten hikâye kahramanı olmaktan ziyade birer fikra tipidir. Tali kahramanlar ise, yukarıdaki tiplerin yanında, onlara yardımcı olan tiplerdir. Bunların isimleri umumiyetle belirtilmez. Fıkralarda hayvan kahramanlara da rastlanır. Meselâ Nasreddin Hoca fıkralarında ‘merkep’ değişmez kahramanlardan birisidir.”¹⁸⁹ şeklinde ifade etmektedir.

Dursun Yıldırım yine konu ile ilgili olarak, “Fıkraların mihrinde insan vardır. Her fikranın esasını bir vak’a ve bu vak’a içinde yer alan şahıslar meydana getirir. Fıkraların şahıs kadroları tez ve karşı teze göre sıralanır. Her fikranın kahramanı müspet tipi, tezi; onun karşısında yer alan şahıs veya şahıslar topluluğu karşı tezi temsil eder. Fikranın kahramanı halkın ortak zekâsını, adalet duygusunu, hazırcevaplığını, mantık gücünü, aklını, bilgisini ve olgunluğunu temsil eder. Halk onların diliyle konuşur, tenkitlerini yapar, görüşlerini açıklar. Kahramanın dışında, padişah, sadrazam, kazasker, şeyhülislâm, subaşı, beylerbeyi, yeniçeri ağası, kadı, hâkim, hoca, imam, vali,

¹⁸⁷ Dursun Yıldırım. *age*, s. 7.

¹⁸⁸ *Age*, s. 8-9.

¹⁸⁹ Ali Berat Alptekin. “Kerim Bari’den Derlenen Fıkralar”, *Türk Folkloru*, 4 (39), Ekim, s. 11.

kaymakam, muhtar, bakkal, tüccar, şair, doktor, hırsız, eşkıya, ana, baba, çocuk, kaynana, kayınpeder, hizmetçi, uşak, halayık... gibi içtimaî hayatta rastlayabileceğimiz pek çok şahsiyet fıkralarda yer alır.”¹⁹⁰ şeklinde ifade eder düşüncelerini.

Dursun Yıldırım “Türk edebiyatında ister sözlü ister yazılı gelenekte olsun bütün fıkralar şu veya bu şekilde halkın yarattığı herhangi bir fıkra tipine, bağlı olarak anlatılır. Fıkraların temel hususiyetlerinden biri de budur. Fıkra tipi, fıkranın bir kahramanıdır ama tek kahramanı değildir. Çünkü fıkrada yer alan başka kahramanlar da bulunabilir. Fıkra da yer alan tek tip de olmadığına göre, halkın kendisini temsil etme gücünü verdiği bu şahıs kimdir? İşte bu durumu açık bir şekilde ortaya koyabilmek için fıkralardaki ana tipe ‘fıkra tipi’ adını veriyoruz. Fıkra türünde tipleşme temayülü gösteren kişilerle gündelik hayatın çeşitli sahnelerinde karşılaştığımız ikinci dereceden tiplere de ‘alt tipler’ adı verilebilir. Fıkra tipleri yaşamış kişiler olabileceği gibi, çeşitli zümrelerin, azınlıkların, bölge ve yörelerin, kültürlerin ortak hususiyetlerinin bir araya gelmesinden meydana gelen, fizik ve ruhî portre kazanmış, ortak yapı hususiyetlerini belli bir şahsiyet hâlinde meydana koymuş, kişilik vasfı belirmiş tipler de olabilir. Aslında bütün fıkra tipleri, öz kişilikleri unutulmuş veya bundan kurtulmuş şahıslar arasından yaratılmıştır. Doğduğu ve yaşadığı cemiyetin ortak yönlerini temsil ettiği ölçüde de tip yayılma, tanınma ve kabul edilme alanını genişletmiştir. Beşerî ve içtimaî unsurları bünyesinde taşıyan fıkra–tipleri, kalıcılık ve ebedilik vasfına ulaşmıştır. Tiplerin temsil ettiği şahsiyeti onlara halk kazandırmıştır. Halk onları görmek istediği kalıplar içinde kabul etmiştir ve bu sebeple de halkın gözü, kulağı, hissiyatı, aklı, yargı gücü, zekâsı ve sesi olma görevine hak kazanmışlardır. Böyle olunca hiçbir fıkra tipi, ferdi şahsiyet olarak ifade edilmez. Tipin şahsiyeti cemiyetin ve bu cemiyette yaşayan insanların ortak eğilimlerinden şekillendiğine göre, bu tip hiçbir zaman ferdî tip olarak değil, ortak şahsiyeti temsil eden ‘fıkra tipi’ olarak açıklanabilir.”¹⁹¹ demektedir.

I. 3. 4. 4. Türk Fıkralarında Zaman ve Mekân

Türk fıkralarında zaman genellikle belirsizlik gösterir. “Fıkralarda yer alan olayın geçtiği zaman genelde belli değildir. Ancak Türk fıkra kahramanlarından Nasreddin

---

¹⁹⁰ Age, s. 10-11.

¹⁹¹ Dursun Yıldırım. age, s. 18.

Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Kemine, Mirali ve Bektaşî'ye ait fıkraların bazılarında, yaşamış tarihî şahsiyetler göz önünde bulundurulunca, zaman kısmen tespit edilebilse de bu durum genel kaideyi değiştirmmez.”¹⁹²

Dursun Yıldırım konu ile ilgili olarak, “Fıkralarda geçen zaman yaşadığımız hayatın (geçmiş ve bugün dahil) tamamını kapsayan belirsiz bir geniş zaman özelliği içinde görülür. Bu kategori kimi durumlarda, tiplerin belirlilik özellikleri göstermesi hâlinde, muayyen bir seviyede, vak’a kendine sınırlı bir belirlilik sağlar. Bu belirlilik yine de kesin bir an değil, bir devir ile sınırlıdır. Tarih, bir gün, zamanın birinde, yatsı, sabah... filan padişahın devrinde gibi ifadeler ile tayin edilir; bir zaman kronolojisi, gerçek anlamda söz konusu değildir.”¹⁹³ şeklinde bir açıklama yapar.

“Fıkralar, toplumun günlük hayatından kaynaklanmakla beraber tarihî bir vesika değildir. Halk için fıkroda anlatılan olayın ne zaman olduğu değil, ne ve nasıl olduğu önemlidir. Bu yüzden fıkralar anlatılırken tarihlerine önem verilmez. Binlerce fıkranın her birinin zamanını tespit etmek ve unutmamak da zaten mümkün değildir. Fıkroda hususî manada bir gün belirtilse bile bunun geniş bir zamanı kapsama hususiyeti vardır. Aksi takdirde fıkraların ömrü sınırlandırılmış olur. Zaman bakımından görülen belirsizlik fıkraların ömründen sınır çizgisini kaldırmış ve onlara geniş zamanın dimağında yaşama ayrıcalığını kazandırmıştır.”¹⁹⁴

“Her olay bir mekânda meydana gelir. Dolayısıyla fıkroya konu olan olayın da mutlaka geçtiği bir mekân vardır. Ancak bu mekân genellikle belirsizdir. Hakim olan mekân, geniş bir coğrafya içinde bulunur. şehir, kasaba, köy, mahalle, sokak, han, ev, dükkân, dağ, ova, çayır, tarla, nehir, ırmak, dere, göl, deniz, vb. mahal ve ikamet yerleri belirsiz bir hâlde fıkralarda yer alır. Bu belirsizliğe rağmen, Türk fıkralarında yer alan mekân kategorileri tabiî ve hakikî tabiat sahneleri, ikamet yerleridir. Kasaba, mahalle, sokak, ev gibi dekorlar içinde kendi hayatımızdan bir bölümü buluruz.”¹⁹⁵ Bütün bu

¹⁹² Dursun Yıldırım. **age**, s. 9.

¹⁹³ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1998, s. 226.

¹⁹⁴ şeref Boyraz. “Nasreddin Hoca Fıkralarında Zaman, Mekân ve şahıslar”, **Nasreddin Hoca’ya Armağan**, hzl. M. Sabri Koz, İstanbul: 1996, s. 76.

¹⁹⁵ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1999, s. 9.

mekânların fıkralarda vazgeçilmez fonksiyonları vardır. Başka bir ifadeyle vak'anın şekli adı geçen mekânları zorunlu kılmaktadır.¹⁹⁶

Bu mekânlar nüktenin hazırlanması için birer vesiledir. Berber fıkrasındaki nükteyi misafir kabulü ile ilgili fikraya oturtamazsınız. Böylece her mekân, fikra tipinin muhatabıyla birlikte nükteyi de getirmektedir. Aksi takdirde ortaya konulan, bir fikradan daha çok bir hâdise intibamı uyandıran bir hareket veya konuşma olur.¹⁹⁷

Yine Dursun Yıldırım'ın ifade ettiği biçimi ile, "Fıkralarda yer alan mekân, kimi zaman tüm özellikleri ile tasvir edilir, kimi zaman ise, tipler arasında cereyan eden konuşmanın cümleleri içine yerleştirilen kelimelerin yarattığı atmosfer ile anlaşılabilirlik kazanır. Fıkralarda görülen dağ, bayır, ırmak kenarı, deniz kıyısı, çayır, dükkân, ev, kahve, cami, okul gibi hakikî hayat sahneleri, fıkralarda görülen mekânın muhtelif parçalarıdır. Bu sahneler fıkralarda, gerekli özellikleri kısaca tasvir edilmek suretiyle yer alır. Söz konusu özellikler ve onlara izafe edilen vasıflar, kültürel kimliklerinin anlaşılmasına bir ölçüde yardımcı olabilecek ipuçları taşıyabilir."¹⁹⁸

Vak'anın sözü edilen hayat sahnelerinde geçmesi fikranın inandırıcılık dolayısıyla mizah gücünü artırıcı mahiyettedir. Diğer anlatım türlerinde olduğu gibi fıkralarda da zaman itibaridir ve bu itibarilik nedeniyledir ki mekân, fıkralarda mizah unsuru için gerekli olan özellikleriyle geçmektedir.¹⁹⁹

Fıkralarda yer alan bütün mekânların vazgeçilmez fonksiyonları vardır. Başka bir ifadeyle vak'anın şekli adı geçen mekânları zorunlu kılmaktadır. Hepsi olmasa da birçok fikranın mekânı değiştirildiğinde, metin fikra formundan sıyrılmaktadır.²⁰⁰

I. 3. 4. 5. Türk Fıkralarının Dili ve Üslûbu

Türk fıkraları anlatılırken de yazıya geçirilirken de açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanılır. Binlerce yıllık bir geleneğe bağlı olarak halkın içinde doğup gelişen fıkralara bir kısım sanatlı ifadeler, terkip ve tamlamalar ekleyecek olursak türün kendi özelliğinden kaynaklanan yapısını bozmuş oluruz. Dursun Yıldırım, konu ile ilgili

¹⁹⁶ Şeref Boyraz. **agm.**, s. 80.

¹⁹⁷ Saim Sakaoğlu. **age**, s. 92.

¹⁹⁸ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1998, s. 226.

¹⁹⁹ Şeref Boyraz. **agm.**, s. 78.

²⁰⁰ **Agm.**, s. 80.

olarak, “Halkın konuşma dilinde geçen bütün kelimeler, bütün incelik ve işleklikleriyle fıkrada yer alır. Halkın konuştuğu dil, külfetsiz, yapmacıktan uzak, canlı bir Türkçedir. İfadeyi kuvvetlendirmek için başvurulan çeşitli yollar vardır. Kelimeleri mecazî anlamlarda kullanmak, bazı kelimeleri tekrar etmek gibi, ayrıca, mecazi sanatlardan (tezat, kinaye, tevriye, istiare, gibi) da istifade edilir. Fıkra dilinin esasını canlılık, açıklık, anlam yoğunluğu, incelik ve zarafet teşkil eder. Kahramanlar ve şahıslar kendi şiveleriyle, durum ve mevkilerine göre konuşurlar. Böylece onların ruh durumları ve yaşadıkları âlem daha iyi canlandırılmış olur.”²⁰¹ demektedir.

Fıkraların yapısını şiir ve atasözüne benzetmek mümkündür. Her şiir veya atasözünün nasıl kendine has bir dili olup kelimeler özenle seçilerek yerli yerinde kullanılıyorsa, aynı durum fıkralar içinde geçerlidir. Şiir, nasıl bir mükemmellik işi olup, bazılarının yazılması, istenilen mükemmelliğe erişmesi yılları alıyor veya atasözleri belki binlerce yıllık belki binlerce tecrübeye dayanarak teşekkül ediyorsa, fıkralar da ait oldukları kültür içerisinde yıllarca dilden dile aktarılırken benzer bir süreçten geçmektedir. Kanaatimizce, bir fıkra ancak üzerinden uzun yıllar geçtikçe ve işlendikçe değer kazanmaktadır.

Dil nasıl kendi kanunları içinde gelişen canlı bir varlık olup dışarıdan müdahaleleri kabul etmiyorsa dilin inceliklerine dayalı bir tür olan fıkralar da benzer özelliklere sahiptir. Geçen zaman içinde meydana gelen toplumsal ve teknolojik gelişmelere paralel olarak içerisinde bu tür unsurlar bulunan fıkralarda kendiliğinden bir kısım değişiklikler meydana gelebilir.

Fıkraların dil ve üslûp bakımından yapısını sanat sahibi bir fotoğrafçının, bir an içinde, usta eli ile ve keskin gözü ile tespit ettiği hayat levhalarına benzetebiliriz. Dinleyicileri bazen güldüren, bazen düşüncelere sevk eden fıkralar, hayat selinin biteviye akışı sırasında, hiç beklenmedik bir vaziyetin ruhlarda hâsıl ettiği tepkileri kelimelerle ifade eden birer levhadan başka bir şey değildir. Şu kadar var ki bunları güzel çerçeveler içine yerleştirmek, ait oldukları tarihî devreyi en çekici cepheleriyle canlandırmak icap eder.²⁰²

²⁰¹ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1999, s. 11.

²⁰² Vedat Onur. **Fıkralar Sesleniyor**, Ankara: 1962, s. 5.

Bir tez ve karşı tezden diğer bir deyişle birbirine zıt iki unsurdan meydana gelen fıkralar genellikle karşılıklı konuşma üslûbuna uygun mantıklı diyaloglara dayalı küçük hacimli bir edebî şekle sahiptirler.²⁰³ Bu yapı içinde fıkralarda rastlanan cümle tipleri fazla değildir. Geçmiş zaman, geniş zamanın hikâyesi, soru ve emir cümleleri, en ziyade göze çarpmaktadır.²⁰⁴

Fıkralarda uzun cümleler, ağır terkip ve tamlamalar, geniş tasvirler yer almaz. Birbiriyle tezat oluşturan iki görüş üzerine bina olan fıkralarda olay, fikir veya durumun sergilenmesinden hemen sonra sonuca/hükme geçilir. Giriş gereğinden fazla uzatılırsa dinleyicinin ilgisi dağılabilir. Nükte gerektiği gibi yapılamazsa tesir göstermez. Eğer uzatılırsa fıkra olmaktan çıkıp kıssa veya hikâyeye olur. Fıkraların cümleleri kısa, yapmacıktan uzak ve anlaşılır olmak zorundadır. Burada önemli olan, esaslı noktaların alınması sureti ile olay, durum veya fikrin kısaca ifade edilmesidir. Fıkranın anlatımında teferruata girişmek, onun esprisini harap edebileceği gibi dinleyenlere de sıkıntı vereceği unutulmamalıdır.

Fıkraların dinleyici veya toplum üzerindeki etkisini artırmak için yapı ve muhteva özelliklerine bağlı olarak sahip oldukları çeşitli fonksiyonları ve görevleri yerine getirirken, dalgınlık, abartma, tekrar gibi unsurlardan bol bol faydalanılır.²⁰⁵ Bununla fıkra dinleyicinin dikkati canlı tutulmuş olur. Ayrıca yerinde yapılan tekrar ve abartmalar, fıkranın anlatımına ayrı bir canlılık kazandırırken, insanlar üzerindeki etkisi de arttırılmış olunur.

I. 3. 4. 6. Fıkraların Anlatımı ve Anlatıcılar

Metin Ekici, “Türk sözlü geleneğinde yaratılan anlatmaların bir kısmı belli anlatıcı tiplerine bağlı ve bir kısmı da anlatıcı tipine bağlı olmayan yaratmalardır. Örneğin; destan, halk hikâyesi ve meddah hikâyesi gibi anlatmalar belli anlatıcı tipine bağlı olan anlatmalardır. Destanlar “destancı” genel adıyla tanıdığımız usta anlatıcılara bağımlı oldukları için, bu anlatıcıların ortadan kalkması ile destan anlatma geleneği de zayıflamakta ve zamanla kendi yerlerini başka anlatıcılara bırakmaktadırlar. Aynı

²⁰³ Dursun Yıldırım. *age*, s. 33.

²⁰⁴ *Age*, s. 11.

²⁰⁵ İbrahim Altunel. *age*, Konya: 1990, s. 1.

şekilde halk hikâyesi adı verilen anlatmalar da varlıklarını kendilerini yaratan ve genel adı “âşık” olan usta sanatçılara borçludur. Ancak âşıkların toplum içinde yeterli ilgi görmemeye başlaması bu türdeki anlatmaların da azalmasına yol açmaktadır. Türk sözlü anlatma geleneğinde belli anlatıcı tipine bağlı olmayan, belli bir eğitim almadan, sadece sözlü gelenek içinde öğrenilip, anlatılabilen türler ise efsane, masal ve fıkralardır. Bu üç türde ortak olan temel özellik belli bir anlatma tekniği eğitimi alınmadan, belli bir ustalık ve müzik aleti bilgisi edinilmeden anlatılabilmeleridir. Bilindiği üzere fıkralar belli sosyal çevre ve şarta, başka bir ifadeyle içinde bulunulan “ortama” uygun biçimde anlatılırlar. Fıkra anlatmak için özel bir hazırlık, özel bir dinleyici grubu oluşturmak gibi bir durum söz konusu değildir. Fıkralar içinde buldukları sosyal grubun özelliğini ve içinde bulunulan duruma ve konuşulan konuya uygun biçimde, fikrayı bilen kişi tarafından anlatılır. Bu da fıkraların benimsenmesini, öğrenilmesini kolaylaştıran bir özelliktir. Fıkraların hemen her yerde ve anda anlatılabilmesi durumu ise onların şekil ve yapısı, içeriği ve işlevi ile de yakından ilgilidir. Fıkralarda içeriğe baktığımızda belli bir konu sınırlamasının olmadığı görülür. Konu sınırlaması fikranın tipi ve anlatma ortamı ile ilgili olarak ortaya çıkar. Belli tipler etrafında ancak belli fıkraların anlatılabileceği düşünülürse, neden fıkra tipinin konuda sınırlama yarattığı daha iyi anlaşılır. İkinci durum ise anlatıcı ve dinleyicinin yaş ve cins durumuna bağlıdır. Buna göre, bir fikranın anlatımında anlatma ortamındaki kişilerin yaş durumları ve cinsiyet özellikleri anlatılacak fikranın konusunu belirlemektedir. Fıkraların sürekli olarak anlatılması, aktarılması ve güncellenmesindeki son neden işlevi ile ilgilidir.”²⁰⁶ demektedir.

Siyavuşgil’e göre, “Türkler dünyanın eşğine bastığı anda iki hakikatle karşılaşır: Bunlar biri fıkra anlatmak, diğeri ise dinlemektir. Çünkü biz Türkler, fıkra anlatmasını ve dinlemesini çok seven bir milletizdir. Büyükler küçüklere nasihat vermek, onları kendi görgü ve tecrübelerinden faydalandırmak istedikleri zaman, tutulacak veya tutulmayacak yolları birer fikranın ışığı altında gösterirler. Birbirlerinin akrabaları olan kimseler, anlayamadıkları veya çözemedikleri olaylar karşısında kalınca, bu çapraşık vaziyetlere o anda hatırlayıp birbirlerine anlattıkları fıkralardan birer hâl sureti

---

²⁰⁶ Metin Ekici. *age.*, s. 276.

çıkarmağa çalışırlar. Gazetelerin fıkra yazarları, açıkça ifade etmekten çekindikleri hükümleri, bir fikraya söyletmek suretiyle işin içinden çıkarlar.”²⁰⁷

Fıkralar, halk arasındaki en yaygın sözlü anlatım türlerinden biri olmakla beraber, daha çok erkekler arasında anlatılmakta ve 30–50 yaşları arasında yoğunlaşmaktadır. Yaşı 50’nin üzerinde olan erkekler daha çok halk hikâyesi veya masala yönelirken, 15–30 yaş arasındaki gençlerin çoğu müstehcen fıkraları bilmektedirler.²⁰⁸ Masalların anlatıcılarının ve dinleyicilerinin genellikle kadınlar ve çocuklar olduğu da göz önüne alınırsa, herkesin kendi psikolojisine uygun ürünlere meylettğini söyleyebiliriz.

Öztürk, “Fıkranın mantığı nasıl bir ihtiyaca cevap olarak doğuyorsa, fıkra da bir ihtiyaca cevap olarak dile getirilir. Mutlaka bir olay, bir değerlendirme, bir davranışın yorumlanması hâlinde, davranışın karakterine uygun bir fıkra belli bir muhatap için anlatılır veya taşıdığı mantık özelliğinden o an için faydalanılmağa çalışılır ki bu hâl kendiliğinden doğar, fıkra bu özelliği ile hikâyeden ayrıldığı gibi, atasözü türüne de yaklaşır, fikradan maksat dinleyen dikkatini içinde bulunan veya karşı karşıya gelen olaydan hisse çıkarmaya, ders almaya yönelmektir, bu sebeple bir hâdiseyi tabii bir hâlde hikâyeye ederken şahısların, devre ait fikir cereyanlarının karakteristik tasviri canlandırılır, fıkra sahibinin dikkatini, bilhassa mefhum hâdisedeki dikkate şayan hareketler üzerine çekmeye çalışır.”²⁰⁹ demektedir.

Faik Reşad’ın düşüncesi ise, eskiden beri her milletin edebiyatçı ve hikmet sahibi kimseleri ciddî bir dille anlatılamayacak hikmet ve öğütleri, hatta bazen hayvan ve bitkilerin lisanından fıkralar yoluyla halka anlatmaya, bu yolla ahlâkı güzelleştirmeye ve gafilleri uyarmaya çalışmışlardır, şeklindedir. Çünkü lâtifeler hem gönülleri şenlendirme vesilesi olması, hem de ibret almayı, hakikatleri öğrenmeyi sağlaması yönüyle eğlencelerin faydalı kısmındandır²¹⁰

Fıkralar lüzumsuz yere anlatılmadıkları gibi durduk yere de anlatılmazlar. Sınıflarda öğretmenlerin bazen ceza bazen derse çeşni katmak maksadıyla bir veya birkaç öğrenciyi fıkra anlatması için görevlendirmesi dışında “hadi fıkra anlatalım”,

²⁰⁷ Sabri Esat Siyavuşgil. “Folklorda, Sahnede ve Resimde Türk”, **Yeni Türkiye**, İstanbul: 1959, s. 383.

²⁰⁸ Ali Berat Alptekin. “Kerim Barı’dan Derlenen Fıkralar”, **Türk Folkloru**, 4 (39), Ekim, s. 11-14.

²⁰⁹ Ali Öztürk. **age**, s. 236-237.

²¹⁰ Faik Reşat. **age**, s. 7.

“hadi sen bir fıkra anlat da gülelim” veya durduk yerde “size bir fıkra anlatayım” diyen insana rastlanılmaz. Fıkraların anlatılmaya başlanması için mutlaka bir şeyin sebep olması gerekmektedir.

Sakaoğlu'nun belirttiği gibi, bugüne kadar, “fıkra üreten” tipler üzerinde durulduğu hâlde, “fıkra anlatan kişiler” üzerinde hemen hiç durulmamıştır.²¹¹

Unutulmaması gereken ve çok önemli bir husus da, bütün halk anlatmalarının devamlılığını ve canlılığını sağlayan, onları zaman içinde zenginleştiren ve güzelleştiren anlatıcılardır. Bu durum halk anlatmaları içerisinde yalnız fıkra türüne mahsus değildir.

Günlük hayatımızın âdeta ayrılmaz bir parçası olan ve diğer anlatım türlerine göre halk arasında en yaygın olan fıkraların hakkıyla anlatılması ayrı bir marifettir. Her insan en az birkaç fıkra bilir. Fakat her insan iyi fıkra anlatamaz. Bir atasözümüzde belirtildiği gibi “Herkes kaşık yapar ama sapını ortaya getiremez”. Bunun için ayrı bir kabiliyet gerekir. Bu kabiliyetten kastımız, anlatıcı fıkranın hem zaman ve mekânını iyi seçecek hem de fıkranın kendine özgü yapısını bozmayacaktır. Bunun için de anlatıcının aklî ve naklî açıdan bir kısım meziyetlere sahip olması gerekir. Anlatıcı her şeyden önce konuştuğu dile hâkim olmalıdır. Dilin inceliklerini bilmeli ki nükteyi hakkıyla bağlayabilsin. Bununla birlikte bir diğer önemli husus anlatıcının arif olmak zorunluluğudur. İçinde bulunduğu toplumda konuşulanları hakkıyla idrak ederek, insanların ruhsal durumlarına, konunun veya sohbetin meyline göre fıkranın yerinin geldiğini anlamalı, anlatacağı fıkra ile ortamı ya yumuşatmalı ya da sohbete bir ivme kazandırmalıdır.

Bunların yanında anlatıcı sesini, jest ve mimiklerini etkin bir şekilde yerli yerinde kullanabilmeli; mahallî ve bölge tiplerine ait fıkraların anlatılmasında tipin ses ve ağız özelliklerini yansıtabilmelidir. Bunun için de anlatıcının iyi bir kulağa sahip olması gerekir. Ayrıca bunların hepsinden önemlisi duyduğu fıkraları unutmaması ve özellikle nükteyi koruyabilmesi için iyi bir zekâyâ sahip olmalıdır.

---

²¹¹ Saim Sakaoğlu. *age*, s. 61.

I. 3. 4. 7. Fıkraların Derlenmesi ve Yazıya Aktarılması

Bir fikrayı yapı ve üslup özelliklerini bozmadan yazıya aktarmak kolay değildir. Öyle ki, fikrayı yazıya aktarmanın anlatmaktan daha zor olduğunu söyleyebiliriz. Fıkra metinleri yazıya aktarılırken büyük ölçüde canlılıklarını kaybederler. Fıkra sözlü olarak anlatılırken ona canlılık etkileycilik, bir nevi ruh sağlayan birçok yardımcı unsur vardır. Anlatıcının jest ve mimikleri, ses tonu, mekân, kullandığı malzeme vs. bunlardan birkaçıdır. Yazıya aktarılırken bu yardımcı unsurların hepsi ortadan kalkar. Elimizde bir tek kelimeler kalır.²¹²

Fıkraların kendine has dil ve üslubunu bozmadan yazıya aktarabilmek için fikranın içinde teşekkül ettiği dili ve kültürü çok iyi bilmek gerekir. Fikranın anadiline bütün yönleriyle vakıf değilsen, o dile ait fıkraları yazıya aktarmamız ve okuyucu üzerinde beklenen tesiri uyandırmamız mümkün değildir. Bu durumdan dolayı farklı kültürlerle ait fıkralar birbirleri üzerinde aynı etkiyi sağlayamazlar. Yani fıkralar da şiir gibi bir nevi ait oldukları dilin malıdır.²¹³

Fıkraları tür özelliklerini muhafaza ederek yazıya aktarabilmek için iyi bir fıkra anlatıcısı olmaya gerek yoktur. Her iyi fıkra anlatıcısı da fikrayı yazıya aktarırken anlatımda sağladığı başarıyı sağlayacak diye bir kaide yoktur. Zira fıkraları yazıya aktarırken, anlatım sırasında kendisine yardım eden ve kolaylık sağlayan birçok unsur ortadan kalkmıştır.²¹⁴

I. 3. 5. Türk Fıkralarının İşlevleri

Kültür paylaşımında ve aktarımında en önemli payın edebî eserlere ait olduğunu söyleyebiliriz. Bu eserler içerisinde, sözlü halk edebiyatı ürünlerinden olan fıkraların yeri yadsınamayacak kadar önemlidir.

“Fıkraların işlevlerinin ne olduğunu anlayabilmek için fıkraların anlatılış gayesine bakmamız gerekir. Zira bu türün anlatılmasında bir amaç, karşılanması gereken bir ihtiyaç söz konusudur. Bunu tespit ettiğimizde, eğer fıkra anlatımıyla ihtiyaç

---

²¹² Cengiz Gökşen. *age*, s. 59.

²¹³ *Age*, s. 60.

²¹⁴ *Age*, s. 60.

karşılınyorsa amaca ulaşılmış; ihtiyaç giderilmiş, anlatılan fıkra işlevini yerine getirmiş demektir.”²¹⁵

“Fıkraların teşekkül sebebi veya ana gayesi içinde insanları güldürmek, eğlendirmek kadar düşündürmek de vardır. İnsanlar fıkralarda anlatılanlara güldükten sonra yüzlerindeki ifade bir davranış veya olaya güldüklerinden sonraki gibi değildir.”²¹⁶ Gülmenin sonuna doğru düşüncenin acı tadı veya Sakaoğlu'nun ifadesiyle, “güldüren çehrelerinin arkasında saklı duran somurtkan gerçek”²¹⁷ zihinleri meşgul etmeye başlayınca bunun emaresi yüzde de görülür ve bir buruşukluk oluşur. “Bunların teşekkülündeki maksat geçmiş tecrübelerden insanların faydalanmasını sağlamaktır. Bu durumu dikkate alırsak fıkra ile atasözü arasında maksat bakımından da benzerlik olduğu söylenebilir. Belki de fıkralar atasözlerinin geçirmiş olduğu sürecin son basamağında bulunmaktadır. Günümüzdeki birçok atasözümüzün belli bir hikâyesinin olması buna istinat ettirilebilir. Yerleşik hayata geçmeden teşekkül eden atasözlerinin hikâyeleri yaşanan hayat biçimine bağlı çeşitli sebeplerle kısa zamanda unutulmuş; daha sonrakiler ise hem yazılı edebiyatın başlaması hem de yerleşik hayatta bu tür ürünlerin kuşaklar arasındaki aktarımının daha kolay ve mümkün olmasından, bunların hikâyeleri kaybolmamış olabilir.”²¹⁸

“Türk fıkraları anlatılma ortamlarına göre kişi veya toplum üzerinde bir kısım etkilere sahiptir. Fıkraları, anlatılma nedenlerini göz önünde bulundurarak, eğlendirmek, ders vermek, terbiye etmek, istenmeyen tutum ve davranışları tenkit ederek düzeltmek, toplumsal değerleri kuşaklar arasında aktarmak, kültürel değerleri yansıtmak vs. şeklinde sıralayabiliriz.”

“Her toplum, fıkralarında kendi özelliklerini dile getirir. Diğer bir deyimle kendi diliyle kendini anlatır. Herhangi bir toplumun ekonomik, sosyal, kültürel durumu, inançları, beşerî tutum ve davranış ve düşünceleri üzerinde fıkralar yolu ile bilgi edinilebilir. Gerçek şu ki, fıkralar kısadır, fakat çok şey anlatırlar. Bu sebeple fıkralara

---

²¹⁵ Cengiz Gökşen. **age**, s. 61.

²¹⁶ **Age**, s. 62.

²¹⁷ Saim Sakaoğlu. **age**, s. 5.

²¹⁸ Cengiz Gökşen. **age**, s. 62.

bir toplumun aynası, daha doğrusu usta bir sanatkâr elinden çıkmış kusursuz bir tablosu olarak bakılabilir.”²¹⁹

Dinleyenleri bazen güldüren bazen düşüncelere sevk eden fıkralarımız, hayat hâdiselerinin biteviye akışı sırasında hiç beklenmedik bir vaziyetin ruhlarda hasıl ettiği tepkileri kelimelerle ifade eden birer düşünce ve güldürü levhalarıdır.²²⁰ İnsanı güldürürken düşündürmek ve terbiye etmek amacını güden fıkralarda halkın mantığını, zekâsını, muhakeme tarzını, inancını, yaşama şeklini, hem dünyadan hem öte aleminden bekleediklerini, kısaca duyup düşündüklerini açıkça görmek mümkündür.²²¹

Fıkraları temel işlevleri yönüyle tek tek ele alacak olursak şu başlıklar altında inceleyebiliriz.

I. 3. 5. 1. Tenkit

Fıkralar, günlük olaylara bağlı olarak, toplumun idrakine, kültürün bir değerini, bir normunu hatırlatma işlevini yerine getirmek maksadıyla teşekkül etmişlerdir.²²² Bu itibarla fıkraların fonksiyonlarından biri de yeri geldiğinde bir tutum ve davranışı tenkit etmesidir.²²³ Toplumun değer yargılarına uymayan tutum ve davranış içinde bulunan kişi veya kişileri uyarırken, yanlışlıklarını veya hatalarını göstermek için çoğu zaman fıkralardan yararlanılır. Bu fıkralar, belirli bir düşünceyi topluca ve kısaca yansıtır. Dinleyenleri ve okuyanları güldürür, ya da rahatsız eder, iğneler, kızdırır, yaralar. Bazı fıkraların anlatılma gayesi her ne kadar eğitim olsa da işlevleri itibarıyla bir tutum veya davranışı da tenkit eder veya yererler.²²⁴

Fıkralarda tenkit, doğrudan uyarı şeklinde olduğu gibi bazen alaya almak şeklinde de olabilir. Bu alay, şiddetli olmayıp, karşısındakinin gücenmesine, öfkelenmesine yol açmayacak şekilde, kusurların bir cinayet eylemi değil, tamamıyla beşerî, kabullenilmez

---

²¹⁹ Age, s. 62.

²²⁰ İbrahim Altunel. age, s. 37. [Cengiz Gökşen. age, s. 63'ten naklen]

²²¹ Age, s. 29.

²²² İsmail Çetin. “Manzum Nasreddin Hoca Fıkraları”, **Uluslar arası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni Sempozyumu Bildirileri**, İzmir 24-26 Aralık 1996, Ankara: 1997, s. 115-122.

²²³ Sadık Kemak Tural. “Nekre ve Nükde Kavramlarının Kültür İçindeki Yeri ve Fonksiyonları”, **Fikri ve Felsefi Yönüyle Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**, 11 Temmuz Akşehir, Konya: 1990, s. 53.

²²⁴ Cengiz Gökşen. age, s. 71.

birtakım çıkışlar olduğunun hiçbir an unutulmaması gerektiğini hatırlatan güçlü bir iyi niyetlilikle yapılır.²²⁵

Dursun Yıldırım'a göre, amaç bakımından sözlü edebiyatın diğer mizahî şekilleriyle birleşen fıkralar, toplumsal hayatta ortaya çıkan her türlü menfi tutum, düşünce ve davranışları tenkit ederler. Halk fıkraya konu olan olay, tutum ve davranışları sağduyusu ile yargılayarak bir hükme bağlar. Hükümler tecrübelerin ışığında ortaya çıkmış atasözleri kıymetindedir. Her biri bir düşünce, bir davranış veya tutuma örneklik etsin diye yaratılmış gibidir. Terbiyevî gaye taşırlar. Düşünce hayatımızı şekillendirir, renklendirirler. Konuşma tarzımıza canlılık kazandırır. Onlar, bizim sadece gülme ihtiyacımızı tatmin eden tuhaflik olmaktan ziyade, âdeta dünya görüşümüzün hudut taşları, hâdiseler karşısındaki davranışımızın dayandığı, "hikmet" kaideleri; bir kelime ile düşünce nizamımızın nirengi noktalarıdır.²²⁶

I. 3. 5. 2. Eğitim

Eğitim fıkraların en önemli işlevlerinden biridir. Sahip olunan değerlerin fıkralar aracılığıyla gelecek nesillere aktarılması, gelenek, görenek, inanç gibi kültürel yapıyı yansıtan unsurların yeni nesiller tarafından bilinmesine sebep olacağı muhakkaktır. Gelenek aktarımıyla, kapalı işlevlerinden eğitim fonksiyonunu da icra eden fıkra, kültürün gelecek nesillere iletilmesinde toplumun göstergesi kabul edilmektedir. En etkili ve kolay eğitim metodu olan eğlenceyle bilgi aktarımı, toplumu bir arada tutan ve sosyal parçalanmalara engel olan sosyal normların, yaşanan değerler olarak korunmasını sağlayacaktır.²²⁷ İnsanı güldürürken, düşündüren ve terbiye eden bu hikâyelerin anlatılış gayesinin insanları güldürmekten ziyade eğitmeye yönelik olduğu söylenebilir. Zira fıkraların birçoğu bazen bir meseleyi açıklamak, bir konuyu anlaşılmasını kolaylaştırmak için anlatılır.²²⁸ XIII. yüzyılın buhranlı bir döneminde cemiyetimizin ortaya çıkardığı bir tip olan Nasreddin Hoca, o günden itibaren halkımıza ümit ışığı

²²⁵ Enver Mahmut. "Fıkra ve Bunun Folklor ve Edebiyat Tarihi Araştırmaları Arasındaki Yeri" V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Halk Edebiyatı Seksiyon bildirileri II, Ankara: 1997, s.109; Gülin Öğüt Eker. *age*, s. 88.

²²⁶ Dursun Yıldırım. *age*, Ankara: 1999, s. 9-10.

²²⁷ Gülin Öğüt Eker. *age*, s. 88.

²²⁸ Saim Sakaoğlu. *age*, s. 13.

olmuş, mizahî fıkralarıyla halkımızı hem eğlendirmiş, hem de eğitmiştir.²²⁹ Burada maksat eğlendirmekten çok nükteleri ile halka yol göstermek olmuştur. Nasreddin Hocanın fıkralarındaki fikrî ve hikemi derinliğe baktığımızda, bu fıkraların insanları güldürmekten ziyade düşündürmek veya bir ders vermek, bir konuda yönlendirmek için söylenmiş olmaları muhtemeldir. Eğlendirmenin ise fikranın estetik yapısından kaynaklanan bir işlev olarak ortaya çıktığı düşünülebilir.²³⁰

Sabri Esat Siyavuşgil'in ifade ettiği gibi, "Bizim fıkralarımız sadece gülme ihtiyacımızı tatmin eden tuhafıklar olmaktan ziyade, âdeta dünya görüşümüzün hudut taşları, hâdiseler karşısındaki davranışlarımızın dayandığı "hikmet" kaideleri, bir kelime ile düşünce nizamımızın nirengi noktalarıdır. Bu itibarla, dudaklarda tebessümle söylenen ve dinlenen bu fıkralar, ilk nazarda göründüklerinden çok daha "ciddi"dirler. Çünkü her biri, bir davranışa örneklik etsin diye yaratılmış ve buna layık olduğu, toplulukça benimsenip tedavüle çıkarılmak suretiyle sabit olmuştur."²³¹

Nükhet Tör'e göre: "İnsanları etkilemenin en kolay yollarından biri mizahtır. Buna paralel olarak her toplumda mizahın birçok kolu türemiştir. Eğitimle ilgili çeşitli mesajlar mizah yoluyla kişilere benimsetilir."²³²

Fıkraların eğitimdeki en etkin fonksiyonların biri de örgün eğitimde öğrencilerin derse olan ilgisini artırmak için yeri geldikçe kullanılmasıdır. Türk fıkraları her konuya örnek olabilecek kadar zenginliğe sahiptir. Her dersin öğretmeni kendi konusuyla veya dersiyile ilgili olarak çeşitli fıkraları öğrenip bunları yeri geldikçe ders içinde kullanması durumunda öğrencilerin konuya olan ilgilerini daha iyi sağlayacaktır. Zira anlatılmak istenen duygu ve düşünceler fıkralarla çok daha kolay anlatılacaktır. Bunun yanında dersle öğrencinin ilgisinin koptuğu anda anlatılacak bir fıkra, öğrencinin içinde bulunduğu ortamdan kurtulmasını sağlayacaktır. Fikranın sonundaki nükteyle duygu

²²⁹ İbrahim Altunel. *age*, s. 14-15.

²³⁰ Cengiz Gökşen. *age*, s. 65.

²³¹ Sabri Esat Siyavuşgil. "Folklorda, Sahnede ve Resimde Türk", *Yeni Türkiye*, İstanbul: 1959, s. 383-384.

²³² Nükhet Tör. "Nasrettin Hoca Fıkralarındaki Eğitim Mesajları", *I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirleri*, 15-17 Mayıs 1989, Ankara: 1990, s. 355.

boşalımı yaşayacak öğrenci, zihnî dinginliğin vermiş olduğu rahatlıkla derse daha aktif olarak katılacaktır.²³³

Fıkralar bünyesinde mizah unsuru taşıyan türlerden biridir. Bunlar gaye bakımından sözlü edebiyatın diğer mizahî şekilleriyle birleşirler. Halk, yarattığı bu hikâyelerle içtimaî hayatta ortaya çıkan her türlü menfi tutum, düşünce ve davranışları tenkit eder. Vak'aları sağduyusu ile yargılayarak bir hükme bağlar. Hükümler, tecrübelerin ışığında çıkmış atalar sözü kıymetindedir. Her biri bir düşünce, bir davranış veya bir tutuma örneklik etsin diye yaratılmış gibidir. İçlerinde taşıdıkları örnek olay ve durumlarla içlerinden çıktıkları toplumu eğitmek ve terbiye etmek gibi gayeler taşırlar.²³⁴

Fıkraların yeri geldiğinde anlatılması, örnek olarak ve bir tezi ispat için sunulması; deyim yerindeyse taşı gedğine koymak için kullanılan birer araç olmaları, eğitim açısından sahip oldukları önemi göstermektedir.

I. 3. 5. 3. Sosyal Bilimlere Kaynaklık Etme

Fıkralar bir yönüyle içinden çıktıkları toplumun aynasıdır. Bundan dolayı edebiyat ve kültür hayatımızın en zengin hazinelerinden biri olan fıkraların içinde, milletimizin tarihini, siyasî, dinî, iktisadî, içtimaî hayatını, inanç ve fikir mücadelelerini, geleneklerini, dünya görüşünü, hayata bakış tarzını aksettiren bilgiler vardır. Bu sebeple, milletimizin hayatıyla ilgili, bahsi geçen meseleleri aydınlığa kavuşturmak için yapılacak çalışmalarda bu bilgiler göz önünde tutulursa faydalı olacaktır.²³⁵

Tarih metodu ile ilgili eserler, fıkra ve lâtifelerin tarihî kaynak olarak kullanılabilmesini göstermektedir.²³⁶

Tuncer Baykara, Nasreddin Hoca üzerine yazdığı bir makalesinde, gelecekte Türk hayatını, Türk düşüncesini bilmek ve öğrenmek isteyen sosyal bilimcilerin Nasreddin Hoca'ya daha fazla ilgi duyacaklarını; zaman içindeki değişimleri bertaraf edilirse, tarih

²³³ Hakan Dedebağı. **Nasreddin Hoca Fıkralarının Eğitim Yönünden Değerlendirilmesi**, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: 2007, s.s. 170.

²³⁴ Dursun Yıldırım. **age**, s. 9-10.

²³⁵ **Age**, s. 6-7.

²³⁶ A. Zeki Velidi Togan. **Tarihte Usul**, İstanbul: 1985, s. 50-51.

araştırmacılarının fıkraları kaynak olarak kullanabileceklerini; Türk kültürü dediğimiz büyük gerçeğin açık-seçik ortaya konulmasında fikra ve lâtifelerin büyük önemi olduğunu belirtir. Ona göre Türk kültürünün maddî yönlerini tespit etmek nispeten kolaydır. İktisadî yönü de rahatlıkla gün ışığına çıkartılabilir. Fakat kafa yapısı, zihniyet, telakkiler, düşünce ve inanç yönünü bilmek için kaynaklar yetersizdir. İşte bu türden bilgiler sayesinde düşünce yönünü belirlemek imkânı ortaya çıkabilmektedir.²³⁷

İnsanlar bir kısım çekincelerinden dolayı çeşitli konularla ilgili söyleyemediği birçok gerçekleri, duygu ve düşüncelerini fıkralarla dile getirir, fıkralarda yaşatır. Bazı tarihî, coğrafi, biyolojik gerçekler, toplumun çeşitli uygulamalara olan tepkileri fıkralarda saklıdır.²³⁸

Bazen bir fikranın bir dönemin siyasî tarihini, hiçbir tarihçinin anlatamayacağı bir biçimde bütün incelikleriyle gözler önüne serdiğini; bu tür fıkralarda tarihi, tarih kitaplarının sayfalarında pek yer almayan, yönetenlerin tutumunu, inançlarını, meselelere ve halka bakış tarzlarını, buna karşılık halkın yönetici kesim ve rejim hakkındaki düşüncelerini, beklentilerini, ümit ve ümitsizliklerini, tavırlarını ve daha birçok şeyi fikranın o küçücük hacmi içinde görmemiz mümkündür.

Anadolu ve Türk Dünyasında Timur ile ilgili olan fıkralara baktığımızda, Timur'un yaptığı zulümleri ve kötülükleri görmek mümkündür. Halk kendisine zulüm eden Timur'u adeta bu fıkralarla cezalandırmıştır. Bu adil olmayan, zulmeden bir hükümdara verilebilecek en büyük cezadır.

Buna göre fıkralarımız içerisinde geçmişteki hayatımızın şahıslara muzaf, gerçek veya muhayyel vak'alarla geçmiş devir adamlarının, bilhassa devlet ricalimizin karakter ve hususiyetlerine ait mizahî belirtiler görülebileceği gibi halkın bu dönemdeki yöneticiler veya başka konularla ilgili duygu ve düşüncelerini de fıkralarda bulabiliriz.²³⁹

Bu durumda tarih, halk bilimi, sosyoloji, pedagoji açılarından fıkraların ayrı bir değeri vardır. Dikkatli bir inceleyici yapacağı tahliller sonunda toplum yapısını,

²³⁷ Tuncer Baykara. "Nasreddin Hoca ve Dönemi", **I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirleri**, 15-17 Mayıs 1989, Ankara: 1990, s. 39.

²³⁸ İbrahim Altunel. **age**, s. 45.

²³⁹ Vedat Onur. **Fıkralar Sesleniyor**, Ankara: 1962. S. 3.

toplumun kabul ettiği ya da etmediği değerleri ve bunlar karşısındaki ince tepkileri, yerme ve alayı açıkça görebilir.²⁴⁰

I. 3. 5. 4. Millî Kültürün Yaşatılması, Korunması ve Aktarımı

Kültür, en genel anlamıyla, bir milletin maddî ve manevî değerlerinin bütünü olarak kabul edilmektedir. Turhan, kültürü şöyle tanımlar: “Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddî ve manevî kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alâkaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususî bir hayat tarzı temin eder.”²⁴¹

Millî kültürü meydana getiren ve geçmişten günümüze taşınmasını sağlayan en önemli unsurlardan biri halk anlatmaları dediğimiz ürünlerdir. Bunlar içinden çıktıkları toplulukların maddî ve manevî bütün değer yargılarını bünyelerinde taşırlar. Çok köklü bir tarihe sahip Türk milletinin kültürü içinde, en eski dönemlere ait değerlerin izlerini, bugün de görebiliyorsak bunu sağlayan en önemli vasıtalarından biri geçmişten günümüze mütemadiyen gelen anlatmaya dayalı türlerdir. Bu türlerden biri olan fıkralar da içinden çıktıkları toplumun değerlerini, zekâ ve idrakini gösteren ölçülerdir.

Eker: “Kültürel yapıdaki zenginliği ortaya çıkaran fıkra da, sosyal hayattaki beraberliğin, ortak değer yargılarındaki birliğin sağlanmasında önemli bir rol üstlenen bir iletişim yöntemidir. En önemli kapalı işlevlerinden gelenek taşıyıcılığı fonksiyonuyla fıkra kültürel, sosyal, ahlaki kabulleri yansıtmakta ve onlara destek olmaktadır.”²⁴² demektedir. Eker, bu sözleriyle, fıkraların milli kültürün yaşatılmasında, korunmasında ve aktarılmasındaki rolüne dikkat çeker.

Bilinen odur ki, insanoğlu ortaya koyduğu eserlerde bir yönüyle kendini de ifade etmeye çalışır. Bir eserin özgünlüğü ve değeri bundan kaynaklanır. Bütünüyle bir milletin ortaya çıkardığı anonim türler de kendisini meydana getiren milletin değerlerini yansıtırlar. Türk fıkralarının ve fıkra tiplerinin dünya çapında kendine mahsus bir yeri

²⁴⁰ İbrahim Altunel. *age*, s. 42.

²⁴¹ Mümtaz Turhan. *Kültür Değişmeleri*, İstanbul: 1987, s. 48.

²⁴² Gülin Ögüt Eker. *age*, s. 88.

varsa, bu durum, fıkraların özgünlüğünden ve taşıdıkları değerden kaynaklanmaktadır. Türk halkı bazen olaylar karşısındaki düşünce, tutum ve davranışlarını fıkralarla duyurur ve fıkraların birçoğu tarihin derinliklerinden gelir. Türk insanın bütün değer yargılarını ve karakteristik yapısını fıkralarda görebiliriz. Toplumsal yapıların tanınmasında fıkralar birer belge olarak değerlendirilebilir. Bunun en güzel örneği Nasreddin Hoca fıkralarıdır.

Nasreddin Hoca fıkralarının, toplum üzerindeki etkisini düşünecek olursak, bunlar, Türk toplumunun teşkilatsız müeyyidesiz bir kontrol mekanizmasıdır. Toplumdaki her türlü düzensizlikler, kötülükler, eksiklikler kendisine has bir üslûpla anlatılmaktadır. Burada ortaya konan hükümler çerçevesinde insanlar hayatlarına yön verirler, davranış geliştirirler. Bu âdeti Türk toplum hayatının çimentosu gibidir.²⁴³

İnsanı güldürürken düşündüren, ibret veren, terbiye eden fıkralarımızda halkımızın esprisini, zekâsını, mantık ve muhakemesini, ortak hayat görüşünü açıkça görmek mümkündür. Şunu belirtmemiz yerindedir ki, ne Nasreddin Hocamız, ne İncili Çavuşumuz, ne Bekri Mustafamız, ne Konyalı Tayyip Ağamız ve ne diğer mahallî fıkra tiplerimiz ve ne de Karagözümüz maskara veya güldürücü değillerdir. Bunlar halk düşüncesini işleyen ve dokuyan halkımızın içinden yetişen halk feylozoflarıdır. Onların şahsiyetlerinde toplum kendisini bulur. Sözleriyle güler, düşünür, sözlerinden hisse alır, hayatına istikamet verir.”²⁴⁴ Bu itibarla toplum değerlerinin ve millî kültür unsurlarının kuşaklar arasında aktarılmasında ve korunmasında fıkralar önemli bir işleve sahiptir.

I. 3. 5. 5. Eğlendirme

Saim Sakaoğlu, fikrayı, “gülen bir kelime”²⁴⁵ olarak tanımlamaktadır. Eker’e göre ise, “Eğlendirme, güldürme ve rahatlama fıkranın bilinen en açık işlevlerinden biridir. Fıkranın temel unsuru olan mizahın kökeninde eğlence ve hoşgörü yer almaktadır. Güldürürken rahatlama, deşarj olma özelliğiyle organizmadaki sıkıştırılmış veya bastırılmış enerjinin boşaltılmasını sağlayan fıkra, fizyolojik anlamda da kişinin

²⁴³ Kemal Yüce. “Nasreddin Hoca Fıkralarında Kültür Değişmeleri” **Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni (sempozyumu) Bildirileri** (İzmir 24-26 Aralık 1996), (hzl. Alev Kahya Birgül), Ankara: 1997, s. 63.

²⁴⁴ İbrahim Altunel. **age**, s. 36.

²⁴⁵ Saim Sakaoğlu. **age**, s. 5.

sıkıntıdan kurtulmasına sebep olmaktadır. Organizmayı baskı altında tutan fazla enerjinin stresinden kurtulmanın, rahatlamanın bir göstergesi olarak ortaya çıkan gülme, psikolojik ve fizyolojik denge sağlama yönüyle, metabolizmanın önemli bir ihtiyacını gidermektedir.”²⁴⁶ Buradan da anlaşılacağı üzere, fıkra anlatmak kişiyi ruhen rahatlatan bir egzersiz gibidir. Sıkıntılarımızdan kurtulmak ve dostlarımızla güzel zaman geçirebilmek için fıkralar güzel bir eğlence aracı olabilmektedirler.

Gülme, belirli sayıdaki yüz adalesinin kasılması ile oluşan, fizyolojik bir refleks tepkisi şeklinde tanımlandıktan sonra esas fonksiyonunun ferdi gerilimden kurtarıp rahatlatmak ve organizmanın diğer refleksleri gibi biyolojik değil fakat psikolojik bir fonksiyona sahip olduğu belirtilmektedir.²⁴⁷

Fıkraların sahip oldukları yapı ve muhteva özelliklerinden veya estetik yapılarından kaynaklanan bir kısım özellikleri sayesinde insanları güldürdükleri muhakkak bir gerçektir. Ancak her fıkra herkesi aynı şekilde güldürmediği gibi, her insanı da her zaman aynı şekilde güldüremez. İnsanların içinde bulunduğu ruh hali, fikranın anlatım ortamı, biçimi ve zamanı gibi unsurlar da fikranın güldürme ve eğlendirme kalitesine tesir eden unsurlardır.

I. 3. 6. Fikranın Anlatmaya Dayalı Diğer Türlerle İlişkisi

Bu bölümde fikranın diğer halk anlatı türleri ile olan ilişkisi üzerinde durarak konuyu aydınlatmaya çalışacağız.

I. 3. 6. 1. Fıkra – Masal İlişkisi

Fıkralar ve masallar yapı, kuruluş ve muhteva açısından birbirinden farklı türler olmasına rağmen batı kaynaklı eserlerde iki türün birlikte değerlendirildiklerini söylemiştik. S. Thompson ve A. Aarne, **The Types of the Folktale** adlı tip kataloglarında masalları tasnif ederken fıkraları da masalların içine dahil etmişlerdi.²⁴⁸

²⁴⁶ Gülin Öğüt Eker. **age**, s. 91.

²⁴⁷ Sedat Topçu. “Nasreddin Hoca Fıkralarında Mizah Anlayışının Psikolojik ve Tasavvufi Kaynakları”, **I. Milletlerarası Nasreddin Hoca sempozyumu Bildirileri** (Ankara 15-17 1989), Ankara: 1990, s. 343.

²⁴⁸ Cengiz Gökşen. **age**, s. 73.

Bunun yanında Warren S. Walker ile Ahmet E. Uysal da **Tales Alive in Turkey** adlı eserlerinde fıkraları masalların içinde sınıflandırmışlardır:

- “1. Tabiatüstü masallar
2. Şaşırtıcı ve hünerli istidlalli masallar
3. Mizahî masallar
4. Ahlâkî masallar
5. Köroğlu
6. Dini küçük düşürücü masallar
7. Fıkralar”²⁴⁹

“Fıkra ve masal yapı, kuruluş ve muhteva açısından birbirinden farklıdır. Masallar fıkralara göre, içerisinde, bilinmeyen zaman ve mekânlarda geçen birçok olaya, geniş tasvirlerle, olağanüstü olaylara yer veren, gerçeğe ilgisi olmayıp hayalî olarak yaratılmış oldukça uzun anlatmalardır. Fıkralar zaman ve mekân açısından masallar kadar belirsizlik göstermedikleri gibi genelde bir olaya bağlı olarak anlatılıp, hiçbir olağanüstülük taşımayan yaşanmış olaylara bağlı doğan kısa hikâyelerdir. Masallarda birçok kahraman yer alır ve birçok olay anlatılır. Fıkralarda geçen olaylarda ancak birkaç kahraman yer alırken masallarda bu sayı oldukça fazladır. Masallar fıkralara göre çok daha girift bir yapıya sahiptir. Masalların bir kısım yerleri bilerek veya bilmeyerek içerisinden çıkarılsa pek bir şey değişmez, ancak fıkralarda bir kelimeyi değiştireniz fikranın esprisi kaybolabilir. Fıkraların estetik yapısını zıt unsurlar oluştururken, bu durum masallar için pek önem taşımaz. Fıkraların karşılıklı konuşmaya dayalı bir yapısı varken masallar daha çok anlatmaya dayalıdır.”²⁵⁰

Umay Günay, masal ile fıkra arasındaki ilişkiyi şöyle özetlemektedir: “Şekil ve yapı itibarıyla birbirlerinden kesin sınırlarla ayrılan iki tür, dünyaya bakış, beklentiler, hayat felsefesi, meselelere çözüm açısından da birbirlerinden çok farklıdır. Gerek türlerin iç fonksiyonları gerekse işlevleri değişiktir. Çünkü fıkra yaşanan günlük

²⁴⁹ Warren S. Walker; Ahmet E. Uysal. **Tales Alive in Turkey**, Texas Tech University Press: 1990: [Cengiz Gökşen. **age**, s. 73’ten naklen.]

²⁵⁰ **Age**, s. 74.

hayatın problemlerini dile getirirken masal evrensel insanın yaşamayı hayal ettiği soyut dünyayı anlatır. Fıkra insan hayatının bir anını konu edinir, masal insan hayatının tamamını, yaşanması gerektiği şekilde, belirlenmiş, düzenlenmiş bir biçimde sunar.”²⁵¹

Dursun Yıldırım, bu iki türün benzer yanlarını dikkate alarak bir tür gibi düşünülmesinin doğru olmayacağını; bu tür benzerliklerin başka türler arasında da olabileceği gibi fıkra ve masalın kuruluş, kompozisyon ve muhteva bakımından birbirinden ayrı olduğunu belirttikten sonra farklılıklar ve benzerlikler üzerinde ayrıntılı bir şekilde durur.²⁵²

Bütün türler içinde fıkraların en çok benzerlik gösterdiği ürünler hayvan masallarıdır. Fıkralarda da hayvan masallarında olduğu gibi, kısa, hatta onlardan daha yoğun bir anlatı tekniği uygulanmıştır. Bu anlatılar kısalıklarından başka, uzun masallardaki tekerleme tipi anlatım kalıplarına başvurmamalarıyla da hayvan masallarına benzerler.²⁵³

Bunun yanında Türk dünyasında bir fıkra metninin masal içerisinde yer almasına veya bir masalın bir fıkra tipine bağlı olarak anlatılmasına rastlanılabilir.²⁵⁴ En çok karıştırılan fıkra tipi ise Nasreddin Hoca’dır. Nasreddin Hoca daha çok masalların meşhur kahramanı Keloğlan ile karıştırılmıştır.

Esmâ Şimşek’e göre de, Nasreddin Hoca’ya bağlı olarak anlatılan fıkralardan birçoğu, çeşitli masallarda aynı veya benzer şekillerde yer almaktadır. Bu tür masallarda, Nasreddin Hoca’nın yerini Keloğlan aldığı gibi, bazı durumlarda hoca (imam), deli veya aptal tipindeki insanlar da onun yerine geçmektedir. Bazen de bu durumun tam tersi görülmekte olup, kısa ve komik hâdiseleri konu alan masallar, Nasreddin Hoca’ya bağlanmaktadır.²⁵⁵

---

²⁵¹ Umay Günay. “Nasreddin Hoca Fıkraları ve Masallar Konusunda Düşünceler”, **I. Milletler Arası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**, (Ankara 15-17 Mayıs 1989) Ankara: 1990, s. 99.

²⁵² Dursun Yıldırım. **age**, s. 11-14. [Cengiz Gökşen. **age**, s. 74’ten naklen]

²⁵³ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul: 1992, s. 86.

²⁵⁴ Ali Berat Alptekin. **Halk Hikayelerinin Motif Yapısı**, Akçağ Yayınları, Ankara: 1997, s. 73.

²⁵⁵ Esmâ Şimşek. “Giresun ve Çevresinde Anlatılmakta Olan Ana Geyik Efsanesinde Mitolojik Unsurlar”, **Milli Folklor**, S 26, 1996, s. 17-22.

I. 3. 6. 2. Fıkra – Halk Hikâyesi İlişkisi

Ali Berat Alptekin'e göre, "Nazım nesir karışık bir tür olan Halk hikâyeleri ile fıkralar arasında bazen fıkra metinlerinin nazma çekilmesi ve bazı fıkraların içinde dörtlükler bulunması hasebiyle bir benzerlik söz konusudur. Halk hikâyelerini meydana getiren hikâyeler gerçek veya gerçeğe yakındır. Bu sebeple teşekkül ettikleri devrin hâdiseleri bazen aynı şekilde bazen de hikâye gerçekliği içinde yer alır."²⁵⁶

Fıkralar yaşanmış hayat sahnelerine dayanmasından dolayı bunlar da meydana geldikleri dönemlerin siyasî, sosyal olaylarını yansıtırlar. Bu açıdan fıkra ile halk hikâyesi birbirine benzerdir.

I. 3. 6. 3. Fıkra – Atasözü İlişkisi

Fıkraların yapı ve muhteva bakımından en çok benzerlik gösterdiği tür atasözleridir.²⁵⁷ "Kalıplaşmış ve öz sözlerle çok şey anlatmayı gaye bilen atasözleri ile olayları kısa bir çerçeveye sığdıran fıkralar arasında daha tariflerinde başlayan bir benzerlik vardır. Daha çok öğüt verici fıkraların son derece özleştirilmesinden ileri geldiği intibamı veren bu atasözleri, umumiyetle karşılıklı konuşmalar şeklindedir."²⁵⁸

Fıkralarda olduğu gibi atasözlerinde de kelimeler üzerinde oynanamaz. Her iki tür de kısa ve yoğun bir anlatıma sahiptir. Ancak atasözleri fıkralara göre daha kısadırlar. Her iki türün de muhteva açısından didaktik cepheleri ve tenkit karakterleri vardır. Atasözleri derecesinde kıymet kazanan fıkra hükümleri olduğu gibi atasözleri üzerine kurulmuş fıkralar da vardır.²⁵⁹

Bazı fıkralar atasözlerinin sonucu olarak ortaya çıkmış olabilir. Bununla beraber bazı fıkraların sonunda bulunan hüküm cümlelerinin zamanla atasözü haline geldiğini biliyoruz. Parayı veren düdüğü çalar, kızını dövmeyen dizini döver, el elin eşeğini türkü çığırarak ararmış vb. birçok atasözü fıkraların hüküm cümlelerinden oluşmuştur.

²⁵⁶ Ali Berat Alptekin. *age*, s. 19.

²⁵⁷ Cengiz Gökşen. *age*, s. 76.

²⁵⁸ Saim Sakaoğlu. *age*, Konya: 1992, s. 110.

²⁵⁹ Dursun Yıldırım. *age*, s. 15.

I. 3. 7. Türk Fıkralarıyla İlgili Tasnifler

“Türk fıkraları üzerine şu ana kadar yapılan tasniflerde fıkraların iki şekilde tasnif edildiği görülmektedir. Araştırmacıların geneli Türk fıkralarını tiplerine göre tasnif ederken, fıkraların konu ve muhtevalarını dikkate alarak tasnif edenler de vardır.”²⁶⁰

Aşağıda vereceğimiz tasniflerden de anlaşılacağı üzere Türk fıkralarıyla ilgili olarak genel bir tasnif yapılacağı zaman genellikle fikra tipleri, bir fikra tipiyle ilgili fıkraların tasnifi yapılacağı zaman ise muhteva unsurları dikkate alınmaktadır.²⁶¹

Türk fıkraları üzerine ilk tasnifi Lamiî'nin Letaifnâme'sinde görebiliriz. Boratav'ın bildirdiğine göre bu eserdeki fıkralar ve masallar aşağıdaki gibi tasnif edilmiştir.²⁶² Dursun Yıldırım ise, Letaifnâme'nin gördüğü nüshalarında böyle bir tasnife rastlamadığını belirtmektedir.²⁶³

Lamiî Çelebi'nin Letaifnâmesi'ndeki tasnif:

- “1. Çocuklar üzerine hikâyeler,
2. Deliler üzerine hikâyeler,
3. Çeşitli başka insanlar üzerine hikâyeler,
4. Karı-koca üzerine hikâyeler,
5. Hayvan masalları,
6. Cansız şeyler üzerine hikâyeler.”²⁶⁴

Türk fıkralarıyla ilgili olarak yapılan diğer tasnif çalışması, bugünkü manada fıkraları ilk derleyip yayımlayanlardan Faik Reşad'a aittir. Reşad, fikra ile ilgili ikinci eseri olan “Külliyat-ı Letâif”i aşağıda görüleceği şekilde tasnif etmiştir:

- “1. Müluk, Ümera, Vüzera, Hükkam,
2. Zevat-ı Mukaddese, Ulema, Urefa, Meşayih, Hükema,

²⁶⁰ Cengiz Gökşen. **age**, s. 94.

²⁶¹ **Age**, s. 95.

²⁶² Pertev Naili Boratav. **age**, s. 298.

²⁶³ DursunYıldırım. **age**, s. 22.

²⁶⁴ Pertev Naili Boratav. **age**, s. 298.

3. Şuara, Udeba, Müellifin, Muharririn,
4. Zürefa, Ezkiya, Hazır-cevaplar,
5. Memurin, Diplomatlar,
6. Mehakim, Deavi, Müftehimin ve Mahkumin, Avukatlar, Şahidler,
7. Askerlik, Harp, Atıcılık, Binicilik,
8. Etibba ve Mütebbabibin, Zamir ve Mütemarizin,
9. Eimme, Vaizin, Rehabin, Müraiyan,
10. Muallimin ve Muteallimin,
11. Aile, Zevce ve Zevce, Ebeveyn, Evlad, Akraba,
12. Ahval-i Nisvan, Muşekat, İzdivacat, Mütelyabat-ı İşvebazane ve Harfendazane,
13. Cühela, Hümeke, Sadeddilân, Köylüler, Kaba Adamlar,
14. Ziyafet, Et'ime, Matbah, Lokanta, Aşçı, Vekilharç, Oburluk, Açgözlülük,
15. Müsafirlik, Mizbanlık,
16. Fakir, Dilenci, Cerrar, Zügürt, Tüfeyli,
17. Ehisva ve Mümsikin Taamkaran,
18. Esnaf, Tüccar, Amele,
19. Sarhoşlar, Tiryakiler,
20. Hırsız, Dolandırıcı, Ayyar, Yankesici, Zorba, Eşkîya, Çapkın, Serseri,
21. Hizmetkar, Lala, Daye, Mürebbe, Köle, Cariye, Müdür-i umur, Kâhya,
22. Süfeha,
23. Seyahat, Vesait-i Nakliye (ar, araba, şimendifer, vâpur, kayık, otel, han),
24. Eğlence Mahalleri (müsamere, balo, tiyatro, kahvehane, gazino), Oyuncular.
25. Mübalağacı, Yalancı, Tafrafuruş, Lafazan, Korkak.

26. Müteellih, Mütenebbi, Müneccim, Muabbir, Falcı, Sihirbaz, Efsuncu.
27. Mucanin ve Meczib.
28. Netayic–igayr, Müterakkıbe, Kabahatten büyük özürler.
29. Cühela, Galat söyleyen ve okuyanlarla dili dönmeyenler, İyiler, Dilsizler.
30. Hayvanat ve Cemadata müsned fikarat.
31. Letaif-i manzume.”²⁶⁵

Yukarıdaki tasniften de , Reşad’ın fıkraları tasnif ederken belli bir hareket noktası veya ölçüsü yoktur. O kendisinin de belirttiği gibi bazı fıkralarda söyleyeni bazılarında ise söyleneni dikkate alarak karışık bir tasnif yapmıştır.

Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı adlı eserinde fıkraları tiplerine göre iki ana gruba ayırarak aşağıdaki şekilde tasnif etmiştir.

“I. Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar. Bu tipler ya

1) Ünlü adlar taşıyan ve gerçekten tarihe mal olmuş sayılan kişilerdir: Bekri Mustafa, İncili Çavuş gibi; ya da

2) Özel adlarla anılmayıp bir toplum zümresini temsil eden kişilerdir: Bektaşî, tahtacı, yürük gibi

II. Belli bir toplumluk tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar: Karı–koca, çocuklarla ana–baba, uşak–efendi, asker–subay vb. hikâyeleri gibi. Şaşırtıcı ve eğlendiriciliği sadece açık saçık olmaktan ileri gelen fıkralar da bu bölüme girer.”²⁶⁶

Dursun Yıldırım, Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları isimli çalışmasında fıkra tiplerinin hususiyetlerini göz önünde tutarak fıkraları aşağıdaki şekilde tasnif etmiştir.

“1. Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdi tipler:

a. Türkçe’nin konuşulduğu coğrafi alanlar içinde ve dünyada ünü kabul edilen tipler: Nasreddin Hoca.

²⁶⁵ Dursun Yıldırım. **age**, s. 21.

²⁶⁶ Pertev Naili Boratav. **age**, s. 86-87.

b. Türk boyları arasında tanınan tipler: İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Esenpulat, Ahmet Akay, Kemine.

c. Türk boyları arasında halkın ve zümrelerin ortak unsurlarının birleştirilmesinden doğan tipler: Bektaşî, Aldar Köse.

ç. Aydınlar arasından çıkan tipler: Haşmet, Koca Ragıppaşa, Mirali, Nasreddin Tusi, Keçecizade İzzet Molla.

d. Mahallî tipler

e. Belli bir devrin kültürü içinde yaratılan tipler: Karagöz.

2. Zümre tipleri: Mevlevî, Yörük, Terekeme, Tahtatacı...

3. Azınlık tipleri: Yahudi, Rum...

4. Bölge ve yöre tipleri: Kayserili, Çemişgezekli, Andavallı, Karadenizli...

5. Yabancı fıkra tipleri: Behlül, Karakuşî Kadı

6. Gündelik fıkra tipleri

a. Aile fertleri ile alâkalı tipler: Ana-baba, karı-koca, kaynana-gelin, baba-çocuk, anne-çocuk.

b. Mariz ve kötü tipler: Deli, hasis, cimri, kör, topal, sağır, dilsiz, hırsız, dolandırıcı, eşkıya, yankesici, bıçkın.

c. Sanat ve meslekleri temsil eden tipler: Ressam, şair, doktor, avukat, bezirgan, bakkal, kasap, molla, imam, kadı, asker.

7. Moda tipler"²⁶⁷

Şükrü Elçin, Türk Halk Edebiyatına Giriş adlı eserinde, tiplerin daha çok tanındıkları veya ait oldukları yerleri dikkate alarak fıkraları aşağıdaki şekilde tasnif etmiştir:

“a. Zümre tipleri: Mevlevî, Bektaşî, Yörük, Terekeme, Tahtacı, Köylü

b. Azınlık tipleri: Yahudi, Rum, Ermeni

---

²⁶⁷ Dursun Yıldırım. *age*, s. 24-32.

c. Bölge tipleri: Kayserili, Karadenizli

d. Gündelik tipler: Ana–baba, deli, bakkal, cimri, hakim”²⁶⁸

A. Sırrı Levend, Türk Edebiyat Tarihi adlı eserinde fıkralarında içinde bulunduğu gülmece ve yergiyi amaç, konu ve kapsam bakımından aşağıdaki şekilde tasnif eder. Bunların son ikisinin kesin çizgilerle birbirinden ayıramayacağını belirtir.

“1. İncitmeyen gülmece ve alay,

2. Mutayebe ve mulatafa adı altında şakalaşma,

3. Kaba şaka, sataşma ve taşlama,

4. İğrenç yerme ve sövme.”²⁶⁹

Saim Sakaoğlu, Türk Folklorunda Üç Ahmak Fıkraları adlı makalesinde fıkra tiplerini esas alarak Türk fıkralarını aşağıdaki şekilde tasnif eder:

“I. Tarihte Yaşamış Şahıslar Etrafında Teşekkül Eden Fıkralar.

1. Her bölgede tanınan ünlü tipler (Nasreddin Hoca, İncili çavuş, Bekri Mustafa gibi)

2. Sadece yaşadıkları bölgede tanınan tipler (Tayyip Ağa “Konya”, Niyazi Dede “Sivas”, Murtaza “Kastamonu”, İbik Dayı “Elazığ” gibi)

II. Bir Topluluğu Temsil Eden Tipler Etrafında Teşekkül Eden Fıkralar.

1. Din veya bir inanış sistemiyle ilgili olanlar (Hoca, kadı, Bektaşî, tahtacı gibi)

2. Bir bölge halkıyla ilgili olanlar (Karadenizli, Kayserili, Karatepeli gibi)

3. Bir karakter veya meslek grubuyla ilgili olanlar (Ahmak, deli, cimri, sarhoş, hırsız, doktor gibi)

III. Eş Kahramanlı Fıkralar (Hoca–talebe, usta–çırak, ebeveyn–evlat, komutan–asker, efendi–uşak gibi).”²⁷⁰

²⁶⁸ Şükrü Elçin. *age*, s. 567.

²⁶⁹ Agah Sırrı Levend. *Türk Edebiyat Tarihi*, İstanbul:1998, s.152.

²⁷⁰ Saim Sakaoğlu. *age*, s. 43-44.

Bir başka makalesinde bu konuya değinen Saim Sakaoğlu, zaman içinde fıkra tiplerinin değışebilmesinden dolayı fıkraların muhtevalarına göre tasnif edilmesi gerektiğini savunanlara, muhtevaların da değışebileceğinden fıkraları tiplere göre tasnif ettiğini belirtir.²⁷¹

Azerbaycanlı Türk bilim adamı Tahmasib Ferzeliyef de Azerbaycan Halk Lâtifeleri adlı eserinde fıkraları tiplerine göre ayırarak aşağıdaki şekilde tasnif etmiştir:

“1. Muayyen tarihî hâdise veya şahsiyet adı ile alâkalandırılan fıkralar. Bu gruba giren fıkralar kendi aralarında şu alt gruplara bölünür:

a) şark milletleri tarafından çok sevilen müşterek motif ve kahramanlı Molla Nasreddin adı ile meşhur fıkralar.

b) Danende veya Divane Behlul adına bağlı fıkralar,

c) Müellifi bilinen, yahud da zamanın çeşitli devrelerinde yaşamış meşhur âlim ve mütefekkirlerin, şair ve ediplerin, ressam ve sanatkarların, devlet adamlarının hayatı ve faaliyetleriyle alâkalı olarak söylenen, bir başka deyişe onların hikmetli sözlerinden yaratılan fıkralar. Bu kabilden fıkralara çok zaman hikmetli sözler veya sadece atmacalar adı verilir.

2. şahsiyeti müellifi bilinmeyen, herkesin başına gelebilecek bir hâdiseyi anlatan sayısız fıkralar.”²⁷²

Tudora Arnaut, Gagauzlarda Fıkralar ve Nasreddin Hoca adlı bildirisinde Gagauz fıkralarını hem tiplerine hem de konularına göre tasnif etmiştir. Arnaut’un Gagauz fıkralarını tiplere göre tasnifi şöyledir:

“1. İsimsiz fıkralar,

2. şalver Köse ve Balakir hakkında fıkralar (Saha hikâyeleri de denilebilir),

3. İsmi olan (Yalancı Petri, Mihil vs.) fıkralar,

4. Nasreddin Hoca hakkında fıkralar.”²⁷³

---

²⁷¹ Age, s. 87.

²⁷² Dursun Yıldırım. age, s. 23.

Fıkraları, tipleri yanında konu ve muhtevalarına göre tasnif edenler de vardır. Yıldırım Türk fıkralarının konularını üç grupta toplar:

- “1. Yöneticilerle halk arasında geçen olayları konu alan fıkralar
2. İnanç ve itikatlarla, dinî âdet, merasim ve yasakları konu alan fıkralar.
3. İçtimaî, iktisadî, siyasî görüş ayrılıklarından doğan çatışmaları konu alan fıkralar.”²⁷⁴

Nevzat Gözaydın, Türk Fıkralarının Tasnifi Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Tasnif Denemesi adlı makalesinde, içeriğin değişmemesine rağmen, zaman içinde fıkra tiplerinin değişmesinden dolayı, tiplere bağlı kalmanın doğru olmayacağını, sınıflandırmada esas rolü fıkraların içeriğinin üstlenmesi gerektiğini savunur. Fıkra tiplerinin her an değişebilme temayülünde olması sebebiyle, halk edebiyatının diğer türleri nasıl muhtevalarına göre tasnif ediliyorsa, fıkraların da aynı şekilde tasnif edilmesi gerektiğini belirtir. Fıkraların içeriğinin esas alınarak bir tasnif denemesinin yapılabileceğini söyledikten sonra; fıkraların bir oyun olması veya bir yarışma havasını taşıması, yahut çok yönlü bir görünüm içinde yer alan bir işin belirli hareketlerini şekillendirmesi olarak düşünerek, bunları belli başlı dört grup altında toplayarak aşağıdaki tasnifi yapar:

- “1. Eşitleyici tip
2. Kötüleştirci tip
3. Gerginleştirci tip
4. Çözümleyici veya açıklayıcı tip”²⁷⁵

Ali Öztürk, Türk Anonim Edebiyatı adlı eserinde fıkraları tiplere ve edebî estetiğe veya mantık özelliklerine göre iki ayrı tasnife tâbi tutmak gerektiğini²⁷⁶ belirttikten

---

²⁷³ Tudora Arnaut. “Gagauzlarda Fıkralar ve Nasreddin Hoca”, Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara:1997, s. 228.

²⁷⁴ Dursun Yıldırım. **age**, s. 5-6.

²⁷⁵ Nevzat Gözaydın. “Türk Fıkralarının Tasnifi üzerine bazı Düşünceler ve Bir Tasnif Denemesi”, **Folklor Dünyasından**, Ankara: 1991, s. 42-49.

²⁷⁶ Ali Öztürk. **age**, s. 245

sonra türün mantık yapısı ve edebî özelliklerini esas alarak şöyle bir tasnif teklifinde bulunur:

- “1. Mizah estetiği olan fıkralar,
2. İkna gücü olan fıkralar,
3. Yorum ve değerlendirmeye dayanan fıkralar,
4. Tenkit maksadına yönelik fıkralar,
5. Uyarı maksadına yönelik fıkralar.”²⁷⁷

---

²⁷⁷ Age, s. 248.

İNCELEME

BİRİNCİ BÖLÜM

I. 1. Nasreddin Hoca Fıkraları

Daha önce de belirttiğimiz gibi fıkra, hem tür özellikleri ve hem de yüklendiği işlevleri itibariyle, var olduğu toplumla son derece sıkı ilişkiler içindedir. Bu küçük sözlü halk edebiyatı ürünleri, değişmeye ve gelişmeye açık yapılarından dolayı, içinde yaşam buldukları toplumla sürekli uyum içinde olurlar. Dolayısıyla, yüklendikleri işlevin çerçevesi genişlese bile, onlar, hem bu yeni duruma ve hem de bu yeni gelişmeye göre metin üretme yolunda güçlük çekmezler.

Edebiyatın, sözlü veya yazılı metinleri arasında fıkra türü ile ilgili olanların bolluğu, onların ne derece geniş bir dinleyici, okuyucu, anlatıcı ve yaratıcı kesim içinde varlığını sürdürdüğü de bir kanıtıdır. Bu türün bu denli hayatiyete sahip olmasının en temel nedeni, işlevi ile ilgilidir. İşlevi, her anlamda ve her alanda, toplumun inanç, değer, sosyal, ekonomik, siyasal ve yönetim yapılarıyla ilgili aykırı gelişmelere, durumlara, eylemlere, tutumlara karşı hiçbir şeyden çekinmeksizin tatlı ve sert bir söylem içinde eleştiri görevini yerine getirmesidir. Bir bakıma, bu tür içine giren sözel kompozisyonlara, *sözel eleştiri metinleri* de, denebilir. Ancak, burada sözünü ettiğimiz eleştiri, toplum ile barışık ve bağlaşık olan toplumun eleştirisidir. Söz konusu türün ve türe bağlı kompozisyonların son derece geniş bir hayat alanı bulmasının nedeni, sessiz gibi duranların sesi olma özelliği kazanmış olmaları ve bu eleştiri işlevini yerine getirmeleridir. Dolayısıyla onları, toplumun aykırı gelişmelere karşı görüşlerini yansıtmak üzere kullandığı eleştiri kanalları, sosyal tutum ve davranış kalıpları olarak da algılayabiliriz. Onları veya onların ortaya getirdiklerini anlamaya çalışmak, aynı zamanda, var oldukları ve var olmayı sürdürdükleri toplumları da anlamamıza yardımcı olur. Bu küçük hacimli sözlü kompozisyonlar tarihî süreç içinde, sosyal tarihimiz boyunca, toplum hayatımızdan çeşitli sahneler, durumlar, düşünceler ve eleştiriler yansıtırlar.²⁷⁸

---

²⁷⁸ Daha geniş bilgi için bk.: Dursun Yıldırım. “Sözel eleştiri Türü ve Nasreddin Hoca Bildirileri Üzerine Birkaç Söz”, **Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1997, s. 57–58.

Fıkraların işlevlerinin büyüklüğüne nazaran hacimleri de o denli küçüktür. Fakat bu küçük biçimler içine, söz ve içerik düzenlemesi, yaratma sanatının bütün imkânlarından faydalanmak yoluyla en olgun biçimde yapılır. Her bir metin, bu işlem sırasında yüklendiği işlevi yansıtacak, dinleyicisine ve okuyucusuna iletecek eksiksiz duruma kavuşur. Eleştiri, anlaşılabilirlik kazanmış ise, toplumun sesini yansıtır; açıklığa kavuşmamışsa, bir eksiklik duyuluyorsa, o zaman, ortada henüz bir fıkra metni yok demektir.²⁷⁹

Fıkra türünün bir önemli özelliği de biçim, içerik ve söylemin kurgusunda bir tipleme gereksinimidir. Toplum, eleştirilerinde bu tiplmeler ile ortaya çıkan kahramanları konuşTURUR. Toplumun sesi olma işlevini yüklenen metinler, bu yönleriyle önemlidirler. Dolayısıyla, fıkra türü metinlerin kurgusunda, eleştiri göreviyle yükümlü tiplmeler kaçınılmazdır. Biz, bunlara bilindiği gibi, *fıkra tipi*²⁸⁰ adını veririz. Tiplmelerde hem gerçek, hem tarihî ve hem de kültürel imkânların sunduğu veriler,

²⁷⁹ Dursun Yıldırım. *age*, Ankara: 1998, s. 58.

²⁸⁰ “Fıkra kompozisyonları, onları yaratanlar tarafından bir tip’e bağlanarak anlatılır. Bazen bu tip etrafında sayısız fıkranın toplandığını görürüz yahut bir tip’e bağlı anlatılan bir kısım fıkraların bir zaman sonra, bir başka tipe bağlanarak anlatıldığına tanık oluruz. Fıkra’yı anlatana, kimi zaman bu yüzden, “tipleri karıştırıyorsun” diye itiraz da ederiz. Buna, fıkra tiplerinde meydana gelen işlev değişiminin ve dönüşümlerinin sebep olabileceğini düşünmeden bu tavrı takınırız. Fıkraların bir tip’e bağlı anlatılışları, onların temel hususiyetidir. Tipin değişim göstermesi de, onları, toplumun o rolde görmek isteyişinin bir sonucudur. Fıkra tipi, fıkranın vazgeçilmez hikâye kahramanıdır ama tek kahramanı değildir. Başka tipler olduğunu da biliyoruz. Ama aralarında bir fark var. O da, fıkra tipi’nin kendine bağlı fıkralarda sabitliği, diğerlerinin, değişen sahnelere paralel olarak değişmesidir. Biz fıkralarda görülen bu ana tipe *fıkra tipi* adını veriyoruz. Onları yaratanlar tarafından kendilerine yüklenen temsil görevini çeşitli seviyelerde gerçekleştiren bu tipler, neden, nasıl ve niçin ortaya çıkıyor ve nasıl bir kişilik içinde bu görevlerini yürütmeye çalışıyorlar? Fıkra tipleri, ya yaşamış bir insanın özelliklerinin gerekli biçimde zenginleştirilmesi, ona istenen temsil gücü yüklenmek suretiyle; ya da etnik, dinî, kültürel özelliklerin gerekli seviyelerde insan gömleği içine yerleştirilmesiyle hayat sahnesine çıkarılır. Yaşamış şahıslar üzerinde gelişen fıkra tipleri, onlardan kimi izler taşısa bile, artık yeni bir kimlik içindedirler, öz kişilikleri arka plânda kalır veya tamamen unutulur. Fıkra tipleri, doğdukları ve yaşadıkları toplum üyelerinin ortak eğilimlerini temsil ettiği ölçüde yayılma, tanınma ve benimsenme şansına sahiptir. Tiplerin temsil ettiği şahsiyeti, ona, onu yaratanlar kazandırır; varlığını sürdürmesi, değişmesi, yerini bir başkasına bırakıp sahnedeki çekilmesi de yine onların tutumuna bağlıdır. Dolayısıyla, bu tiplerin görevlerini belirli kalıplar içinde sürdürmeleri, toplumun ortak eğilimiyle sınırlıdır. Bu çerçevede içinde halkın gözü, kulağı, hissiyatı, aklı, yargı gücü, zekâsı ve sesi olma işlevlerini yüklenen fıkra tipleri, etkili bir sosyal tenkitçi gücüne erişirler. Fıkra tipleri kendilerine yüklenen fonksiyonlarına nispetle birbirlerinden ayrılır. Bu farklar, aynı zamanda yükledikleri görevlerin sınırını belirler. Farklı görevler yüklenmiş fıkra tipleri açısından Türk dünyasının büyük bir zenginlik içinde olduğu görülür. Fıkra tiplerinin tek tipe indirgenmesi, toplum hayatında görülen gelişkin kültür yapısı, farklı tutum ve davranış varlığı, zihniyet çatışması, farklı bakış açıları olduğu sürece, mümkün değildir. Böyle bir çizgi de, insan tabiatına ve yaratıcılığına aykırıdır. Ancak, zaman içinde tiplerin değişmesi, yeni görevler yüklenmesi yahut yerlerini başka tiplere terk etmesi, farklı fıkraların kendilerine bağlanarak anlatılması toplumun, onu yaratanların tercihidir.” Daha geniş bilgi için bk. Dursun Yıldırım. *age*, s. 227.

imkânlar kullanılabilir. Kimi tipler, tarihen yaşadığı bilinen, döneminde de öyle özelliklere sahip gerçek kişiler üzerine yapılabilir. Ancak, bu işlemlerde, kültürel özelliklerin yarattığı tipler de, fıkra metinlerinde görülmektedir. Bu durum, toplum yaratıcılığıyla ilgilidir. Daha doğrusu, bu durum, toplumun, kimi, neyi, nasıl ve niçin bu kurgu içine sokma gereksinimiyle ilgilidir.²⁸¹

Türkler arasında fıkra türü metinleri de, bu metinlerin etrafında kurgulandığı fıkra tipleri de çok zengin bir koleksiyon meydana getirir. Bu fıkra tipleri, Türk toplumunun bütününe olduğu kadar, çeşitli kesimlerinin de, sözcülüğünü yapmak üzere yaratılmış olabilirler. Bu tipler arasında, tarihî süreç içinde, eleştirinin farklı düzlemleri için farklı işlevlere ayrılmış olanları da bulunabilir. Burada, önemli olanı şudur: Toplum onlara nasıl bir görev dağılımı yapmak ihtiyacı duymuş ve onlar ne yapıyor? Fıkra türü varlığını koruduğu halde, fıkra tipleri her zaman yerlerini koruyamayabilir. Bunların çeşitli nedenleri vardır. Ama hayatıyet göstermeyi sürdürenler, hiç şüphesiz, yaşadıkları dönemin toplumsal gereksinimlerini karşılıyorlar, böyle bir yeteneği koruyabiliyorlar demektir. Onların yaşı, toplumun yaşıyla sürer. Kimi fıkra tipleri, toplumlarıyla birlikte ölümsüzleşir. Eleştiri konuları, sadece kendi toplumunun değil, aynı zamanda bütün toplumların insanlık boyutundaki kabul ve redleri ile kesiştiğinde bu tipler, evrensellik kazanır ve tüm insanlığın eleştiri tipi veya fıkra tipine dönüşür. Toplumların pek çok eleştiri konusu, bu tipin etrafında kurgulanan metinler aracılığıyla gündeme sokulur.

Türk sözlü edebiyatında ve belki de dünya edebiyatında, bu sonuncu tanıma uygun bir tek örnek görülmektedir, O da büyük Türk Milletinin müşterek zekâsının ürünü olan Nasreddin Hoca'dır.²⁸² Edebî araştırmalarda geniş bir biçimde yer almasının

---

²⁸¹ Age, s. 58.

²⁸² “Türk fıkraları denince de akla hemen “Ortak Şahsiyeti Temsil Yeteneği Kazanmış Ferdi Tipler”, “Yerel Tipler”, “Zümre Tipleri”, “Azınlık Tipleri”, “Yabancı Tipler”, “Gündelik Tipler” ve “Moda Tipleri” olarak sınıflandırılan fıkra tipleri veya kişileri gelir. Zaman zaman yerel tipler veya moda tiplerin bazıları daha öne çıkma şansı yakalasa da “Ortak Şahsiyeti temsil Eden Ferdi Tipler” yanında hala sessiz kalırlar. Türk fıkralarının en sevilen ve en yaygın olarak bilinen ferdi tipi Nasreddin Hoca'dır. Nasreddin Hoca tarihi olarak belli bir dönemde yaşamış olsa da, biz onu, zaman kavramından da arındırıp, her dönemin Hoca'sı, her kuşağın güldürü ustası ve gülme yaratıcısı, kısacası Türk mizahının çağlar ve coğrafyalara arası bir unsuru olarak anlatmayı ve dinlemeyi tercih ederiz. Nasreddin Hoca ne belli bir bölgenin, ne de belli bir dönemin insanıdır. Nasreddin Hoca bütün Türk dünyasının ve hatta Türk boylarına coğrafi ve kültürel olarak komşu olan milletlerin ve toplumların güldürü ustası olduğu gibi, O sadece yaşadığı kabul edilen 13. yüzyılın değil, kendi döneminden itibaren Türk coğrafyasında yaşamış ve yaşayacak bütün kuşakların Nasreddin Hoca'sı olmuş ve olmaya devam edecektir.” Daha geniş bilgi için bk. Metin Ekici, **agm.**, s. 1.

ve almakta olmaya devam etmesinin nedeni de, tarihî kişiliğinden çok, bu yönüyle ilgili sorunlardır. Nasreddin Hoca tipine bağlı kurgulanmış metinler, tarihimizin çeşitli dönemlerinde el yazması biçiminde toplanıp bir araya getirilmiş yazma seçkilerden ibaret değildir.²⁸³ Toplum, bu tip etrafında yine yaratmalarını sürdürmektedir. Tipin ölümsüzlüğündeki ve evrenselleşmesindeki sır da, bu özelliğinde aranmalıdır. Onu, kendimize göre çizdiğiniz sınırlar içinde anlamaya çalışmak, hem sözel eleştiri metinlerini, hem de toplumun bunca özelliği ve işlevi yüklediği tipi, gerçek boyutları içinde değil de; yanıltıcı bir biçimde anlamamıza, yanlış yorumlamamıza yol açar. *Nasreddin Hoca, var ya da yok tartışmaları*²⁸⁴ gibi, anlamsız sınırlamalar içinde donup kalsaydı, hiç şüphesiz, birçok fikra tipi gibi, süreçten ayrılmış olurdu. Nasreddin Hoca, yaşıyor ve sayısız toplum için işlevini sürdürmeye devam etmektedir. Bizim, asıl üzerinde durmamız ve sorgulamamız gereken belki bu özelliği olmalıdır. Elbette, tarihî süreç içinde tipin geçirdiği dönemleri anlama açısından tarihi araştırmalara da gereksinim vardır.²⁸⁵ Fakat bu araştırmaları, tipi hapse atmamız için değil, onu daha iyi anlamamız ve bugün hangi boyuta eriştiğini öğrenmemiz için yapmalıyız.²⁸⁶

²⁸³ Mustafa Duman. *age*, s. 4.

²⁸⁴ Nasreddin Hoca diye birinin yaşamadığı görüşünü benimseyenler genellikle fıkraları da gerçek dışı kişiye bağlamaktadırlar. Bu konuda görüş bildirenlerden **M. Rene Basset** ve **Bayraktareviç**'e göre, Nasreddin Hoca adında biri yaşamamıştır ve Arapların Cuha'sı Nasreddin Hoca fıkralarına kaynaklık etmiştir. **Azerbaycanlı Sultanov** ve **Tahmasib**'e göre, Nasreddin Hoca ünlü bilgin Nasrüdün Tusi'dir. **Boratav** ise bu durumun yanlışlığına dikkat çekmiştir. Nasreddin Hoca'nın nereli olduğu ve nerede doğduğu konusunda elde birçok belge mevcuttur. Daha önce de vurguladığımız gibi, burada asıl önemli olan Nasreddin Hoca'nın tarihi kişiliği değil, Nasreddin Hoca fıkralarıdır. Fıkraların mesajları, öğreticiliği ve düşündürücülüğü Nasreddin Hoca'yı halk düşünürü olarak tüm dünyaya kabul ettirmiştir. Türk dünyasının yayıldığı coğrafyada yaşayanların ortak düşüncesine göre, yaşamış ve yaşayan halk kültürü adamıdır. Dinamik bir halk kültürü ögesi olarak biçimlenen Nasreddin Hoca fıkraları için Nasreddin Hoca'nındır/değildir ayıklaması yapmak ve kıstaslara girmek yanlıştır. Bizlere düşen görev eldeki tüm fıkraları herhangi bir ayrıma tabi tutmaksızın belgelemek ve bu metinleri bilimsel metotlar ışığı altında tartışmaktır. Daha geniş bilgi için bk. Nuri Taner. "Nasreddin Hoca ve Fıkraları Çevresinde Oluşan Dinamik Halk Kültürü Dalgası", **Nasreddin Hoca'ya Armağan**, Oğlak Armağan Kitaplar, hzl. M. Sabri Koz, İstanbul: 1996, s. 323-327.

²⁸⁵ **Mehmet Fuad Köprülü**'ye göre, tarihî şahsiyet olarak Nasreddin Hoca, 605 (1208/9) tarihinde, Anadolu'da, Sivrihisar'ın Hortu Köyü'nde doğmuştur. İlk bilgilerini köy imamı olan babasından almış, 635 (1237/8) yılında Akşehir'e yerleşmiş ve 683 (1281) yılında da burada vefat etmiştir. Yani Selçuklu Sultanı Alâeddin'le çağdaştır. Ayrıca Akşehir'de bulunan mezarının üzerindeki kitabede 386 rakamı tersinden okunduğunda 683 yılını göstermekte ve bu da miladî 1285 tarihine denk gelmektedir ki, Nasreddin Hoca da bu tarihte vefat etmiştir. Köprülü bu tezini 655 (1257) ve 665 (1266) tarihli iki vakfiye ile de ispatlamaktadır. Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait daha pek çok kaynakta Hoca hakkında bilgi bulunmaktadır. Türk dünyasındaki Nasreddin Hoca telakkisi ve fıkraları işte bu XIII. yüzyılda Anadolu'da yaşamış Nasreddin Hoca tipinin mihverinde gelişmiştir. Daha geniş bilgi için bk. Köprülüzade Mehmet Fuad. **Nasreddin Hoca**, İstanbul: 1918, s. 7-9. Mehmet Fuad Köprülü, bu bilgileri, Sivrihisar'da müftülük yapan Hasan Efendi'nin *Mecmua-yı*

Bugün sadece kendisinin değil, pek çok değişik tipteki ferdi ve anonim fıkranın ona mâl edilmesi, onun büyük şöhretinin en önemli delillerinden biridir.²⁸⁷ Ayrıca, bütün Türk dünyasında ortak değer olması, onun uluslar arası niteliğinden daha da önemlidir.²⁸⁸ Böylece Türk kültürünün temel direklerinden biri Nasreddin Hoca olmaktadır. Karşımıza Türkistan'dan Macaristan'a, Sibiry'a'dan Kuzey Afrika'ya kadar Türk'ün ayak bastığı her yerde *Nasreddin Hoca*, *Molla Nasreddin*, *Afandi* veya *Apandi*, *Avanti*, *Hoja Nasr*²⁸⁹ gibi değişik adlarla çıkan Hoca'nın bu geniş coğrafyasına bir de komşu milletlerin ve XVII.²⁹⁰ yüzyıldan sonra başlayan Avrupalı entelektüellerin ilgisi eklenince, fıkraların yayılma sahaları daha da genişlemiştir.²⁹¹

Bununla beraber, Türkiye'deki folklor çalışmalarında bir içe kapanmanın varlığından söz etmemiz mümkündür. Bu içe kapanma, iki önemli, önemli olduğu kadar da mühim sonuçlar doğurmuştur: Birincisi; dünya folklor çalışmalarının teorik ve metodik gelişmelerine ayak uydurulmamış, ikincisi; Türk dünyasının folklorunu karşılaştırmalı olarak incelemek yerine, Anadolu'ya kapanmak tercih edilmiştir. Bu eksikliği fark eden araştırmacıların yaptığı başarılı çalışmalar ise, genel eğilimleri değiştirmeye yetmemiştir.²⁹²

Folklorun bir bilim olarak şekillendiği yüzyılımızın başında²⁹³, köklü bir tarihî geçmişe sahip milletlerin yaygın olarak kullanmayı tercih ettiği *Tarihî ve Coğrafi Fin Metodu* Türkiye'de de kabul görmüştür.²⁹⁴ Bu metodun en belirgin özelliği ele alınan konunun tarihî derinlikte ve coğrafi genişlikte dil ve kültür sınırlarına bağlı kalmaksızın

---

Maarif adlı eserinden almıştır. Bu konuda yapılan daha geniş bir diğer eser için bk. İsa Özkan. "Nasreddin Hoca'nın Tarihi Şahsiyeti ve Fıkraları Üzerine Bir İnceleme", **Türk Folkloru Araştırmaları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1983, s. 134-165.

²⁸⁶ Dursun Yıldırım. **age**, Ankara: 1998, s.59.

²⁸⁷ Saim Sakaoğlu. "Nasreddin Hoca ve Adına Bağlanan Fıkraların Yanlış Yorumlanması", 21. Yüzyılı Nasreddin Hoca İle Anlamak, Uluslararası Sempozyum, 8-9 Mayıs, Akşehir: 2008, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 2009, s. 2.

²⁸⁸ Fikret Türkmen. **age**, İzmir: 1999, s. 1.

²⁸⁹ Gülin Ögüt Eker. **age**, s. 91-128.

²⁹⁰ Mustafa Duman. **age**, s. 7.

²⁹¹ Fikret Türkmen. "Nasreddin Hoca Fıkralarının Yayılma Sahaları", **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, S III, İzmir: 1984, s. 141-152.

²⁹² M. Öcal Oğuz. "Nasreddin Hoca Fıkralarında Varyant Meselesi", **Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1997, s. 37.

²⁹³ Metin Ekici. **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara: 2004, s. 69.

²⁹⁴ Saim Sakaoğlu. **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Akçağ Yayınları, Ankara: 2002, s. 2.

bütün varyantlarından yararlanarak ilk şekline ulaşmaya çalışmaktır. *Ur-form*²⁹⁵ elde etmeye yönelik bu yöntemin folklor araştırmalarına sağladığı en büyük katkının folklor metinlerinin toplanması ve tarihî ve coğrafi bakımdan bir düzene konulması olduğu söylenebilir.²⁹⁶ Türk folklor araştırmalarında bir kaç çalışma hariç tutulursa, yaygın olarak denenen bu yöntem günümüze kadar geçerliliğini, yapılan çalışmalara bakıldığında zaman görülecektir ki, büyük ölçüde korumuştur. Köprülü tarafından daha çok yaratıcıları belli olan ferdî mahsullere ağırlıklı olarak uygulanan bu metot, günümüze büyük ölçüde kalıplaşmış bir *şahıs ve eser* inceleme yöntemi olarak ulaşmıştır.²⁹⁷ Tarihî-Coğrafi Fin Metodu'nda karşılaştırmaya dayalı metin önemli iken, zaman içinde bu metot bizde metni de ikinci plâna iten bir *şahıs araştırması* şekline dönüşmüştür. Böylece, folklor metnini üreten veya ürettiği kabul edilen şahıs (ozan, âşık, şair, hikâyeci, fıkra tipi) araştırmanın merkezine konulmuştur. Sağlam bir biyografi tespiti, ulaşılabilecek nihaî hedef olarak görülmüştür. Araştırılan folklor kahramanı belli bir tarih dilimine ve belli bir coğrafyaya yerleştirildikten sonra, belirlenen hayat hikâyesine uygun düşmeyen bütün varyant ve mevzular ayıklanmaya çalışılmıştır.²⁹⁸

Tarihî ve Coğrafi Fin Metodu'nu benimseyen Karşılaştırmalı Yöntem'in dışında kalan *Antropolojik Yöntem*, *Sözlü Kompozisyon Kuramı ve Yöntemi*, *Psikoanalitik Yöntem* ve *Performans (icra) Yöntemi* gibi teoriler ve bu teorilere bağlı yöntemler, Türk folklor araştırmalarında ağırlık kazanmamıştır.²⁹⁹ Hâlbuki bu teorilerle yüzyılımızda iyice gelişen folklor araştırmaları, folklor mahsullerine çok farklı cephelerden bakılması gereğini ortaya koyuyordu.³⁰⁰

Türk folklor çalışmalarında bugün içinde bulunduğumuz ikinci engel noktası, çalışma sahasının Anadolu olarak belirlenmesidir.³⁰¹ Yapılan her çalışmada bir tarihî başlangıç noktasından hareketle, Anadolu'daki değişme ve gelişme takip edilmektedir.

²⁹⁵ **Urform:** Halk bilgisi ürününün ilk şekli.

²⁹⁶ Krohn, Julius-Krohn, Kaarle. **Halk Bilimi Yöntemi**, çev. Günsel İçöz, Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Fikret Türkmen, Ankara: 1996, s. 16.

²⁹⁷ M. Fuat Köprülü. **Edebiyat Araştırmaları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: 1999, s. 7.

²⁹⁸ M. Öcal Oğuz, **agm.**, Ankara: 1997, s. 37.

²⁹⁹ Gülin Ögüt Eker, Metin Ekici, M. Öcal Oğuz, Nebi Özdemir, **Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar**, Milli Folklor Yayınları, Ankara: 2003.

³⁰⁰ Metin Ekici. **age**, s. 86.

³⁰¹ Öcal Oğuz. Nasreddin "Hoca Fıkraları mı; Nasreddin Hoca'nın Fıkraları mı?", 21. Yüzyılı Nasreddin Hoca İle Anlamak, Uluslararası Sempozyum, 8-9 Mayıs, Akşehir: 2008, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 2009, s. 38.

Türkçenin konuşulduğu geniş coğrafyanın yaşayan folklor mahsulleri, incelemelerde gereken yeri alamamaktadır.³⁰² Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, bu büyük eksiklik daha açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağıldığı yeni döneme kadar Anadolu'ya bağladığımız *Dede Korkut*³⁰³, *Köroğlu*³⁰⁴, *Karacaoğlan*³⁰⁵, *Ercişli Emrah*³⁰⁶, *Nasreddin Hoca*³⁰⁷ gibi folklor konularımızın, Türk dünyasının oldukça geniş bir alanında sözlü gelenek ortamında çok farklı şekillerde yaşamakta olduğunu daha yakından görme imkânına kavuştuk.³⁰⁸ Hiç şüphe yok ki, bu yeni durum yeni folklor yaklaşımları benimsemek noktasında bizi zorlamaktadır. Çünkü daha önce temel aldığımız bilgiler, tahlil edilmeyi bekleyen folklorik malzeme haline gelmiştir.

Tezimizin konusunu oluşturan Nasreddin Hoca fıkralarını, yukarıda saydığımız sebepleri de göz önünde bulundurarak, daha akılcı bir yöntemle inceleyerek teorimizi oluşturmaya çalışalım.

Türkiye'de Nasreddin Hoca konusunda yapılan çalışmalar³⁰⁹, ona Sivrihisar ile Akşehir arasında XIII. yüzyılda bir hayatı uygun görmüştür.³¹⁰ Bu temel üzerine oturtulan çalışmalar, başka coğrafyalardaki, başka contextlerdeki³¹¹ Nasreddin Hoca fıkralarını *sonradan oluşmuş fıkralar*³¹² olarak ele almış, hatta çoğunu belirlenen çeşitli

³⁰² Fikret Türkmen. "Yunus Emre'nin Türk ve Dünya Edebiyatındaki Yeri", **Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri** (7–10 Ekim 1991), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara: 1995, s. 53–59.

³⁰³ Fikret Türkmen. "Dede Korkut Hikâyelerinin Anadolu ve Rumeli'de Yaşayan Kolları", **Türk Kültürü Araştırmaları**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Y. XXIX/1–2, Ankara 1991, s. 345–369; [Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 1988, Ankara 1994, s. 157–177: - "Türkeli Gazetesi" 15 Haziran 1998.]

³⁰⁴ Metin Ekici. **Türk Dünyasında Köroğlu: İlk Kol (İnceleme ve Metinler)**, Akçağ Yayınları, Ankara: 2004, s. 1.

³⁰⁵ Ali Duymaz. "Karacaoğlan ile Âşık Kerem'in Şahsiyet ve Eser Bakımından Benzerlikleri Üzerine Bir Değerlendirme", **III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni Sempozyumu Bildirileri**, 30 Kasım–2 Aralık 1998-Adana, Adana: 1999, s. 273–278.

³⁰⁶ Saim Sakoğlu. **Ercişli Emrah**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara: 1987, s. 1.

³⁰⁷ Fikret Türkmen. "Nasreddin Hoca Fıkralarında Söz ve Hareket Komiği", **I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri** (15–17 Mayıs 1989), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 1990, s. 361–369.

³⁰⁸ M. Öcal Oğuz, **agm.**, s.37.

³⁰⁹ Mustafa Duman. **Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası**, Heyemola Yayınları, İstanbul: 2008, s. 2.

³¹⁰ Köprülüzade Mehmet Fuad. **Nasreddin Hoca-Manzum Hikâyeler**, İstanbul: 1918. Yeni Baskısı: Fuat Köprülü. **Manzum Nasreddin Hoca Fıkraları**, hzl. Dr. Ata Çatıkkaş, İstanbul: 1980, s. 3.

³¹¹ Metin Ekici. "Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi", **Milli Folklor**, Yıl: 10, Sayı: 39, s. 25–34.

³¹² Saim Sakoğlu, Nasreddin Hoca ile ilgili birçok makale ve bildiri kaleme almıştır. O, "Ben, fıkra dinlemeyi Orta Anadolu'muzun aksakallı delikanlısı Nasreddin Hoca'mızın nükteleriyle sevmeye

kriterlere uymamaları sebebiyle *uydurma*³¹³ kabul edip, yok saymayı tercih etmiştir.³¹⁴ Balkanlarda³¹⁵ (Macaristan³¹⁶, Romanya³¹⁷, Makedonya³¹⁸, Yunanistan³¹⁹), Irak'ta³²⁰, Suriye'de³²¹, Kıbrıs'ta³²², Kafkasya³²³ ve Azerbaycan'da³²⁴, Kumuklar'da³²⁵, Karaçay ve Malkar Türklerinde³²⁶, Karakalpaklarda³²⁷, Kazan'da³²⁸, Gagavuzlar'da³²⁹,

---

başladım.” diyerek Nasreddin Hoca fıkralarının kendisi üzerinde yaptığı etkiyi dile getirmiştir. Ayrıca, Sakaoğlu'nun Konyalı olması Nasreddin Hoca ile ilgilenmesinin bir diğer sebebidir. Sakaoğlu'nun Nasreddin Hoca ile ilgili makalelerinin bazıları Nasreddin Hoca'ya atılan çamurları temizleme gayretini taşımaktadır. Bu yazılar ayrıca; hocalık kurumunun toplumdaki yerine uygun düşmeyen ve hatta bir insana yakışmayacak davranışları, Nasreddin Hoca'nın fıkralarında karşımıza kasıtlı olarak çıkarılara gerçekleri göstermek amacı gütmektedir. Daha geniş bilgi için bk. Saim Sakaoğlu. “Nasreddin Hoca Fıkralarının Ona Ait Olup Olmaması Meselesi”, **Kültür ve Sanat**, Sayı: 30, Haziran 1996, s. 7–12. Makalede, Nasreddin Hoca'ya mal edilerek anlatılan bazı fıkralardan örnekler verilerek, bunların ona ait olup olmadığı üzerinde durulmuştur. Öncelikle Nasreddin Hoca ile ilgisi olmayan, hiçbir zaman yaşamadığı olayları ona bağlayıp, onu olumsuz bir tip olarak sunanların işin aslını bilmeyen art niyetsiz kimseler olduğu vurgulanmıştır. Bir de art niyetli kimseler vardır ki, onlar iki grupta değerlendirilmiştir: İlki açık saçık fıkralarla Hoca tipini ahmak gösteren, fıkraları kasıtlı olarak Hoca'ya bağlayanlar. İkincisi ise, Hoca'nın toplumdaki yerini bildikleri hâlde, kesinlikle ona yakışmayan fıkraları onunmuş gibi yayımlayanlardır.

³¹³ Saim Sakaoğlu. **Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler**, Akçağ, Ankara: 2005, s. 165.

³¹⁴ Saim Sakaoğlu. “Nasrettin Hoca'ya Ait Olmayan Fıkraların Ona Yamanma Sebepleri Üzerine”, Nasreddin Hoca Semineri, 13–14 Haziran, Eskişehir: 1996, s. 2.

³¹⁵ Ahmet Cebeci. “Bulgaristan'da Nasreddin Hoca Fıkraları”, **Nasreddin Hoca'nın Dünyası**, Unesco 1996 Nasreddin Hoca Yılı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: 1996, Hazırlayan: İrfan Ünver Nasrattınoğlu, s. 63–68.

³¹⁶ Edit Tasnadi. “Eski Macar Edebiyatında Nasreddin Hoca Fıkralarının İzleri”, **age**, Ankara: 1996, s. 151-155.

³¹⁷ Mihail Guboğlu. “Roman Edebiyatında Nasreddin Hoca”, **age**, Ankara: 1996, s. 173-177.

³¹⁸ Olivera Yaşar-Nasteva. “Makedonlarda Nasreddin Hoca”, **age**, Ankara: 1996, s. 159-163.

³¹⁹ Loukkatos Demetris. “Yunan Yazılı ve Sözlü Edebiyatı Geleneğinde Nasreddin Hoca'nın Varlığı”, **IV. Uluslar arası Güneydoğu Avrupa İncelemeleri Kongresi**, 13/18–8, Ankara: 1979.

³²⁰ İbrahim Dakuki. “Irak Türkmenlerinde ve Araplarda Nasreddin Hoca”, **age**, Ankara: 1996, s. 113-117.

³²¹ Metin Akkuş. “Doğu Kültüründe Nasreddin Hoca Tipinin Benzerleri”, Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Nasreddin Hoca Paneli, 15 Mayıs 2002: Erzurum.

³²² Kutlu Adalı. “Nasreddin Hoca ve Kıbrıs”, **age**, s. Ankara: 1996, s. 141-148.

³²³ Ufuk Tavkul. “Kafkaslarda Nasreddin Hoca”, **I. Uluslar arası Akşehir Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**, Akşehir: 2005, s. 284–290.

³²⁴ M. H. Telmasıb. **Molla Nasreddin Letifeleri**, Azerbaycan SSR EA. Neşriyatı, Bakü: 1956.

³²⁵ Hasan Orazayez. **Kumuklarda Molla Nasreddin**, V. Milletler arası Türk Halk Kültürü Kongresi, Nasreddin Hoca Seksiyonu Bildirileri, Kültür Bakanlığı, Ankara: 1996, s. 176–1180.

³²⁶ Ufuk Tavkul. **Kafkasya Dağlılarında Hayat ve Kültür, Karaçay ve Malkar Türklerinde Sosyo Ekonomik Yapı ve Değişme Üzerine Bir İnceleme**, Ötüken Yayıncılık, İstanbul: 1993.

³²⁷ Gülin Öğüt Eker. **age.**, s. 108.

³²⁸ Fatma Özkan. “Tatar Türklerinde Fıkra Tipleri ve Nasreddin Hoca”, **V. Milletler arası Türk Halk Kültürü Kongresi, Nasreddin Hoca Seksiyonu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı, Ankara: 1996, s. 188–194.

³²⁹ Harun Güngör-Mustafa Argunşah, **Gagauz Türkleri, Tarih-Dil-Folklor ve Halk Edebiyatı**, Ankara: 1991.

Başkurdistan'da³³⁰, Çuvaşlar'da³³¹, Altay ve Hakaslar'da³³², Türkistan Alanında³³³, Kazakistan'da³³⁴, Özbekistan'da³³⁵, Türkmenistan'da³³⁶, Kırgızistan'da³³⁷ veya başka bir Türk coğrafyasında bugün de yaşamaya devam eden canlı Nasreddin Hoca gözlerden kaçırılmıştır.

Buralardaki Nasreddin Hoca fıkralarının bir bölümü Anadolu'daki fıkralara benzemektedir.³³⁸ Ancak, Anadolu'da karşılaşmadığımız fıkraların sayısı da az

³³⁰ K. Mergen. **Başkurt Halk Küllemesterinin Janr Üzinsiliği Turahında**, Ufa: 1975., I. C., s. 127.

³³¹ Gülin Ögüt Eker, **age**, s. 127.

³³² Gülin Ögüt Eker, **age**, s. 127.

³³³ Halife Altay. **Anayurttan Anadolu'ya**, Kültür Bakanlığı, Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi: 2, Ankara: 1998.

³³⁴ Ali Berat Alptekin. "Kazakistan'da Tespit Edilen Nasreddin Hoca Fıkraları", **Nasreddin Hoca'ya Armağan**, Oğlak Yayıncılık, İstanbul: 1996, s. 39-52.

³³⁵ K. Devletov. **Proishodeni i Znaçeniye Obraza Nasreddina Efendi**, Voprosı Uzbekskey Litereraturı, Taşkent: 1959.

³³⁶ Ali Duymaz. "Türkmen Fıkra Tipi Kemine ve Nasrettin Hoca", **Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, II, İzmir 1998, s. 223-235.

³³⁷ Gülnara İsmailova. **Kırgız Mizahı ve Mizah Tipleri**, İrfan Kültür ve Eğitim Merkezi, İzmir: 2005.

³³⁸ Nasreddin Hoca fıkralarının başka kültürlerde de var oluşunu iki kuramla açıklayabiliriz. Bu kuramlardan birincisi, *Yayımla Kuramı*, bir diğeri de *Gelişme Kuramı*'dır.

* *Yayımla Kuramı*'na göre, farklı toplumların kültürel yaratmaları arasındaki benzerlikler bu toplumlar arasındaki tarihsel bir ilişkiye bağlanabilir. Benzerliğin temelinde, insanlık tarihinde tespit edilen ve edilmeyen pek çok göç bulunmakta, insanlar göç ederken oluşturdukları kültürel yapıları da beraberlerinde taşımakta ve bunun sonucunda da birbirinden farklı toplumlarda benzer yaratmaların ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Bununla beraber, Halk edebiyatı yaratmalarının temel özelliklerini sayarken nakledilebilir olma, eş ve benzer metin halinde olma, ulusal ve uluslar arası olmadır demiştik. Bir halk edebiyatı yaratması yukarıda özetlediğimiz kuramda da belirtildiği gibi bir yerden bir yere genel olarak sözlü veya başka şekilde yayılabilmekte veya taşınabilmektedir. İşte bu taşınma sırasında farklılıklar ortaya çıkmakta ve böylece kime ve hangi topluma ait olduğu gibi sorunlar kaçınılmaz olarak tartışma konusu olmaktadır. Nasreddin Hoca fıkraları bağlamında yayılma konusunu ele alacak olursak, bir fıkranın çeşitli yerlerde birbirine benzer veya az çok farklı metinlerinin bulunması söz konusu olabilir. Daha geniş bilgi için bk.: Metin Ekici. **age**, s. 88.

* İsa Özkan Nasreddin Hoca fıkralarının yayılması ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Nasreddin Hoca fıkralarının komşu kavimler ve Türk boyları arasında yayılması sözlü ve yazılı gelenek vasıtasıyla olmuştur. Tüccarlar, seyyahlar, bilginler, öğrenciler, askerler, savaş esirleri, göçmenler, aşık, bahşı ve cıvarlar gibi gezgin saz şairleri, dervişler ve meddahlar fıkraların geniş bir alanda dolaşımına vesile olmuşlardır. Söz konusu kültür taşıyıcıları şifahi geleneğin yanı sıra matbaanın bulunuşundan önce el yazması eserlerden de yararlanarak fıkraları bu muazzam dünyanın bir ucundan diğer ucundaki yerleşim merkezlerine götürmüşlerdir. Türkistan ve İdil-Ural bölgesine de fıkralar ilk önce bu yolla ulaşmış olmalıdır. Nasreddin Hoca fıkralarının Türk dünyasında dolaşımı XIX. Yüzyılın ikinci yarısında hızlanmıştır. Bu yüzyılda Kuzey ve Doğu Türklüğü için eski usulde eğitim veren Buhara ve Semerkant medreselerinin yanı sıra modern eğitim metotlarının tatbik edildiği bir merkez olarak Kazan şehri ortaya çıkmıştır. Kazan'da Arap harfli Türkçe matbaanın kurulması, bol miktarda halk kitaplarının, bu arada Nasreddin Hoca fıkralarının da basılmasına imkân sağlamıştır." Özkan'ın verdiği bilgiye göre Nasreddin Hoca hikâyeleri yalnızca Kazan şehrinde yirminci yüzyılın başına kadar otuz bir baskı yapmış. Daha geniş bilgi için bk. İsa Özkan, **Türkiye ve Türkmen Türkçesiyle Nasreddin Hoca Fıkraları**, Türk hem Türkmen Dili Bilen Ependi Şorta Sözler Yomaklar, Ankara: 1999, s. 17-28.

değildir.³³⁹ Üstelik buralardaki Nasreddin Hoca fıkralarında tarihî ve coğrafi mekân değişmekte, dekor değişmekte,³⁴⁰ Hoca eşekten indirilip ata bindirilmektedir.³⁴¹ Bu fıkralarla birlikte, halkın muhayyilesinde yaşayan efsanelerde Nasreddin Hoca, doğma büyüme o yörenin insanı olarak görülmektedir.³⁴² Nasreddin Hoca'nın ünü o kadar

---

* Fikret Türkmen, Nasreddin Hoca fıkralarının diğer coğrafyalara nasıl yayıldıkları ile ilgili düşüncelerini: “Nasreddin Hoca fıkralarının yayılmasında, bu fıkraların yazıya geçirilmiş olmasının büyük payı olmalıdır. Ayrıca yayılma belli merkezlerden olmaktadır. Bu merkezler, basılmış metinler için İstanbul'dur. Hatta diğer Türk boylarındaki Efendi'den bozma Afandi, Apandi, Avanti gibi isimlerin de Osmanlı şehir kültürüyle, merkez olması dolayısıyla da İstanbul'la ilişkisi düşünülebilir. İkinci merkezin Kahire olması da Türkçe eserlerin, Bulak'ta basılması ile ilgilidir. Bu yüzden Cuha ile Nasreddin Hoca'nın karıştırılması ve pekiştirilmesi ortaya çıkmıştır. Azerbaycan'da (Bakü, Tebriz, Tiflis) Hoca'nın isminin Molla'ya çevrilmesi de İran etkisiyle açıklanabilir. Bununla beraber, adı ne olursa olsun sözlü gelenek, farklı dil ve kültür çevrelerinde oluşan farklı Hoca tipinde, daha inceden gelen bağımsız ve ortak nitelikte bir Nasreddin geleneğinin varlığı inkâr edilemez. Bunun yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş bir coğrafyaya sahip olması da yayılmanın başka bir sebebi olabilir. Bu yüzden Osmanlı, Nasreddin Hoca'nın fıkra geleneğinde de Hoca'nın yaşadığı yer, kullandığı unsurlar vb. sebeplerle daima dominant olmuştur. Zaman zaman görülen mahalleleştirme olayı da folklorisation ile açıklanabilir. Yayılma süreci içinde yazılı metinlerin daha etkin olduğunu ve Nasreddin Hoca'yı bu metinlerin götürdüğünü, en azından batı dünyasına, rahatlıkla söyleyebiliriz.” şeklinde ifade etmektedir. Daha geniş bilgi için bk. Fikret Türkmen, *age*, İzmir: 1999, s. 11.

* *Gelişme Kuramı*'nın en önemli iddiası ise, “insan ruhu her yerde bir ve aynıdır ve bu özelliği dolayısıyla, zaman içinde, birbirinden habersiz olarak gereksinim duyduğu anda benzer ürünler yaratacaktır.” Şeklinde. Birbirinden çok uzakta ve tarihin hiçbir döneminde birbiriyle ilişkisi olduğu bilinmeyen farklı toplumlardaki benzer kültürel yaratmaların bulunmasını yukarıdaki nedenle açıklayan gelişme kuramının bu iddiası, bazı itirazlarla karşılaşmakla birlikte, günümüzde de farklı toplumlarda benzer ve hatta aynı geleneklerin, inançların, uygulamaların ve yaratmaların bulunmasının, ele aldığımız Yayılma Teorisi ile açıklanamadığı noktalarda geçerliliğini sürdürmektedir. Daha geniş bilgi için bk.: Metin Ekici, *age*, Ankara: 2004, s. 86. Teorinin Nasreddin Hoca fıkralarına uygulanışı konusunda, Saha Türklerindeki Naara Soux fıkra tipini örnek verebiliriz. Saha (Yakut) ların fıkra tipi olan Naara Soux ile Nasreddin Hoca fıkraları arasında büyük benzerlikler vardır. Ana Türk kitlesinden çok önce ayrılan ve hala eski Türk inancının izlerini taşıyan Sahalar'da Nasreddin Hoca'yı ve bazı dini motifleri bulmak mümkün değildir. Naara Soux tipi Sibiryâ gerçeklerinde kardeşlerimizin geliştirdiği bir fıkra tipidir. Bu iki toplum arasında tarihsel olarak söz konusu bir ilişki bulunmamasına rağmen, aynı anlatı yapısının bulunması gelişme kuramının yukarıdaki iddiasıyla açıklanabilir. Daha geniş bilgi için bk. Fatih Kirişçiöğlü, “Saha (Yakut) ların Naara Soux Fıkra Tipi ile Nasreddin Hoca'nın Karşılaştırılması”, *Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1997

³³⁹ İsa Özkan, *age*, s. 17.

³⁴⁰ Fikret Türkmen, *age*, s. 11.

³⁴¹ Zülfikar Bayraktar; Ahmet Saçkesen. “Kazan Sahası Nasreddin Hoca Fıkraları”, İdil-Ural Araştırmaları Sempozyumu, Kütahya 11-12 Kasım: 2006, s. 2.

³⁴² **Özbek Türklerine** göre Nasreddin Hoca doğma büyüme o yörenin insanıdır. Rivayete göre Testici Şarmamat ailesinin çocuğu olmamış. Karı koca yıllar yılı bir evlat hasretiyle yanıp tutuşmuşlar, gitmedikleri hekim, kullanmadıkları ilaç, yakmadıkları tütsü, başvurmadıkları şaman kalmamış. Bu da bir imtihandır diye, yana yakıla ihtiyarlamışlar. İhtiyar da olsa Testici Şarmamat'm karısı Allah'tan kendilerine bir çocuk vermesi için, bir gece sabaha kadar dua etmiş, gözyaşı dökmüş. Sabah, her gün olduğu gibi Şarmamat, evde yaptığı testileri, kabı kacağı, küpleri yükleyip pazara götürmüştü. Yükleri indirip sıraya dizerken büyük küplerden birinin içinden bir bebek gülmesi gelmiş. Küpü açmış bakmış ki, kundakta yeni doğmuş bir oğlan çocuğu süt dişlerini göstere göstere gülüyor. O zamanda, ağızda dişle doğan çocuğun büyük adam olacağına, bilge olacağına inanılmış. Çocuğa

büyüktür ki, hatta bazı yerel ve ünlü tarihi şahsiyetlerin fıkraları bile Hoca'nın ününden dolayı ona bağlanarak anlatılmaktadır.³⁴³ Folklorun dinamizmi içinde halk bunu benimsemekte ve Nasreddin Hoca'yı bu context içinde yaşatmaktadır.³⁴⁴

Günümüzün folklorcusu, Türk dünyasının bugünkü durumunda *urform* arayışında ısrar eder ve bütün yöntemini bunun üzerine kurarsa, iki bakımdan hatalı bir yol takip etmiş olur. Birincisi, XIII. yüzyılda, Anadolu'da imam veya hoca kimliği ile yaşayan Nasreddin Hoca'yı, geliştirip geleceğe taşımamıza engel olur. İkincisi, Nasreddin Hoca

---

doksan gün ad konulmamış, yedi yöne haber salınıp anası babası aranmış, bulunamamış. İhtiyarlığında memelerinden ılık ılık süt gelen Şermamat'ın karısı çocuğu emzirmiş, sağ kulağına ezan okunup adını Nasreddin koymuşlar. Nasreddin büyümüş, efendi olmuş; şen şakrak, nüktedan, zarif bir insan olarak baba mesleğini sürdürmüş. Bu gün Özbekistan'da Nasreddin Hoca'nın babasının Testici Şarmamat olduğuna, dolayısıyla Hoca'nın bir Özbek Türkü ve Buharalı olduğuna inanılır.

³⁴³ Çeşitli fıkra tiplerinin bir kültür ortamından diğer bir kültür ortamına geçişinin sebebi **Raoul Rosière**'nin efsanelerin teşekkülü hakkında ileri sürdüğü *Epik Kanunlar Teorisi* ile açıklanmaktadır. (Rosière'nin ileri sürdüğü kaideler üç grupta toplanmaktadır: 1. *Menşailerle ilgili kaide*: Akli kapasiteye sahip olan bütün milletlerde muhayyile aynı şekilde tezahür eder. Böylece benzer efsanelerin yaratılışına sebep olur; 2. *Birinin yerine diğerinin geçmesi kaidesi*: Bir kahramanın hatırası zayıfladıkça onun şerefine yaratılmış olan efsane bu kahramanı terk eder ve daha meşhur birine mal olur. 3. *Adapte olabilme kaidesi*: Çevre değiştiren her efsane yeni çevrenin sosyal ve etnografik şartlarına kendisini adapte eder.) Saim Sakaoğlu, Rosière'nin bu teorisinin fıkralardaki tip değişmelerini açıklığa kavuşturması bakımından önemli olduğunu fakat bu kaidelerin bazen tam tersine de işlediğini ve bu sebeple tip değişimlerini açıklayabilecek başka hususlar da olduğunu belirtmektedir. Sakaoğlu, Rosière'nin kaidelerini göz önünde bulundurarak fıkra tipi değişimleri için şu tespitlerde bulunmuştur: 1. Sevilen bir nüktenin başka bir bölge tipine veya bölge halkına bağlanması; 2. Ahmaklıkla ilgili bir nüktenin, seilmeyen aralarında çeşitli konularda husumet bulunan iki köy, köy-ilçe, vs.nin biri tarafından diğerinin halkına mal edilmesi.; 3. Geniş bölgede tanınmayan dar bölge tipinin yeni çevreye veya ünlü bir ada bağlanması; 4. Tanınmış bir tipin dar bölge tipine bağlanması. 5. Yabancı bir tipin millî bir tipe, hatta bölge tipine bağlanması; 6. Benzer hususiyetleri taşıyan iki tipin yer değiştirmesi. Daha geniş bilgi için bk. Saim Sakaoğlu. "Fıkra Tiplerinin Değişmesi", **Folklor ve Etnografya Araştırmaları Bildirileri**, İstanbul: 1984, s. 453.

* Mesela, Nasrettin Hoca fıkralarının Özbek ve Türkmenler arasında Ali Şir Nevâyî'ye, bazı Ali Şir Nevâyî fıkralarının da Nasreddin Hoca'ya mal edilmesinin dolayısıyla tip değişimine uğramasının sebeplerini, yukarıda verdiğimiz Rosière'nin kaideleri ve Sakaoğlu'nun konuyla ilgili tespitleri ışığında açıklayabiliriz. Daha geniş bilgi için bk. Selma Ergin Sol. "Ali Şir Nevâyî'ye Bağlı Olarak Anlatılan Fıkralar", **Millî Folklor**, Uluslar arası Halk Bilimi Dergisi, Ankara: 2004, Sayı 64, s. 44-51,

³⁴⁴ Anadolu ve Balkan Türklerinin Nasreddin Hoca'sı Türkistan'da "**Ependi**", "**Afandi**" adıyla dolaşır. İdil-Ural Türkleri "**Huca**"dan başka Hoca tanımazlar. Azerbaycan Türkleri "**Molla**"nın, "**Molla Nasreddin**"in latifeleriyle sözü bağlarlar. Tatar Türkleri, Başkurt Türkleri "**Nasreddin Huca**"yı eşeğe ters bindirirler. Özbekistan'da "**Nasredin Afandi**" göle yoğurt çalar. Uygurlar'da "**Nesreddin Ependi**" papazlara haddini bildirir. Kazak Türkleri kazların tek ayaklı olduğunu "**Koja Nasr**"dan, "**Kojanesir**"den, "**Nesiriddin**"den öğrenirler. Karaçay-Malkarlar "**Nasra Hoca**"yı düğünlerinde derneklerinde baş köşeye oturturlar. İsevi soydaşlarımız Gagavuzlar bile "**Nastradin**"in öğrencilerine Hanefi fıkıh kitabı olan Kuduri'yi okuttuğunu bilirler. Kırgızlar kımız içip sohbet ederken mutlaka "**Apende**"den, "**Koco Nasriddin**"den, "**Nasirdin Koco**"dan bir hikâye anlatmadan dağılıp evlerine gitmezler. Orta Asya Türkleri'nin cümlesi ata binmesine, at kültürünün o topraklarda hâkim olmasına rağmen Nasreddin Hoca eşeğiyle bozkırın gülmez yüzünü çiçeklendirir.

külliyatını Anadolu'yu esas alarak oluşturursak diğer Türk coğrafyalarındaki fıkra ve efsaneleri tahfif etmiş oluruz. Tahfif etmenin getireceği sonuç ise, *Nasreddin Hoca sizin değil, bizimdir*, gibi anlamsız bir tartışmanın başlaması ve birleştirici kültür unsurlarının ayrışmaya hizmet etmesi olur.³⁴⁵

Bizler de bu görüşten hareketle, Türk dünyasının hangi köşesinde olursa olsun Nasreddin Hoca'ya bağlanan her fıkrayı, her hayat hikâyesini ve efsaneyi, *birkaç istisnai durum dışında*³⁴⁶, herhangi bir tastik edici, tahfif edici, tashih edici, tahsis edici

³⁴⁵ M. Öcal Oğuz. **agm.**, s. 38.

³⁴⁶ Nasreddin Hoca Türkiye'de, Türk dünyasında ve tüm dünyada insanlığa doğru yolu gösteren ve güldürürken düşündürülen bir fıkra tipi olarak tanınmakta ve bilinmektedir. Nasreddin Hocamız ahlaksız, hırsız, sarhoş, insanları kandıran, insanları yanlış yola sürükleyen, insanların zaaflarından faydalanan bir fıkra tipi değildir. Nasreddin Hocamızı bilinçli bir şekilde karalama politikası güden çevrelerin ortaya koymuş oldukları metinler ise yazılı birer kâğıt parçası olmaktan ileri gidememişlerdir. Unutulmamalıdır ki, halk edebiyatı yaratmaları doğdukları geleneğe bağlıdır. Geleneği ortaya çıkaran sebepler var oldukça, yani yaratıcı, dinleyici ve yaratma ve nakletme ortamı ve bağlamı bulunduğu sürece, bu metinler yaratılacak ve geleneğe halk grubunun üyeleri tarafından tekrarlanacaktır. Her halk edebiyatı yaratması içinde doğduğu geleneğin özelliklerini yansıtmaktadır. Halk edebiyatı ürünlerinin toplum içinde beğeni, dinleyici, okuyucu bulmaları veya yeni yaratıcılar kazanmaları, işlevleri ile ilgili olduğu kadar yaratıcılarının yetenekleriyle içinde yaşadıkları dünyayı anlatıp söze ya da yazıya doğru biçimde dökmeleriyle, toplumun gerçek gereksinimlerine yanıt vermeleriyle bağlaşıklık bir durumdur. Daha geniş bilgi için bk. Selçuk Çıkla, "Nasreddin Hoca Adına Uydurulmuş Fıkralar Kitabı", **Yedi İklim, Nasreddin Hoca Özel Sayısı**, Eylöl-Ekim: 2001. Selçuk Çıkla, Fıkraların sahtelerinden ayrılması gerektiğini ve bunun için de hazırlanacak olan Nasreddin Hoca Tipolojisinin hem Hoca hakkındaki tarihi kaynaklarda yer alan bilgi ve belgelere hem de onun fıkralarına dayanılarak hazırlanması gerektiğini dile getirmiştir. Yazara göre, Nasreddin Hoca Tipolojisi ise fıkraların dil, din, kültür, toplum, tarih ve folklor açılarından incelenerek ortak, benzer ve farklı yönleri çıkarılmak suretiyle hazırlanmalıdır. Yine yazara göre, bu iki tür tipolojiye uymayan fıkralar sahte sayılmalıdır. Daha geniş bilgi için bk. Zülfikar Bayraktar. "Nasreddin Hoca Fıkralarında İdeolojik Yaklaşımlar Sonucu Meydana Gelen Değişimler", **Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildirileri**, Çeşme-İzmir: 2006, C.I, Tika, Ankara: 2007, s. 353-358.

Doç. Dr. Ufuk Tavkul. "Kafkaslarda Nasreddin Hoca ve Sovyet İdeolojisi Açısından Karaçay Folklorundaki Nasra Hoca Fıkralarının Sosyo-Kültürel Tahlili", **I. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**.-Akşehir: 2005, s. 284-290.

Alexander A. Panchenko, "Lenin Kültü ve Sovyet Folkloru" isimli makalesinde, *Fakelore* terimi yerine *Pseudo-folklor* terimini kullanmakta ve Lenin döneminde halk ürünleriymiş gibi yaygınlaştırılmaya çalışılmış olan anlatıların bir dönemin siyasi ideolojisini desteklemek için bilinçli olarak yaratıldığını ileri sürmektedir. Daha geniş bilgi için bk. Alexander A. Panchenko, "Lenin Kültü ve Sovyet Folkloru", **Folklorun Sahtesi Fakelore**, çev. ve hzl. Selcan Gürçayır, Geleneksel Yayıncılık, Ankara: 2007.

Fakelore: Richard M. Dorson, fakelore kavramını *Folklor ve Fakelore* adlı yazısında ilk olarak kullanır. Dorson'un bu kavramla kast ettiği genel anlam şudur: Fakelore, gerçek oldukları iddia edilen sahte ve sentetik eserlerin sergilenmesidir. Bu ürünler, alandan toplanmazlar, ancak sürekli bir tekrarlanma zincirinde evvelki edebi eserlerden ve gazete kaynaklarından yararlanılarak yeniden yazılırlar veya yazınsal sömürüsünün başlangıcında en azından sözlü gelenekten alıntılara sahip olan *Paul Bunyan* figüründe olduğu gibi *halk kahramanları* örneklerinde bütünüyle değişikliğe uğrayarak ortaya çıkmış olurlar. Dorson'un fakelore olarak tanımladığı bu eserlere bakışı olumsuzdur. Ona göre yazarlar, editörler ve yayıncılar bu şekilde halkı yanıltır ve aldatır. Söz konusu bağlamda şöyle bir ayırıma gider Dorson: Folklor iyidir; fakelore kötüdür. Daha geniş bilgi için bk. Gökhan Tunç.

veya tecrit edici muameleye tâbi tutmaksızın inceleme peşin hükümsüzlüğünü göstermeye çalıştık.

Bununla beraber, Tarihî–Coğrafi Fin Metodu’nun hedefe ulaşmada bir ara ürün adı olarak aldığı *varyant* teriminin Nasreddin Hoca fıkralarının Türk dünyasındaki çeşitlenmesini izah etmede kullanılmaması kanaatimizce daha yerinde olacaktır. Çünkü varyant terimi folklor çalışmalarında her zaman *asıl metin* çağrışımını da beraberinde getirmektedir. Hâlbuki Nasreddin Hoca fıkralarının her anlatım ortamında yaşayan örnekleri kendi başlarına birer *asıl metin* niteliğindedir.³⁴⁷ Akşehir Gölü’ne yoğurt mayalayan Nasreddin Hoca Anadolu için ne kadar gerçekse unutmayalım ki, Buhara’da Timur’la karşılaşan Özbek için o kadar gerçektir.

Türk dünyasının folklor mahsullerini karşılaştırmalı olarak incelemek durumunda olan halkbilimciler, her anlatım ortamını kendi özel şartları dâhilinde değerlendirmelidir. Bunun için de *asıl metin* ve *varyant* tartışmalarından uzak bir yöntemi tercih ederek teorimizi geliştirmeliyiz.³⁴⁸

Varyant teriminin anlatım ortamları arasında ihtilaf yaratacağını ifade etmiştik. Sadece ihtilaf açısından değil, teorimizi doğru kurmak açısından da varyant teriminden uzak durmak yerinde olacaktır. Çünkü Kaşgar’da anlatılan Nasreddin Hoca fıkrasında *Nasreddin Hoca Anadolu’da bir gün*, diye bir ibare yoktur.³⁴⁹ Yani fıkradaki Nasreddin Hoca, fıkranın anlatıldığı coğrafyaya yerleştirmekte ve o coğrafyanın bir ferdi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bizler halkbilimci olarak, eğer varsa doğru tarihî bilgimizi ortaya koyarak, bunun yanlış olduğunu ispata çalışmak durumunda değiliz. Bizim için halkın sunduğu metin ve metnin anlatıldığı ortam esastır.³⁵⁰ Bunun için bizler, dinlediğimiz her Nasreddin Hoca fıkrasını asıl metin olarak kaydetmek durumundayız.

“Fakelore Kavramı Merkezinde Yunus Emre”, **Milli Folklor**, Yıl: 19, Sayı: 75, 2007, s. 17-23; Alan Dundes, “Fakelore Fabrikasyonu”, çev. Aslı Uçar- Selcan Gülçayır, **Milli Folklor**, Yıl:18, Sayı: 70, 2006, s. 92–101

³⁴⁷ Metin Ekici. “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi”, **Milli Folklor**, Yıl: 10, Sayı: 39, s. 25–34.

³⁴⁸ M. Öcal Oğuz. **agm.**, s. 38.

³⁴⁹ **Agm.**, s. 38.

³⁵⁰ Metin Ekici. **agm.**, s. 34.

Bu metnin Türk dünyasının öteki köşelerindeki benzerleri ise *benzer metin* veya *eş metin*³⁵¹ olarak adlandırılmalı, her türlü değerlendirme bu eşit mesafeden yapılmalıdır.

Hangi yüzyıla ve hangi coğrafyaya bağlanırsa bağlansın bugün veya ilerde bir *Nasreddin Hoca proto tipinin* tartışmaya mahal bırakmayacak bir şekilde ortaya çıkması bile, bu yaklaşım biçimini zaafa uğratmaz. Çünkü folklor, tarihî bilgi ve metnin yanında yaşayan folklor ürünlerini ve anlatım ortamlarını inceleyen teoriler geliştirilmiştir. Bu teoriler ise, *urform* arayışının benimsemeye ve parçalamaya yönelik etkisinin aksine, Türk dünyasını kültürel müşterekler etrafında birleştirmeye daha yatkın görünmektedir.

Bizler de halkbilimci olarak *urform* aramadan tarihî derinliği ve coğrafi genişliği araştırmalı, Türk dünyasında karşılaştırmalı bir yöntem izlemeli ve elde ettiğimiz metinleri *eş metin* olarak incelemeliyiz. Nasreddin Hoca fıkralarının araştırılmasında da bu tür bir yöntemin kullanılmasının geçerli, akılcı ve daha doğru olduğu görüşündeyiz.³⁵²

Bizden önceki kuşaklar nasıl eskiden yaratılmış ve yaşanmış olan bireysel ve toplumsal tecrübelerle sahip çıktılarsa bizler de bu geleneği devam ettirmeliyiz. Daha önceden var olan Nasreddin Hoca fıkralarına yenilerini de ekleyip bunları gelecek kuşaklara taşımamız. Kültürel devamlılık ancak bu yolla sağlanmış olur.

Bu konuda Metin Ekici iki önemli noktaya dikkat çekmektedir: Bunlardan birincisi sahip çıkma veya sahiptir. Nasreddin Hoca fıkralarını anlatan her kuşak ona sahip çıkmaktadır. Kültür ve özellikle de geleneksel sözlü kültüre sahip çıkma bakımından bu durum son derece önemlidir. İkinci özellik ise güncellemedir. Geleneksel kültürün canlı kalabilmesi, benimsenmesi onun güncellenmesi ile mümkündür. Bu güncelleme destan ve halk hikâyesi gibi anlatmalarımızda yapılmadığı veya yeterince yapılmadığı için bu türlerdeki anlatma geleneğimiz gittikçe zayıflarken, Nasreddin Hoca başta olmak üzere fıkra kültürümüzde güncelleme yapılabilen ve dolayısıyla Nasreddin Hoca ve onun etrafındaki anlatmalar çağları aşabilmektedir.³⁵³

---

³⁵¹ M. Öcal Oğuz. *agm.*, s. 38.

³⁵² Tezimizde kullandığımız Nasreddin Hoca fıkralarını da bu görüşten yola çıkarak seçmeye özen gösterdik. Fıkra seçiminde sahamızı sadece Anadolu olarak değil, Nasreddin Hoca fıkralarının varlık gösterdiği tüm coğrafyayı göz önünde bulundurarak belirlemeye çalıştık.

³⁵³ Metin Ekici, *age*, Ankara: 2009, s. 280.

I. 1. 2. Nasreddin Hoca Konusunda Türkiye'de Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de, Nasreddin Hoca adının ve fıkralarının 15. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren kitaplarda görülmeye başlandığını söyleyebiliriz.³⁵⁴ Nasreddin Hoca yazmaları geleneği 19. Yüzyılın ikinci yarısına kadar sürmüştür. Nasreddin Hoca fıkraları 1837 yılında, İstanbul’da Letaif adıyla basılmıştır. Bundan sonra Mısır’da, Bulak Matbaası’nda, 1838, 1840 ve 1841 yıllarında, Nasreddin Hoca fıkraları Letaif-i Nasreddin Efendi adıyla birer kez daha basılmıştır. 1850 yılından itibaren Nasreddin Hoca kitapları taşbaskısı tekniği ile basılmaya başlanmıştır. 1864 yılında ise ilk resimli Nasreddin Hoca kitabı, taşbaskısı tekniği ile İstanbul’da basılmıştır.³⁵⁵

Mehmet Tevfik, Nasreddin Hoca üzerine çalışan ilk bilim adamlarından biridir. Tevfik, 1883 yılında yayınladığı Letaif-i Nasreddin adlı kitabının başında, Nasreddin Hoca hakkında bilgiler vermektedir. Tevfik, eserinde Nasreddin Hoca’nın Türklük âleminde büyük bir şöhrete sahip olduğunu, bazı fıkralarının Fransızcaya tercüme edildiğini dile getirmiştir. Buradaki bazı bilgiler, sonradan yapılan araştırmalarda elde edilen bazı bilgilerle örtüşmese de alanında yapılan ilk çalışmalardan olduğu için önemlidir.³⁵⁶

Bahaî (Velet Çelebi), Nasreddin Hoca fıkralarını eski basmalardaki metni esas almak üzere, yazma ve Mehmet Tevfik’in Letaif-i Nasreddin’i yanında, yazılı olarak derlediği fıkralarla meydana getirdiği letaif-i Hoca Nasreddin adlı kitapta 380 fıkra bulunmaktadır. Bu kitabın başında Nasreddin Hoca ile ilgili bazı bilgiler bulunmaktadır. Bahaî, Hoca’nın Sivrihisar’da doğup Akşehir’de öldüğünü söylemektedir. Ayrıca Nasreddin Hoca’yı diğer fıkra tipleri ile karşılaştırıp Hoca’yı şöyle övmüştür: “Biz Hoca merhumu, nevi şahsına münhasır ümmet-i vahide addederiz. Ne sadr-ı islâmın Behlül-ü Dana’sı ve emsali olan mecazib, ne Cuha ve eşya’ı olan abdallar, ne de Arab’ın Ebu Dülâme’si, Acem’in Talhak’ı gibi ümera dalkavukları, ne de akvam-ı sairenin şusu busu bizim Hoca’mıza adil olamaz. Mekteb-i taiatta yetişmiş bir feylesof-ı kâmil diye tavsif olunmağa çeşbandır.”³⁵⁷

³⁵⁴ Mustafa Duman. *age.*, s. 75.

³⁵⁵ *Age*, s. 75.

³⁵⁶ Mehmet Tevfik. *Letaif-i Nasreddin*, Vakıf Matbaası, İstanbul: 1883, s. 2.

³⁵⁷ *Letaif-i Hoca Nasreddin*. (hızl. Mehmet Arslan; Burhan Paçacıoğlu), Sivas: 1996, s. 46.

Fuat Köprülü de, Nasreddin Hoca konusunda araştırma yapan değerli bilim adamlarımızdan biridir. Fuat köprülü, 1918 yılında, Nasreddin Hoca isimli, manzum fıkralardan oluşan kitabını yayınlamıştır. Kitabın başında Nasreddin Hoca ile ilgili bazı bilgiler verilmektedir. Köprülü, bu bilgilerin bir kısmını Bursalı Tahir'den almıştır. Köprülü, Nasreddin Hoca'nın 13. Yüzyılda yaşadığını belirtir. Ayrıca Köprülü kitabında, Sivrihisar Müftüsü Hasan Efendi'nin Mecmua-i Maarif adlı yazma eserinden alınan bazı bilgilere de yer vermiştir.³⁵⁸

İbrahim Hakkı Konyalı Nasreddin Hoca konusunda araştırma yapmış bir diğer bilim adamımızdır. Konyalı, hazırlamış olduğu *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir*, isimli kitabında, kendisinden önce, Nasreddin Hoca konusunda yapılan çalışmaları eleştiri süzgecinden geçirmiş, onların yanlışlıklarını göstermiştir. Ayrıca Konyalı, araştırmaları sonucu yeni bulgulara ulaşmıştır. Nasreddin Hoca'nın tarihsel kişiliğinin ispatlanmasında ve 13. Yüzyılda yaşadığının gösterilmesinde İbrahim Hakkı Konyalı'nın yerinde ve önemli tespitleri vardır.³⁵⁹

Pertev Naili Boratav, Nasreddin Hoca'nın kişiliği ve fıkraları konusunda araştırma ve yayın yapan araştırmacıların başında gelmektedir. Boratav, eski yazmalardan aldığı toplam 594 fıkrayı *Nasreddin Hoca* adlı kitabında yayınlamıştır.³⁶⁰ Ayrıca Boratav, Nasreddin Hoca konusunda birçok makale de kaleme almıştır.

İlhan Başgöz, *Geçmişten Günümüze Nasreddin Hoca* isimli kitabında Nasreddin Hoca fıkralarının tarihsel gelişimini incelemiştir.³⁶¹ İlhan Başgöz, Pertev Naili Boratav'la beraber *I, Hoca Nasreddin, Never Shall I Die* isimli bir kitap hazırlamışlardır. Kitapta, 133 tane İngilizce Nasreddin Hoca fıkrası bulunmaktadır. Ayrıca yine kitapta, Nasreddin Hoca ve Nasreddin Hoca ile ilgili kitaplar üzerinde durulmuştur.³⁶²

Saim Sakaoğlu, Nasreddin Hoca üzerine çalışmış diğer bilim adamlarımızdan biridir. Sakaoğlu, Nasreddin Hoca ile ilgili, *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca*³⁶³,

³⁵⁸ Mehmet Fuat Köprülü. **Nasreddin Hoca**, Kanaat Matbaası ve Kütüphanesi, İstanbul: 1918, s. 5-12.

³⁵⁹ İbrahim Hakkı Konyalı. **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir**, İstanbul: 1945, s. 731-733.

³⁶⁰ Pertev Naili Boratav. **Nasreddin Hoca**, Edebiyatçılar Derneği, Ankara: 1996, 292 s.

³⁶¹ İlhan Başgöz. **Geçmişten Günümüze Nasreddin Hoca**, İstanbul: 2005, 151 s.

³⁶² İlhan Başgöz-Pertev Naili Boratav. **Hoca Nasreddin, Never Shall I Die**, Indiana University Turkish Studies, Bloomington, Indiana: 1998, 165 s.

³⁶³ Saim Sakaoğlu. **Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca**, Konya: 1992, 170 s.

*Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler*³⁶⁴ ve Ali Berat Alptekin ile beraber hazırladığı *Nasreddin Hoca*³⁶⁵ isimli kitaplarını yayımlamıştır. Saim Sakaoğlu, Nasreddin Hoca ile ilgili makalelerinde, Nasreddin Hoca fıkralarının motif yapısı, yayılma sahaları ve hangi fıkraların ona ait olduğu meselelerini ele almıştır.³⁶⁶

Günay Kut, Nasreddin Hoca yazmalarından 14 tanesini incelemiş, bu yazmaların hangi kollardan geldiğini tespit etmeye çalışmıştır.³⁶⁷ Ayrıca Şiraz'da bulunan bir Nasreddin Hoca yazmasının çeviri yazısını yayımlamıştır.³⁶⁸

M. Sabri Koz, Nasreddin Hoca ve fıkraları konusunda araştırma yapmış diğer önemli bilim adamlarımızdan biridir. Nasreddin Hoca konusunda birçok makale yayınlamış, birçok kitaba da imzasını atmıştır. Ermeni Harfli Türkçe ve Karamanlıca Nasreddin Hoca kitaplarını tanıtmış, Ermeni Harfli Türkçe Nasreddin Hoca kitaplarından birini Latin Harfleriyle Türkçeye çevirip yayımlamıştır.³⁶⁹ Koz, ilk matbu Nasreddin Hoca kitabı olan *Letaif*'ide Latin harflerine çevirerek yayına hazırlamıştır.³⁷⁰ Ayrıca, M. Sabri Koz, bazı araştırmacıların Nasreddin Hoca ile ilgili çalışmalarını bir araya getiren iki kitabı da yayına hazırlamıştır.³⁷¹

İsa Özkan, Tatarca ve Türkmençe Nasreddin Hoca fıkralarını Türkiye Türkçesine çevirip her iki dilde bir kitap olarak yayına hazırlamıştır.³⁷² Özkan ayrıca, Türkçe ve Latince bir Nasreddin Hoca yazmasını da tanıtmış ve çeviriyazısını yayımlamıştır.³⁷³

---

³⁶⁴ Saim Sakaoğlu. *Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler*, Ankara: 2006, 259 s.

³⁶⁵ Saim Sakaoğlu; Ali Berat Alptekin. *Nasreddin Hoca*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 2009, 282 s.

³⁶⁶ Saim Sakaoğlu'nun Nasreddin Hoca konusundaki çalışmalarının dökümü için bk.: "Prof Dr. Saim Sakaoğlu'nun Nasreddin Hoca ile İlgili Yayınları", *Yedi İklim, Nasreddin Hoca Özel Sayısı*, Sayı: 139, Eylül-Ekim, İstanbul: 2001, s. 93-94.

³⁶⁷ Günay Kut. "Nasreddin Hoca Hikâyeleri Yazmalarının Kolları Üzerine Bir Deneme", IV. Milletlerarası Türk Halk Kongresi Bildirileri, II. Cilt, Halk Edebiyatı, Ankara: 1992, s. 147-200.

³⁶⁸ Günay Kut. "Nasreddin Hoca Hikâyeleri: İran-Şiraz Milli Kütüphanesi, No: 70-7H", *Nasreddin Hoca'ya Armağan* (Yayına hzl. M. Sabri Koz), Oğlak Yayınları, İstanbul: 1996, s. 211-224.

³⁶⁹ M. Sabri Koz. (Latin Harflerine çev. hzl.), "Nasreddin Hoca Latifeleri", *Müteferrika*, Sayı: 2, Bahar, İstanbul: 1994, s. 108-133.

³⁷⁰ M. Sabri Koz. *age*, s. 75.

³⁷¹ M. Sabri Koz. (hzl.), *Nasreddin Hoca'ya Armağan*, Oğlak Yayınları, İstanbul: 1996, 327 s. ; M. Sabri Koz. (hzl.), *Nasreddin Hoca Kitabı*, Kitabevi Yayını, İstanbul: 2005, 406 s.

³⁷² İsa Özkan. (hzl.), *Efendi Şorta Sözler ve Yomaklar*, Tika Yayını, Ankara: 1999, 489 s; İsa Özkan. (hzl.), *Huca Nasreddin Mezekleri*, Tika Yayını, Ankara: 1999, 372 s.

³⁷³ İsa Özkan. "Türkçe ve Latince Bir Nasreddin Hoca Mecmuası", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Yıl: 19, Sayı: 1-2, Ankara: 1993, s. 272-305.

Mustafa Kaçalın, Macaristan'daki üç Nasreddin Hoca yazmasını bularak bunları Latin harflerine çevirmiş ve yazmadaki fıkraların listesini çıkarmıştır.³⁷⁴ Bununla beraber Kaçalın, Nasreddin Hoca fıkralarındaki deyim ve atasözleri üzerindeki çalışmalarına da devam etmektedir.

Mustafa Duman da Nasreddin Hoca üzerine çalışmış ve bu konuda birçok eser vermiş değerli bilim adamlarımızdan biridir. Duman, Nasreddin Hoca ve onu konu edinen kitaplar ve kaynaklarla ilgili birçok makale yayınlamıştır. İki bin üç yüzden fazla Nasreddin Hoca kitabının açıklamalı kaynakçası olan *Nasreddin Hoca Kitapları Açıklamalı Bibliyografyası (1480-2004)*³⁷⁵ ve beş yüzden fazla künyeyi içeren, *Nasreddin Hoca Çizgi Romanları ve Çizgi Bant Hikâyeleri: Açıklamalı Seçme Bibliyografya*³⁷⁶ adlı kitapları yayına hazırlamıştır. Duman, bununla beraber, ülkemizde Nasreddin Hoca ile ilgili yapılmış en kapsamlı eserlerden biri olan *Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası*³⁷⁷ isimli eseri hazırlamıştır.

Yine, Nasreddin Hoca konusunda çalışmış değerli bilim adamlarımızdan biri de Fikret Türkmen'dir. Fikret Türkmen, *Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi*³⁷⁸ adlı bir kitap yayınlamıştır. Bu alanda ilk kez Nasreddin Hoca fıkralarını modern mizah teorilerine göre yorumlamış ve bu alanda birçok makale yayınlamıştır.³⁷⁹ Yine Fikret Türkmen, "*Nasreddin Hoca Fıkralarında Söz ve Hareket Komîği, Hoca'ya Ait Fıkraların Ayırt edilmesi İçin Bir Metod Denemesi*"³⁸⁰ adlı makalesiyle Nasreddin Hoca fıkralarındaki mizah unsurunun nasıl yaratıldığını ortaya koymaya çalışmıştır. Bu makalede, gülme ile ilgili bilgilere, teorilere, çeşitli filozofların görüşlerine yer verilmiştir. Ardından, bu görüşler ışığında, Nasreddin Hoca fıkralarından bazılarının

---

³⁷⁴ Mustafa S. Kaçalın. "Üç Nasreddin Hoca Yazması" **Nasreddin Hoca'ya Armağan**, (hzl. M. Sabri Koz), Oğlak Yayınları, İstanbul: 1996, s. 143-168.

³⁷⁵ Mustafa Duman. **Nasreddin Hoca Kitapları Açıklamalı Bibliyografyası (1480-2004)**, / Nasreddin Hodja Boks: An Explained Bibliography (1480-2004), Turkuaz Yayınları, İstanbul: 2005, 352 s.

³⁷⁶ Mustafa Duman. **Nasreddin Hoca Çizgi Romanları ve Çizgi Bant Hikâyeleri: Açıklamalı Seçme Bibliyografya**, Oğlak Yayınları, İstanbul: 2005, 63 s.

³⁷⁷ Mustafa Duman. **Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası**, Heyamola Yayınları, İstanbul: 2008, 672 s.

³⁷⁸ Fikret Türkmen. **Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi** (Burhaniye Tercümesi) Transkripsiyon, İnceleme, Metin, Akademi Kitabevi, II. Baskı, İzmir: 1999.

³⁷⁹ Fikret Türkmen. "Komiklik ve Gülme Hakkındaki Görüşler ve Nasreddin Hoca Fıkraları", Temrin, S 15, İstanbul: 2009, s. 50-53.

³⁸⁰ Fikret Türkmen. "Nasreddin Hoca Fıkralarında Söz ve Hareket Komîği, Hoca'ya Ait Fıkraların Ayırt edilmesi İçin Bir Metod Denemesi" **Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi**, İzmir: 1999.

analizi yapılmış; bu yolla, Nasreddin Hoca'ya ait olan fıkraların nasıl ayırt edileceğine dair bir yöntem geliştirilmiştir.

Bunların yanında, Filiz İyigün³⁸¹, Mitsuko Kojima³⁸², Nükhet Tör³⁸³, Fayzulla Rahmankulov³⁸⁴, Gökhan Tarıman Cenikoğlu³⁸⁵, Hakan Ülper³⁸⁶, Hakan Dedebağı³⁸⁷, Selman Karakaya³⁸⁸ gibi bilim adamları Nasreddin Hoca'nın değişik yönlerini ele alan tezler hazırlamışlardır.

I. 1. 3. Nasreddin Hoca Konusunda Türkiye Dışında Yapılan Çalışmalar

Nasreddin Hoca yerelden evrensele uzanan yolda yürümüş, tüm dünya tarafından tanınmış ve kabul görmüş bir fıkra tipidir. Kendisi ve fıkraları Anadolu dışında da dilden dile yayılmış ve günden güne de yayılmaya devam etmektedir. Hal böyle olunca Anadolu dışında da Nasreddin Hoca'yı merak edenler, onu daha iyi tanıyabilmek ve ondaki sırrı çözebilmek için kendisi ile ilgili araştırmalara başlamışlardır. Anadolu dışında, Avrupa'da, Asya'da, Orta Doğu'da, Uzak Doğu'da, Afrika'da, Amerika'da ve dünyanın birçok yerinde Nasreddin Hoca araştırmacıları ortaya çıkmıştır.

Özellikle son yıllarda Türk Cumhuriyetleri ile olan kültürel ilişkilerimizde Nasreddin Hoca adeta bir kültür elçisi olmuş ve aynı soydan gelen kardeşlerimizle

---

³⁸¹ Filiz İyigün. **Nasrettin Hoca Fıkralarının Müzikal Animasyona Uyarlanması ve Nasrettin Hoca'nın Müzikal Animasyon Aracılığı İle Tanıtımı**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 1989. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

³⁸² Mitsuko Kojima. **Nasrettin Hoca İle Japonya'daki İkkyu'nun Halk Bilimi Bakımından Karşılaştırılması**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 1991. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

³⁸³ Nükhet Tör. **Türkçe ve Rumca Olarak Söylenen Nasreddin Hoca Fıkraları Üzerine Bir İnceleme-Metin I-II (2 Cilt)**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 1992. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

³⁸⁴ Fayzulla Rahmankulov. **Türkmenistan'da Nasreddin Hoca Fıkraları**, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir: 1998. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

³⁸⁵ Gökhan Tarıman Cenikoğlu. **Nasreddin Hoca Fıkralarında İnsan Kadrosu**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya: 1998. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

³⁸⁶ Hakan Ülper. **Nasrettin Hoca Fıkralarının Dil Üslup ve Eğitim Yönünden İncelenmesi** Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir: 2002. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

³⁸⁷ Hakan Dedebağı. **Nasreddin Hoca Fıkralarının Eğitim Yönünden Değerlendirilmesi**, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır: 2007. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

³⁸⁸ Selman Karakaya. **Nasreddin Hoca Fıkralarının Eğitim Değeri ve Fıkraların Benlik Durumlarına Göre Değerlendirilmesi**, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul: 2007. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

aramızda adeta bir çimento olmuştur. Bugün Türk Cumhuriyetlerinde Nasreddin Hoca'nın fıkralarını bilmeyen yoktur.

Nasreddin Hoca ile ilgili yurt dışında yapılan çalışmalara geçmeden önce Hocamızı merak eden ve Nasreddin Hoca konusunda çalışan yabancı araştırmacıların kimler olduğuna bakacak olursak: *Dr. Dieter Glade* (Almanya), *Prof. Dr. Şevket Plana* (Arnavutluk), *İmran Babayev; Paşa Efendiyev* (Azerbaycan), *Toramirzo Cabbarov* (Özbekistan), *Prof. Dr. Lamiya Haciosmanoviç* (Bosna-Hersek), *Dr. Xenia Celnarova* (Çek Cumhuriyeti), *Rostislav Holthoer* (Finlandiya), *Tudorka Arnaut* (Gagauzistan), *İbrahim Dakuki* (Irak), *Anna Masala* (İtalya), *Mitsuko Kojima* (Japonya), *Edit Tasnidi* (Macaristan), *Olivera Yaşar Nasteva* (Makedonya), *Sevim Piliçkova* (Makedonya), *N. Ahmet Asrar* (Pakistan), *Mihail Guboğlu* (Romanya), *Warin Sinsonngsud* (Tayland), *Nimetullah Hafız* (Yugoslavya), *Hasan Orazayev* (Kumuk), *Minara Aliyeva Esen* (Ahıska), *Kleanti Anovska* (Makedonya), *Aynur Askerova* (Azerbaycan), *Elena Beselova* (Rusya), *Zübeyde Biktagirova* (Tataristan), *Maryam Bulgarova* (Nogay), *Muharrem Caferli* (Azerbaycan), *Marina Canköz* (Karaçay-Malkar), *Lübov Çimpoş* (Ukrayna), *Gaynislam İbrahimov* (Başkurt), *Abdulvahap Kara* (Kazakistan), *Galina Miskiniene* (Litvanya), *Nadejda Tıdkova* (Altay), *Oraz Yağmur* (Türkmenistan) gibi isimleri sayabiliriz.

Mustafa Duman'ın bizlere aktardığı bilgiye göre, batıda Nasreddin Hoca adına bağlanarak anlatılan fıkralardan 3 tanesi Antoine Galland tarafından derlenerek Fransızcaya çevrilmiştir. Galland 1670 yılında Türkiye'ye gelerek Türkçe, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Bazı Nasreddin Hoca yazma eserlerini kendi ülkesine götürerek Nasreddin Hoca'nın buralarda tanınmasına yardımcı olmuştur.³⁸⁹

Venedikli Dominique Fornetty 1742 yılında 12 Nasreddin Hoca fıkrasını hem Türkçe hem de Fransızca olarak yayımlamıştır.³⁹⁰

Yine, Duman'ın aktardığına göre, 1847 yılında Nassif Malouf 35 Nasreddin Hoca fıkrasını Fransızcaya, çevirmiştir. Fr. Dieterici Berlin'de yayınladığı kitabı *Glossaire Turc Français*'e 7 Nasreddin Hoca fıkrasını almıştır. J. A. Decourdemanche 1876 yılında yayınladığı kitabında 126 Nasreddin Hoca fıkrasına yer vermiştir. Regis

³⁸⁹ Mustafa Duman. *age.*, s. 81.

³⁹⁰ *Age.* s. 82.

Delbeuf 1902 yılında İstanbul'da yayınladığı kitabı *Deux Excursions En anatolie De Constantinople a Koniah*'ta 18 Nasreddin Hoca fıkrası ve bibliyografyası vardır.³⁹¹

Almanya'da da Nasreddin Hoca konusunda birçok bilim adamı çalışmış ve birçok Türkçe Nasreddin Hoca kitabını Almancaya tercüme etmişlerdir. Otto Spies Berlin'de 1928 yılında *Hodscha Nasreddin ein Türkischer Eulenspiegel*³⁹² adlı kitabı yayınlamıştır.

Yine Almanya'da Ulrich Marzolph Münih'te 1996 yılında *Nasreddin Hodscha 666 Wahre Geschichten* isimli kitabı yayınlamıştır.³⁹³

Nasreddin Hoca fıkraları Fransızca ve Almancanın dışında İngilizceye de tercüme edilmiştir. 1923 yılında Henry D. Barnham, Bahai'nin Letaif i Nasreddin Efendi isimli kitabını *Tales of Nasreddin Khoja* adıyla İngilizceye tercüme etmiştir.³⁹⁴

Bulgaristan'da Veliçko Vilçev 1975 yılında *Hitar Peter u Nasreddin Hoca*³⁹⁵ isimli kitabı yayınlamıştır. Ali İhsan İzzet ise *Hitar Peter i Nasredin Hoca Pobratimi*³⁹⁶ isimli kitabı 1996 yılında yayınlamıştır.

Macarlara Nasreddin Hoca'yı tanıtan Kunos olmuştur. Kunos 1899'da ve 1926 olmak üzere iki kitap yayınlamıştır.³⁹⁷

Nasreddin Hoca Rusya'da da tanınmaktadır. Rus yazar Leonid Solovyev'in *Povesti o Hodje Nasreddine*³⁹⁸ isimli 2 ciltlik eseri bu konuda yapılan önemli eserlerden biridir. M. S. Haritanov, 1978 ve 1989'da iki kitap yayınlamıştır. 1989'daki ikinci kitap 1978'deki birinci kitabın genişletilmiş baskısıdır.³⁹⁹ M. Köseyev ve A. Kekilov 1964 yılında Moskova'da *Türkmenski Yumor*⁴⁰⁰ isimli kitabı Rusça yayınlamışlardır. M. Tehmasib'in yayınladığı *Molla Nasreddin Latifeleri* isimli kitap 1978 yılında *Sostavlenie, Anekdoti Molla Nasreddina*⁴⁰¹ ismiyle Rusçaya tercüme edilmiştir.

---

³⁹¹ Age. s. 82.

³⁹² Otto Spies. **Hodscha Nasreddin ein Türkischer Eulenspiegel**, Berlin: 1928, 60 s.

³⁹³ Ulrich Marzolph. **Nasreddin Hodscha 666 Wahre Geschichten**, Verlag C. H. Beck, München: 1996, 318 s.

³⁹⁴ Henry D. Barnham. **Tales of Nasreddin Khoja**, London: 1923, 255 s.

³⁹⁵ Mustafa Duman. age., s. 86.

³⁹⁶ Age. s. 86.

³⁹⁷ Age. s. 87.

³⁹⁸ Leonid Solovyev. **Povesti o Hodje Nasreddine**, Lenizdat: 1980, 574 s.

³⁹⁹ M. S. Haritanov. **Dvadsat Tri Nasreddine**, Moskova: 1986.

⁴⁰⁰ M. Köseyev; A. Kekilov. **Türkmenskiy Yumor**, Moskova: 1964.

⁴⁰¹ M. Tehmasib. **Sostavlenie, Anekdoti Molla Nasreddina**, Moskova: 1978.

Nasreddin Hoca daha önce de belirttiğimiz gibi, Türk Dünyasında da sevilip sayılan, fıkraları dilden dile dolaşan bir fıkra tipidir. Özellikle, Kazakistan'da⁴⁰², Kırgızistan'da⁴⁰³, Türkmenistan'da⁴⁰⁴, Özbekistan'da⁴⁰⁵, Azerbaycan'da⁴⁰⁶ birçok bilim adamı Nasreddin Hoca üzerine çalışmalar ve araştırmalar yapmışlardır.

---

⁴⁰² T. Abdurahmanov. **Kocanasır Angimeleri**, Almatı: 1965; T. Abdurahmanov. **Kocanasır Hikayaları**, Almatı: 1977; Onalbek Kenjebek. **Kocanasır Hikayaları**, Astana: 2007. Sattarov, Kidirali. **El Avzınan Kuldırgı Angimeler**, Almatı: 1987.

⁴⁰³ Beksultan Cakiyev. **Apendinin Çoruktarınan 502 Tamaşa**, Moskova: 1965.; Gülnara İsmailova. "Kırgız Mizah Tipleri ve Nasreddin Hoca", Uluslar Arası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni Sempozyumu Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, İzmir: 24-26 Aralık 1996, Ankara: 1996.

⁴⁰⁴ N. Soyunov. **Nasreddin Ependi**, Aşkabat: 1937; P. Aliyey. **Kemine'nin Saylanan Eserleri**, Aşkabat: 1945.

⁴⁰⁵ Şarif Rıza. **Afandi Latifaları**, Taşkent: 1941.; Abdula Kahhar. **Afandi Latifaları**, Taşkent: 1959.

⁴⁰⁶ M. H. Tehmasıb. **Molla Nesreddin Letifeleri**, Bakı: 1939, 1956, 1965, 1978, 1992, 2004.)

İKİNCİ BÖLÜM

II. 1. Mizah Teorileri ve Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Tahlili

İnsanoğlu sadece düşünmesiyle değil, gülmesiyle de diğer varlıklardan ayrılır. İnsanın ayırt edici özelliklerinden biri olan gülme; kişiyi ruhen rahatlatan, yalnızca toplumsal yaşamda ortaya çıktığı için onu sosyalleştiren, cemiyeti kenetleyen ve sosyal yaşamda yanlış olanı göstererek yanlışlıkların düzeltilmesini sağlayan, kötü düzeni yıkıcı, bu nedenle de iktidarın zaman zaman susturmaya çalıştığı bir güçtür.

Gülme bütün olumlu taraflarına rağmen hoş görülmemiş; hatta bazen şeytani sıfatıyla lanetlenmiştir. Gülmeyle meşgul olmak, ilk çağlardan beri, kötü görülmüştür.⁴⁰⁷ Oysa gülmenin, insan hayatındaki önemi göze alındığında, gülmenin en ince ayrıntısına kadar incelenmesi gerekmektedir.

Gülmenin nasıl meydana geldiği ve nedenleri hakkında ilkçağdan itibaren pek çok düşünürün görüş ortaya attığı ve günümüzde de başta psikoloji, sosyoloji ve felsefe bilimi olmak üzere çeşitli alanlardan araştırmacıların yeni düşüncelerle bu alanda yapılan çalışmalara katkıda bulunduğu bilinmektedir. Yaşadığımız çağda, insan duygularına ve onlara ilişkin olaylara değinen binlerce kitap ve makale yayımlanmasına rağmen, bunların büyük çoğunluğunun kuşku, korku ve endişeyle ilgili olduğu gözlenmektedir. Gülme gibi daha olumlu bir duygu için, diğerleriyle oranlandığında daha az şey söylenmiştir.⁴⁰⁸

Bunun yanında uzun zaman akademik çevrelerce gülmenin incelenmesi ile ilgili çalışmalar anlamsız bulunmuştur.⁴⁰⁹ Kimilerine göre gülme ciddi bir eylem olmadığından ciddiye alınması olanaklı değildi ve bu nedenle gülmeyi incelemeye kalkışan biri, belki de yalnızca dalga geçmek istemekteydi. Bizler kuşkusuz ki bu düşünceye katılmıyoruz. Çünkü ne gülme ve mizahın ciddiyetsizlik içerdiği olgusu bizim onları incelerken ciddi bir tutum takınamayacağımız anlamına gelir, ne de, gülme

---

⁴⁰⁷ John Morreall. *age*, s. 8.

⁴⁰⁸ *Age*, s. 10.

⁴⁰⁹ *Age*, s. 10.

ve mizahtaki ciddiyetsiz tutum onları insan yaşamının birer yönü olarak bir biçimde önemsiz ve ilgiye değmez kılar.

Gülmenin çok çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bütün bu sebepleri içine alacak bir tarifin yapılamaması, ancak bir veya birkaç durumu açıklamaya çalışan teorilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunun doğal sonucu olarak da gülme problemi, parça parça incelenmiş, her bilim dalı onun bir parçasını daha doğrusu bir yönünü ele almıştır.

Mizah üzerine yapılan çalışmaların oldukça geç bir dönemde başladığını ve konunun ilk zamanlar önemsiz olmayıp, fazla ciddiye alınmadığını daha önce de belirtmiştik. Çalışmaların geç dönemde başlaması ve yapılan çalışmaların yeterli düzeyde olmaması, elbette konunun teori kısmını da etkilemiş ve mizah teorilerinin sınırlı sayıda kalmasına neden olmuştur. Mizah teorilerini felsefi ve edebi teoriler, modern psikolojik teoriler gibi genel alanlara göre sınıflandırabileceğimiz gibi, mizahı açıklayan görüşleri esas alıp, Üstünlük Teorisi, Rahatlama Teorisi, Uyumsuzluk (zıtlık) Teorisi olarak da sınıflandırabiliriz.⁴¹⁰

Çalışmamızın bundan sonraki bölümlerinde, Türk Dünyasında zincirleme bir çoğalma ve zenginleşme ile fıkraları yayılan⁴¹¹ Nasreddin Hoca'nın fıkralarındaki mizah unsurunu irdelemeye çalışacağız. Bunun cevabını bulabilmek için günümüzde bütün dünyada insanların nelere güldüğünü açıklamaya çalışan görüşleri inceleyip Nasreddin Hoca fıkralarının bu görüşlerden nereye yerleşebilir sorusuna cevap aramaya çalışacağız. Ayrıca mizah konusunda çokça münakaşa edilen yeni teorilerden ve bu teorilerle Nasreddin Hoca fıkralarının nasıl tahlil edilebileceği hususunda görüşlerimizi dile getireceğiz.⁴¹²

Bir tip özelliği sergileyen Nasreddin Hoca etrafında yaratılan fıkralarda kurulan cümleler ve önerme yapıları, gerek biçim, gerekse içerik açısından incelendiğinde

⁴¹⁰ Duygu Günkızıl. **Bölge ve Yörelerle İlgili Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma**, (Rusya'da Çukoty: Azerbaycan'da Şeki ve Nehrem: Türkiye'de Karadeniz Fıkrası Örnekleri) Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: 2005, s. 20.

⁴¹¹ Fikret Türkmen. **age**, s. 21.

⁴¹² Nasreddin Hoca fıkralarına yeni mizah teorileri-Üstünlük Teorisi, Uyumsuzluk Teorisi, Rahatlama Teorisi açısından bakan Fikret Türkmen, her üç kurama bağlı olarak Nasreddin Hoca fıkralarını inceleyip yorumlayarak, Nasreddin Hoca fıkralarının hayatın içinden alındığı için bütün mizah teorilerine malzeme olabileceğini ve bu sebepten dolayı Nasreddin Hoca fıkralarının tek bir teori ile açıklanamayacağını, bütün mizah teorilerinin Nasreddin Hoca fıkralarına uygulanmasının fıkraların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabileceğini dile getirmektedir.

mizahın genel karakteri ortaya çıkacaktır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu çalışmanın bir diğer amacı da, keskin zekâsı, hazır cevaplılığı, alaysaması ve taşlamasıyla toplumsal ve siyasal alandaki aksaklıklara dikkat çeken Nasreddin Hoca fıkralarındaki gülme olgusu ile mizah yaratma eylemini, mizah teorileri çerçevesinde irdelemektir.⁴¹³

Özellikle bu teoriler içinde en çok taraftar bulan ve gerçekten gülme ve mizah konusunda oldukça geniş ufuklar açan Üstünlük Teorisi, Uyumsuzluk (zıtlık) Teorisi, Rahatlama Teorisi çalışmamızda kullanacağımız teoriler olacaktır.

Nasreddin Hoca fıkralarına baktığımız zaman bu teorilerin hiçbirinin tek başına, onları açıklamaya yetmediği görülür.⁴¹⁴ Bununla beraber mizah teorileri doğal olarak kendi metotlarını da beraberinde getirmektedir. Her teori kendi görüşünü doğrulamak için çeşitli yöntemler kullanır. Tek bir teori elbette Nasreddin Hoca'nın mizah anlayışını açıklayamaz. Ancak Nasreddin Hoca'yı ne kadar çok yönden incelersek, doğru olana, bilimsel olarak o kadar çok yaklaşmış oluruz.

Bununla beraber, Nasreddin Hoca'nın fıkralarından hareketle, fıkra yorumlamalarında mizah teorilerinin fıkraların varoluş alanı olan anlatı ortamlarıyla birlikte ele alınması bizlere daha sağlıklı sonuçlar verecektir. Anonim halk kültürü olan fikranın, en önemli işlevinin güldürmek olduğu bilinmektedir. Metinlerin anlatıldığı ortam metinler kadar önemlidir ve ortam değiştikçe metinlerin de değiştiği görülür. Fıkraların yorumlanmasında anlatım ortamının göz önünde bulundurulması metnin daha iyi yorumlanabilmesi açısından bir gerekliliktir. Fıkraların yorumlanmasında kullanılan mizah teorilerinin hiçbirinin fıkralara neden gülündüğünü kesin olarak açıklayamadığını görürüz.⁴¹⁵ Bunun sebebi; her kuramın gülmenin bir boyutuna odaklanmış olmasıdır.⁴¹⁶ Her fıkra yani her anlatım, kendi başına bir gösterimdir.⁴¹⁷ Gösterim olarak düşünülen

---

⁴¹³ Bilgen Aydın. "Mizah Yaratma Eyleminde Nasreddin Hoca", **Milli Folklor**, Sayı: 55, Yıl: 2002, s. 25-26.

⁴¹⁴ Fikret Türkmen. **age**, s. 27.

⁴¹⁵ **Age**, s.27.

⁴¹⁶ John Morreall. **age**, s. 3.

⁴¹⁷ M. Öcal Oğuz. "Nasreddin Hoca: İki Yaklaşım, Bir Problem", **Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni, Sempozyum Bildirileri**, hzl. Alev Kahya Birgül, Ankara Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 1997, s. 73.

fıkırada en önemli iki unsur, anlatanın kimliği ve dinleyici profilidir.⁴¹⁸ Fıkralar bir gösterim olarak düşünüldüğünde anlatım ortamlarıyla birlikte ele alınmalıdır. Bu durum fıkraların niteliğine ilişkin yargıların oluşmasında önemlidir. Bu da bir fıkranın A anlatım ortamında üstünlük teorisiyle yorumlanabilirken, B anlatım ortamında rahatlama ya da uyumsuzluk teorisiyle açıklanmasını olanaklı kılabilir. Örneğin, bir erkek anlatıcının kahvede arkadaşlarına “iktidarsızlık” ı konu edinen bir fıkra anlatması, üstünlük teorisi çerçevesinden yorumlanabileceken, aynı fıkrayı bir kadın anlatıcının evde komşularına anlatması, kocasından şikâyeti dile getirmek istemesi nedeniyle rahatlama teorisiyle açıklanabilir.⁴¹⁹

Metinlerin anlatıldığı ortam da metinler kadar önemlidir. Hatta, ortam değiştiğinde metinlerin değiştiği gözlenen bir folklor hadisesidir. Bu sebeple her Nasreddin Hoca fıkrası, anlatıldığı ortam ile yani “context–anlatım ortamı” ile ele alınmalıdır.⁴²⁰ O zaman fıkranın anlatımında veya muhtevasında meydana gelen her türlü değişmeyi izah etmek ve değerlendirmek daha kolay olacaktır.

Çalışmamızın amacı sadece seçmiş olduğumuz Nasreddin Hoca fıkraları metinlerini mizah teorilerine göre tahlil etmek değildir. Bunun yanında seçmiş olduğumuz metinlerdeki mizah unsurlarına dikkat çekmektir. Çünkü, fıkra metinlerini sadece teorilere göre tahlil etmeye kalkarsak, metinlerde teorilerle açıklayamadığımız bir çok mizah unsurunu ve yöntemini gözden kaçırmış oluruz. Bu yüzden bizim için önemli olan seçmiş olduğumuz fıkra metinlerindeki mizah unsurları ve mizah yaratma yöntemleridir. Bizler ancak böylelikle Türk milletinin kolektif bilincinin ve kolektif karakterinin bir parçası olan Nasreddin Hoca fıkralarını daha iyi tahlil etmiş oluruz. Fıkra metinlerinin kendisi bizler için en önemli veri kaynağıdır. Teoriler ise fıkralardaki gülme olgusu ve mizah yaratma eylemini tahlil etmede bizlere sadece yol gösterebilir. Yoksa Nasreddin Hoca fıkralarını sadece teorilere bağlı kalarak açıklamak olanaklı değildir.

⁴¹⁸ İbrahim Ethem Arıoğlu. “Son Dönem Türk Siyaset Retoriğinde Nasreddin Hoca Fıkralarına Yapılan Atıflar: TBMM 22. Dönem Genel Kurul Görüşmeleri İncelemesi”, **21. Yüzyıl Nasreddin Hoca İle Anlamak**, [Uluslararası Sempozyum, 8-9 Mayıs: 2008 Akşehir] Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 2009, s. 83.

⁴¹⁹ Müge Canpolat-Şehnaz Şişmanoğlu. “Fıkra, Gülmece Kuramları ve Anlatım Ortamları”, **Milli Folklor**, Yıl: 14, Sayı: 55, 2002, s. 34.

⁴²⁰ M. Öcal Oğuz. **agm.**, s. 73.

Çalışmamızda temel olarak Üstünlük Teorisi, Uyumsuzluk Teorisi (zıtlık), ve Rahatlama Teorisi olmak üzere üç temel teoriyi kullandık. Her bir teori ile açıklanabilecek fıkralar olmakla beraber, fikranın anlatıldığı ortama uygun mesaj verip başka teorilerle de izah edilebilecek fıkraların olduğunu tespit ettik.

Çalışmamızda Nasreddin Hoca fıkraları tipine uygun olduğunu düşündüğümüz 444 fıkra metni kullandık. Nasreddin Hoca fıkralarının metinlerini seçerken çok zorlandık. Çünkü Nasreddin Hoca tipine uygun olduğunu düşünmediğimiz birçok fikrayı eledik. Bunların içinde Hoca'yı hırsız, yalancı, dolandırıcı, ırz düşmanı, menfaatçi gösteren fıkra metinlerini özellikle kullanmadık. Nasreddin Hoca adına bağlanmış birçok cinsel içerikli ve sapkın fikranın varlığından haberdarız. Bu tür fıkralara da çalışmamızda yer vermedik. Ama ilk bakışta cinsel içerikli ve sapkın olarak algılanan ama içinde nükteyi, hicvi ve ironiyi barındırdığını düşündüğümüz 5 Nasreddin Hoca Fikrasını çalışmamızda kullandık. (440, 441, 442, 443, 444 nolu fıkralar.)

Seçilen fıkralardan 142-390, 394-433, 102-410 ve 127-417 nolu fıkralar birbirinin benzeri nitelikteki fıkralardır. Benzer fıkraları kullanmamızın nedeni aynı fikranın değişik bölgelerde ne gibi değişikliklere uğradığını göstermektir.

İncelemenin bu bölümünde üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama teorileriyle ilgili bilgi verilmiştir. Yine bu teorilerle açıklanabilecek Nasreddin Hoca fıkra metinleri hangi teori ile açıklanabiliyorsa o teorinin başlığı altında değerlendirilmiştir.

Bizler için fıkra metninin kendisi incelemede esas kaynaktır. Önemli olan fıkra metinlerindeki komik unsur ve sonrasında bu metinlerden hangilerinin hangi teoriye göre tahlil edileceği meselesidir.

II. 1. 1. Mizahta Üstünlük Teorisi ve Nasreddin Hoca Fıkralarının Mizahta Üstünlük Teorisine Göre Tahlili

Çalışmamızın bu bölümünde, Mizahta Üstünlük Teorisi ile ilgili bilgi verdikten sonra, yine bu teori ile, seçtiğimiz Nasreddin Hoca fıkralarını tahlil etmeye çalışacağız.

En eski ve hala en yaygın gülme kuramı,⁴²¹ “gülme’nin bir kişinin diğer insanlar üzerindeki üstünlük duygularının bir ifadesi”⁴²² olduğudur. Platon’a göre, “gülmenin uygun nesnesi, insani şeytanlık ve budalalıktır.”⁴²³ Platon için, “bir kişiyi gülünç kılan şey, onun kendisini bilmemesidir. Gülünç kişi kendisini gerçekte olduğundan daha varlıklı, daha hoş, daha erdemli ya da daha akıllı sanan kişidir. İşte biz böyle insanlara gülmekten zevk alırız, ancak bizim onlara gülmemiz, belirli bir kötulemeyi içerir ve kötuleme de zararlı bir şeydir.”⁴²⁴ Platon, gülmeyi beslememeliyiz der, ola ki, güldüğümüz kusurlardan bazıları bize de bulaşabilir.⁴²⁵ Platon, gülmenin sebebine saygı duymaz ama aynı zamanda gülmenin olağanüstü gücünü yüzyıllar önce çözmüştür. Platon’a göre, bu tür gülme hem fertlerin hem de bir devletin düzenini yok etme gücüne sahiptir.⁴²⁶ Bunun dışında, gülmede, dikkatimiz kusur üzerine odaklanmaktadır.⁴²⁷

⁴²¹ Üstünlük teorisi, bilinen en eski gülme kuramıdır. Bu teoriye göre, insanlığın genel eğilimi, bitip tükenmek bilmez bir güç arzusu ve galibiyet isteğidir. Hayat denilen mücadele ortamında, insanlar birbirinin rakibidir. Kişi, özellikle de kusurlu ve yeteneksiz kişiler, ya rakibini alt etmek için onun kusurlarını arar, ya da onun talihsiz bir anını bekler. Bu özürlerin kendinde olmaması yahut bu talihsizliğin kendi başına gelmemesi nedeniyle *birden bire duyulmuş bir gurur* ile gürler. Gülme adeta alay yoluyla kazanılan bir başarı sonrası, kendi kendini kutlamadır. Bir başka deyişle bir *zafer kükremesidir*. Bu kuramın bazı taraftarları, kaynağındaki kötü niyetten ve hasetten dolayı gülmeyi insana değil, şeytana yakıştırırlar ve gülmenin şeytansı, hınzırca bir düşünceden kaynaklandığını, buna bağlı olarak *şeytanın imlerinden biri* olduğunu vurgularlar.

⁴²² John Morreall, *age*, s. 8.

⁴²³ *Age*, s. 8.

⁴²⁴ “Eflâtun (Platon) tarafından ortaya atılıp Aristo ve Hobbes tarafından geliştirilen bu kurama göre, insan, rencide olunan, küçük düşürülen herhangi bir olay ya da davranış karşısında, kendisi aynı gülünç duruma düşmediği için üstünlük ve zafer hissine kapılır. Düşünme yeteneğiyle donatılmış üstün varlık olan insanın, sahip olduğu nitelikleri kullanamamasından ötürü düşülen olumsuz/gülünç durum veya harekete, olayı dinleyen/seyreden kişinin dışında bir başkasının sebebiyet vermesi, pasif olarak olaydan/hareketten etkilenen kişide, âni üstünlük duygusunun ortaya çıkmasına sebep olur. Gülünç davranış/olayı dinleyen/seyreden kişide aynı hataya düşmemenin, aynı yanlış yapmanın verdiği gururla oluşan üstünlük duygusu, gülme eylemiyle dışa vurulur.” Daha geniş bilgi için bk.: Gülün Ögüt Eker, *age*, s. 74.

⁴²⁵ John Morreall, *age*, s. 8.

⁴²⁶ Platon ideal topluma ilişkin en kapsamlı eseri *Devlet*’te, gülme hakkındaki genel kaygılarını, gülmenin aşırı olduğunu ve her türlü aşırılığın denetimin yitirilmesine yol açtığını bu nedenle gülmenin kötü olduğunu belirtmektedir. Çünkü gülmenin yarattığı etkinin her zaman şiddetle sonuçlandığını vurgulamaktadır. Şiddet aşamasına gelmese bile fazla gülme insanı bozar ve bu insan, davranışların en kötüsünü sergiler. Böylece toplum duygularının parçalanmasına neden olabilir,

Aristoteles, gülmenin alayın bir türü olduğu konusunda Platon ile aynı görüşü paylaşmıştır. Nükte bile, ona göre, gerçekte adam edilmiş küstahlıktır. Bununla birlikte, “insanlar kendilerine gülünmesinden hoşlanmadıkları için, gülme, haksızlık yapanları yeniden doğru yola sokan bir toplumsal düzenleyici gibi hizmet verebilir.”⁴²⁸ Ancak Aristoteles’e göre, gülmenin bu değeri fazla önemsenmemelidir. Gülerken aşağılık olan şeye ilgi gösterdiğimiz için, Aristoteles, aşırı gülmenin iyi bir yaşamla uyuşmayacağına ısrar eder. Ayrıca şakacı tutumun insanı önemli şeylere karşı gayri ciddi yapacağı için kişinin karakterine zararlı olabileceğini söyler.⁴²⁹

Nicomachean Ethics’de, Aristoteles, “aşırı gülen kişilerin ahlaksal olarak arzulanabilir yoldan nasıl saptıklarını tartışır.”⁴³⁰ Güldürülerde ipin ucunu kaçıranların adı soytarılar olduğu düşünülür. Onlar ne pahasına olursa olsun komik olmaya çalışırlar ve uygun bir şey söylemekten ve şakalarının ucunu kendilerine deydirmektense bir kahkaha patlatmayı yeğlerler. Aristoteles, mizahi davranışı büsbütün kınamaz; bununla birlikte, kendileri gülünç hiçbir şey söylemeyip, söyleyenlerden rahatsız olan kişilerin kaba ve haşin göründüklerini kabul eder.⁴³¹ Burada beklenen şey ılımlılıktır, ancak

---

kısacası aşırı gülme her yönden zararlıdır ve devletin alt yapısını yok edebilir. Bu yüzden aşırı gülmeye yani devleti yönetenlere ve bir de Tanrılara meydan okumaya karşı çıkmaktadır. Aşırı gülmenin sanat yoluyla temsil edilmesini bile itici bulur. Aşırı gülmenin yasaklanmasını isteyen Platon, Yasalarda buna karşı çıkan ya da uymayanların cezalandırılmasından söz eder. Ona göre öfkeli gülme ve başkasına zarar verme cezalandırılmalıdır. Çünkü, bir insanın bir başkasıyla alay etme alışkanlığında olup da, erdemini ve ciddiliğini yitirmemiş ya da yüceliğinden kaybetmemiş olması olanaksızdır, demektedir. Platon, bu sert cezaların uygulanmasını teklif etmekle beraber, zarar vermeyecek şekilde yapılacak esprileri kabul etmiştir. Fakat, bunları yapmak için devletten resmi izin alınmasından söz eder. Böylece ilk siyaset felsefecilerinden olan Platon daha sağlam, ideal bir devlet kurmak amacıyla, üstünlük duyguları içeren gülmeyi yasaklamaktadır. Yani, insan yalnızca belli zamanlarda ve belli durumlarda hatta belli oranlarda gülmelidir. Daha geniş bilgi için bk.: Barry Sanders, **Kahkahanın Zaferi Yıkıcı Tarih Olarak Gülme**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2001, s. 112-114.

⁴²⁷ Platon, özellikle komedilerdeki gibi basmakalıplaştırılmış gülmeye karşı çıkmıştır; dahası edebiyatta insanın gülerken betimlenmesini bile zararlı bulmuştur. ‘Bununla birlikte, ahlakı bozucu bir etkiye sahip olan komedinin daima tehlikesi vardır, bu nedenden ötürü hiçbir yurttaş zamanının çoğunu komedileri okuyarak ya da izleyerek harcayamaz; yani o, bir komedide rol alamaz. Nerede komedi yazısına ya da gösterisine rastlanırsa, orada yurttaşların gereksiz yere gülmelerini güvence altına alacak katı sansüre başvurulacaktır.’ der Platon. Daha geniş bilgi için bk.: John Morreall, **age**, s. 9.

⁴²⁸ John Morreall. **age**, s. 9.

⁴²⁹ **Age**, s. 9.

⁴³⁰ **Age**, s. 10.

⁴³¹ Aristoteles’in *Via media* (Orta yol) adını verdiği kuralda, insanın aşırı uçlardan, hem fazlalık hem de yetersizlikten kaçınılması gerektiği vurgulanmaktadır. Aristoteles’e göre, aşırı gülme kaba bir soytarıya, gülmenin yetersizliği ise kaba bir insana dönüştürmektedir. Her iki durum insan için son derece zararlıdır. Çünkü aşırı gülen insan dostluğu kaybeder, gülme yetersizliği olan ise toplumdan uzaklaşır. Gülmenin bir ucunda olan soytarı herkesi alayı alarak toplumun yapısını bozar. Diğer

ılımlılık nadiren elde edilebilir.⁴³² ‘Çoğu insan gereğinden daha fazla eğlenmekten ve nükte yapmaktan zevk alır, nükte alay etmenin bir türüdür ve yasa koyucular alay etmenin bazı türlerini yasaklarlar, belki nüktenin bazı türlerini de yasaklamalıdır.’ der eserinde.⁴³³

Gülmeye ilişkin olarak, Platon ve Aristoteles tarafından ortaya konan üstünlük kuramı, daha sonraki düşünürler üzerinde etkili olmuştur. Hobbes’un kuramı daha da güçlendirdiği modern döneme kadar kurama eklemeler yapılmıştır.

Hobbes için, insan ırkı birbiriyle sürekli savaşım içinde olan bireylerin bir koleksiyonudur.⁴³⁴ “İnsanlığın genel eğiliminin, yalnızca ölümle sona eren, bitmez tükenmez bir güç arzusu olduğunu öne sürüyorum.” diye yazar eserinde.⁴³⁵ Bir kavga kazandığımızda ‘gülme’ işin içine karışır. Hobbes’e göre, “daha önce bize ait olan zayıflıklarımızla karşılaştığımızda, birdenbire içimizi bir yücelik duygusu kaplar”⁴³⁶. İşte gülme, bir kendi kendini kutlamadır; her şeye karşı olan bütün bu savaşımında, kendimizi bir başkasından ya da daha önceki durumumuzdan daha iyi görme duygusu üzerinde yükselmektedir.⁴³⁷

---

ucundaki ise, yalnızlıktan mutsuz kalır. Aristoteles, eserinde bu kurala göre bir çok alaycı nükteyi, ironik espirileri ve komedileri inceleyerek ve Platon gibi üstünlük duyguları yaratan gülmeden kaçınılması gerektiğini vurgulamaktadır. Espri yapan, incitmek ya da zarar vermek amacıyla olmayan kimselere saygı duymaktadır. Aristoteles yasaklamalarında Platon gibi sert değildir. Bu yüzden gençlerin *öfkeli espri* yapmalarına izin vermektedir. Çünkü Aristoteles alaycı şakaları *eğitilmiş küstahlığın örneği* olarak adlandırarak gençlerin yaptıkları nüktelere, kendilerini başkalarından üstün hissedebilmeleri için başvurduklarını belirtmiştir. Daha geniş bilgi için bk.: Barry Sanders, *age*, s. 130-133.

⁴³² Kutsal dinlerin hemen hemen hepsinde gülme konusunda ılımlılık gösterildiği ancak aşırı gülmenin hoş karşılanmadığı gözlenmektedir.

⁴³³ John Morreall. *age*, s. 10.

⁴³⁴ Hobbes, gülmenin, bedensel engelli bireyleri gördüğümüzde *beklenmedik utku* hislerimizden kaynaklandığını düşünmektedir. Ona göre, tökezleyenler ve topallar bu yüzden kendilerini aşağılanmış hissetmektedir. Hobbes, insan kusurlarına yüksek sesle gülenleri korkak, yüreksiz, küçük olarak görmektedir. Ego ne kadar küçükse bu *beklenmedik utku*’ya kapılması o kadar kolay olmaktadır. Kısacası, küçük bir ego güçlü ve incitici bir alaycı gülme yaratmaktadır. Hobbes, kusurlara güleceğimize yardım etmemiz gerektiğini vurgulayarak üstünlük duygularından zevk almasının yanlış olduğunu tespit etmiştir. O da Antik Çağ filozofları gibi, bu tür gülmenin kişiliğe zararlı olduğunu düşünmektedir. Daha geniş bilgi için bk.: Barry Sanders. *age*, s. 242.

⁴³⁵ John Morreall. *age*, s. 10.

⁴³⁶ *Age*, s. 10.

⁴³⁷ Hobbes’un ‘gülme’ye ilişkin açıklaması, üstünlük kuramı için klasik bir tanım olarak kabul edildi ve son üç yüz yıl içinde birçok kereler savunuldu. Platon ve Aristoteles gibi, Hobbes de gülmenin kişinin karakterine zararlı olabileceğini düşünmekteydi. Başkalarına yukarıdan bakarak kendi kendini iyi hissetmenin yanlış bir şey olduğunun kanısındaydı. O, bir kişinin, kendisini başkalarıyla karşılaştırmaktan ötürü değil de, ‘kendisindeki bazı yetenekleri aniden kavramış olmasından’ ötürü

Etolog Konrad Lorenz, gülme'yi "kontrol altına alınmış bir saldırganlık durumu" olarak görmüştür.⁴³⁸ Birçok kuramcı, fiziksel gülme davranışın saldırgan tutumlardan nasıl kaynaklandığı ve hala bu düşmanca özelliğini nasıl koruduğu konusunda çeşitli düşünceler ileri sürmektedirler.⁴³⁹

Anthony Ludovici, Hobbes'in 'ani zafer duygusu' kuramının evrimsel bir sunumunu dile getirir; "her gülme, der, bir kişinin bazı özel durumlara ya da genelde çevresine 'olağanüstü uyum' duygusunun bir ifadesidir."⁴⁴⁰

Gülme istediği fiziksel biçime girer, otuz iki dişin birden görünmesi gibi, çünkü temelinde gülme, bir düşmana fiziksel bir meydan okuma ya da bir gözdağıdır. Gülerken dişlerin böyle görünmesi, köpeklerin saldırgan davranışlarında olduğu gibi, bir kişinin cesaretini kanıtlama yoludur. Gülme herhangi bir duruma, düşmana ondan daha güçlü ve daha iyi uyum sağladığımızı anlatma yolumuzdur. Birisi bize güldüğünde kendimizi korkmuş hissederiz, tıpkı bir havyanın ağzını açıp bize dişlerini göstermesi gibi, çünkü gülen kişi kendisini, kendisine meydan okuyan bir düşmanın yerine koyar.⁴⁴¹ İnsan gelişiminde, tıpkı fiziksel cesarete olduğu gibi, bir kişinin bir başka kişiden üstün olabildiğini göstermenin kuşkusuz bir çok yolu vardır, ve bu nedenle 'gülme' de 'üstün uyum' iddiası yalnızca güç ve çeviklik üzerine değil, aynı zamanda akıllılık, genel olarak anlayış ve sağlık üzerine de odaklanır. Ludovici'ye göre, "bireyin gelişimiyle gülme arasında bir koşutluk vardır."⁴⁴² Çocukların güldükleri ilk şey, başkalarının fiziksel uyumsuzluklarıdır. Çocuklar büyüdükçe ruhsal ve kültürel uyumsuzluklara da gülmeye başlarlar.

Gülmenin, alay etmenin nasıl ortaya çıkabileceği üzerinde çalışan Rapp, *Nükte ve Mizahın Kaynağı* adlı eserinde ıllkelliğe dönüp gülmeyi *ıllkel insanın zafer kazandığında çıkaran ses* olarak düşünmüştür. Alaylı gülmenin bu dövüşte yenilenin ilk önce

---

güldüğünü kabul eder. Aynı zamanda gülmenin daha çok başkalarına yönelmiş olduğunu, ayrıca bir korkaklık işareti taşıdığını da vurgular.

⁴³⁸ John Morreall. *age*, s. 12.

⁴³⁹ *Age*, s. 12.

⁴⁴⁰ *Age*, s. 12.

⁴⁴¹ Düşmanca fiziksel tutumlardan yola çıkarak, gülmenin evrimini araştırıp bulmaya çalışan diğer bir araştırmacı da Albert Rapp'dir. Rapp'a göre, *her gülme, ıllkel bir davranıştan kaynaklanmaktadır*. Daha geniş bilgi için bk. John Morreall, *age*, s. 13.

⁴⁴² John Morreall. *age*, s. 12.

morarmış yüzüne, sonradan da herhangi kusur ve sakatlıktan çıkmaya başladığını belirtmiştir. Rapp, Zayıflık, sakatlık ve hatta yenik tarafın mahvolmuş görünümünün ki bu görünüm bir zamanlar zafer gülüşünü başlatırdı, modern vekilleridir, demektir. Bununla birlikte Rapp, alaylı güldüğümüz kişiye bazen sevgi ve yardımseverlik duygusunu hissettiğimize işaret etmektedir. Bu durum, modern mizahta alay öğesinin tamamen açık olmadığını ve araştırmaya değer bir konu olduğunu göstermektedir. Rapp, insanın kendi kendisine gülmesini de araştırmıştır. Ona göre, kendi kendimize gülerken benliğimiz ikiye bölünüp, üstünlük taşıyan gülen tarafımız, gülünen tarafımızdan kopuk kalmaktadır.⁴⁴³

Hobbes tarafından formüllendirilmesinden bu yana üstünlük kuramına karşı verilmiş bir tür tepkiyi belirteceğim. Bu tepki, kısaca gülmenin alay olabileceğini reddetmeyi içerir.

Voltaire'e göre, gülme, ortadaki bir durumla eğlenme duygusunda kaynaklanır ki bu, kesinlikle küçük görme ve öfkeyle bağdaşmaz. Bu yüzyılda bile, hor görme işin içine girer girmez gülmeyi ondan ayırmamızı öneren Max Eastman gibi yazarlarımız olmuştur.⁴⁴⁴

Alaycı gülmenin, büyük oranda insanın doğal eğilimi olarak, erişkinlikte de sürdüğünü ileriye sürebiliriz. Bizim ahlaksal terbiyemiz, alaycı gülmenin bazı türlerini ayıklamıştır, ancak yine de bir biçimde kendisini gösterir; örneğin bize haksızlık yapmış birinin çektiği acılara ya da etnik fıkralara neşeyle gülmemiz gibi. Nezaket çerçevesindeki arkadaşlıklarda bir başkasının talihsizliğine gülünmesine olanak tanınmasa da, esprili konuşmaktan, özellikle usturuplu iğnelemelerde hala zevk alırız.

Gülme durumlarından, çoğunun üstünlük kuramıyla uyuşmadığını biliyoruz. Örneğin, bir bebeğin gıdıklandığında ya da 'cee' dendiğinde gülmesi, ondaki üstünlük duygusuna yüklenemez, çünkü bu tür gülmeler, bebeğin başkalarıyla kendisini

---

⁴⁴³ John Morreall, *age*, s. 13-14.

⁴⁴⁴ Üstünlük kuramına getirilen bu eleştirilerdeki tutarsızlık bazen insanların diğer insanlarla alay etmek için güldükleri gibi apaçık bir olguyu reddetmiş olmasıdır. Belki de hiç kimsenin böyle bir şey yapmayacağını sanırız, ancak, düzgü (normative) sorularla olgusal olanları birbirine karıştırmamalıyız. Gerçekten, insanlar başkalarının talihsizliklerine sık sık gülerler, kaybedilmiş tarih boyunca da böyle yapmış oldukları görülmektedir. Voltaire'in yaşadığı dönemde bile, zenginlerin, delilerle alay edip eğlenmek için, faytonlarıyla tumarhaneye gitmeleri yaygındır.

karşılaştırıp kendi imgesini henüz çıkarmasından çok önce, aslında bebek kendisini çevresindekilerden ayrı bir varlık olarak ayırt etmeden önce başlar.

Daha büyük çocuklar ve erişkinler kendilerini değerlendirebilirler ve üstünlük duygusuna sahiptirler. Ancak güldüğümüz birçok durumlarda, üstünlük duygularını gerektiren hiçbir şey yoktur. Erişkinler de, gıdıklandıklarında, bebekler gibi gülebilirler; bir sihirbazlık numarası gördüklerinde ya da sokakta eski bir arkadaşlarıyla karşılaştıklarında da gülebilirler. Bu durumlarının hiçbirinde bir kendi kendini değerlendirme söz konusu olmamaktadır; gerçekten de, sihirbazlık numarasını izlerken güldüğünde bir kendi kendini değerlendirme söz konusu olsaydı, gülen kişinin ona üstün gelen sihirbaz karşısında aşağılık duygusuna kapılması gerekirdi.

Yukarıda dile getirilen, mizahi olmayan gülme durumlarının yanı sıra, mizahi gülmede de üstünlük duygularını içermeyen birçok gülme örnekleri vardır. Daha çok sözel mizahta, üçlü uyak kullanarak ya da aynı sesi sürekli yineleyerek güldürmeyi amaçlamakta olduğu gibi, kişi kendi kendini değerlendirmeye gereksinim duymaz. Çoğu cinaslar da zaten, daha çok sözlü oyunlardır ve üstünlük duygularını uyandırmayı gerektirmezler.

Saçma ya da anlamsız mizah sık sık bizi, kendimizi değerlendirmeye sokmadan güldürür. Gerçekten de bazı zamanlar, yalnızca üstünlük duygularından ötürü değil, bazı biçimlerde bize bayağılıkları gösteren durumlardaki saçmalıklardan da zevk alırız.⁴⁴⁵

Üstünlük teorisyenlerinin ortak görüşü, gülen benlikten ayrı bir benlik söz konusu olduğu şeklindedir. Kişi kendisini sanki bir başkasıymış gibi görmektedir. Başkasına

---

⁴⁴⁵ John Morreall bu duruma açıklık getirebilmek için arkadaşının başından geçen ilginç bir hadiseyi bizimle paylaşır: “Kendi yaptıkları gaffları başkalarıyla paylaşıp gülmekten zevk alan insanlar bile vardır. Henüz satın almış olduğu ufak tefek yabancı arabasında, bir keresinde benzinsiz kalan bir arkadaşımı hatırlıyorum. Arabadan indi, yola çıktı ve benzin istasyonuna kadar yürüyerek gitti. Ancak bir bidon benzinle geriye döndüğünde, benzin deposunun kapağının nerede olduğunu bilemediği için benzinini depoya boşaltmadı. Sonunda motor kapağını açtı, sağdaki deponun benzin deposu olduğunu düşündü. Deponun kapağını açtı ve bir bidon benzinini içine boşalttı. Ama gerçekte bu radyatördü ve bu nedenle artık yalnız hareket edememekle kalmıyor, bir de ısıtma sistemine su yerine benzin de koymuş oluyordu. Bu hata, ona, hem para hem zaman açısından çok pahalıya patlamıştı. Ancak arkadaşım, bunu o zaman çok komik bulmuştu. Ve o zamandan beri de, bu gafiyle ilgili öyküyü anlatmaktan ya da başkalarının anlatmasından zevk aldı. Kendini cezalandırmayı ya da arkadaşları kendisine gülüyor diye saplantılara kapılmayı düşünmedi. Bugün bile, öyküyü kendisini eski benliğiyle karşılaştırarak bir zafer duygusu içinde anlatır; yarın da, benzer bir hatayı yapabilecek kadar bu teknik işten pek anlamadığını rahatlıkla itiraf eder.” John Morreall, *age*, s. 20.

gülerken, kendimiz gülünç duruma düşmediğimiz için seviniriz. Bazen de daha önceki durumumuzdan daha iyi olduğumuz duygusuyla güleriz.⁴⁴⁶

Üstünlük teorisine bakıldığında, bu teorinin temelinde bir kişinin ötekinden daha güçlü, üstün sıfatlara sahip olması yatmaktadır. Bir bakıma da üstünlük duygusuyla gülme, insanın kendi egosunu tatmin etmesidir. Küçük ego yani kişiliğin zayıflığı büyük kahkaha yaratmaktadır. Hobbes'in de belirttiği ve herkese önerdiği gibi, akıllı insan üstünlüğünü fark ettirmemeye çalışır. Fakat gerçek hayatta bunun uygulanmadığı görülmektedir. Çünkü insanın yapısında bu üstünlük duygularını dürtten ve açıklanamayan içgüdüler vardır. Günümüzde bu teoriyi temsil edenler arasında yer alan Hobbes'in açıklaması, üstünlük teorisi için en uygun ve klasik bir tanım olarak kabul edilmiştir.⁴⁴⁷

Öyleyse, üstünlük kuramından çıkarılacak genel sonuç, bu kuramın kapsamlı bir gülme kuramı olamayacağıdır; çünkü üstünlük duygularıyla ilgili olmayan hem mizahi hem de gayri mizahi çeşitli durumlar vardır.

Üstünlük teorisini konunun daha iyi anlaşılabilmesi için yukarıda detaylı bir şekilde açıklamaya çalıştık. Şimdi de bu teoriye uygun olan Nasreddin Hoca fıkralarını tahlil etmeye çalışacağız.

Üstünlük teorisinde iki durum dikkati çeker. Fikret Türkmen bu durumlardan birini “Âşıkların atışmalarını dikkatle izlediğiniz zaman, onların birbirleriyle alay ettikleri, fiziksel noksanlıklarını yüzlerine vurdukları, hatta hakaret ettikleri yerlerde dinleyicilerin daha çok güldüklerini görürsünüz. Lâkapları incelerseniz pek çoğunun alaycı olduğunu, çocukların kendilerinden farklı olanlara karşı nasıl acımasız olduklarını hepimiz görmüşüzdür. Ancak ahlakî terbiye, bu duyguları ayıklar. Buna rağmen etnik saflıklar, bölgesel değişik özellikler hâlâ fıkraların en önde gelen konularıdır. Etnik grupların giyimleri, yemek yemeleri, konuşmaları iğneli bir üslûpla taklit edilir. Elbette her komik durum üstünlük teorileri ile açıklanamaz. Karşılaşılan

---

⁴⁴⁶ Fikret Türkmen. “Mizahta üstünlük Teorisi ve Nasreddin Hoca Fıkraları”, Türk Kültürü Dergisi, S. 403, 1996, s. 649-655.

⁴⁴⁷ Erjena Aıourova. age, s. 56.

saçmalıklar, yanlışlıklar veya tesadüfler de insanlarda gülme duygusu uyandırırılar.”⁴⁴⁸ şeklinde açıklar. Buna göre, başkalarındaki eksiklik bizde gülmeye neden olmaktadır. Başkaları gibi kötü bir durumda olmadığımızdan da şükreder ve içten içe güleriz.

Fikret Türkmen’e göre diğer dikkati çeken durum ise şöyledir: “Ancak, üstünlük teorisyenlerin ortak görüşü, gülen benlikten ayrı bir benlik söz konusu olduğu şeklindedir. Kişi kendisini sanki bir başkasıymış gibi görmekte, ikinci benlikteki olaylara, başkasına saldırıdan uzaklaşmış, kişilerden soyutlanmış saçmalıklara, zayıflıklara yönelmiş kısaca zekâ veya başka bir insanî özellikle üstünlük duyduğumuz kişi ve olaylara güleriz. Cansız nesnelere veya tabîî olayları sadece taklit ederiz. Başkalarına gülerken kendimizin gülünç duruma düşmediğimize seviniriz. Bazen da daha önceki durumumuzdan daha iyi olduğumuz duygusuyla güleriz.”⁴⁴⁹ Buradaki gülme durumu bir yönüyle kendimizi kutlamadır.

Metinleri tahlil ederken Fikret Türkmen’in de dikkat çektiği iki durum da metin tahlilinde bize yardımcı olacaktır. Bununla beraber unutmamamız gereken bir durum da Nasreddin Hoca fıkralarının tek başına bir teori ile açıklanmasının olanaksızlığıdır. Çünkü Nasreddin Hoca fıkraları çok kompleks bir yapıya sahiptirler. Bu yüzden fıkraları tek bir teori ile açıklamak bize sağlıklı sonuçlar vermeyebilir. Kadınlar arasında, erkekler ya da çocuklar arasında anlatılan aynı fıkra bazen değişik teorilerle de açıklanabilir. Bu aynı zamanda bizlere fikranın anlatım ortamını göstermesi bakımından da önemlidir. Yine bir fıkra aynı anda hem rahatlama, hem uyumsuzluk hem de üstünlük teorisi ile de açıklanabilir.

Buna rağmen fıkralardan bazılarının “Üstünlük” teorisini doğrulayan bir espriye sahip olduğunu da söyleyebiliriz. Kendi halimizi önceki halimizden daha iyi olarak görme ve buna bağlı olarak gülme teorisine uygun olan Nasreddin Hoca’da örnek fıkralar bulunmaktadır.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için Fikret Türkmen’in, üstünlük teorisiyle açıkladığı birkaç fikrayı bizler de burada kullanmayı uygun bulduk.

---

⁴⁴⁸ Fikret Türkmen. **age**, s. 13.

⁴⁴⁹ **Age**, s. 13.

Hoca'nın bir gün eşęi kaybolur, uzun bir süre arar ve bulamaz. Sonunda üzüleceği yerde şükreder. Sebebini sorduklarında ““iyi ki üzerinde ben yokmuşum, yoksa ben de kaybolacaktım” der.⁴⁵⁰ Fikret Türkmen burada daha önceki halden daha iyi olmanın verdiği üstünlük duygusu ile açıklar bu fikrayı.

Bir başka fıkrasında, Hoca gene bahçede bir karartı görür. Hırsız zannederek okla vurur. Yanına gidince kendi kaftanı olduğunu görünce yine “iyi ki içinde ben yokmuşum” diyerek sevinir.⁴⁵¹ Burada da kötü durumda olmamanın verdiği bir üstünlük duygusu vardır.

Seçmiş olduğumuz metinler içerisinde üstünlük teorisi ile açıklanabilecek daha birçok fikra mevcuttur.

Nasreddin Hoca'nın Arabistan'dan gelen başka bir hoca ile iddialaşması sonucunda ona meydan okuyarak, Halep orda ise arşın burada, diye cevap vermesi ve ona galip gelmesi üstünlük teorisine güzel bir örnektir.

Zengin bir adam Hoca'yla alay etmek için, “Hocam sen bu kitapların hepsini okuyor musun gerçekten, der. Hoca: “Senin kaç evin ve koyunun var, diye sorunca, adam, “O kadar çok ki sayısını ben bile bilmiyorum.” deyince Hoca, cevabı yapıştırır “Sen o evlerin hepsinde yaşayıp koyunların hepsini de yiyor musun?” Bu fıkrada da Hocayı alaya alan ve onunla dalga geçmeye çalışan bir adama Hoca'nın verdiği sürpriz bir o kadar da şaşırtıcı cevaba şahit olmaktayız. Hoca böylelikle karşısındaki kişiyi aptal durumuna düşürüp onunla alay etmektedir. Ama bu alaya almanın temelinde karşıdaki muhataba ders verme düşüncesi vardır.

Hoca, yolculuk sırasında mola verip bir hana girer, bu sırada hana bir başka yolcu daha girer ve ikisi birden hancıdan yiyecek bir şeyler isterler. Fakat hancı yiyecek olarak sadece bir balık olduğunu söyler ve bunu paylaşmalarını önerir. Bunun üzerine Hoca, “Ben balığın sadece başını yiyeceğim.” der. Hancı bunun nedenini sorar. Hoca da, “Balık başı zekâyı arttırır, balık başı yiyen insan akıllı olur, der. Bunun üzerine diğer yolcu hemen atılır ve Hocaya, “Balık başını niye sen yiyeceksin, ben yemek istiyorum.”

---

⁴⁵⁰ Fikret Türkmen. **age**, s. 25.

⁴⁵¹ **Age**, s. 25.

der. Hoca da itiraz etmez ve balığın koca gövdesini Hoca yer ve bir güzel karnını doyurur, diğer yolcu ise sadece balığın başını yer ve sonra Hocaya seslenir, “Sen koca gövdeyi yedin karnını doyurdun ben sadece kafayı yedim aç kaldım.” der. Hoca da bunun üzerine, “Bak nasıl da hemen akıllandın.” der. Bu fıkrada da görüldüğü gibi Hoca yanındaki fırsatçı arkadaşına bir oyun yaparak ona üstün gelmiş ve bu yolla ona bir ders vermek istemiştir.

Akşehir çocukları, bir gün genç Nasreddin’i hamama götürürler ve göbekaşı üzerine oturdukları sırada daha önce kararlaştırdıkları planı uygulamaya sokarlar. Birbirlerine, “Bu hamamın suyunda yıkanan insan yumurtlamaya başlar. Herkes yumurtlayıp yumurtlamadığına baksın! Kim yumurtlamazsa hamam parasını o versin.” derler. Hep birden gıdaklamağa başlarlar. Bir taraftan da yanlarında getirdikleri yumurtaları el çabukluğu ile mermerin üstüne bırakırlar. Genç Nasreddin arkadaşlarının hilesini anlar, ama hiç telaş göstermez. Hemen göbekaşına çıkıp horoz gibi çırpınıp ötmeye başlar. Çocuklar, “Nasreddin, ne yapıyorsun?” diye sorarlar. Genç Nasreddin’in cevabı hazırdır, “Bu kadar tavuğa, bir horoz lazım değil mi?” der. Burada Nasreddin arkadaşlarından daha zekice bir yol izleyerek onlara üstün gelmiştir. Üstün olma duygusu karşısındakine verdiği zekice bir cevabın ödülüdür Nasreddin için burada.

Eşeğini kaybeden Hoca, her yerde onu arar. Yoldan geçenlere sorarmış. Dostlarından biri, alaylı bir ifadeyle, “Hoca, demiş. Duydun mu, senin eşeğin Mısır’a kadı olmuş?” Hoca, lafın altında kalır mı? Ciddiye almış gibi, “Sahi yahu, demiş. Ben, çırağıma ders verirken, o da hep kulaklarını diker, dikkatle dinlerdi.” demiş. Hoca burada altta kalmayarak karşısındakine aptal gibi görünerek onu küçük görmüştür. Ayrıca burada bir ironi vardır. Hoca burada bilip de bilmemezlikten gelerek karşısındakinden öç almıştır. Bu fıkrada da üstünlük duygusu ağır basmıştır.

Hoca’nın Timur’la olan maceralarını anlatan fıkralarda üstünlük duygusu ve sevinci daha açık olarak karşımıza çıkar.

Timur’un defterdarı hesapta bir yanlışlık yapar. Bunun üzerine Timur o defterdara kâğıtları yedirir ve işten kovar. Yerine Nasrettin Hoca’yı alır. Hoca hesapları yufka üzerinde yapmaya başlar. Timur bunu görür ve sebebini sorar. Hoca aynen şu cevabı verir, “Yemesi kolay olsun diye!” Hoca burada Timurun mukavemetini kırarak onunla

alay etmiştir. Bir hükümdar karşısında alınabilecek en iyi intikam biçimi bu olsa gerektir.

Hoca bir gün Timur'a hediye olarak taze incir götürür. Timur incirleri birer birer Hoca'nın kafasına atar. Hoca durmadan şükreder. Timur sebebini sorunca, "iyi ki şalgam getirmemişim, yoksa halim nice olurdu?" diye cevap verir. Burada da daha iyi durumda olmanın verdiği üstünlük duygusu vardır.

Bir gün Timurlenk, "Efendi, Abbasi halifelerinin hepsinin bir lakabının olduğunu sen bilirsin. Birsinin lakabı Mütevekkil billâh, diğerinin Mutasım billâh ve bunun gibi lakapları var. Eğer ben de Abbasilerden olsaydım, benim lakabım ne olurdu? diye Efendi'ye sormuş. Efendi, "Ey ulu hükümdar, inanım size neuzibillâh derlerdi." diye cevap vermiş. Hocamız burada sözünü esirgmeden inci bir espri ile karşısındaki hükümdardan öç almıştır. Timur'un keskin kılıcı Hoca'nın sözlerine mağlup olmuştur. Anadolu insanının Timur'dan en iyi öç alma silahı Hoca'nın hikmet dolu fıkraları olmuştur.

Yine, Timurlenk, bir gün Hoca'ya sormuş, "Acaba ahirette bizim mekânımız neresi olacak? Cennet mi, yoksa cehennem mi? Hoca, hemen kendini toplamış. "Mübarek kalbinizi böyle şeylerle meşgul etmeyin, padişahım demiş. Cennete gidip de ne yapacaksınız? Hülagü ve Cengiz gibi çok büyük hükümdarlar hep cehennem ehlidirler. Sizin gibi bir padişah onlardan aşağı kalır mı ki, cennete girsin? demiş. Bu fıkra da ince bir alay ve öç alma duygusu vardır.

Türk dünyasının değişik köşelerinden aldığımız Nasreddin Hoca fıkralarında Hoca hanlar ve beyler karşısında pes etmez. Bir gün Han avdayken Apendi ile dalga geçmeye karar verir ve onun atının üst dudağını keser. Apendi bunu fark eder ve belli etmeden hanın atının kuyruğunu keserek ondan intikam alır. Her zaman olduğu, gibi Han önde, Apendi arkada, akşam eve dönerlerken han geriye döner ve alaycı bir tavırla gülerek "Hey, Apendi, senin atın niçin çirkin çirkin gülüyor?" der.

"Çünkü senin atın kuyruğunu kaybetmiş, ona gülüyor," der. Bu fıkra da olduğu gibi halkın bilinçaltı intikamını mizah yolu ile yine halkın içinden çıkmış bir mizah

kahramanına (tipine) aldırır. Keskin kılıçların, büyük orduların yapamadığını mizah yolu ile yapmak olanaklı hale gelir.

Fikret Türkmen, “Bu fıkralardaki üstünlük duygusu daha önceki durumdan daha iyi olmanın psikolojik durumudur. Hoca, bu nüktelerinde yaşanan olayın anındaki durumundan farklı bir durumda olduğu için espiri yapabilmektedir.”⁴⁵² demektedir.

Yine Türkmen’e göre, “Üstünlük duygusu ile ilgili teorilerle zafer duygusunun sesle ifade edilmesi çoğu zaman cansız nesnelere ve entelektüel malzemeye de yönelir. Gülme, başkalarına yönelirken birtakım sözlerle birlikte ortaya çıkar. Bu sözlerin çoğu tehlikeli ve aşağılayıcı olmaktan çok sevgi ile karışıktır.”⁴⁵³

Fikret Türkmen, Nasreddin Hoca’nın Timur’la ilgili fıkralarında, bu teoriyi doğrulayan hatta alaycı bir intikam duygusu ile yüklü olanlarının da olduğunu söyler. Hoca’nın hamamda Timur’a biçtiği fiyat ve sonunda “Ben zaten kaftana bu parayı verdim.” fıkrası, Timur’un çirkinliğine üzüldüğünü görünce, Hoca ağlamaya başlar, sebebi sorulunca “Siz çirkinliğinizi sadece aynaya bakınca görüyor, üzülyyorsunuz; ben her gün, her saat yüzünüze bakmak zorundayım.” dediği fıkralarda, bir intikam alma, bir üstünlük duygusu söz konusudur. Hoca’nın en zayıf durumlarda bir çıkış yolu bularak kurtulmasının konu edildiği fıkralarda da Hobbes’un teorisine uyan bir “Kendi kendini kutlama” görülür.” demektedir. Bizim de üzerinde durduğumuz fıkra metinlerinde de bir kendi kendini kutlama söz konusudur. Yoksa, Nasreddin Hoca fıkraları, sırf laf olsun torba dolsun misalinden anlatılan fıkralar değildir. Ayrıca burada gözden kaçırılmaması gereken bir diğer önemli nokta da, Hoca’nın kendini beğenmiş ve de üstün gelmek duygusuyla hareket eden bir fıkra tipi olmadığıdır. Hoca kendi benliğinden vazgeçer. Sadece bir semboldür Hoca bu fıkralarda. Burada asıl olan fikranın vermek istediği kıssadan hissedir.

Nasreddin Hoca’nın fıkralarındaki düşünce sisteminde, kendi dışında kalan ve kendisini olduğundan daha zeki, daha zengin ve daha namuslu gören kişilerle alay ederek veya bu duygunun gülünçlüğünü ortaya çıkararak bu teori doğrulanmaktadır.⁴⁵⁴

---

⁴⁵² Fikret Türkmen. **age**, s. 26.

⁴⁵³ **Age**, s. 26.

⁴⁵⁴ **Age**, s. 26.

Hoca bir gün bakkala girer ve helva alır. Daha sonra helvayı geri verir ve yerine zeytin ister. Zeytini alıp parasını ödemediği giderken, bakkal para ister. Hoca, zeytini helvanın yerine aldım der. Bakkal “o zaman helvanın parasını ver” deyince, “ben helva almadım ki parasını vereyim” diye cevap verir.⁴⁵⁵ Bu fıkradaki mantık ve kelime oyunları üstünlük duygusunun tipik görüntüleridir.⁴⁵⁶

Cimri ve boşboğazın biri Hoca’ya alaylı bir dille sormuş, “Hoca Efendi, demek parayı çok seviyorsun? Neden acaba? Hoca, cevabı yapıştırmış, “Senin gibilere muhtaç olmamak için!” demiş.

Apendi, bir gün yolda giderken temele yuvarlanmış. Orada horlayarak derin derin uyuyan bir sarhoş görmüş. Ona şöyle bir yaklaşır ve onun şehrin kadısı olduğunu anlar. Hemen sarhoş kadının kaftanını ve tebeteyini çıkarıp alır ve doğruca evine gider. Sarhoş kendine gelir gelmez kaftan ve tebeteyinin olmadığını görür. Kimseye gözükmemek için acele acele evine gider. Ertesi gün adamları çağırır ve “Kaftanımı ve tebeteyimi kaybettim. Araştırın, kimin aldığını bulun ve bana getirin. Ona acımayacağım,” der. Yiğitler şehri arar. Pazara giden iki yiğit ise yolda tebetey ve kaftanı satmak için pazara giden Apendi’yi görür. Yiğitler efendilerinin eşyalarını hemen tanır ve Apendi’yi kadıya götürürler. “Bunlar senin mi?” diye sorar kadı. “Nereden aldın bunları?” “Dün gece eve dönüyordum, şuradaki temele sarhoş birinin düşmüş olduğunu gördüm. O kendinden geçmiş bir halde yatıyordu. Birileri elbiselerini çalar diye korktum ve saklamak için onları ben aldım. Eğer gerçekten bunlar sizin ise, alınız,” der Apendi. Kadı bu işten pek memnun olmayan bir tavırla, “Hayır, Apendi, ben hiçbir zaman sarhoş olup çukura yuvarlanmadım. O kaftan ve tebetey benim değil. Başkasının olmalı. Onları topla ve buradan çabucak git” der ve Apendi kadının dediği gibi yapar. Burada görüldüğü gibi Hoca keskin zekası ile kadının üstesinden gelir ve ona büyük bir ders verir.

---

⁴⁵⁵ Fikret Türkmen. *age*, s. 26.

⁴⁵⁶ *Age*, s. 26.

Nasreddin Hoca hiçbir zaman kendine güldürmez. Daima durumu kurtaracak bir çıkış yolu bulur. Bazan kendini bulunduğu durumdan daha üstün gösteren davranışlar sergiler. Bu üstünlük teorisinin tarifine de aynen uyar.⁴⁵⁷

Parası olmadığı halde zengin görünen ve atıp tutan Hoca'ya birisi gelip bir altın bozdurmak ister. Hoca, altını inceledikten sonra paranın eksik (kırpılmış) olduğunu söyler. Adam ısrar ederek eksik de olsa bozmasını ister. O zaman Hoca “Bu para o kadar eksik ki senin üste bir altın daha vermen gerekir” diye cevap verir. Bu fıkrada olduğundan farklı görünmesine rağmen durumdan kurtuluşu, mizahı yaratır.⁴⁵⁸

Bir başka örnek de Hoca ile Timur arasında geçen bir iddia ile ilgilidir. Timur'la sohbet ederlerken, su kenarında tek ayak üzerinde dinlenen kazları görürler. Hoca, kazların tek ayaklı olduklarını Timur da iki ayaklı olduklarını iddia eder. Sonunda Timur, kazlara bir sopa fırlatır. Kazlar korkarak kaçmaya başlarlar. Timur, Hoca'ya dönerek “gördün mü hepsi iki ayaklı” deyince Hoca, “O sopayı sana fırlatsalar, sen dört ayakla kaçardın” diye cevap verir.⁴⁵⁹

Timur'un ayağının sakat olduğu da düşünülünce fıkradaki üstünlük ve fizikî noksanlıkla intikam alma düşüncesi daha da kuvvetlenmektedir.

Üstünlük teorisinin en önde gelen savunucularından Rapp, kendi kendimize gülerken, meselâ çocukluk resimlerimize bakarken gülmemiz gibi, tam anlamıyla ikinci benliğimizle özdeşleşmediğimiz için, o benliğe güleriz, der. Kendi saçmalıklarımıza gülerken daha fazla güleriz. Çünkü yapan da gülen de bizizdir.

Nasreddin Hoca'nın kendi kendisi ile alay ettiği ve mizahın en üst noktaya çıktığı pek çok fıkrası vardır. Eşeğine binmek için sıçrar ve yere düşer. “Ah yaşlılık” der. Etrafına bakar ki kimse yok. O zaman “Senin gençliğini de biliriz” diyerek kendisiyle alay eder. Bu fıkrada kendisinin ikinci benliği ile alay, mizahın en yüksek noktasını teşkil eder.

---

⁴⁵⁷ Fikret Türkmen. *age*, s. 26.

⁴⁵⁸ *Age*, s. 26.

⁴⁵⁹ *Age*, s. 27.

Nasreddin Hoca fıkralarına metin bağlamı çerçevesinde bakıldığında, bunların bir fıkra tipi oluşturduğu ve Nasreddin Hoca'nın tarihi kişiliğini yansıtmaktan öte Türk halkının kolektif bilincini ve kolektif karakterini yansıtmakta olduğu görülür. Nasreddin Hoca fıkralarında sonuç olarak ortaya çıkan sadece refleks olarak değil, bilişsel olarak da gülme aslında Türk halkının kendisiyle barışık olduğunu, çoğu komplekslerinden arındığını, kendi eksikliklerinin farkına varıp buna gülebildiğini göstermektedir. Psikoloji disiplini içinde değerlendirildiğinde kişinin eksikliklerini fark etmesi, buna gülebilmesi ve bununla ilgili çözüm üretmeye çalışması sağlıklı bir zihnin sonucudur diyebiliriz.⁴⁶⁰

Mizah teorileri, doğal olarak kendi metotlarını da birlikte getirirler. Her teori kendi görüşünü doğrulamak için çeşitli yöntemler kullanır. Tek bir teori elbette Hocamızın mizah anlayışını açıklayamaz. Ancak onu ne kadar çok yönden incelersek, doğru olana, bilimsel olana o kadar çok yaklaşıyoruz. Yukarıda üstünlük teorisi ile açıklamaya çalıştığımız Nasreddin Hoca fıkralarını çoğaltmak mümkündür. Ama bir fikrayı açıklarken anlatım ortamını da dikkatlerden kaçırmamak lazımdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, fıkraların yorumlanmasında kullanılan mizah teorilerinin hiçbirinin fıkralara neden gülmündüğünü kesin olarak açıklayamadığını görürüz. Bunun sebebi; her kuramın gülmenin bir boyutuna odaklanmış olmasıdır. Her fıkra yani her anlatım, kendi başına bir gösterimdir. Gösterim olarak düşünülen fıkroda en önemli iki unsur, anlatan kimliği ve dinleyici profilidir. Fıkralar bir gösterim olarak düşünüldüğünde anlatım ortamlarıyla birlikte ele alınmalıdır. Bu durum fıkraların niteliğine ilişkin yargıların oluşmasında önemlidir. Bu da bir fikranın A anlatım ortamında üstünlük teorisiyle yorumlanabilirken, B anlatım ortamında rahatlama ya da uyumsuzluk teorisiyle açıklanmasını olanaklı kılabilir. Örneğin, bir erkek anlatıcının kahvede arkadaşlarına “iktidarsızlık”ı konu edinen bir fıkra anlatması, üstünlük teorisi çerçevesinden yorumlanabileceken, aynı fikrayı bir kadın anlatıcının evde komşularına anlatması,

---

⁴⁶⁰ Ümral Deveci Kırman, “Nasreddin Hoca Fıkralarında Eksikliğe Dayalı Gülmeceyi Yaratın Karşıtlıklar”, **I. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Sempozyumu Bilgi Şöleni Bildirileri**, 6-7 Temmuz, 2005-Akşehir, s. 57.

kocasından şikâyeti dile getirmek istemesi nedeniyle rahatlama teorisiyle açıklanabilir.⁴⁶¹

Metinlerin anlatıldığı ortam da metinler kadar önemlidir. Hatta, ortam değiştikçe metinlerin değiştiği gözlenen bir folklor hadisesidir. Bu sebeple her Nasreddin Hoca fıkrası, anlatıldığı ortam ile yani “context–anlatım ortamı” ile ele alınmalıdır. O zaman fikranın anlatımında veya muhtevasında meydana gelen her türlü değişmeyi izah etmek ve değerlendirmek daha kolay olacaktır.

II. 1. 2. Mizahta Uyumsuzluk Teorisi ve Nasreddin Hoca Fıkralarının Mizahta Uyumsuzluk Teorisine Göre Tahlili

Gülme kuramları arasında en çok kabul gören teorilerden biri de uyumsuzluk teorisi.⁴⁶² Bu teori, kişinin beklemediği uyumsuz bir sonuçla karşılaşması; ancak bu uyumsuz sonucun başka bir mantık düzeyinde uyumlu olması veya kişinin karşılaştığı durumların belirli kalıplara göre oluşturduğu dünyasına aykırı olması sonucu güldüğünü varsayar.⁴⁶³ Bir diğer deyişle, ilgimizi gülme’nin duygusal ya da duyumsal yanından, bilişsel ya da düşünsel yanına çeviririz. Eğlence, üstünlük kuramı için birincil derecede etkili iken–burada söz konusu olan zafer kazanma ya da yeni duygusudur–uyumsuzluk

---

⁴⁶¹ Müge Canpolat-Şehnaz Şişmanoğlu. “Fıkra, Gülmece Kuramları ve Anlatım Ortamları”, **Milli Folklor**, Yıl: 14, Sayı: 55, 2002, s. 34.

⁴⁶² Uyumsuzluk teorisinin temelinde yatan unsur, mantıksal kavrama ve algılamadır. Yeryüzünde, canlı-cansız bütün varlıklar, ezelden ebede devam eden süreçte, belirli bir sistem dâhilinde bulunan bütünün parçalarıdır. Bu düzende yer alan her kavram/olay/varlığın, sebebi bilinen ya da bilinmeyen bir kalıbı, kabul edilebilirliği mevcuttur. Anlatılan/yaşanan olayı dinleyen/yaşayan kişinin belleği, daha önceki birikimlerine istinaden olayları kavrayarak belli bir beklenti içinde bulunur. Belleğin standart beklentisi dışında ortaya çıkan farklı algılama ise, kişideki psikolojik mekanizmayı harekete geçirerek şaşkınlığa ve şaşkınlığın bir göstergesi olan gülmeye yol açar. Sonucu beklenenden farklı algılama, şaşkınlık neticesinde ortaya çıkarı gülme, diğer bir ifadeyle, başlangıç-sonuç arasındaki aykırılığa, uyumsuzluğa verilen bir tepkidir. Mantiğin, beklentisi dışında veya karşıtında ortaya çıkan beklenmedik sonuç, zıtlığı algılamının reaksiyonu olarak gülmeye sebebiyet verir. Akıl, beklenmedik /mantıksız/uyumsuz/aykırı olarak algıladığı sürpriz sonuca, gülmeye tepki gösterir.

⁴⁶³ Şu fıkra ile teorisinin mantığı daha iyi kavranacaktır: “Ameliyat masasında bayılmayı bekleyen Temel, ameliyat hazırlıklarını tamamlamaya çalışan operatöre seslenmiş: -Boşuna o masçeyu takma daa, haçan tanudum seni.” Bu fıkrada Temel’in düşüncesi, genel mantık yasalarına aykırıdır. Çünkü doktorlar, işleri gereği maske takarlar. Ancak bir yandan da diğer mantık düzlemine göre de mantıklıdır. Çünkü, tanınmak istemeyen insanlar maske takarlar. Bu noktada, Temel’in düşüncesi bir mantık düzlemine göre aykırıyken diğerine uyumlu olduğundan gülmeye yol açar. Daha geniş bilgi için bk. Çiğdem Usta. **Mizah Dilinin Gizemi**, Akçağ Yayınları, Ankara: 2005, s. 74.

kuramı için, umulmadık, mantıksız ya da şöyle ya da böyle uygunsuz olan bir şeye karşı gösterilen zihinsel bir tepkidir.⁴⁶⁴

Uyumsuzluk kuramının ardındaki temel düşünce çok genel ve oldukça basittir. Nesnelere, bu nesnelere nitelikleri, olaylar, vs. arasında belirli kalıpların bulunmasını beklediğimiz düzenli bir dünyada yaşamaktayız. Bu kalıplara uymayan herhangi bir şey başımıza geldiğinde güleriz.⁴⁶⁵

Uyumsuzluk kuramı ilk kez Aristoteles tarafından irdelenmeye başlanmıştır; ancak Aristoteles bunu, *Poetics* ve *Nicomachean Ethics*'indeki üstünlük kuramıyla uyumsuzluğu nedeniyle hiç geliştirmeye girişmemiştir. Onun, uyumsuzluğu bir gülme kaynağı olarak kabullenişine *Rhetoric*'de rastlarız; Aristoteles, *Rhetoric*'de, dinleyicileri arasında belli bir beklenti yaratıp sonra da onları beklenmedik bir şeyle vurmanın, bir konuşmacı için iyi bir güldürme yolu olduğuna dikkati çeker.⁴⁶⁶

En meşhur savunucuları Kant ve Schopenhauer olan uyumsuzluk kuramı, ancak XVII. ve XIX. yüzyılda ayrıntılı bir biçimde işlenmiştir. Kant'ın gülme kuramı yalnızca uyumsuzluğu içermiyordu; o bir duygusal boşalma düşüncesini de içermekteydi. Ancak, uyumsuzluk düşüncesi Kant'ın gülme'ye ilişkin açıklamalarında merkezi bir rol oynar,

---

⁴⁶⁴ Her iki kuramda da gülmeyi başlatan belli bir ikilik ya da karşıtlık vardır, ancak üstünlük kuramı, bu ikiliğin gülmenin kendini değerlendirmesi ile başka birini (ya da daha önceki kendini) değerlendirmesi arasında olması gerektiği yolunda fazlasıyla kısıtlı bir iddiada bulunur. Daha önce gördüğümüz gibi de, bu iddianın birçok gülme durumu açısından yanlış olduğu gösterilmiştir. Öte yandan, uyumsuzluk kuramı, gülmeye üstünlük duygularının karıştırılabileceğini yadsımasa da, gülme'deki ikiliğin gülmenin kendi önemini duyumsaması ve başkasını değerlendirmesi arasında mutlaka bir karşıtlık durumu olarak ortaya çıkması gerektiğini kabul etmez. Bunun yerine, bu kuram, daha genel bir uyumsuzluk kavramı çerçevesinde işlenmektedir. Daha geniş bilgi için bk. John Morreall, *age*, s. 24.

⁴⁶⁵ Uyumsuzluk teorisinde, gülmenin gerçekleşmesi için öne sürülen bazı koşullar vardır. Bunlardan biri, iki ya da daha çok tutarsız, uygunsuz, bağdaşmaz, aykırı kısım ve koşulun karmaşık bir nesne ya da toplam oluşturuyormuş gibi düşünülmesi ya da zihnin onları kendine özgü bir şekilde, bir tür karşılıklı ilişki içinde görmesidir. Diğer önemli şart ise, diğer teorilerde üzerinde çok fazla durulmayan sürpriz unsurudur. Eğer *beklenmeyen* olmazsa gülme gerçekleşmez. Bir diğer koşulsuz, kişinin komik olana gülebilmesi için, esprideki *sürpriz unsuruna* duyarlı olması ve beklenmedik olan fark edildiğinde, hemen bir adım öteye geçerek olan bitende bir anlam arayışına girebilmesidir. Pascal 'ın belirttiği gibi, *Kişiyi, umduğıyla bulduğı arasındaki şaşırtıcı orantısızlıktan başka hiçbir şey daha fazla güldürmez*. Daha geniş bilgi için bk. John Morreall, *age*, s. 25.

⁴⁶⁶ Aristoteles gülmenin kaynağı olarak uyumsuzluk hakkında daha fazla bir şey söylemediğinden, yapıtlarını yorumlayanların çoğu bu düşünceye değinmemişlerdir bile. Dinleyicileri şaşırtarak güldürme hakkında Aristoteles'in söylediklerini yineleyen, ancak işi, bu tür gülme biçimini Aristoteles'in üstünlük kuramı içinde eritmeye kadar götüren Cicero, bu yorumcuların dışında kalmıştır. Daha geniş bilgi için bk. John Morreall, *age*, s. 25.

bu nedenle bizim bunu göz önüne almamız gerekir. Gülme, “yıkılan bir umudun hiçliğe doğru ani değişiminden doğan bir duygudur” der Kant.⁴⁶⁷

Schopenhauer kendi gülme kuramında, bir kavramla, doğası gereği genel olan, ve tek, bireysel şeyleri sanki o kavramın tıpatıp benzeşen anlık durumlarıymış gibi, rasgele bir araya yığan o şeylerin kendisi arasında bir uyumsuzluk bulunması gerektiğini belirtir.⁴⁶⁸ Her durumda gülme'nin nedeni, bir kavramla, o kavram ilişkisi içinde düşünülen gerçek nesnelere arasındaki uyumsuzluğun aniden algılanmasıdır, ve gülme'nin kendisi bu uyumsuzluktan başka bir şey değildir.⁴⁶⁹

Uyumsuzluk Kuramının başka bir temsilcisi James Beattie'dir Kendi gülme teorisinde Beattie, “duygusal gülme” ve “hayvansal gülme” arasında ayırım yapmaktadır. Duygusal gülme, düşünce sonucunda duygudan üretilen bir noktada birleşen uyumsuzluklardır. Bu uyumsuzluklar gülmeyi çağrıştırmaktadırlar. Beattie, duygusal gülmenin açıklamasını verirken, mizahi gülmenin işleyişinden bahsetmektedir. Beattie'ye göre, hayvansal gülme yalnızca duygulardan ya da gülünç düşüncelerin algısından değil, hayvansal ruh diye adlandırılan, bütünü ile maddesel olan nedenlerin işleyişinden kaynaklanan ya da öyle görünen bazı bedensel duygulardan ya da ani tepkiden doğmaktadır. Hayvansal gülme, bebeklerde görülen türde gülmedir. Yetişkinlerde ise, bu tür gülme gıdıklanma gibi bir uyancıya verilen tepkidir. Böylece Beattie, mizahi olmayan, mekanik gülmenin tasvirini vermiş olmaktadır. Aynı zamanda Beattie, her uyumsuzluğun gülme nedeni olmayacağını da belirtmiştir.⁴⁷⁰

Sonuç olarak, gülmenin uyumsuzluğa karşı bir tepki olduğu gibi bir açıklamayı evrensel bir doğru olarak kabul edemeyiz. Uyumsuzluk, bütün mizahi durumlarda

---

⁴⁶⁷ John Morreall. **age**, s. 26.

⁴⁶⁸ Schopenhauer'ın ileriye sürdüğü görüşte umut kırıklığı yoktur ve hiçliğe değil bir sonuca ulaştığını belirtmektedir. Bir fıkra, özellikle fıkranın bitişine doğru, mutlaka genel içeriğe zıt, uyumsuz bir anlatımla sonuçlanır. Fıkranın sonuna kadar anlatılan kavram, sonuna gelindiğinde ani olarak değişerek, bir bomba patlamış gibi şaşırtmaktadır. Fıkranın son kısmında yer alan zıtlık ve uyumsuzluk esas güldürücü sonucu elde etmektedir. Beklendiği gibi biten fıkralar, sıradan öykü gibidir ve gülmeyi çağrıştırmaz Kısacası, kavramsal ahlakla algı arasında gelişen uyumsuzluklar gülünçtür.

⁴⁶⁹ John Morreall. **age**, s. 28.

⁴⁷⁰ Uyumsuzluk kuramının sınırlılıklarının farkına varan ilk kuramcı, Kant'ın çağdaşı, James Beattie'ydı. Kendi gülme kuramında Beattie, uyumsuzluktan yaranılır ve diğerleri ile aynı dili kullanır, ancak, o, yalnızca bazı gülme durumlarının uyumsuzluktan yararlanarak açıklanabileceğini açık hale getirir. O, “duygusal gülme” ve “hayvansal gülme” diye adlandırdığı iki gülme türü arasında ayırım yapar. Daha geniş bilgi için bk. John Morreall. **age**, s. 28.

rahatlıkla söz konusu olabilir, ancak mizahi olmayan birçok gülme durumu da vardır. Bu nedenle, uyumsuzluk kuramını, genel bir gülme kuramı olarak kabul etmek çok doğru sayılmaz.⁴⁷¹

Şimdi yukarıda Uyumsuzluk Teorisi ile ilgili görüş bildiren düşünürlerin düşüncelerinden de yararlanarak bu bilgiler ışığı altında Nasreddin Hoca fıkralarından bu teori ile açıklayabileceğimiz fıkraların tahlilini yapalım.

Bu görüş ile açıklanabilecek Nasreddin Hoca'ya ait birçok fıkra mevcuttur. Evini soyan hırsızın peşinden giden Hoca'nın, "Sizin eve taşınmıyor muyuz?" demesi, ve hırsızın bu durum karşısında afallayıp kalması uyumsuz durumun kişi üstünde göstermiş olduğu tesire çok güzel bir örnektir. Kimse hırsız evine kadar kovalayıp sizin eve mi taşınıyoruz, diye sormaz. Ama Hocanın fıkralarında bu uyumsuz durumla sık sık karşılaşırız.

Nasreddin Hoca'nın göle maya çalmaya çalışması da uyumsuzluk teorisiyle açıklanabilecek çok güzel bir fıkradır. Bir gün dostları, Nasreddin Hoca'yı göl başında bir işle meşgul bularak yanına yaklaşırlar. Ne yaptığını sorarlar. Nasreddin Hoca, büyük bir ciddiyetle:

– Göle yoğurt mayası çalıyorum, cevabını verir.

Bu cevabı duyanlar, kahkaha ile gülmeye başlarlar, içlerinden biri:

– Sen deli misin Hoca, diye sorar. Hiç göle çalınan maya tutar mı?

Nasreddin Hoca da:

–Ya tutarsa, der.

Görüldüğü gibi bu fıkroda da Nasreddin Hoca hiç beklenmeyen uyumsuz bir cevapla bizleri güldürmüş, güldürürken de insanın hiçbir zaman umudunu kaybetmemesi gerektiğine de vurgu yapmıştır.

---

⁴⁷¹ Genel olarak bakıldığında, Uyumsuzluk Teorisi'nin işleyişinde gülmenin belirgin sınırları vardır. Teorinin genel fikri uyumsuzluk olmasına rağmen, Beattie'nin belirttiği gibi her uyumsuzluk gülünç olamaz. Çünkü hayatımızdan örnek verebileceğimiz pek çok uyumsuz olay gülme sonucuyla noktalanmamıştır Bu yüzden bu teori, mizahi olan gülmelerde işler ama bunun dışında kalan gülmeleri, mizahi olmayan gülmeleri açıklayamamaktadır.

Minarenin nasıl yapıldığına getirdiği açıklama da çok ilginçtir. Kuyunun terse çevrilip minare olarak algılanması düşüncesi tamamen uyumsuz ve herkesin düşünemeyeceği bir durumdur.

Bir gün Hoca, komşusundan bir kazan ister, işini bitirince kazanın içine küçük bir tencere koyup geri iade eder. Kazan sahibi tencereyi görünce:

– Bu nedir, diye sorar.

Hoca cevap verir:

– Müjde! Kazanınız doğurdu.

Bu haber komşusunun hoşuna gider.

– Pekâlâ! diyerek tencereyi kabullenir.

Hoca yine bir gün komşusundan kazanı ister. Alır ama bu sefer iade etmez. Sahibi bir süre bekler. Kazanın gelmediğini görünce, Hocanın evine gelir, kazanı geri ister. Hoca üzüntülü bir çehre ile:

– Sizlere ömür, kazan öldü! der.

Komşu hayretle:

– Aman Hocam, hiç kazan ölür mü, deyince, Hoca'nın cevabı hazırdır:

– Kazanın doğurduğuna inanırsın da, öldüğüne niçin inanmazsın?

Kazanın doğurup ölebileceğine inanması ve bu yolla komşuna ders vermeye çalışması da uyumsuz duruma güzel bir örnek teşkil eder. Kazan madenden yapılmış bir ev gerecidir. Madde olması yönüyle doğurması ya da ölmesi beklenemez. Fakat Hoca kazana insan özelliği yükleyerek cansız bir varlığa hayatiyet kazandırmış. Bizim günlük yaşamdaki algılamamıza ve beklentilerimize ters gelen bu durum bizde uyumsuzluk yaratmış ve bu yolla bu uyumsuz beklenmedik durum da bizde gülmeye neden olmuştur.

İpe un serilemeyeceğini herkes bilir. Fakat ipe un serme düşüncesi kimsenin aklına kolay kolay gelmez. Hoca'nın, komşusuna ipini vermek istemeyişi ve bahane olarak da ipe un serdiğini söylemesi yine uyumsuz duruma güzel bir örnektir.

Kaftanın çocukluğunu özleyip çocuklarla oynamaya gittiğini söylemesi, tavuklarına kaybolmasın diye siyah kurdele bağlayıp soranlara yas tuttuklarını söylemesi, merdivenden düşen cübbesinin içinde kendisinin de olduğunu söylemesi, kızı testiye kırmadan kızını dövmesi, kürküne yemek yedirmeye çalışması ve bunun gibi yüzlerce Nasreddin Hoca fıkrasında uyumsuz durumu görmek mümkündür. Hoca bu yolla alışılmışın dışında davranarak dinleyiciyi daha fazla etkilemiş ve verilmek istenen mesaj yerine daha iyi ulaşmıştır. Meselâ, çirkin bir kadınla evlenen Hoca, karısının “Hoca yarın kime görüneyim, kime görünmeyim?” diye sorduğunda, Hoca’nın “Bana görünme de kime görünürsen görün!” dediği fıkrada beklenen cevap, geleneğin kalıplarına ve toplumun düzenine uygun olarak, kimlerin mahrem, kimlerin namahrem olduğunun söylenmesi iken, beklenmeyen ve şaşırtıcı bir cevap gülmeyi doğurmaktadır.⁴⁷²

Yine Hoca’nın başka bir fıkrasında, Hoca, köyde heybesini kaybeder. Köyün ileri gelenlerini çağırarak: “Ya heybemi bulup teslim edersiniz, ya da ben yapacağımı bilirim.” diye tehdit eder. Köylüler telaşlanıp heybeyi bulurlar. Ancak meraklarını gidermek için, “Hocam, heybeyi bulamasaydık, ne yapacaktın.” diye sorduklarında “Hiç, demiş evdeki eski kilimi bozup heybe yapacaktım.” Bu fıkrada beklenen ile sonuç arasındaki uyumsuzluk gayet açıktır. Beklenen Hoca’nın beddua edeceği, şikâyet edeceği v.b. yolları deneyeceği şeklindedir. Hâlbuki Hoca’nın cevabı bir “hiç”e dönüşmekle ilgili olduğu görüşüne itiraz eder. Ona göre, beklentilerimiz yıkılmaz. Sadece konuyu sona erdirir. Yapılan açıklamanın duruma uygun olmaması gülmeyi sağlar. Yoksa duruma ilişkin bir açıklamanın yapılmamış olması “gülme”yi sağlamaz. Onun görüşüne göre kavram idraki ile algılama arasındaki uyumsuz birleşmedir. Anadolu’daki ağıt yakıcılarının da durumu buna güzel bir örnektir. Ölenin arkasından iyi ağıt yaktığı takdirde yüklü bir bahşiş alacağını düşünen bir kadının sevinci gülme sebebi olabilir. Zira buradaki normal idrak, ölenin arkasından üzüntü duymak iken ağıt yakan kadın sevinmekte ve duygusunu açığa vurmaktadır. İşte idrak ve algılamadaki bu uyumsuzluk gülmenin sebebidir.⁴⁷³

---

⁴⁷² Fikret Türkmen. **age**, s. 29.

⁴⁷³ **Age**, s. 29.

Yine bir başka fıkrasında Nasreddin Hoca bir gün kırdı gezerken bir leylek görür. Yakalar ve evine götürür. Önce gagasını, sonra ayaklarını keser ve önüne koyarak, “Hah işte şimdi kuşa benzedin!” der. Fikret Türkmen’e göre, Hoca’nın zihnindeki kuş sureti algılanması ile leylek arasındaki farklılık ya da uyumsuzluk ilk tepkiyi, gagası ve bacağı kesilmiş leylek ile normal insandaki leylek algılaması arasındaki uyumsuzluk da ikinci tepkiyi oluşturmakta ve uyumsuzluk teorisine göre gülme meydana gelmektedir.⁴⁷⁴

Fikret Türkmen’e göre, uyumsuzluk teorisi elbette ki bütün gülme durumlarına açıklama getiremez. Ancak mizahî gülme denilen ve hayvansal gülmeden farklı olan durumlarda bu teorisinin açıklaması mantıklı gözükmemektedir.⁴⁷⁵

Fikret Türkmen, uyumsuzluğun hem zihni hem de kavramsal bir konu olduğu düşüncesindedir. Bunun ardında psikolojik bir mekanizma olduğunu savunur. Ancak, o gülmenin uyumsuzluğa bir tepki olduğu görüşüne, bu tepkinin daha daha yüksek olması gerektiğini ekler. Bu yüksek tepkiye “Coşkulanma” demektedir. Coşku seviyesine çıkmayan tepki, korku, acıma hatta öfke ve nefret bile doğurabilir. Bu yüzden uyumsuzluk teorisi ile açıklanabilecek fıkralar sadece mizahî fıkralardır.⁴⁷⁶

Hoca hasta yatağında yatarken, karısına, “Hanım en yeni elbiselerini giy de yanıma gel.” der. Karısı “Ama Hoca, sen can çekişirken ben nasıl süslenirim.” diye ağlamaya başlar. O zaman Hoca, “Canım, ben bunu boşuna istemiyorum, Azrail etrafımda dolaşiyor, belki seni görüp beğenir de beni bırakıp seni alır.” der.

Fikret Türkmen’in bu fıkra ile ilgili açıklaması şöyledir: “Bu fıkra Beattie’nin görüşüne göre, tipik bir duygusal gülme örneğidir. Nasreddin Hoca’nın durumu, algılara göre trajik olması gerekir. Zaten karısının algılaması da bu yöndedir. Fakat beklentiler ve akla sunulan durum farklıdır. Süslü giyecekler hasta birinin uygunsuz ve münasebetsiz istekleridir. Sonunda Hoca’nın belirttiği amaç ise zihni düşünce ile ölüm kavramı arasındaki tezat, hem şaşırtıcı hem de beklentiyi tahrik edecek kadar coşkuludur.”⁴⁷⁷

---

⁴⁷⁴ Age, s. 30.

⁴⁷⁵ Age, s. 30.

⁴⁷⁶ Age, s. 30.

⁴⁷⁷ Age, s. 30-31.

Komşusu Nasreddin Hoca'ya akıl veriyormuş: “Kendine bir elbise dolabı alsana.” diye. Hoca da kızarak:

– Sen deli misin komşu? Elbiseleri dolaba koyup da çıplak mı gezeyim, dediği fıkrasında Hoca'nın verdiği cevap beklenen cevapla uyuşmaz. Burada beklenenle akla sunulan durum arasındaki uyumsuzluk gülmeye neden olmaktadır. Eğer ki, Nasreddin Hoca akla daha yatkın ve beklenen bir cevap verseydi komik durum ortadan kalkardı. Çünkü zihin zaten alışık bulduğu şeylere karşı gülme ile tepki vermez.

Bir gün Nasreddin Hoca'nın kızı evine ağlayarak gelmiş ve kocasının kendisini dövdüğünü söylemiş. Hoca da kızını dövüp:

–Git kocana söyle: Kızımı dövdüğü için ben de onun karısını dövdüm, intikamımı aldım, demiş. Bu fıkrada da Hoca'nın verdiği cevap ve sergilediği tavır beklenenin aksine olmuştur. Normalde böyle bir durumda babanın kızını koruma iç güdüsüyle savunmaya geçmesi beklenir. Ama Hoca, pratik zekâsıyla damadına karısına sahip çıkmasını tembihlemektedir. Bunu yaparken de beklenenin aksine bir davranış sergilemiştir.

Yine bir gün, Nasreddin Hoca'ya dostları sormuşlar:

– Yeni Ay çıktığında, eski Ay'ı ne yaparlar Hoca'm?

Nasreddin Hoca gülümseyerek:

– Bunu bilmeyecek ne var! diye cevaplamış. Kırıp kırıp yıldız yaparlar.

Burada da Nasreddin Hoca'dan mantıklı bir açıklama yapması beklenirken o hiç beklenmedik, alışa geldiğimiz bilgilerimizin dışında aykırı bir açıklama yaparak bizleri şaşırtmıştır. Ayın kırılıp yıldız yapılacağı düşüncesi bu yüzden bizlere komik gelmektedir.

Bir gün Hoca'nın eşi doğuracak olur. İskemle üzerinde iki gün doğuramaz. İçeriden kadınlar, “Efendi hiç dua bilmez misin, gel oku bir oğlan doğsun.” derler. Hoca, bakkala varıp birkaç ceviz getirir. İçeri girip, iskemle altına cevizleri döküp, “Şimdi oğlan görür de oynamaya çıkar” dediği fıkrada da Hoca beklenmeyen sürpriz bir

cevapla bizleri şaşırır. Hoca'nın yaptığı açıklama duruma uygun olmayan ve de beklentilerimizi karşılamayan bir cevaptır. Hoca'nın bu uyumsuz cevap bizde gülmeye neden olmaktadır.

Hoca'nın öğrencilerinden Hammad, Arapmış. Bir gün Hoca'nın üzerine mürekkep dökülür. Sebebini sormuşlar. Hoca da:

–Bizim Hammad derse geç kalıp yetişeceğim diye terlemiş, teri üzerime döküldü, demiş. Bu fıkra da olduğu gibi Hoca'nın verdiği cevap beklenenin aksine bizlerde şaşkınlık yaratıp bizleri coşturarak güldürmüştür. Fikret Türkmen, bu üst seviyedeki coşku ve başlangıçtaki durum, gülmenin sebebi olmaktadır, demektedir.

Yukarıda uyumsuzluk teorisi ile açıklayabileceğimiz birçok Nasreddin Hoca fıkrası mevcuttur. Nasreddin Hoca fıkralarında uyumsuzluk daha ziyade sözü etkili kullanabilmek için kullanılan bir metottur. Fıkralardaki uyumsuz durum sözün kalıcılığını artırmakta ve söz daha etkili hale gelmektedir. Nasreddin Hoca fıkralarının büyük çoğunluğunda uyumsuz birçok durum vardır. Suya giden giden kızını testiye kırmadan döven Hoca alışılmışın dışında bir tavır sergilemiştir. Bu durum fikranın hem akılda kalıcılığını hem de etki gücünü arttırmışsındır. Bununla beraber unutulmaması gereken bir durum da Nasreddin Hoca fıkralarının sadece uyumsuzluk teorisi ile açıklanamayacağıdır. Bu durumun nedeni ise, daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu fıkraların çok karmaşık bir yapıya sahip olmasındandır.

II. 1. 3. Mizahta Rahatlama Teorisi ve Nasreddin Hoca Fıkralarının Mizahta Rahatlama Teorisine Göre Tahlili

Gülme kuramları arasında bir diğer ve önemli görüşleri kendinde barındıran kuram da rahatlama kuramıdır. Bu kuramın değişik yorumları vardır, ancak, bütün bu yorumların ortak bir noktası vardır ki, bu da gülme'nin, sinirsel enerjinin ortaya çıkışı olarak görüldüğü, üç aşağı–beş yukarı fizyolojik olan bakış açısıdır. Üstünlük kuramı gülme ile ilgili duygular üzerinde, uyumsuzluk kuramı da gülmeye yol açan nesnelere ya da düşünceler üzerinde yoğunlaşırken, rahatlama kuramı, bu iki kuram içinde çok az

tartışılan bir soruyu yöneltir kendine; o da : Gülme, neden girdiği fiziksel biçimi alır ve bunun biyolojik işlevi nedir?⁴⁷⁸ sorusudur.

Rahatlama kuramına, en erken, Shaftesbury'nin 1711 yılında yayımlamış olduğu "The Freedom of Wit and Humor" (Nükte ve Mizahın Özgürlüğü) başlıklı makalesinde rastlarız. "Açık yürekli insanların doğal ve rahat ruh halleri kısıtlandığında ya da denetim altına alındığında, içinde buldukları sıkıntılı durumdan kurtulmak için başka hareket yolları arayacaktır; ister taşlamayla, öykünmeyle, ister soytarılıkla olsun bu insanlar az ya da çok kendilerini gösterdikleri için bu durumdan hoşnut olup, üzerlerindeki baskıdan öç almış olacaktırlar."⁴⁷⁹

Rahatlama Teorisi'nin takipçilerinden olan Herbert Spencer, Gülmenin Psikolojisi Üzerinde adlı denemesinde gülmenin oluşma mekanizmasına dikkat çekmeye çalışmıştır. Spencer' e göre, duygularımız sinirsel enerji şeklini alıp, devimsel sinir sistemi ile bağlantılı olmaktadır. Kısacası, belli bir noktaya ulaşan duygular (sinirsel enerji) kendilerini kas hareketi olarak dışa vurmaktadır. Basit bir örnekle açıklamak gerekirse, korktuğumuzda kaçmaya başlarız. Bu durumda korkuyla ortaya çıkan kas hareketi (kaçma) bizi söz konusu tehlikeden kurtarmaya hizmet eder. Fakat, Spencer, gülmeyle sonuçlanan duygusal enerjinin boşalmasının daha farklı olduğunu

⁴⁷⁸ John Morreall. *age*, s. 32.

⁴⁷⁹ John Morreall'a göre, "Herhangi bir yasak, bir kişinin, ne yasaklanmışsa onu yapma arzusunun artmasına neden olur ve bu hedefine ulaşamamış arzu, kendisini açığa çıkarılmamış sinirsel enerji olarak gösterebilir. Örneğin, çocuklar, koşmak ya da bağırarak istediklerinde, sıklıkla oturmaya ve sessiz kalmaya zorlanırlar. Onların açığa çıkarılmamış sinirsel enerjileri, tamamen kas gerilimleriyle ve kıpır kıpır olmalarıyla kendini gösterir. Açığa çıkarılmamış enerjinin daha ciddi bir türü bir diktatörlüğün ağır kısıtlamaları altında yaşamaya zorlanmış kişilerde görülebilir. Rahatlatıcı gülmenin olabilmesi için iki biçim vardır, birisi, serbest kalan sinirsel enerjinin gülme durumuna kadar gelişmesi; ikincisi ise, gülme durumunun sinirsel enerjinin serbest bırakılması için birikmesine neden olmasıdır. Birinci durumda kişi, toplumun koyduğu yasaklamalardan dolayı bunlara uymak zorunda kalmaktadır. Bunlar, cinsellik, şiddet, düşmanlık gibi arzular olabilir, bu tür insani arzuların baskı altında tutulması kişiyi saldırgan yapmaktadır. Sonra her hangi birisi, bu tabuları yıkıp, kışkırtıcı konuşmalar yaptığı zaman, baskı altında tutulan enerji gülmeyle boşalır. Örneğin, toplumca ayıp sayılan cinsel ilişkileri içeren fıkralar her yerde anlatılamaz ve ancak birisi bu tür bir fıkra anlattığında, biz de karşılıklı olarak anlatarak güleriz. Burada gülme insanın, tabular yüzünden birikmiş sinirsel enerjisini açığa çıkarması ve rahatlama yoludur. İkinci durumda ise, gülmenin sinirsel enerjinin birikimi ve sonradan boşalma sebebi olmasıdır. Burada insanda, önceden birikmiş sinirsel enerji yoktur. Ancak bir gülme durumu, bu enerji birikmesinin başlangıç sebebi olur ve sonra boşalır. Örneğin, sinemaya ya da tiyatroya giden bir insanda, gösterideki karakter çeşitli duygular uyandırabilir. Daha sonra gösterinin ya da filmin sonu umulmadık bir biçimde sonuçlanabilir. Bunun sonucunda bu zaman içerisinde birikmiş olan duygusal enerji artık gereksizleşir ve insan rahatlamak ister. Bu enerji çıkışının, rahatlamanın yolu gülmedir." Daha geniş bilgi için bk. John Morreall. *age*, s. 32.

vurgulamaktadır. Ona göre gülme ile ortaya çıkan kassal hareket başka bir şeye dönüşmez. Örneğin, gülmek bizi tehlikeli bir durumdan kurtarmaz. Spencer, gülmenin o sırada yapılan kassal hareketlerin hiçbir dayanakları olmadığı için yalnızca sinirsel enerjinin boşaltılmasına hizmet ettiğini söylemektedir. Böylece Spencer, “Gülme duygusal sinir enerjisinin boşaltılmasından ibarettir.” düşüncesini ileri sürmüştür.⁴⁸⁰

İçimizde biriken duygular yani sinirsel enerji, kasların hareketi yoluyla boşaltılmaktadır, Birikmiş olan bu gereksiz enerji ne kadar çoksa, kasların hareketi de o kadar güçlü olmaktadır. Örneğin bu enerjinin tamamen boşaltılması için küçük bir kıkırdama yani ağız kasları yetmiyorsa, devreye diyafram girer ve kahkaha ile tamamen boşalması sağlanır.

Rahatlama Teorisi'nin başka bir temsilcisi, Psikanalizin babası Sigmund Freud'dur. Freud, Şaka ve Şakanın Bilinçaltı ile İlişkisi adlı eserinde gülme üzerinde çalışmıştır. Freud, Spencer'in ortaya koyduğu görüşten etkilemesine rağmen, kendi genel Psikanaliz Kuramı ile ilgili bir görüş ileri sürmüştür.

Freud, çalışmasında gülmeyi üç türe ayırmıştır: Şaka, komik durumlar ve mizah. Ona göre insanlar, tüm gülünç durumlar için gerekli olan ruhsal enerjiyi önceden ayırmaktadır. Şaka için, bastırılmış, yasaklanmış duygu ve düşünce için kullanılacak olan; komik durumlara tepki verirken, düşünmek için kullanmadığımız mizah için ise duygularımızca kullanılmayan enerjiyi harcadığımızı söylemektedir.

Freud, dikkatini daha çok şakalara odaklamıştır ve çocukların şaka yapma ve algılayışlarının üç aşamada gerçekleştiğine işaret etmektedir. “protoşaka (şaka öncesi)” diyebileceğimiz dönemde sadece sözcüklerle oynama ve onları rasgele sıralama vardır. Zaman geçtikçe ve baskılar artınca taklit aşamasına ulaşır. Burada çocuklar sözcük ve

---

⁴⁸⁰ Buna göre, gülerek rahatlamak, kişinin gülmeye başlamadan önce birikmiş olan sinirsel enerjisinin açığa çıkması olarak kabul edilebilir. Söz edeceğimiz bir diğer rahatlama türü, vaktiyle var olan enerjiyle değil, gülme durumunun kendisi sayesinde biriken enerjiyle rahatlama türüdür. Cinsellik ve düşmanlık içermeyen belirli fıkraları dinlediğimiz zaman, örneğin, öyküdeki karakterlere ilişkin anlatım, bizde çeşitli duygular uyandırabilir. Ancak daha sonra anlatımın son cümlesinde öykü umulmadık bir biçimde sonuçlanabilir, ya da karakterlerin düşündüğümüz gibi olmadıkları gösterilir, bunun sonunda, biriktirilmiş olan duygusal enerji artık gereksizleşir ve rahatlamak istenir. Bu enerjiyi açığa çıkarılması, rahatlama kuramının, en basit anlatımına göre ‘gülme’ dir. Daha geniş bilgi için bk. John Morreall. *age*, s. 32-34.

düşünceleri aptalca bir biçimde yan yana koymaktadır. Henüz mantıksal yapı yoktur. Üçüncü aşamaya gelince “gerçek şaka” yapılmaya başlanır ve cinsel ya da saldırgan şakalar yapmak için taklitten yararlanır.

Freud, bu iki gülme türünden (şaka ve komik durumlar) zevk aldığımızı fakat şaka yapmaktan alınan zevkin çok, taklit etmekten alınanın ise az olduğunu belirtmektedir. Ona göre, şaka yapmaktan, düşmanca ve cinsel yanları çıkartırsak, geriye kalan taklit etmenin yalnızca zekice bir tekniğe dayandığı ve içeriğinin zayıf olduğu görülür.⁴⁸¹

Freud, şakaların bastırılmış bilinçaltındaki duygu ve düşünceleri bilinçüstüne çıkarmak için yapıldığını iddia etmektedir. Doğal olarak bundan zevk aldığımızı vurgulamaktadır. Şaka yapmaktan aldığımız zevk, başka bir biçimde tatmin edemeyeceğimiz zevklerimizimizin tatmin edilmesi amacıyla kaynaklanır, demektedir Freud.

Freud, gülmeden alınan zevki başka biçimlerde de açıklamaktadır. Freud’a göre, gülmedeki, temel zevk ruhsal enerjinin birikimidir. Gülmek bu enerjinin başka bir yerde kullanılmasıdır. Bu şakalara, fıkralara gülmekle aldığımız zevkin saldırgan ve cinsel duygularımızı bastırmak için kullandığımız enerjinin serbest bırakılmasıdır. Kısaca, Freud’un teorisinde, duyguları bastırmak için ayrılmış enerjinin gülme için kullanıldığını söyleyebiliriz.

Freud, komik durumlara niye güldüğümüzü, şöyle açıklamaktadır: “insan komik hareketler yapan kişinin (palyaço, soytarı vs.) harcadığı ruhsal enerjinin ekonomik kullanımını, kendi harcayacağı enerji ile karşılaştırır. Karşılaştırma sonunda bu enerjinin fazlalığı gülme şeklinde kullanılmaktadır. Yani, bu enerji yapılan hareketleri anlamak için kullanılır. Freud’a göre, biz palyaçonun hareketlerini seyrederken küçük paket enerji, bu hareketleri anlamak için ise, daha büyük paket enerji tüketmekteyiz.”⁴⁸²

Görüldüğü gibi, Rahatlama Teorisi’ne göre, insan duyguları sinirsel enerjiye dönüşmektedir. Zaman içerisinde dış etkenlerden dolayı bu sinirsel enerji birikip, belli bir noktaya ulaşınca boşaltılmaktadır. Enerji boşaltılması gülmekle gerçekleştirilmektedir. Burada önemli olan duygunun enerjiye dönüşmesi ve insanın bu

---

⁴⁸¹ John Morreall. **age**, s. 44.

⁴⁸² **Age**, s. 51.

enerjiden kurtulduğunda fiziksel rahatlık hissetmesidir. Spencer'in "Gülme, duygusal sinir enerjisinin boşaltılmasından oluşur." iddiası bilim dünyasında bu konuda atılmış büyük bir adımdır. Spencer'in teorisindeki, duygu için oluşan enerji belli noktada rahatlık verici boşalma ile sonuçlanırken, Freud'un teorisinde ise aynı enerji duyguları bastırmak için kullanılmaktadır.⁴⁸³

Sonuç olarak Freud'un karmaşık olan rahatlama kuramı, daha basit bir rahatlama kuramı kabul edilirse ve gülme durumlarının bazıları, kimi zaman sinirsel enerjinin boşaltılmasını kapsıyorsa makul bulunabilir. Bununla birlikte, basit gülme kuramı, gülme hakkında anlaşılabilir bir kuram olarak nasıl ayakta kalamıyorsa, Freud'un kuramı da aynı biçimde ayakta kalamıyor, demek kanaatimizce yanlış olmaz.

Şimdi yukarıda Rahatlama Teorisi ile ilgili görüş bildiren düşünürlerin düşüncelerinden de yararlanarak bu bilgiler dâhilinde Nasreddin Hoca fıkralarından bu teori ile açıklayabileceğimiz fıkraların tahlilini yapalım.

Fikret Türkmen, sıkıntıdan, stresten kurtulmaya ve rahatlamaya ağırlık veren bu teori, üstünlük ve uyumsuzluk teorileri ile birleşen bir alana sahiptir demektedir.⁴⁸⁴ Meselâ, tehlikenin ortadan kalkması ile duyulan rahatlama veya önceki durumumuzdan daha iyi bir halde bulunmamızın verdiği duygu "gülme" sebebidir diyen üstünlük teorisi ile rahatlama teorisi aynı alanda birleşmektedir.⁴⁸⁵

Nasreddin Hocamızın sıkıntılı durumlardan kurtulduğu pek çok fıkrası, bu teori ile açıklanabilir. Hoca'nın alacaklısı, borcunu ödemesi için Hoca'yı sıkıştırır. Hoca "Bugün git yarın gel." diyerek bir süre idare eder. Sonunda tarlasına diken ektiğini, köyün koyunlarının oradan geçerken yünlerinin dikene takılacağını ve o yünleri toplayıp ip yapacağını, iplerle kazık dokuyup satacağını ve borcunu ödeyeceğini söyler.

---

⁴⁸³ Burada Spencer'in tanımlamasıyla Freud'unkinin arasındaki farka dikkat ediniz. Spencer'in kuramında, enerji herhangi bir duygu için ortaya çıkmış ve aniden gereksiz hale gelmiş bir enerji iken Freud'un kuramında bu enerji duyguları bastırmak için kullanılan enerjidir. Freud'a göre, şakalara gülmekten aldığımız zevk o duyguyu bastırmak için harcadığımız, sonradan gülmeye dönüşen enerji ile eşittir. "Şaka yapılan kişi, duygularını bastırmak için kullandığı enerjinin bırakılmasıyla gülmeye başlar; gülen kişinin bu enerji kadar güldüğünü söyleyebiliriz.

⁴⁸⁴ Fikret Türkmen. **age**, s. 31.

⁴⁸⁵ **Age**, s. 31.

Alacaklı, gülmeye başlar. O zaman Hoca “Ya, peşin parayı görünce nasıl gülersin.” der.⁴⁸⁶

Bu fıkradaki rahatlama duygusu gayet açıktır. Aynı şekilde Hoca’nın armut ağacına tırmanan ayıyı düşürdüğü fıkrası, kuyudan “ay”ı kurtarması ve şükretmesi, pazardan aldığı yiyecekleri taşıyan hamalı kaybedip, 8–10 gün sonra sokakta Onu görüp benden 10 günlük taşıma parası ister diye kaçması gibi fıkralardaki gülme sebebi rahatlama teorisi ile açıklanabilecek durumlardır.⁴⁸⁷

Hoca bir gün camideki halka şöyle seslenmiş:

– Allah’a bin kere şükredin ki, develere kanat vermemiş.

İçlerinden biri Hoca’ya, bu şükürün sebebini sormuş. O da şöyle demiş;

– Deveye kanat verseydi, damlarınız çoktan başınıza yıkılırdı demiş. Bu fıkrada olduğu gibi kötü durumda olmamanın verdiği bir mutlu olma hissi vardır Hoca’da. Develerin kanatlarının olmaması fikri onu rahatlatmış ve aynı zamanda bu durum bizim zihnimize uyumsuzluk yarattığı için bize de komik gelmiştir. Develeri kanatlı görme fikri alışık olmadığımız bir durum olduğu için bizim zihnimize uyumsuz bir çağrışım yapmıştır. Bir gün, Hoca’nın gömleğini yıkamış karısı. Kuruması için de bir ağacın dalına asmış. Daha sonra kuvvetli bir yel esmiş, gömleği yere düşürmüştü. Bunu gören Hoca:

– Bize bir kurban kesmek borç oldu, demiş.

Karısı şaşırarak:

– Neden, diye sormuş.

Hoca düşünceli düşünceli:

–Ya gömleğin içinde ben olsaydım, cevabını vermiş. Bu fıkrada olduğu gibi daha kötü bir durumda olmamanın verdiği bir rahatlama söz konusudur.

Netice olarak şunları söyleyebiliriz: Nasreddin Hoca fıkraları hayatın içinden alındığı için, bütün mizah teorilerine konu olabilirler. Bu sebepten tek bir teori

---

⁴⁸⁶ Age, s. 32.

⁴⁸⁷ Daha geniş bilgi için bk. Fikret Türkmen. age, s. 12.

Nasreddin Hoca fıkralarını açıklamaya yetmez. Bütün mizah teorilerinin Onun fıkralarına uygulanması onu doğru anlamamızda yardımcı olacaktır. Bununla beraber, Nasreddin Hoca fıkraları birçok milletin fıkra karakterlerinden daha farklıdır. Nasreddin Hoca evrensel bir fıkra karakteridir. Bu da Türk insanının yerelden evrensele Nasreddin Hoca'nın şahsında nasıl yükseldiğini göstermesi bakımından manidardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. 1. Nasreddin Hoca Fıkralarında Mizah Yaratma Yöntemleri, Söz ve Hareket Komîği

Bu bölümde, Fikret Türkmen'in, "Nasreddin Hoca Fıkralarında Söz ve Hareket Komîği, Hoca'ya Ait Fıkraların Ayırt edilmesi İçin Bir Metod Denemesi" isimli makalesi, bu konuda yapılan ilk çalışmalardan biri olduğu için bizlere rehber olacaktır.

Bizler de çalışmamızın bu bölümünde Fowler'in hazırlamış olduğu tabloya yerleştirdiğimiz 444 Nasreddin Hoca fıkrasının tahlili üzerinde duracağız. Daha önce de belirttiğimiz gibi, amacımız fıkralardaki komik unsurun yapı taşlarını belirlemek ve Nasreddin Hoca fıkralarının mizah türü içindeki yerini tespit etmektir. Böylelikle Türk milletinin Nasreddin Hoca'nın şahsında nelere gülüp nelere ağladığını, tepkisini hangi yollar ve metotlarla dile getirdiğini anlamak ve yine Türk insanının hayat karşısındaki duruşunu görmek mümkün olacaktır.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi ve komîğin yapısının daha iyi kavranabilmesi için genel hatlarıyla *komik*, *hareket komîği*, *söz komîği* ve *durum komîği* gibi kavramların⁴⁸⁸ üzerinde kısaca durmak kanaatimizce yerinde olacaktır.

Henri Bergson, "Gülme" adlı yapıtında dikkati her şeyden önce insan üzerine çeker ve gülme, dolaylı olarak da komik olanla insanın birlikteliğinden söz eder. Bergson'a göre, insanlık dışında hiçbir şey komik değildir. Herhangi bir hayvana gülebiliriz; fakat onda bir insan tavrı, bir insan ifadesiyle karşılaştığımız için güleriz. Bir şapkaya da güleriz. Fakat burada da gülünç olan şey, keçe ya da saman parçası değil, bizim ona verdiğimiz biçim, insan karpisinin verdiği kalıptır.⁴⁸⁹

İnsandan başka her şeyin gülünç olabilmesi için, mutlaka insana benzeyen, daha doğru bir ifadeyle, insanın insana benzettiği bir yönünün olması gerekir. Yani ister

---

⁴⁸⁸ "Söz komîği, dil aracılığıyla ortaya konulan gülme; hareket komîği ise, davranış ve eylemlerle gerçekleştirilen gülmedir. Hareket komîğinde esas olan, mekaniklik, yineleme, tersine çevirme, orantısızlık ve dalgınlıktır. Karakter komîği ise söz ve hareket komîği ile ortaya çıkan anlamlandırma. Toplumla uyum sağlayamayan, aykırı düşünce ve davranışlarıyla sosyal gruptan soyutlanan, kabul görmeyen fıkrâ tipinin saflığı, iyi niyeti, dürüstlüğü, cimriliği, duygusuzluğu, acımasızlığı gibi olumlu ya da olumsuz karakteriyle ilgili özelliklerin ortaya konduğu fıkrâ kompozisyonları, karakter komîğini beraberinde getirdiği için gülünçtür." Daha geniş bilgi için bk. Gülin Ögüt Eker. *age*, s. 82.

⁴⁸⁹ Henri Bergson. *age*, s. 11.

insan olsun, ister cansız bir varlık, güldüğümüz herhangi bir olayda mutlak insansal bir özellik bulunmalıdır.⁴⁹⁰

Bergson aynı zamanda gülme ile duygusuzluk arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Ona göre, komik şeyin etkisini gösterebilmesi için çok sakin, dümdüz bir ruh hali üzerine düşmesi gerekir. Kayıtsızlık komiğin genel çevresidir. Çünkü gülmenin, heyecandan büyük düşmanı yoktur.⁴⁹¹ Bu açıklamaya göre, komik unsurun oluşabilmesi için bir süre acıma, sevgi, hırs vb. gibi duygularımızdan sıyrılmamız gerekmektedir. Sürekli duygulu olanlarla, ruhları her şeyi duygu halinde yansıtanlar, gülmeyi bilmedikleri gibi, anlamazlar da.

Komiğin gerçekleşebilmesi için olayın insansal bir nitelik taşımasının ve dümdüz bir ruh halinin olmasının yanı sıra, komik unsurun insan zekâsına seslenmesi, üstelik bu zekânın da diğer öteki zekâlarla ilişki içinde olması gerekmektedir.⁴⁹² Tek başımıza olduğumuzda komik unsurun genellikle farkında olmayız. Bunun nedeni, bu sırada komiği paylaşacak, o oranda da gerçekleşmesini sağlayacak diğer zekâlar yanımızda değildir. Öyle anlaşılıyor ki komik, bir yankıya muhtaçtır. Bu yankı toplumsallıktır. Stand Up Show'larda ve tiyatrolarda gülmeler izleyicinin çokluğu oranındadır, diyebiliriz.

Komiğin gerçekleştiği topluma yabancı olan, bu toplumun bir mensubu olmayan, komiğe de yabancılaşmaktadır. Komik eserlerin birçoğunun bir dilden ötekine çevrilememesinin nedenleri de burada yatmaktadır. Örneğin, bizim katıla katıla güldüğümüz bir Nasreddin Hoca fıkrası başka bir dile çevrildiğinde beklenen komik etkiyi yaratmayabilir. Çünkü bizim kültürel değerlerimiz ve hayatı algılama biçimlerimiz diğer milletlerden farklıdır.

Hareketlerin yarattığı komiği Bergson bir kanunla ortaya koyar: “İnsan vücudunun durum, jest ve hareketleri bize basit bir mekaniği anımsattığı ölçüde komiktirler.”⁴⁹³ demektedir.

---

⁴⁹⁰ Age, s. 12.

⁴⁹¹ Age, s. 12.

⁴⁹² Henri Bergson. age, s. 12.

⁴⁹³ Age, s. 23.

Bu durumu Şu örnekle açıklamak mümkündür: Hep aynı jest ve mimikleri yapan bir konuşmacı bize komik gelir. Çünkü karşımızdaki konuşmacı, bizim onu gözleyerek edindiğimiz izlenimleri beklediğimiz anlarda yineleyerek bir otomatizm içine girer ve artık kendi kendine işleyen bir makine olur. Komik olan da budur. Bir başkasında görüp de gülmeyi asla aklımızdan geirmediğimiz jestlerin, bir baŐkasınca taklit edilince gülünç olmasđ da bu sebeptendir.⁴⁹⁴ Sakat birini gördüğümüzde genellikle glmeyiz. Belki de ona acırđz. Ama bu aksaklık, bir suç ortaklığı içinde taklit edilince, güleriz. İŞte burada yatan komiğin nedeni de, taklit edilen kimsenin kiŐiliĐine giren otomatizmi yakalamamıŐ olmamızdır. Tam canlı bir yaşamda yinelemeye yer olmadığı gibi, benzerlik de olmayacaktır. Birbirine benzeyen iki yüz, ayrı ayrı bakıldıklarında gülünç olmadıkları halde, bir araya geldiklerinde benzerlik yüzünden gülünç bir hal alırlar. Yaşamda benzerlik görülüyorsa, bir aksama var, yani ortalıkta bir makine iŐliyor gibidir.

Hazırlamış olduğumuz tabloya göre Nasreddin Hoca fıkralarında söz komiği ve söze dayalı mizah birçok fıkroda kullanılmıştır. Bununla beraber, fıkraların bir kısmında hareket ve söze dayalı mizahın beraber kullanıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Söz komiği ve hareket komiğinin beraber ya da ayrı ayrı kullanıldığı birçok fıkroda durum komiği ortaya çıkmıştır. Söz ve hareket komiği ile ortaya çıkan uyumsuzluk durum komiğini ortaya çıkmıştır. Yani durum komiğinin temelini uyumsuzluk, uyumsuzluğu da söz ve hareket komiği oluŐturmuŐtur, diyebiliriz. Fakat hareket komiğindeki taklit ile jest ve hareketlerin mekanik görünme özelliği Nasreddin Hoca fıkralarında yok denecek kadar azdır.

Nasreddin Hoca fıkraları içinde bu tür komik temele dayalı olanlarında hareketler, ancak söze dayalı komikte takviye edilince anlam tamamlanmaktadır. Merdivenden büyük bir gürültüyle düşen Hoca'ya karđsđ ne olduğunu sorunca, kaftanının düştüğünü söyler. Karđsđ, kaftan o kadar gürültü yapar mı deyince; yapar, içinde ben de vardım, diye cevap verir. Buradaki iki yönlülük yani söz ve hareket birbirini tamamlamaktadır.⁴⁹⁵ Hoca'nın merdivenden düşmesi hareket komiğine güzel bir örnektir ama Hoca'nın, kavuğunun içinde ben de vardım, demesi ile (sürpriz cevap)

⁴⁹⁴ Age, s. 24.

⁴⁹⁵ Fikret Türkmen. age, s. 15.

hareket ve söz birbirini tamamlamıştır. Yine Hoca'nın eşekten düşmesi sonucu, zaten inecektim, demesi de bu duruma güzel bir örnektir. Hoca'nın eşekten düşmesi hareket komiğine, söz ile zaten inecektim, demesi de söz komiğine örnektir.⁴⁹⁶

Hoca kadılık yaparken birisi kulağı ısırıldığı için şikâyetinde bulunur. Diğeri, adamın kulağını kendisinin ısırıldığını iddia eder suçu kabul etmez. Hoca duruşmaya ara verip kendi kulağını ısırılmaya çalışır, düşer ve başını yaralar. Tekrar mahkemeye başlayınca da adamın kendi kendisinin kulağını ısırıldığına karar verir. “Aman Hoca, insan kendi kulağını ısırabilir mi” dediklerinde, “Düşüp başını bile yarar” diye cevap verir. Burada da Hoca'nın kulağını ısırırken düşmesi hareket komiğine, duruma uygun sürpriz cevap vermesi de söz komiğine güzel bir örnektir.

İncelediğimiz 444 fıkradan 120 tanesinde bu tür hareket komiği söz konusudur. Bunun yanında bu fıkraların hemen hemen bütününde çok yönlü bir espiro bulunmaktadır. Söz, durum ve hareket komiği çoğu zaman değişik oranlarda birlikte kullanılmıştır.⁴⁹⁷ Bunun yanında Nasreddin Hoca fıkralarında söze dayalı hareket komiğinin de sık sık kullanıldığına şahit oluruz.

Zekâ, kelime oyunları ve çeşitli edebî sanatlarla yapılan mizahlı fıkraların sayısı 250'den fazladır.⁴⁹⁸ Bu fıkralarda aydınlatma, olayın sebebini kendine göre açıklama

---

⁴⁹⁶ Fikret Türkmen'e göre, Nasreddin Hoca fıkralarında hareketi tamamlayan unsurların sıra değiştirmesi veya bazılarının eksik olması da hareket komiğini yaratan önemli bir vasıftır. Türkmen, bu durumu izah edebilmek için şu örneği vermektedir: “Televizyon seyrederken ses, söz ve hareket birbirlerini tamamlayan üç unsurdur. Sesi kıstığımızı düşünelim. O zaman konuşan ya da hareketler yapan görüntü bize komik gelecektir. İşte ses ve hareket serisinden biri eksilince komik tesir ortaya çıkmaktadır. Nasreddin Hoca fıkralarında da aynı seriler dikkatimizi çekmektedir. Ancak bu fıkralardaki psikolojik zemin olarak insan tabiatı, ahlâk ve davranışlar, hatalar ve zaafılar durum ve hareket komiğini doğurmaktadır.”

⁴⁹⁷ Fikret Türkmen. **age**, s. 16.

⁴⁹⁸ Nükteye örnek olarak verebileceğimiz fıkra numaraları: 1, 2, 3, 5, 6, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 83, 84, 86, 87, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 178, 179, 180, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305,

önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü her olayın bir sebebi bulunmaktadır. Bir bakıma bu tür fıkralarla fikir jimnastiği yapılır. Sonucun sürpriz olması, beklenmedik en az akla gelen olması bu tür fıkralarda görülen belirgin bir özelliktir. Bu akla en son gelebilecek ihtimali ancak zeki tipler düşünebilir ve anlayabilirler.⁴⁹⁹ Fowler çizelgesinde bu fıkralara nükte denmektedir.⁵⁰⁰ Nüktede motif ve amaç; aydınlatma yani ders çıkarmadır. Yani fikranın sonunda herkes kendi hissesine düşeni alır. Tabir yerindeyse bu fıkraların hemen hemen bütününde bir kıssadan hisse vardır. Nasreddin Hoca Fıkraları sırf laf olsun diye anlatılmaz. Taşı gedığıne koymak ve de bir konuda fikri güçlendirmek için bu fıkralardan sık sık yararlanır. Çünkü Hoca'nın her durumda söyleyebileceği birkaç sözü vardır. Alan ise, yani espirinin hangi alanda baskın (dominant) olduğu sorusunun cevabı da “Kelimeler ve Fikirler”dir. Nasreddin Hoca fıkralarında kelimeler ve fikirler derin anlam taşırlar. Sadece güldürmek ve iyi vakit geçirmek maksadıyla anlatılmaz bu fıkralar. Bu yüzden kelime ve fikirler yerli yerindedir bu fıkralarda. Hatta birçok Nasreddin hoca fıkrasındaki bitiş cümleleri sonradan atasözü ve deyim olarak kullanılmıştır.⁵⁰¹ Kullandığı metod ve araç da şaşkınlık ve sürprizdir.⁵⁰² Nasreddin Hoca'nın nerde ve ne zaman ne söyleyeceğini kestirmek zordur. Beklenmedik anlarda bizi şaşırtır ve bize söyleyecek söz bırakmaz. Hoca'ya bir gün gölün kenarında ne yaptığını soran birine “göle maya çalıyorum” demesi üzerine adam da “Hocam göl hiç maya tutar mı” demesi üzerine Hoca da “ya tutarsa” der. Yine bir gün, cimri adamın biri Hoca'ya “Hocam hep paradan konuşuyorsun, ne kadar seviyorsun, neden bu kadar ihtiyacın olduğundan bahsediyorsun.” der. Bunun üstüne Hoca da, “senin gibi namerde muhtaç olmamak için lazımdır para.” der. Bu tür komik ise, sadece zekî tiplere hitab etmektedir. Fikret Türkmen, Nasreddin Hoca Fıkralarının kompleks bir yapıya sahip olduğunu söyler.

306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 32, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 36,8 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444.)

⁴⁹⁹ Erjena Aıourova. **age**, s. 22.

⁵⁰⁰ Fikret Türkmen. **age**, s. 16.

⁵⁰¹ Erdoğan Tokmakçioğlu. **Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca**, Geçit Kitapevi, İstanbul: 2004, s. 42.

⁵⁰² Fikret Türkmen. **age**, s. 16.

Türkmen'e göre, Hoca'nın fıkraları bu bakımdan da karmaşıktır. Bazı fıkralarda nasıl durum ve hareket komiği, söz komiği ile birlikte kullanılarak etki kuvvetlendirilmişse, (Mesela, "Eşekten düşünce zaten inecektim", "Kavuk merdivenden yuvarlandığında içinde ben de vardım", "Kaftanına ok atıldığında, içinde iyi ki ben de yoktum." demesinde olduğu gibi...) ahlâk alanlı bir nükte veya düzeltme amaçlı bir hiciv, şaşırtma metodunu kullanabilmektedir.⁵⁰³ Yani fıkralarda, dereceleri daha zayıf olmakla beraber, başka faktörler de rol oynamaktadır.⁵⁰⁴ Bu durum Nasreddin Hoca fıkralarının aslında görüldüğünün aksine daha karmaşık ve basit olmayan bir yapıya sahip olmadığını gösterir. Fıkraların dili ve üslubu yalın olmasına rağmen unutulmaması gereken bir nokta da fıkraların kurgularının ve yapılarının zaman içinde olgunlaştığıdır. Nasreddin Hoca fıkraları bir anda teşekkül etmemiştir. Türk milletinin yüzyıllardır fikir imbiğinden süzülen bu inci taneleri zaman içinde olgunlaşmıştır.

Nasreddin Hoca fıkralarının ustalığı, halkın gerçek beklentisini dikkate alma ve komiği gerçekçi bir zemin üzerine inşa etme gerekliliği üzerine bina edilmelerinden kaynaklanmaktadır. Toplumsal ve siyasal yapıdaki çarpıklıkları mizahın özgürleştirici olanaklarıyla çeşitli yönlerden yakalayan Nasreddin Hoca fıkralarında "hicveden"⁵⁰⁵ ve edilenin uymaya söz verdikleri ve halkın benimsediği ortak bir yasa" vardır.⁵⁰⁶ Bunun için bir olayı hicveden ürünler, "gerçekliğin ilgili yanlarını abartma, ilgisiz yanlarınıysa yalınlaştırma ya da bir yana atma tekniği" ni kullanmaktadırlar.⁵⁰⁷ Bu teknik, mizahı mekanik bir işlem olmaktan kurtarır, ona beşeri bir kimlik kazandırmasını bilir.

Alay ettiği kişinin kusurlarını açığa çıkararak alt eden Nasreddin Hoca tipinin yarattığı mizahi eylem, toplumu düzeltme amacını da gütmektedir. Nitekim gülmede her zaman, açıkça ifade edilmeyen, komşumuzu aşağılama ve bunun sonucunda da onu

---

⁵⁰³ Age, s. 16.

⁵⁰⁴ Age, s. 16.

⁵⁰⁵ Hicve örnek olarak verebileceğimiz fıkra numaraları: 1, 4, 9, 10, 11, 12, 19, 21, 29, 35, 36, 42, 46, 52, 56, 60, 62, 63, 70, 74, 77, 81, 82, 85, 88, 90, 91, 96, 100, 106, 112, 115, 125, 127, 131, 139, 142, 144, 145, 146, 149, 158, 160, 163, 172, 176, 180, 186, 189, 192, 200, 201, 205, 209, 210, 217, 235, 236, 246, 274, 2828, 285, 286, 287, 288, 291, 293, 296, 299, 300, 304, 305, 307, 308, 312, 313, 315, 316, 322, 329, 332, 338, 339, 340, 342, 344, 345, 346, 349, 357, 358, 359, 360, 362, 365, 366, 368, 370, 376, 382, 387, 390, 393, 394, 397, 398, 399, 400.

⁵⁰⁶ Ferit Öngören. **Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul: 1998, s. 141.

⁵⁰⁷ Arthur Koestler. **Mizah Yaratma Eylemi**, çev. Sevinç ve Özkan Kabakçıoğlu, İris Yayınları, İstanbul: 1997, s. 71.

düzeltilme amacını görürüz.⁵⁰⁸ Bu yönüyle Nasreddin Hoca fıkraları birçok fıkradan ayrılır. Onun fıkralarında aşağılama, kötüleme, kendini beğenmişlik, ayıplama ve küçük görme yoktur. Çünkü Nasreddin Hoca milletimizin sağduyusudur. Fıkralarındaki amaç doğruyu ve güzeli göstermektir. Bununla beraber Hoca'nın bazen bazı hakikatleri gösterebilmek amacı ile karşısındakini küçük görebilir ve onu yerden yere vurabilir. Burada amaç yine başta da vurguladığımız gibi hakikati göstermektir.

Nasreddin Hoca fıkralarında diğerlerinden daha akıllı ve erdemli bir tip olarak sunulması, kusurlu olanı kötüleyici bir eylemdir. Unutulmamalıdır ki, toplumun kolektif zekâsı aykırı ya da kendine ters düşeni cezalandırarak onu uyarır.⁵⁰⁹

Hoca, söz sanatlarına dayalı fıkralarda muhatabını, kendi düşüncesinin zıddını ifade edecek noktaya kadar götürmekte ve burada kendi sözünün değişmeceli anlamıyla gülmeyi sağlamaktadır.⁵¹⁰ Hoca'nın birçok fıkrasında ironi kullanılarak bu yöntem kullanılmıştır.⁵¹¹ İroniyi kısaca tanımlamak gerekirse, söz, yazı, davranış vs. yollarla ortaya konan ve biri açık, biri de bu açık ifadenin zıddını ima eden gizli bir anlamdan oluşan, iki katmanlı bir yapı biçiminde görünür. Bu tanım bir yönüyle eksiktir, şöyle ki: İroni bir şey söyler gözüktüp başka bir şeyi ima etmekten çok, iki ayrı şey söyler gözüktüp, aslında, ikisini de kastet(me)mek biçiminde tanımlanmaya daha uygundur.⁵¹²

İroni üzerine daha teknik bir sınıflandırma ve yöntem bilgisi veren iki araştırmacı Douglas Colin Muecke ve Wayne Booth'un bu konudaki görüşlerini vererek ironinin teorik çerçevesini şöylece çizebiliriz: Muecke, ironinin dil ironisi ve durum ironisi olarak gerçekleştiğini belirtir; ayrıca ironiyi gerçek anlamın gizlenme seviyesi açısından üç sınıfa ayırır: 1. Açık ironi. 2. Kapalı ironi. 3. Özel ironi. Açık ironi, ironiyi yapanın niyetinin muhatabı veya okuyucu tarafından hemen görülmesiyle ilgilidir. Kapalı

---

⁵⁰⁸ Arthur Koestler, *age*, s. 71.

⁵⁰⁹ Bilgen Aydın. "Mizah Yaratma Eyleminde Nasreddin Hoca", Milli Folklor, Sayı: 55, Yıl: 2002, s. 27.

⁵¹⁰ Fikret Türkmen. *age*, s. 16.

⁵¹¹ İroniye örnek olarak verebileceğimiz fıkra numaraları: 36, 39, 41, 44, 46, 47, 50, 52, 53, 58, 62, 63, 70, 72, 76, 77, 79, 83, 84, 89, 93, 96, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 108, 109, 110, 111, 114, 115, 117, 120, 122, 125, 126, 127, 128, 146, 150, 161, 164, 170, 175, 183, 185, 186, 189, 192, 196, 236, 244, 246, 250, 276, 279, 294, 296, 298, 299, 300, 303, 308, 309, 310, 311, 313, 314, 315, 317, 320, 322, 327, 346, 349, 361, 364, 375, 396, 400, 440, 441.)

⁵¹² Oğuz Cebeci. *Komik Edebi Türler, Parodi, Satir ve İroni*, İthaki Yayınları, İstanbul: 2008, s. 300-301.

ironide, niyet örtülüdür. Özel ironide, ironinin muhatabı veya başka birisi tarafından ironinin anlaşılmasının hedeflenmemesidir. İroniler genelde kapalı ironi grubuna girer.⁵¹³

Ayrıca, Muecke, ironi ile ironiyi yapan arasındaki ilişki açısından dört durumu belirtir: “1. Şahsi olmayan ironi. 2. Kendini azımsama ironisi. 3. Saflık ironisi. 4. Dramatik ironi.

1. Şahsi olmayan ironide, ironiyi yapandan çok söylediği şey önem kazanır. Bu tür ironide saçma bir plan, görüş, sakın, ifadesiz bir tonda, akla, mantığa yönelik olarak dile getirilir.

2. Kendini azımsama ironisinde ise, ironiyi yapan, cahil, saf, aşırı hevesli birisi gibi görülür. Abartılı ve eksilteli ifadeler çok kullanılır. Sokratik ironiyle örtüşür.

3. Saflık ironisinde, ironiyi yapan, kendisini geri plana çeker, sözcü olarak zeki kişilerin göremediği şeyleri görebilen saf bir kişiyi seçer. Kendisini eksik, saf göstererek, karşısındakine kendi söyletmek istediğini söyler.

4. Dramatik ironide ise ironiyi yapan şahıs devreden çıkar, ironik bir durumun tasvirini yapar. Anlatılan metinde, kurbanın bilmediğini, izleyici veya okuyucunun bilmesi önem kazanır. Bu yüzden daha çok tiyatrodaki ve romanda kullanılan bir tekniktir.”⁵¹⁴

Muharrem Kaya, “Nasrettin Hoca fıkralarında yer alan bindiği dalı kesmekle ve göle maya çalmakla ilgili olanlar, mantık hataları yaparak ironi oluşturmakla ilgilidir. Böylece ironinin muhatabına olmayacak işleri yapmanın anlamsızlığı gösterilmiş olur.” demektedir.⁵¹⁵

Fikret Türkmen ise bu konu ile ilgili düşüncelerini, “Karınız çok geziyor, diyenlere ‘inanmam, öyle olsa bize de uğradı’ cevabında red ve kabul fikrinin birlikte ne kadar başarılı kullanıldığı ve kendi şahsiyetini olayın dışına nasıl çektiği açık bir

⁵¹³ Age, s. 300-302.

⁵¹⁴ Cebeci, age, s. 300-304.

⁵¹⁵ Muharrem Kaya. “Nasreddin Hoca fıkralarında İroni”, Nasreddin Hoca Sempozyumu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul: 2008, s. 3.

şekilde görülmektedir.” şeklinde dile getirmektedir.⁵¹⁶ Nasrettin Hoca, “bilmeyen, bilip de bilmezden gelen, anlamayan, anlayıp da anlamazdan gelen, saf kişi tipi ile tam bir ironici örneğidir”.⁵¹⁷

Eve hırsız girdiğini söyleyen karısına bir fıkrada, “hırsız evde bir şey bulursa ondan alırız”, başka bir fıkrada da “kalanı bize yeter”, bir başkasında “hırsızın evine göçeriz”⁵¹⁸ şeklinde cevap vermesi de ironik bir şekilde aslında evde para edecek bir şey olmadığını itirafıdır.⁵¹⁹

Suya düşen cimri kaynanasını kurtarmak için elini ver yerine elimi al önermesi ise onun ne kadar paraya düşkün olduğunu göstermek için yapılmış güzel bir ironi örneğidir.⁵²⁰

İncelediğimiz fıkra metinlerini göz önünde bulundurduğumuzda, Nasreddin Hoca fıkralarında, ironinin açık ve kapalı yapılanları görülmekte, fıkraların bir kısmında fıkradan çıkarılması istenen anlam verilmekte bir kısmında da bu anlam okuyucuya bırakılmaktadır. Kendini azımsama ve saflık ironisi ise sıkça karşılaşılan ironi durumu olarak tespit edilebilmektedir. Fıkraların bir kısmında ise çözümsüzlük ironisi yapılmaktadır. Nasreddin Hoca fıkralarında ironi yapma yollarını ise genelde, cehalet taslamak, sahte kuşkuculuk, anlamsız ve yanlış izahlarda bulunmak, mantık hataları yapmak şeklinde görebilmekteyiz.

Bununla beraber Nasreddin Hoca fıkralarında gerçeküstücülük⁵²¹ de komik durumu yaratan unsurlardan biridir.⁵²²

Ali Duymaz göre, Nasrettin Hoca fıkralarında anlamsız söz kalıpları gibi görünen ve mizahı sağlayan bazı ifadeler vardır. Normal dilin yapısından farklı, sıra dışı ve düşünce kalıplarının üstündeki bu ifadeler, Nasrettin Hoca fıkralarında

---

⁵¹⁶ Fikret Türkmen. **age**, s. 16.

⁵¹⁷ Vefa Taşdelen, “İroni”, *Hece*, Edebiyatta Paradoksun Biçimi: İroni-1, sayı: 124, Nisan: 2007, s. 54.

⁵¹⁸ Boratav, **age**, s. 21-22.

⁵¹⁹ Muharrem Kaya. **age**, s. 4.

⁵²⁰ Boratav, **age**, s. 125.

⁵²¹ Gerçeküstücülük ile ilgili geniş tanımlamayı Giriş bölümünde “Mizah Yaratma Yöntemleri” başlıklı yazımızda yapmıştık.

⁵²² Gerçeküstü durumlara örnek olarak verebileceğimiz fıkra numaraları: (5, 6, 7, 8, 9, 11, 23, 54, 81, 84, 87, 90, 91, 96, 98, 99, 100, 148, 150, 153, 159, 161, 164, 191, 193, 200, 210, 215, 217, 226, 264, 347, 357.)

gerçeküstücülüğün aslında bir mizah unsuru olarak kullanıldığını göstermektedir, demektedir.⁵²³ Yine, Duymaz'a göre, "Mizah ile gerçeküstücülük arasında güçlü bir ilişki vardır. Mizah, insan yaşamında doğal olanı, kalıplaşmış tutum ve davranışları, kuralları altüst ederek insan üzerinde gülme etkisi bırakırken, gerçeküstücülük de aklın ve mantığın algılama anlayışından sıyrılmayı, kontrollü düşüncelerden daha ziyade hayallerin, rüyaların, olağanüstülüklerin hâkim olduğu bir dünyayı tesis etmeyi amaçlamıştır."⁵²⁴

Nasrettin Hoca fıkralarında mizahi bir durum yaratabilmek için pek çok unsur kullanıldığını söyleyebiliriz. Ancak bazı fıkraların kurgu bakımından diğer fıkralardan farklı olduğu gözlemlenmektedir. İnsan mantığını, bilgisini ve kültürel tecrübesini sarsan, hatta yıkan bu fıkralar, dinleyiciler üzerinde büyük şaşkınlık uyandırır. Dolayısıyla akli ve mantığı altüst olan, olgular arasındaki mantiki ilişkiyi kaybeden insan, bu duruma duygusal bir tepki verme ihtiyacı hissetmektedir. Bu tepkinin de genellikle gülme şeklinde ifade edildiği görülür. Yalan, hayal ve düş, abartı, tezat, dil oyunu gibi unsurlar kullanılarak elde edilen gerçeküstü durumlar, bazı Nasrettin Hoca fıkralarında mizah unsuru olarak kullanılmıştır. Nasrettin Hoca'daki bu gerçeküstü mizah anlayışı, fıkralarının yüzyıllardır halk arasında unutulmadan aktarılmasını sağlamıştır.⁵²⁵

Nasreddin Hoca'nın göle maya çalmaya kalkması, ağaçtan ileriye yol gideceğini düşünmesi, suya düşen ayı çıkarmaya çalışması, Komşusundan aldığı kazanın doğurup tekrar ölmesine inanması, göl kuşları ile konuşması, gece rüya görür ümidiyle gözlükle yatması, kuyunun ters çevrilerek minare yapılacağına inanması, ipe un sermeye kalkması, Hoca'nın dağı ayağına çağırması ve daha birçok durum gerçeküstü duruma güzel birer örnekleme oluşturur.

Hoca'nın benzer kelimeleri kullanarak yarattığı fıkraların sayısı çok değildir. Adamın biri hasta olan kızını için, "Hangi hocaya götüreyim" diye sorunca "Kızını hocaya değil kocaya götür" dediği fıkra ile, koltuğunda bir paket içinde ayakkabısını taşıırken, paketi kitap zanneden biri Hoca'ya; "Onu sahaflardan mı aldın?" diye sorunca,

---

⁵²³ Ali Duymaz. *age.*, s. 256.

⁵²⁴ *Age.*, s. 257.

⁵²⁵ Ali Duymaz. *age.*, s. 264.

“Hayır kavaflardan” diye verdiği cevapta, bu kafiyeli kelime kullanışı gülmenin esasını teşkil etmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, dilin ifade ettiği komik ile bizzat dilin yarattığı özellikleri tamamen değişiktir. Kelime komiğinde, genel olarak basmakalıp bir cümlenin içine saçmalığın sokulması gerekir. Bu, komik olmanın çizgilerinden biridir.⁵²⁶

Hakikî manasında kullanılıyor gibi yapıp kelimeyi değişmeceli bir anlamda kullanmak da başka bir komik olma çizgisidir. Yukarıdaki iki fıkra da bu çizgiler net verilmemiştir. Öyle anlaşılıyor ki kafiyeye veya taklide dayalı gülme, Hoca tarafından pek sevilmemiştir.⁵²⁷ Özellikle bugün için bu yöntem birçok mizahi romanda ve oyunda kullanılmaktadır. Buradaki amaç, okuyucunun, dinleyicinin ya da seyircinin takip mekanizmasını uyumsuzlukla kırıp gülmeyi sağlamaktır. Bu Nasreddin Hoca fıkraları için çok basit bir güldürme taktiğidir. Bu yüzden Hoca fıkralarında bunu görmek pek mümkün değildir. Daha sonraki yüzyıllarda halk seyirlik oyunlarında gördüğümüz taklit ve yanlış anlamaya dayalı kâfiye komiği, Hoca’mız için çok basit kalmaktadır. Hacivat ve Karagöz oyununda bu yöntem sık sık kullanılır. Hacivat’ın sözleri Karagöz tarafından devamlı yanlış anlaşılır. Karagöz de bu yanlış anlaşılmaların sonucu devamlı yanlış cevaplar verir. Yanlış anlaşılan ve yanlış telaffuz edilen kelimeler de izleyicide uyumsuz bir algılamaya neden olduğu için gülme eylemi gerçekleşir. Zaten taklit kelimeleri veya resmî dil diyebileceğimiz dili, günlük dile aktaran, yani kafiye ve taklit esasını kullanan parodiden Hoca’nın fıkraları ayrılmaktadır. Daha önce de vurguladığımız gibi, Hoca’nın fıkralarında zekâ, kelime oyunları ve ince bir espri vardır.

Nasreddin Hoca’nın, “Peşin parayı gördün de nasıl gülersin”, para bozdurmak isteyen birine, “Bu para o kadar eksik ki tamamlamak için bir altın daha vermen gerek.”, bakkaldan önce un isteyip, sonra undan vazgeçerek yerine helva alması ve para istenince “Ben helvayı unun yerine aldım.” dediği fıkralar bu tür esprilerin örnekleridir.⁵²⁸

---

⁵²⁶ Fikret Türkmen. **age**, s. 17.

⁵²⁷ s. 17.

⁵²⁸ **Age**, s. 17.

H. Bergson, nükteli sözle, komik olanın ayrımını şöyle yapar: “Komik denen söz, bizi sözü söyleyene güldüren sözdür; nükteli sözde ise, üçüncü bir şahsa veya kendimize güleriz.”⁵²⁹ Fikret Türkmen, Nasreddin Hoca fıkralarında, kelime ve fikirler alanında yaratılanlarda, biz sözü söyleyene, yani Hoca’ya gülmeyiz. O, her zaman kendini olayın dışına çeker. Biz reaksiyon ve durum komiğinin, kelimeler planına akseden şekline güleriz, demektedir.⁵³⁰

Nasreddin Hoca’nın çeşitli edebî sanatlardan faydalandığı nüktelerinde cinas, tekrar ve tezatları görmek mümkündür. Fikret Türkmen’in de dediği gibi, kelime komiğinde tekrarlar, genel olarak boşalan ve rahatlayan bir duygunun tekrar sıkıştırılması şeklinde karşımıza çıkar. Birisi Hoca’ya, “Az önce bir tepsi baklava geçti.” deyince Hoca “Bana ne?” der. “Ama baklava sizin eve gitti.” deyince de “Sana ne?” diye cevap verir. Tekrarlarda Hoca basit ve sıkıcı tekrarlar yerine hayatın akışı içinde sürekli tekrarlardan doğan kombinezonlar kurar. Nasreddin Hoca, bir gün vaaz vermek için kürsüye çıkar:

– Ey müminler, ben size ne söyleyeceğim bilir misiniz? der.

Cemaat:

– Hayır, bilmeyiz, cevabını verince, Hoca:

– Siz bilmeyince ben size ne söyleyeyim, diyerek kürsüden iner, gider.

Başka bir gün kürsüye çıkıp aynı suali sorunca, cemaat bu sefer:

– Biliriz! derler. Hoca:

– Mademki biliyorsunuz, o halde benim söylememe ne gerek var? deyip yine kürsüden iner.

Cemaat şaşırır. Bir daha Hoca kürsüye çıkar ve aynı suali sorarsa “Kimimiz biliyor, kimimiz bilmiyor!” demeyi kararlaştırırlar. Hoca bir gün yine kürsüye çıkıp aynı suali sorunca, cemaat daha önce anlaştıkları şekilde:

– Kimimiz biliyor, kimimiz bilmiyor! karşılığını verirler.

---

⁵²⁹ Age, s. 18

⁵³⁰ Age, s. 18.

Ama Nasreddin Hocanın buna da cevabı hazır:

– Pek güzel! O halde bilenler bilmeyenlere öğretsin! Bu fıkra da buna güzel bir örnek teşkil etmektedir.⁵³¹

Nasreddin Hoca'nın şok ve şaşkınlık metodunu fikir komiği yaratmada çok iyi kullandığını söyleyebiliriz. Bu metodu kullanırken kelimelerden faydalanır ve insanın aldanan olmaksızın aldatan olmak yolundaki tabii eğilimini çok başarılı bir şekilde kullanır.⁵³²

Kelime komiğine bağlı fıkraların kolay kolay başka dillere çevrilemediğini biliyoruz. İnceleme konusu yaptığımız Nasreddin Hoca fıkralarında da bunu görmek mümkündür. Bu fıkraları başka dillere çevirmek çok zordur, çevrildiği takdirde espiri tamamen kaybolur. Yani bu tür fıkralar tam anlamıyla millî fıkralardır. Temelinde yukarıda sözünü ettiğimiz motiflere, amaçlara ve alana uygun olarak yaratılmaktadır. Aynı şekilde şaşkınlık ve şok metodu kullanılmaktadır.⁵³³

Fikret Türkmen, bunu şu fıkra ile açıklamaya çalışmıştır: “Çocuğunuzun ismini Eyüp koymayın, söylene söylene ip olur, kopar, fıkranın esprisi Eyüp ve ip kelimeleri üzerindedir. İp kelimesini hangi dile çevirsek çevirelim, Eyüp–ip kelimelerindeki ses ahengi kaybolacak, ip kelimesinin anlamını bilmeyen birisi için de fıkra hiçbir şey ifade etmeyecektir.”⁵³⁴

Sonuç olarak özetlemek gerekirse:

Nasreddin Hoca'ya ait olarak incelediğimiz 444 fıkra metnini Fikret Türkmen Fowler Tablosu'na yerleştirdiğimizde şu sonuçlara ulaştığımızı söyleyebiliriz: 444 fıkra metninin hemen hemen hepsi, mizah çeşidi olarak değerlendirildiğinde, nükte başta olmak üzere hiciv ve ironiye örnek teşkil etmektedir. Bu fıkralarda motif ve amaç, keşfetme, aydınlatma ve düzeltmedir. Fıkraların alanı insan tabiatı, kelime ve fikirler, ahlak ve davranıştır. Fıkralarda metot veya araç olarak gözlem, sürpriz ve vurgulayarak

---

⁵³¹ Fikret Türkmen. **age**, s. 18.

⁵³² **Age**, s. 18.

⁵³³ **Age**, s. 18-19.

⁵³⁴ **Age**, s. 19.

etkilemenin kullanıldığını söyleyebiliriz. Fıkraların hâkim olduğu dinleyici kitlesini de sempatik tipler, zeki tipler ve kendinden emin tipler oluşturmaktadır.

FOWLER'İN MİZAH TASNİFİ (1926)

Haz. Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN

Çeşit	Motif veya Amaç	Alan	Metot veya Araç	Dinleyici
Mizah	Keşfetme	İnsan Tabiatı	Gözlem	Sempatik Tipler
Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler
Hiciv	Düzeltilme	Ahlâk ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden emin tipler
Acı şaka	Izdırıp verme	Hatalar ve Zaaflar	Tersine Çevirme	Kurban (fail) ve Seyirciler
Tahkir	İtibarı zedeleme	Kötü muamele	Doğrudan söyleme	Kamu (Halk)
İroni	Kendi çevresine has olma	Gerçeklerin söylenmesi	Efsaneleştirme	Daha dar bir çevre
İstihza	Kendini kanıtlama	Ahlâk	Açık seçik bütün çıplaklığıyla ortaya koyma	Saygıdeğer tipler
Alay	Kendini rahatlatma	Düşmanlık	Kötümser	Kendisi

III. 1. 2. Tablolar

No	Fıkra Adı	Çeşit	Motif veya Amaç	Alan	Metot veya Araç	Dinleyici	Söz Hareket ve Durum Komîği
1	Sizin Eve Taşımıyor muyuz	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği
2	Yorgan Bitti Kavga Bitti	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği
3	Baba Sözü Dinleyeceği Tutmuş	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği, Söz Komîği, Hareket Komîği
4	Sana Ne	Hiciv	Düzelme	Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği
5	Ya Tutarsa	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği, Durum Komîği
6	Minare Nasıl Yapılır	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
7	Kazan Doğurmuş	Hiciv	Düzelme	Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
8	İpe Un Sermek	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
9	Öküzün Suçu	Hiciv	Düzelme	Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
10	Tanrı Misafiri	Hiciv	Düzelme	Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
11	Halep Ordaysa Arşın Burada	Hiciv	Düzelme	Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Durum Komîği
12	Biraz da Katran İlave Et	Hiciv, Nükte	Düzelme, Aydınlatma, Keşfetme	İnsan Tabiatı, Kelime ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Sempatik Tipler	Durum Komîği

13	Çok Gezseydi Bizim Eve de Uğradı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
14	Kırk Yıllık Sirke	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
15	Tartılan Et mi Kedi mi	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
16	Kime Görüneyim	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
17	Gülmez Sultan	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
18	Düşsem de Zaten İnecektim	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz, Hareket ve Durum Komîği
19	Yarasaydı Sahibine Yarardı	Nükte, Hiciv	Keşfetme, Aydınlatma, Düzeltme	İnsan Tabiatı, Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Gözlem, Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki, Kendinden Emin ve Sempatik Tipler	Söz Komîği
20	Hepsini	Hiciv, Nükte	Düzeltme	Aydınlatma	Sürpriz, Etkileyerek Vurgulama	Zeki ve Sempatik Tipler	Söz ve Durum Komîği
21	Kenefte Sakız Çiğnemek	Hiciv	Düzeltme	Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Durum ve Söz Komîği
22	Adam Olmak	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler	Durum ve Söz Komîği
23	Kibir	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
24	Allah Taksimi mi Kul Taksimi mi	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
25	Kaz Gibi	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği
26	Lütfun da Hoş Kahram da	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz, Söze Dayalı Durum ve Durum Komîği

27	Buldunuz Ya Sahibi Ölmüş Eşegi	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum ve Söze Dayalı Durum Komığı
28	Fincancı Katırları	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum ve Söze Dayalı Durum Komığı
29	Davetiye	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komığı
30	Önsezi	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum, Söz ve Söze Bağlı Durum Komığı
31	Kilim	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komığı
32	Balık Başı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komığı
33	Hoca'nın Tehdididi	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum ve Söz Komığı
34	Hepsinin Tadı Aynı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komığı
35	Boş Mide ile Uyku	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komığı
36	Tilki	Hiciv, İroni ve Nükte	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranış ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme ve	Daha Dar Bir Çevre, Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komığı
37	Bu Nasıl Ülke	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komığı
38	Bulmak Zevki	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum ve Söz Komığı
39	Uykusu Kaçmış da	Nükte ve İroni	Keşfetme ve Kendi Çevresine Has Olma	İnsan Tabiatı ve Gerçeklerin Söylenmesi	Gözlem ve	Sempatik Tipler ve Daha Bir Çevre	Durum Komığı

40	Böyle Olmalı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
41	Hak Etmiş	Nükte ve İroni	Keşfetme ve Kendi Çevresine Has Olma	İnsan Tabiatı ve Gerçeklerin Söylenmesi	Gözlem ve	Sempatik Tipler ve Dar Bir Çevre	Durum ve Söz Komîği
42	Yenisi	Nükte, Hiciv ve İroni	Kendi Çevresine Has Olma, Aydınlatma ve Düzeltme	Gerçeklerin Söylenmesi, Kelimeler ve Fikirler ve De Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve De Vurgulayarak Etkileme	Dar Bir Çevre, Zeki Tipler ve De Kendinden Emin Tipler	Durum Komîği
43	Bizim Çocuklar	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
44	Anahtar	İroni ve Nükte	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve De Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz ve	Sempatik Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
45	Evlilik Hazırlığı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
46	Aklı	Hiciv, Nükte ve İroni	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış, Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki, Kendinden Emin Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
47	Nasıl	Nükte ve İroni	Keşfetme ve Kendi Çevresine Has Olma	İnsan Tabiatı ve Gerçeklerin Söylenmesi	Gözlem ve	Sempatik Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
48	Ocak	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği, Söz Komîği
49	Kimi Kimden Sorarsınız	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
50	Kim Tuhaf	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler ve Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz ve	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
51	Hangisi	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği

52	Yaşı Hakkında mı	Nükte, Hiciv ve İroni	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	İnsan Tabiatı, Kelimeler ve Fikirlerin Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komiği
53	Mavi Boncuk	Nükte ve İroni	Keşfetme ve Kendi Çevresine Has Olma	İnsan Tabiatı ve Gerçeklerin Söylenmesi	Gözlem	Sempatik Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komiği
54	Ölünün Eli Ayağı Soğur	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söze Bağlı Hareket Komiği
55	Terzi	Nükte ve İroni	Keşfetme ve Kendi Çevresine Has Olma	İnsan Tabiatı, Gerçeklerin Söylenmesi	Gözlem	Sempatik Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komiği
56	Bu Mümkün Değil	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komiği
57	Geç Yiğidim	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komiği
58	Yas	Nükte, İroni	Keşfetme, Aydınlatma, Kendi Çevresine Has Olma	İnsan Tabiatı, Kelime ve Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi	Gözlem ve Sürpriz	Sempatik ve Zeki Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komiği
59	Yabancıyıym	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komiği
60	Ya Kokusu	Hiciv	Düzeltme	Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Söz ve Söze Bağlı Durum Komiği
61	Bildiği	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komiği
62	Etraflıca İlgil	İroni ve Hiciv	Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Ahlak ve Davranış, Gerçeklerin Söylenmesi	Vurgulayarak Etkileme ve	Kendinden Emin Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komiği
63	Çömlek	Hiciv ve İroni	Düzeltme ve Kendi Çevresine	Ahlak ve Davranış, Gerçeklerin	Vurgulayarak Etkileme ve	Kendinden Emin Tipler ve Daha	Söz Komiği

				Has Olma	Söylenmesi		Dar Bir Çevre	
64	Yemesi Kolay Olsun Diye	Nükte	Keşfetme ve Aydınlatma	İnsan Tabiatı, Kelimeler ve Fikirler	Gözlem ve Sürpriz	Zeki ve Sempatik Tipler	Söz ve Söze Bağlı Durum Komîği	
65	Akıllı Adam	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Söze Bağlı Durum Komîği	
66	Ben de Senin Gibi Düşünüyorum	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği	
67	Tıp Bilgisi	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Sempatik Tipler	Söz Komîği	
68	Arapça Öğretiyor	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği	
69	Zaten	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği	
70	Hasta Ziyareti	Nükte, İroni ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme, Kendine Has Olma	Kelime ve Fikirler, Ahlak ve Davranış, Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz, Vurgulayarak Açıklama	Zeki Tipler, Kendinden Emin Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği	
71	Allah'ın Rahmetinden Kaçılır mı	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği	
72	Bu Kadar Tavuğa Bir Horoz Lazım	Nükte ve İroni	Keşfetme ve Kendi Çevresine Has Olma	İnsan Tabiatı ve Gerçeklerin Söylenmesi	Gözlem ve Sürpriz	Sempatik Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği	
73	Cübbenin İçinde Ben de Vardım	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söze ve Durum, Söze Dayalı Hareket Komîği	
74	Kör Dövüşü	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelime, Fikir, Ahlak ve Davranışlar	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komîği	
75	O Dua Sizde, Bu Akıl Bizde İken	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği	

76	Görev Ayırımı	İroni ve Nükte	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelime, Fikir ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz ve	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Durum Komîği
77	Güvercin Erkek miydi Dişi mi	İroni, Hiciv ve Nükte	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma, Düzeltme	Kelime, Fikir ve Gerçeklerin Söylenmesi, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre, Kendinden Emn Tipler	Söz Komîği
78	Eskisini Şimşek Yaparlar	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
79	Parayı Veren Düdüğü Çalar	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelime, Fikir ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz ve	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
80	Un Helvası	Nükte	Keşfetme ve Aydınlatma	İnsan Tabiatı, Kelime ve Fikirler	Sürpriz ve Gözlem	Sempatik ve Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
81	Ya Secdeye Kapanacağı Tutarsa	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelime, Fikir, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Sempatik ve Zeki Tipler	Söze Bağlı Durum Komîği
82	Ben Yapacağımı Bilirim	Hiciv	Düzeltme	Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Söz ve Söze Dayalı Durum Komîği
83	Yatmadan Önce Yenen Üzüm	Nükte ve İroni	Keşfetme, Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	İnsan Tabiatı, Kelime ve Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi	Gözlem ve Sürpriz	Sempatik ve Zeki Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
84	İnanmayan Ölçsün	İroni, Nükte	Keşfetme, Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	İnsan Tabiatı, Kelime ve Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi	Gözlem ve Sürpriz	Sempatik ve Zeki Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
85	Odon Yaranla Hmk Deyicisi	Hiciv	Düzeltme	Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği

86	Feryadın Vakti Var	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
87	Galiba Yine Anneni Darıltın	Nükte	Keşfetme ve Aydınlatma	İnsan Tabiatı, Kelime ve Fikirler	Gözlem ve Sürpriz	Sempatik ve Zeki Tipler	Söz Komîği
88	İçinde Gitmeyin de	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelime, Fikir, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
89	Dostlar Alış Verişte Görsün	İroni	Kendi Çevresine Has Olma	Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
90	Suçun Büyüğü Öküzde	Nükte, İroni ve Hiciv	Kendi Çevresine Has Olma, Aydınlatma ve Düzeltme	Gerçeklerin Söylenmesi, Kelime, Fikir, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Daha Dar Bir Çevre, Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği
91	Yemeğin Buharını Yiyen, Ücretini Para Sesi Olarak Öder	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelime, Fikir, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
92	Eşeğe Yemini Kim Verecek	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
93	Eksik Altın	Nükte ve İroni	Keşfetme, Kendi Çevresine Has Olma	İnsan Tabiatı, Gerçeklerin Söylenmesi	Gözlem	Sempatik Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komîği
94	Uçmasını Öğrenmiş Ama	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz, Durum ve Hareket Komîği
95	Acemi Bülbül Bu Kadar Öter	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
96	Başımı Evde Unutması	Hiciv, Nükte, İroni	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelime, Fikirler, Ahlak, Davranış ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komîği
97	Kapıya Nasıl Sahip Oldu	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği

98	Belki Ağaçtan Öteye Ol Gider	Nükte ve İroni	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Ahlak, Davranış ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Urum Komîği
99	Hocanın Çorba Hayali	Nükte, İroni	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Ahlak, Davranış ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
100	Dünyanın Dengesi Bozulur	Nükte, Hiciv, İroni	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Ahlak, Davranış ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
101	Testiyi Kırmadan Önce	Nükte ve İroni	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Ahlak, Davranış ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
102	Timur'un Değeri	Hiciv ve İroni	Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Ahlak, Davranış ve Gerçeklerin Söylenmesi	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
103	Ye Kürküm Ye	Nükte ve İroni	Aydınlatma, Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Hareket Komîği
104	Yanında Eşek Buldursun	Nükte ve İroni	Aydınlatma, Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
105	Tam Açlığa Alıştırmışken	Nükte	Keşfetme ve aydınlatma	İnsan tabiatı, kelimeler ve fikirler	Gözlem ve Sürpriz	Sempatik ve zeki tipler	Söz komîği
106	Allah Rızası İçin Bir Sadaka	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranışlar	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
107	Damdan Düşenin Halini	Nükte	Keşfetme ve	İnsan Tabiatı, Kelime	Gözlem ve	Zeki ve	Söz, Durum ve

	Ancak Damdan Düşen Anlar		Aydınlatma	ve Fikirler	Sürpriz	Sempatik Tipler	Söze Dayalı Durum Komîği
108	Kim Haklı	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komîği
109	Papağan Konuşursa Hindi de Düşünür	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komîği
110	Eşek Evde Yok	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komîği
111	Kürsüden İnme de mi Aklına Gelmiyor	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
112	Herkesi Memnun Edemezsin	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranışlar	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
113	Buzağı İken Çok Çevikmiş	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
114	Neden Şükredersin	İroni ve Nükte	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Söze Bağlı Durum Komîği
115	Hırsızdan Utanmış	Hiciv, Nükte ve İroni	Düzeltme, Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Ahlak ve Davranışlar, Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre, Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
116	Kuyruk Kolay Yerde	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
117	El Elin Eşegimi Böyle Arar	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin	Vurgulayarak Etkileme	Daha Dar Bir Çevre, Zeki	Söz Komîği

				Has Olma	Söylenmesi		Tipler	Söz ve Durum Komığı
118	Aklımda Duracağıma Kararımda Dursun	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komığı	
119	Öküz Ağa	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komığı	
120	Hangi Kıyamet	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Vurgulayarak Etkileme	Daha Dar Bir Çevre, Zeki Tipler	Söz Komığı	
121	Sen Kokladın Ben Topladım	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komığı	
122	Bizim Eve Gidiyor	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Vurgulayarak Etkileme	Daha Dar Bir Çevre, Zeki Tipler	Söz Komığı	
123	Nasreddin Hoca Böyle Atar	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komığı	
124	Bilenler Bilmeyenlere Öğretsin	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler, Fikirler	Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler	Söz Komığı	
125	Silah ve Kitap	İroni ve Hiciv	Düzeltilme ve Kendi Çevresine Has Olma	Ahlak ve Davranış, Gerçeklerin Söylenmesi	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komığı	
126	İçeride Düşürdüğünü Niçin Dışarıda Arıyormuş	İroni	Kendi Çevresine Has Olma	Gerçeklerin Söylenmesi	Vurgulayarak Etkileme	Daha Dar Bir Çevre	Söz Komığı	
127	Zalim Olan Biziz	Nükte, Hiciv ve İroni,	Düzeltilme ve Kendi Çevresine Has Olma, Aydınlatma	Ahlak ve Davranış, Gerçeklerin Söylenmesi	Vurgulayarak Etkileme ve Sürpriz	Kendinden Emin Tipler ve Daha Dar Bir Çevre, Zeki Tipler	Söz Komığı	
128	Nerdeyse Ağzım Yırtılacaktı	Nükte ve İroni	Kendi Çevresine Has Olma, Aydınlatma	Gerçeklerin Söylenmesi, Kelimeler, Fikirler	Sürpriz	Daha Dar Bir Çevre ve Zeki Tipler	Söz ve Söze Bağlı Durum Komığı	

129	İnsan Niçin Esner	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Söze Bağlı Durum Komîği
130	Yağ Pirinç Olsaydı Bu Tasla Çorba Çıkaracaktım	Nükte	Keşfetme ve Aydınlatma	İnsan Tabiatı, Kelimeler ve Fikirler	Gözlem ve Sürpriz	Sempatik ve Zeki Tipler	Söz Komîği
131	Tavşanın Suyunun Suyu	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimesler, Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
132	Hazmedebileceğin Şeyi Ye	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimesler, Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
133	Büyük Laf	Nükte	Aydınlatma	Kelimesler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Hareket Komîği
134	Maksadı Başkaymış	Nükte	Aydınlatma	Kelimesler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
135	Aklım Varsa Dereye Koş	Nükte	Aydınlatma	Kelimesler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
136	Nasreddin Hoca'nın Rüyası	Nükte	Aydınlatma	Kelimesler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
137	İşte Ayaklarımızı Buldunuz	Nükte	Aydınlatma	Kelimesler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Hareket Komîği
138	Bağdat'a Gidecek Vaktim Yok	Nükte	Aydınlatma	Kelimesler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
139	Hamam Ücreti	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve düzeltme	Kelimesler, fikirler, ahlak ve davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
140	Gençlik	Nükte	Aydınlatma	Kelimesler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
141	Susuz mu Uykusuz mu	Nükte	Aydınlatma	Kelimesler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği

153	O Ölçmüş Biçmiş Gidiyor	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
154	Öldüğünü Kendisi Haber Vermiş	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
155	Anan Ölüp de Senin Sağ Kaldığına Ağlıyorum	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
156	Aferin Göl Kuşları	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
157	Eşegin İşi Çıkmış	Nükte	Aydınlatma, Keşfetme	Kelimeler ve Fikirler, İnsan Tabiatı	Sürpriz, Gözlem	Zeki Tipler, Sempatik Tipler	Söz ve Durum Komîği
158	Keramet Kavukta İse	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler, Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
159	Atın İsteddiği Yere	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
160	Para Niye Sevilir	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler, Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği
161	Mısır'a Kadı Olmuş	İroni	Kendi Çevresine Has Olma	Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
162	Şükür Sebebi	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
163	Hocamız Ne Yer Ne İçer	Hiciv	Düzeltme	Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
164	Niye Yemez Bakarsın	İroni	Kendi Çevresine	Gerçeklerin	Sürpriz	Daha Dar Bir	Söz Komîği

			ve Nükte	Has Olma, Aydınlatma	Söylenme Kelimeler ve Fikirler		Çevre, Zeki Tipler	
165	Yolu Yarlanmışlar	Nükte	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
166	Turşuyu Sen mi Satacaksın Ben mi	Nükte	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
167	Avucumda Ne Var	Nükte	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
168	Beni Sevdiğimi İspat Et	Nükte	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
169	Peşin Ödeme	Nükte	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
170	Allah Bilir Kimin İçi Yanıyor	Nükte ve ironi	Nükte	Aydınlatma, Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler ve Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komîği
171	Yangın Can Evinde	Nükte	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Hareket Komîği
172	Eşeğe Bir Sorayım	Nükte ve Hiciv	Nükte	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulararak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komîği
173	Hırsızın Hiç Mi Suçu Yok	Nükte	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği

174	Tarifi Bende	Nükte	Aydınlatma	Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
175	Timur Gibi Arkayı Bulunca	Nükte ve İroni	Aydınlatma, Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler ve Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
176	Hatim Bile İndiririm	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği
177	Sana Allah Rahmet Eylesin	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
178	Çömlek Hesabı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği
179	Dolaşa Dolaşa İp Olur	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
180	Pekmezli Yoğurt	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
181	Benim Kariya Söyle Daha Gideyim mi	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
182	Yıldız Yaparlar	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
183	Belki Altı Üstünden İyidir	İroni	Kendi Çevresine Has Olma	Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Söze Dayalı Durum Komîği
184	Ben Dışarıdan Sen	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği

	İçeriden			Aydınlatma Kendi Çevresine Has Olma A,	ve Fikirler Kelimeler ve Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Komiği
185	Elinden Almak Kolay	Nükte ve İroni	Aydınlatma Kendi Çevresine Has Olma A,	Kelimeler ve Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komiği	
186	Cuma Namazına Gidiyorum	Hiciv ve İroni	Kendi Çevresine Has Olma, Düzeltilme	Gerçeklerin Söylenmesi, Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Daha Dar Bir Çevre, Kendinden Emin Tipler	Söz Komiği	
187	Korkutmak İçin Demiş	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komiği	
188	Uykum Kaçtı Da Onu Arıyorum	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komiği	
189	Kaç Yıldır Evliyim	Hiciv, Nükte ve İroni	Kendi Çevresine Has Olma, Düzeltilme, Aydınlatma	Gerçeklerin Söylenmesi, Ahlak ve Davranış, Kelimeler ve Fikirler	Vurgulayarak Etkileme ve Sürpriz	Daha Dar Bir Çevre, Kendinden Emin ve Zeki Tipler	Söz Komiği	
190	Senin Gençliğini de Bilirim	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komiği	
191	Konya ile Akşehir'in Havası Bir	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komiği	
192	Eşegin Yuları Bizim Ama	İroni ve Hiciv	Kendi Çevresine Has Olma, Düzeltilme	Gerçeklerin Söylenmesi, Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Daha Dar Bir Çevre, Kendinden Emin	Söz Komiği	

193	Biraz da O Yıkasın	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Tipler	Söz ve Durum Komîği						
194	Karla Ekmek Yemek	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği						
195	Dolmanın Hesabı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği						
196	Sünnet Dügününe Davet	Nükte ve İroni	Aydınlatma, Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler ve Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği						
197	Kazma Kılıfı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği						
198	Boyu Lazım	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği						
199	Hiçbir Yanlışlık Yok	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği						
200	Bulgurdan Tohum Olur mu?	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği						
201	Ya Çocuklarını Bırak Ya da Yakamı	Hiciv, Nükte	Düzelme ve Aydınlatma	Ahlak ve Davranış, Kelimeler ve Fikirler	Vurgulayarak Etkileme, Sürpriz Cevap	Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği						
202	Ben Sağ İken Şuradan Giderdim	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Gözlem	Sempatik Tipler	Söz, Hareket ve Durum Komîği						
203	Allah'ın Hikmetine Bak	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği, Söz Komîği,						

												Hareket Komîği
204	Dört Kişi Bir Yatağa Nasıl Sığar	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği					
205	Benim Yerime Bir Akçeyi Sen Alırsın	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelime, Fikir ve Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği, Durum Komîği					
206	Hoca'nın Parası Nerede Battı, Nerede Çıktı	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği					
207	Hele Şu Pılavın Bir Hatırını Sorayım	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği					
208	Kurdun Kuyruğu Koparsa Tozu Dumanı O Vakit Görürsün	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği					
209	Ağanın Şakası Yok	Hiciv ve Nükte	Düzeltme, Aydınlatma	Ahlak ve Davranış, Kelime ve Fikirler	Vurgulayarak Etkileme ve Sürpriz	Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği					
210	Mum, Kazanı Kaynatamaz mı	Hiciv	Düzeltme, Aydınlatma	Ahlak ve Davranış, Kelime ve Fikirler	Vurgulayarak Etkileme ve Sürpriz	Kendinden Emin ve Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği					
211	Ses Denemesi	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği					
212	Ne Tarafa Döneyim	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği					
213	Buzlu Hoşaf	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği					
214	İstediğin Kadar Vade Vereyim	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği					
215	Saç Sakaldan Neden Daha Önce Beyazladı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği					
216	İlk Koyduğu Yerde Otlamak	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği					

217	Hiç Hakkı	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Sempatik ve Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
218	Ev Yanmış, Ama Tahtakurusundan da Kurtulmuş	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz, Hareket ve Durum Komîği
219	Hoca'nın Küpü	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
220	Kim Haber Verdi	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz,	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
221	Karanlıkta Sağ Sol Nasıl Farkedilir	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum ve Söz Komîği
222	Dört Ayaklı Kadı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler	Durum ve Söz Komîği
223	Hoca Üzerine Ne Aldı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
224	Belki de Biliyordur	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
225	O Kadar İnce Eleyip Sık Dokumayın	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği
226	Atınca Uzarmış	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz, Söze Dayalı Durum ve Durum Komîği
227	Beni Baş Aşağı Gömün	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum ve Söze Dayalı Durum Komîği
228	Hoca'nın Oğlunun Zekâsı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum ve Söze Dayalı Durum Komîği

229	Sen de Dört Ayaklı Olursun	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
230	İşği Gören Dışarıya Çıkıyor	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum, Söz ve Sözle Bağlı Durum Komîği
231	Neuzu Billah	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
232	İyi ki İçinde Değilmiş	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
233	Hoca Kabaktan Bıkınca	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum ve Söz Komîği
234	Ördek Çorbası İçiyormuş	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
235	Sudan Gelen Sele Gider	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler, Fikirler ve Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği
236	Al Elimi	Hiciv, İroni ve Nükte	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranış ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme ve	Daha Dar Bir Çevre, Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği
237	En Tehlikeli Yaratık	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği
238	İnanmazsan Say	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum ve Söz Komîği
239	Hisseli Mal	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği
240	Zelzele	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
241	Günahı Affettirmek	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum ve Söz Komîği
242	Nerede Kadı Yoksa	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
243	Rüyamda Komşu Kadımların Evlenme	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği

258	Komşunun Ağacı	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
259	Komşu Kadın Suçlu	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
260	Uykumu Bölmek İstemedim	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Söze Bağlı Durum Komîği
261	Nasreddin ve Gözlük	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
262	Henüz Geç Değil	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
263	İkişyle De Evlenirdim	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
264	Yeşerirler	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Söze Bağlı Durum Komîği
265	İhtiyatlı Oğul	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Söze Bağlı Durum Komîği
266	Unutmuşum	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
267	Bundan Tatlı Şey Olur mu	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
268	Bunu Kendine Sor	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
269	Evlilik Ne İmiş	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
270	Anasının Kızı	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz,	Zeki Tipler	Söz Komîği
271	Sakin Sohbet	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
272	Uşak	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği
273	Hürmetin Fiyatı	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum, Söze Dayalı Hareket Komîği
274	Şanslı Tavuk	Nükte ve	Aydınlatma ve	Kelime, Fikir, Ahlak	Sürpriz ve	Zeki ve	Söz ve Hareket

		Hiciv	Düzeltilme	ve Davranışlar	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Komiği
275	Üzüm	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komiği
276	Hoca Misafirlikte	İroni ve Nükte	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelime, Fikir ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz ve	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Durum Komiği
277	Nasreddin'in Tanıdığı	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komiği
278	Hoca Kendi İçin Mühür Yaptırması	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komiği
279	Şahsi Malı Gözünün Önünde Olsa İyidir	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelime, Fikir ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz ve	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komiği
280	Pilavdan Sonra	Nükte	Aydınlatma	, Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komiği
281	Ben Önce Uyumuştum	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltilme	Kelime, Fikir, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Sempatik ve Zeki Tipler	Söze Bağlı Durum Komiği
282	Kim Eşek	Hiciv	Düzeltilme	Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Söz ve Söze Dayalı Durum Komiği
283	Hoca'nın Ricası	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komiği
284	Köylüm	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler,	Söz Komiği
285	Dışından mı Yoksa İçinden mi	Hiciv	Düzeltilme	Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komiği
286	Denizin Suyu Neden Tuzlu	Nükte	Düzeltilme ve Aydınlatma	Ahlak ve Davranış, Aydınlatma	Vurgulayarak Etkileme, Sürpriz	Kendinden Emin ve Zeki Tipler	Söz ve Durum Komiği
287	Dünkü Kelle	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma ve Düzeltilme	Kelime, Fikir Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak	Zeki ve Kendinden Emin	Söz Komiği

288	Ağzözlü Misafir	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelime, Fikir Ahlak ve Davranış	Etkileme	Tipler	Söz ve Durum Komîği					
289	Miden Seninki	Nükte	Aydınlatma	Kelime ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği					
290	Düşer	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Hareket Komîği					
291	Yüzük, Hoca ve Tüccar	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelime, Fikir, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği					
292	Hoca Eşğiyle Konuşuyor	Nükte	Keşfetme	İnsan Tabiatı	Gözlem	Sempatik Tipler	Söz ve Durum Komîği					
293	Hayrat Etmek	Nükte ve Hiciv	Düzeltme ve Aydınlatma	Ahlak ve Davranış, Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği					
294	Aldığın Fiyata Verdım	İroni	Çevresine Has Olma, Düzeltme ve Aydınlatma	Gerçeklerin Söylenmesi, Ahlak ve Davranış, Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Daha Dar Bir Çevre, Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz, Durum ve Hareket Komîği					
295	Koyunun Fiyatı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği					
296	Helvanın Fiyatı	Hiciv, Nükte, İroni	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Ahlak, Davranış ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komîği					
297	Merdiven Satıyorum	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği					
298	Horozun Kuyruğu	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler ve Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komîği					

299	Eşği Alıp Gitmişler	Nükte, İroni ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Ahlak, Davranış ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komitesi
300	Hoca'nın Arzusu	Nükte, Hiciv, İroni	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Ahlak, Davranış ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komitesi
301	Sana Ne Kalyor	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komitesi
302	Kaybolan Cüzdan	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komitesi
303	Onunla Burada Hesaplaşacağım	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Hareket Komitesi
304	Kurnaz	Hiciv, Nükte ve İroni	Aydınlatma, Kendi Çevresine Has Olma, Düzeltme	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Sempatik Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komitesi
305	Geveze Komşusu	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranışlar	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komitesi
306	Hiçbir Şey Kalmaz	Nükte	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komitesi
307	Hoca'nın Cevabı	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranışlar	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz, Durum ve Sözle Dayalı Durum Komitesi
308	Tebrik	Nükte, Hiciv ve İroni	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranışlar ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komitesi
309	Hoca Mektup Yazıyor	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Söz ve Durum Komitesi

		İroni	Kendi Çevresine Has Olma	Gerçeklerin Söylenmesi		Daha Dar Bir Çevre	Komiği
310	Sabah Erken Olsun	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komiği
311	En Cesur Adam Kim	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komiği
312	Duaların Güçlülüğü	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranışlar	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komiği
313	İki Eşegim Yüktü	Nükte, Hiciv ve İroni	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki, Kendinden Emin Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komiği
314	Azgın Köpek	İroni ve Nükte	Aydınlatma, Düzeltme ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi, Ahlak ve Davranış	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki, Kendinden Emin Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Söze Bağlı Durum Komiği
315	Öküzün Söyledikleri	Hiciv, Nükte ve İroni	Düzeltme, Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Ahlak ve Davranışlar, Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre, Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komiği
316	Söze Söz	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma, Düzeltme	Ahlak ve Davranışlar, Kelimeler, Fikirler	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komiği
317	Ölümün Pahası	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler ve Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Daha Dar Bir Çevre, Zeki Tipler	Söz Komiği
318	Baba Oğul Kavgası	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komiği

332	İntikam Aldım	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltilme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komıği
333	Ejderha Olmuştur	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Hareket Komıği
334	Kırk Soruya Tek Cevap	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komıği
335	Hakikat Nerede	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komıği
336	Dünyanın Uzunluğu	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komıği
337	Dost Kötü Günde Belli Olur	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Hareket Komıği
338	Dedikoduculara Ceza	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler, Fikirler ve Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komıği
339	Balık Neden Konuşmaz	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltilme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komıği
340	Hangisi Çok	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltilme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komıği
341	Keklik Kebabı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komıği
342	Gözüm Kararıyor	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltilme	Kelimeler, Fikirler ve Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komıği
343	Adamına Göre	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler, Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komıği
344	Nasreddin'in Bilgisi	Hiciv ve	Aydınlatma ve	Kelimeler, Fikirler,	Sürpriz ve	Zeki ve	Söz ve Durum Komıği

		Nükte	Düzeltilme	Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Komiği
345	Bir Kedi Daha Tut	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltilme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komiği
346	Kayısı Ağacı	Nükte, Hiciv ve İroni	Aydınlatma ve Düzeltilme, Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranış, Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz ve Durum Komiği
347	Yalnız Sağlık	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komiği
348	Kim Büyük	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komiği
349	Size Kim Söyledi	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltilme	Kelimeler, Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komiği
350	Ölüm Hoca'nın Yanından Geçiyor	Nükte ve İroni	Aydınlatma ve Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler, Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Durum Komiği
351	Hoca Gültüyor	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komiği
352	Aferin	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komiği
353	Karınsından Boşanmak	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komiği
354	Ceza	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komiği
355	Ya Bırak Uyyuyayım	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komiği
356	Hoca Kuyudan Ay Çıkartıyor	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komiği

357	Şeytanın Karışımın Adı Nedir	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme	Fikirler Kelimler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz, Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler, Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
358	Borç İste	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler, Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
359	Çıplak mı Gezeceğim	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler, Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
360	Dileğiniz Kabul Oluyor	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler, Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği
361	Yine Dövülmedi	İroni ve Nükte	Kendi Çevresine Has Olma, Aydınlatma	Gerçeklerin Söylenmesi ve Ahlak ve Davranış	Sürpriz	Daha Dar Bir Çevre, Zeki Tipler	Söz Komîği
362	Kıymeti Bilinsin Diye	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler, Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği
363	Gözünün Önünde Gerek	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
364	Od Yok Ocak Yok	İroni ve Nükte	Kendi Çevresine Has Olma, Aydınlatma	Gerçeklerin Söylenmesi ve Fikirler	Sürpriz	Daha Dar Bir Çevre, Zeki Tipler	Söz Komîği

365	Allah'ın Hikmetinden Çıkar	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler, Kendinden Emin Tipler	Söz Komitesi
366	Hoca'nın Cevabı	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler, Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komitesi
367	Solak Hayvan	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komitesi
368	Böyle Olur	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler, Kendinden Emin Tipler	Söz Komitesi
369	Al Bu da Cabası	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komitesi
370	Burası Neresi	Hiciv ve Nükte	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki Tipler, Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komitesi
371	Aklın Yok	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Hareket Komitesi
372	Şükretmiş	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Hareket Komitesi
373	Ateş Düştüğü Zaman	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komitesi

374	Sen Beğendin	Nükte	Sürpriz Cevap	Sürpriz Cevap	Sürpriz Cevap	Sürpriz Cevap	Sürpriz Cevap	Söz ve Durum Komîği
375	Kirli Hayvan	Nükte ve İroni	Aydınlatma, Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler ve Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler ve Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği	
376	Gidiver	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği	
377	Binmek İçin İstedim Ama	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği	
378	Kavuşun Nerede	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği	
379	Bir Pul Eksik Veriniz	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği	
380	Oğlumun Babasının Mâtemi	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği	
381	Sana Ne Oluyor	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz Komîği	
382	Yarın Kıyamet Kopacak	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği	
383	Nişadır Sür	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Söze Dayalı Durum	

393	Apendi ve Tüccar	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
394	Apendi ve Kadı	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
395	Apendi'nin Han'dan Kurnaz Çıkması	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Söz ve Durum Komîği
396	Apendi'nin Han'a Tek Ayaklı Kaz Hediye Etmesi	Nükte ve İroni	Aydınlatma, Kendi Çevresine Has Olma	Kelimeler ve Fikirler, Gerçeklerin Söylenmesi	Sürpriz	Zeki Tipler, Daha Dar Bir Çevre	Söz Komîği
397	Apendi ve Molla	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
398	Apendi ve Misafir	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği
399	Apendi ve Eşegi	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği
400	İki Eşek Yüğü	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz Komîği

401	Apendi'nin İkramı	Hiciv	Düzeltilme	Ahlak Ve Davranış	Sürpriz Ve Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Durum Komîği
402	Apendinin Rüyası	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler Ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği
403	Apendinin Hamileye Yardım Etmesi	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler Ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği
404	Apendi ve Yiğitler	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
405	İyi Söylersen İyi, Kötü Söylersen Kötü İşitirsin	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
406	Zengin ve Apendi'nin Yeni Kürkü	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
407	Kim Ne İçin Gülüyor	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
408	Apendi ve Aptal Vezir	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komîği
409	Padişahın Karnası	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler Ve Fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler	Durum Komîği
410	Timurun Fiyatı	Nükte	Aydınlatma,	Kelimeler	Sürpriz ve	Zeki ve	Söz ve Durum

			ve Hiciv	Düzeltilme	ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden Emin Tipler	Komiği
411	Saymayı Bilmiyormuş	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komiği	
412	Cennet Ve Cehennem	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komiği	
413	Eşekten Farkı	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komiği	
414	Çevik At	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komiği	
415	Neuzibillâh	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komiği	
416	Saymayı Bilmiyormuş	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komiği	
417	Zalim Biziz	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltilme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komiği	

418	Ekmek Hesabı	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma, Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler, Ahlak ve Davranış	Sürpriz ve Vurgulayarak Etkileme	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Durum Komığı
419	Ne Zaman Öleceğimi de Söyle	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
420	Beni Aradan Çıkarmak İstiyorlar	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
421	Ben de Ketten Ekeyim	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
422	Saygı	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
423	Aynı Değeri	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
424	Şimdi Kuşa Benzedin	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
425	Kendim Sandım	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
426	Bayram Günü	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
427	Ölü	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı

428	Eski Zamandan	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
429	Biriniz Hıyarı Yer Ama Hanginiz	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
430	Patlıcan Nedir?	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
431	Kendimi Balık Sandım	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
432	Getir Cübbemi Al Semerini	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
433	Sağlıkla Giy	Nükte ve Hiciv	Aydınlatma ve Düzeltme	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
434	Sarığın Ucu	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
435	Başımı bile yaralar	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
436	Hoca'nın Burcu	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
437	İstedigimi Elde Ettim	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komığı
438	Sabah Olduğunu Bilirsin	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler	Sürpriz	Zeki ve	Söz ve Hareket Komığı

					ve Fikirler				Kendinden Emin Tipler	Komiği
439	Helvayı Adama Döve Döve Yedirirler	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komiği			
440	Karının Mahdır	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komiği			
441	Biri Benden Yanadır	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komiği			
442	Karındaşı Değilim	Nükte ve İroni	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komiği			
443	Önce Hangisini Yıkamalıdır	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komiği			
444	Hamallığımı Kendi Çeker	Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve Fikirler	Sürpriz	Zeki ve Kendinden Emin Tipler	Söz ve Hareket Komiği			

METİNLER

1

Sizin Eve Taşınmıyor muyuz

Bir gün, Nasreddin Hoca'nın evine hırsız girmiş. Hoca, gürültüden uyanmış. Bakmış ki, adamın biri, evin içinde, eline her geçeni çuvalına dolduruyor. Kapının arkasına geçip hırsızın işini bitirmesini beklemiş. Aradan bir süre geçmiş. Hırsız, alacağını aldıktan sonra dışarı çıkmış. Nasreddin Hoca da onun peşine takılmış. Hırsız çok geçmeden Nasreddin Hoca'nın ardı sıra geldiğini görmüş. Hayretle sormuş:

– Ne o Hoca Efendi? Gecenin bu saatinde, niçin peşimden geliyorsun?

Nasreddin Hoca gülümseyerek cevaplamış:

– Niçin olacak, bizim evdeki bütün eşyaları yüklenip buraya getirdiğine göre, sizin eve taşınmıyor muyuz?

(Türkmen: 1999)

2

Yorgan Gitti Kavga Bitti

Nasreddin Hoca, bir kış günü, gece yarısı, kapısının önünde bir gürültü duymuş. Soğuktan dolayı yorganını sırtına alarak dışarı çıkmış. Birkaç kişinin kavga ettiğini görmüş. Hemen yorganını bir kenara bırakarak onları ayırmaya girişmiş. Bu arada açık gözün birisi, Nasreddin Hoca'nın yorganını çalıp kaçmış. Az sonra Hoca'nın da gayretleriyle kavga bitmiş, taraflar barışmış. Ama Nasreddin Hoca, evine yorgansız dönmüş.

Karısı:

– Kavga neden çıkmış, öğrendin mi, diye sormuş Hoca'ya.

Nasreddin Hoca, gülererek cevaplamış:

– Hatun, ne sorup duruyorsun. Kavga bizim yorgan yüzündenmiş. Yorgan gitti, kavga bitti işte.

(Türkmen: 1999)

Baba Sözü Dinleyeceği Tutmuş

Nasreddin Hoca'nın bir oğlu varmış. Ne denirse tam tersini yaparmış. Bir gün Nasreddin Hoca ile oğlu Akşehir'e gidip oradan iki çuval tuz almışlar. Eşeğe yükleyip köylerine dönmek için yola koyulmuşlar. Köylerinin yakınındaki dereye geldiklerinde, Nasreddin Hoca, derenin en sığ yerinden karşı tarafa geçmiş. Oğlu da eşeği sudan geçirmeye çalışıyormuş. Ama eşeğin sırtındaki çuvallardan biri, neredeyse suya değmek üzereymiş. Hoca, oğlunun ters huyunu bildiği için seslenmiş:

– Sevgili oğlum. Çuvallardan biri suya degecek. Biraz daha asıl da, iyice suya gömülsün.

Ne var ki çocuğun o gün uysallığı üzerindeymiş. Tutup, babasının dediğini yapmış. Neticede iki çuval birden suyun içine düşmüş. Nasreddin Hoca:

– Ne yapıyorsun şaşkın oğlum! diye bağırmış, ama bu arada tuzlar da suda eriyip gitmiş.

Nasreddin Hoca'nın oğlu, babasının kızgınlığı karşısında şöyle söyleniyormuş:

– Kırk yılda bir baba sözü dinleyelim dedik, gene de yaranamadık.

(Duman: 2008)

Sana Ne

Nasreddin Hoca akşamüstü, yorgun argın evine gidiyordu. Yolda kendine vazife olmayan işlere burnunu sokmayı alışkanlık haline getirmiş biri karşısına çıkıp:

– Hoca Efendi, demin biri bir tepsi baklava ile buradan geçti, gözlerimle gördüm.

Hoca, bu zevzekliğe kızmış. Yürümeye devam ederken adamı da terslemiş:

– Bundan bana ne?

Ama zevzek adam Hoca'dan ayrılmaya niyetli değilmiş.

– Sözüümü tamamlamaya fırsat vermedin Hoca Efendi, demiş. Baklava tepsisini taşıyan kişi, sizin eve girdi.

Hoca bu haddini bilmeze son sözünü söylemiş:

– İyi, ama bundan sana ne!

(Sakaoğlu: 2005)

5

Ya Tutarsa

Bir gün dostları, Nasreddin Hoca'yı göl başında bir işle meşgul bularak yanına yaklaşırlar. Ne yaptığını sorarlar. Nasreddin Hoca, büyük bir ciddiyetle:

– Göle yoğurt mayası çalıyorum, cevabımı verir.

Bu cevabı duyanlar, kahkaha ile gülmeye başlarlar, içlerinden biri:

– Sen deli misin Hoca, diye sorar. Hiç göle çalınan maya tutar mı?

Nasreddin Hoca da:

– Ya tutarsa, der.

(Duman: 2008)

6

Minare Nasıl Yapılır

Nasreddin Hoca, Konya'ya giderken yolda bir köylüsüyle karşılaşır. Selamlaşırlar, birlikte yol almaya başlarlar. Köylü o güne kadar hiç minare görmemiştir. Konya'ya yaklaşırlarken, minareleri görür ve nasıl yapıldıklarına bir türlü akıl erdiremez. Hoca'ya sorar:

– Hoca Efendi, şu sivri sivri yüksek şeyleri nasıl yaparlar?

Hoca gülerek cevap verir:

– Bunu bilmeyecek ne var? Kuyuların içini dışına çevirirler, olur biter.

(Duman: 2008)

7

Kazan Doğurmuş

Bir gün Hoca, komşusundan bir kazan ister, işini bitirince kazanın içine küçük bir tencere koyup geri iade eder. Kazan sahibi tencereyi görünce:

– Bu nedir, diye sorar.

Hoca cevap verir:

– Müjde! Kazanınız doğurdu.

Bu haber komşusunun hoşuna gider.

– Pekâlâ! diyerek tencereyi kabullenir.

Hoca yine bir gün komşusundan kazanı ister. Alır ama bu sefer iade etmez. Sahibi bir süre bekler. Kazanın gelmediğini görünce, Hocanın evine gelir, kazanı geri ister. Hoca üzüntülü bir çehre ile:

– Sizlere ömür, kazan öldü! der.

Komşu hayretle:

– Aman Hocam, hiç kazan ölür mü, deyince, Hoca'nın cevabı hazırır:

– Kazanın doğurduğuna inanırsın da, öldüğüne niçin inanmazsın?

(Türkmen: 1999)

8

İpe Un Sermek

Komşularından birisi Nasreddin Hoca'ya gelerek çamaşır ipini ister. Nasreddin Hoca, vermeye niyetli olmadığı için:

– Sen biraz bekle, hanıma bir sorayım, der. İçeri girer. Az sonra dönüp ipi veremeyeceğini:

– Bizim hanım, ipe un sermiş, diyerek açıklar.

Hocanın komşusu şaşırır:

– Hocam, der, hiç ipe un serilir mi?

Nasreddin Hoca gülümseyerek cevap verir:

– İnsanın vermeye gönlü olmayınca elbette ipe un da serilir.

(Türkmen: 1999)

9

Öküzün Suçu

Bir gün Nasreddin Hoca'nın tarlasına bir öküz girmiş. Ortalığı dağıtmış. Bunu gören hoca da, eline bir değnek alıp hayvanı kovalamaya başlamış. Hayvan, kaçıp kurtulmuş Nasreddin Hoca'nın elinden. Aradan günler geçmiş. Nasreddin Hoca,

Akşehir pazarına giderken yolda, aynı öküzü bir kağnyı çekerken görmüş. Hemen eline almış sopasını ve hayvanın karşısına geçip başlamış azarlamaya. Öküzün sahibi olan köylü şaşmış kalmış bu duruma. Nasreddin Hoca'ya:

– Hoca, Hoca, ne yapıyorsun? Suçu ne bu hayvanın, diye sormuş.

Nasreddin Hoca:

– Sen karışma! diye cevap vermiş adama. Suçunun ne olduğunu o çok iyi bilir!

(Türkmen: 1999)

10

Tanrı Misafiri

Bir akşamüstü, onun bunun sırtından geçinmeye çalışan bir adam, Nasreddin Hoca'nın evinin önüne gelir, kapısını çalar, Nasreddin Hoca, pencereden seslenir:

– Kim o? Ne istiyorsun?

Adam:

– Benim Hoca Efendi, Tanrı misafiri, der.

Nasreddin Hoca, çok yakından tanıdığı bu yüz­süz adamı, başından savmak ister. Hemen aşağıya iner, kapıya çıkar.

Adama:

– Gel arkamdan. der. Bir süre yürürler. En sonunda, mahallenin camisinin önüne gelirler.

Nasreddin Hoca:

– Efendi, der adama. Sen yanlış kapıyı çaldın.

Adam şaşırıp kalır. Nasreddin Hoca'ya:

– Niçin yanlış kapı çalmışım, diye sorar.

Hoca güler:

– Madem ki Tanrı misafirisin. Al işte, Tanrı'nın evi, burada istediğin kadar kalabilirsin. Ne işin var, yoksul Hoca'nın evinde!

(Duman: 2008)

Halep Orada ise Arşın Burada

Akşehir'e Suriye'den Arap bir hoca gelmişti. Hocanın işi gücü kendiyle övünmektir. Her gün yeni bir şey uydurur, "Yok ben Şam'da iken bunu yaptım. Halep'te iken şunu ettim," diye palavra atar, dururmuş. Yine bir gün konuşurlarken:

– Ben Halep'te bir hamlede altmış arşın atlardım, deyivermiş.

Bir arşın 70 santimetre olduğuna göre, 60 arşın kırk metre etmektedir. Bu sözleri işiten Nasreddin Hoca, palavranın bu kadarına dayanamaz. Ona mübalağa ettiğini söylemiş. Suriyeli Hoca, palavracı olduğu kadar da inatçı birisiymiş. İlle de atlardım diye dayamış.

Bunun üzerine Nasreddin Hoca:

– Peki, altmış arşınlık bir yer ölçelim, orada atla da görelim, demiş.

Suriyeli Hoca:

– İyi ama, Halep çok uzakta, taa orada, diye teklife itiraz edecek olmuş.

Ama Nasreddin Hoca taşı gediğine koymuş:

– Halep orada ise, arşın buradadır.

(Duman: 2008)

Biraz da Katran İlave Et

Bir köylünün keçisi uyuz olur. Kendisine katran sürmesini tavsiye ederler, ama köylü, keçiyi alıp Hoca'ya getirir.

– Hoca, senin nefesin uyuz illetine birebirmiş. Şu keçiyeye bir nefes et, der.

Hoca, ona şu tavsiyeyi yapar:

– Nefes ederim amma, hastalığın bir an evvel hayvandan kaybolmasını istersen, benim nefesime sen de biraz katran ilave et!

(Duman: 2008)

Çok Gezseydi Bizim Eve de Uğrardı

Bir gün Nasreddin Hoca'nın evine, komşu kadınlardan birisi gelerek:

– Hocam, demiş, senin karın çok geziyor.

Nasreddin Hoca:

– Yanlışın var, demiş.

Kadın iddiasında direktmiş:

– Ben, senin karının çok gezdiğini, kendi gözlerimle görüyorum, demiş.

Nasreddin Hoca da fikrinde direktmiş:

– Ben de, yanlış olduğunu söylüyorum. Eğer senin dediğin gibi, bizim hanım çok gezseydi, arada sırada bizim eve de uğrardı

(Sakaoğlu: 2005)

Kırk Yıllık Sirke

Bir gün, kapı komşusu Nasreddin Hocaya:

– Hocam, sizde kırk yıllık sirke var mı? Hastamıza ilaç için lazım oldu da, der.

Hoca:

– Var, ama veremem! diye cevap verir.

Komşu:

– Canım Hoca, bir parça versen ne olur, diye rica eder.

Hoca yine:

– Veremem, deyince bu sefer sebebini sorar.

Hoca şu açıklamayı yapar:

–Eğer şuna buna dağıtsaydım, evde hiç kırk yıldan beri sirke kalır mıydı!

(Sakaoğlu: 2005)

Tartılan Et mi, Kedi mi

Hocanın canı et yemek ister. İki okka et alarak eve bırakır ve karısına akşama pişirmesini söyler. Hoca gün boyunca, akşama yiyeceği etin hayalini kurar, iştahı kesilmesin diye o gün öğle yemeği bile yemez. Aksilik bu ya, o gün öğle vakti Hoca'nın evine karısının akrabaları misafirlğe gelirler. Kadıncağz akrabalarına karşı küçük düşmemek için, Hoca'nın getirdiği eti onlara yedirir. Nasreddin Hoca akşam üzeri, eve gelip iştahla sofraya oturur. Ama önüne sade suda pişmiş bulgur pilavı konur. Hoca hem bozulur, hem de şaşırır:

– Et yemeği nerede, diye sorar.

Kadın, eti akrabalarına yedirdiğini söyleyemez. Bahane olarak:

– Kedi yedi, der. Hoca bu bahaneyi yutmaz. Hemen odanın bir köşesinde yatmakta olan kediyi alır, tartıya vurur. Kedi tam iki okka gelir.

Hoca, öfkeli bir sesle:

– Bak, hanım der. Kedi tam iki okka çekiyor. Ben de sana iki okka et bırakmıştım. Eğer bu iki okka çeken, kedi ise, et nerede? Yok, tarttığım et ise, kedi nerede!

(Tokmakçioğlu: 2004)

Kime Görüneyim

Hoca evlendiği ilk gece karısının yüzünü ilk kez görünce, felaket derecede çirkin olduğunu fark eder. Fakat olan olmuştur. Ertesi sabah, kadın nazlanarak Hoca'ya sorar:

– Kocacığım, kime görüneyim, kime görünmeyeyim? Bu konuda bana bir şey söylemedin.

Bu soru, Hoca'nın bütün sabrını bitirir. Hoca cevap verir:

– Bana görünme de, kime görünürsen görün!

(Gölpınarlı: 1996)

Gülmez Sultan

Nasreddin Hoca'nın karısı, hep asık suratlıymış. Gülmek nedir hiç bilmezmiş. Hoca pek çok kere ona bu sevimsiz huyunu terk etmesi için ricada bulunmuş, ama bir türlü yüzünü güler hale getirememiş. Bir akşam yorgunluktan bitkin bir halde eve dönen Hoca, kapıyı çalmış. Karısı her zamanki gibi asık suratla onu karşılamış.

Nasreddin Hoca:

– Nedir bu suratın? Yüzünden düşen bin parça oluyor. Bu gülmez sultanlıktan ne zaman vazgeçeceksin, diye karısına söylenmeye başlamış.

Kadın kendine bir bahane bulmak için:

– Komşularımızdan bir kadın öldü de, ailesine başsağlığı dilemeye gittim. Cenaze evinden gelen kimse gülmez ki, demiş.

Hoca bu bahanenin geçersiz olduğunu şu sözlerle ifade etmiş:

– Haydi, haydi! Ben senin düğün evinden geldiğin zamanı da bilirim.

(Kabacalı: 2000)

Düşmesem de Zaten İnecektim

Nasreddin Hoca bir gün eşeğini koştururken düşer. Onu düşerken gören çocuklar:

– A... Nasreddin Hoca eşekten düştü. Nasreddin Hoca eşekten düştü, diye alaya alırlar.

Nasreddin Hoca, hiçbir şey olmamış gibi:

– Önemi yok, çocuklar, der. Düşmesem de zaten inecektim.

(Sakaoğlu: 2005)

Yarasaydı, Sahibine Yarardı

At nalının insanlara uğur getirdiğine inanan biri, Hoca'ya sormuş:

– Hocam, at nalı insana uğur getirirmiş, evin kapısına assak günah olur mu?

Böyle hurafelerin dine aykırı olduğunu her zaman anlatan hoca, bu sefer farklı bir yöntemle cevap vermiş:

–Eğer uğur getiriyorsa, asabilirsin. Ama bence getirmez. Çünkü atlarda bir değil, dört nal olmasına rağmen şimdiye kadar bir faydası olduğunu görmedim, aksine akşama kadar yediği kamçının, taşıdığı yükün ve koşturulduğu yolun hesabı yoktur.

(Duman: 2008)

20

Hepsini

Zengin bir adam Hoca'yla alay etmek için:

– Hocam sen bu kitapların hepsini okuyor musun gerçekten? der.

Hoca:

– Senin kaç evin ve koyunun var, diye sorunca, adam:

– O kadar çok ki, sayısını ben bile bilmiyorum, deyince Hoca, cevabı yapıştırır:

– Sen o evlerin hepsinde yaşayıp koyunların hepsini de yiyor musun!

(Kabacalı: 2000)

21

Keneftede Sakız Çiğnemek

Hoca'ya birisi şaka olsun diye:

– Hoca, demiş, ben keneftede bile sakız çiğnerim, Bunun kitapta yeri var mı?

Hoca, bu adamı bozmamak için:

– Bak oğlum, demiş, bunu bir daha yapma.

Fakat adam:

– Anladık Hoca da, sen bunun yerini kitap da gördün mü görmedin mi, diye yılmışınca, Hoca:

– Hayır oğlum, demiş, ben görmediğim şeyi gördüm diyemem. Ama seni öyle keneften sakız çiğneyerek çıkarken görenler, oraya ettiğin şeyi yediğini zannederler.

(Kabacalı: 2000)

Adam Olmak

Hocaya bir gün:

– Adam olmanın yolu nedir, diye sormuşlar.

Hoca şu cevabı vermiş:

– Bilenler söylerken, bilmeyenler can kulağıyla dinlemeli; bilmeyenler söylerken, susturmanın çaresine bakmalı.

(Kabacalı: 2000)

Kibir

Adamın biri, Hocam senin evliyalar katında ulu bir kişi olduğun söylenir aslı var mıdır, diye sorar.

Hoca'nın böyle bir iddiası elbette yoktur, ama bir kere soruldu ya.

– Her halde öyle olmalı, der.

Çevresindekiler hemen:

– O zaman göster bakalım kerametini, derler.

Hoca:

– Ey ulu çınar çabuk yanıma gel, der. Der ama tabii ne gelen ağaç var ne giden.

Hoca kendisi ağacın yanına gider.

Orada bulunanlar:

– Ne oldu Hoca, ağacı getiremedin, kendin oraya gittin, derler ve gülerler.

Hoca:

– Bizde kibir yoktur, dağ yürümezse kul yürür, der.

(Kabacalı: 2000)

Allah Taksimi mi, Kul Taksimi mi

Çocuklar, mahallede birbirlerine girmişler. Kavga döğüş, kıyamet. Ele geçirdikleri bir kucak cevizi bir türlü doğru dürüst bölüştüremiyorlarmış. Kavganın kızıştığı bir sırada Hoca da oradan geçiyormuş. Çocuklar koşarak ona başvurmuşlar:

– Hoca Efendi, ne olur, şunları bize güzelce bölüştürüver. Çocuklar bir kenara çekilmişler. Hoca geçmiş cevizlerin başına:

– Çocuklar demiş, Allah taksimi mi istersiniz, yoksa kul taksimi mi?

Çocukların hepsi birden:

– Allah taksimi, Allah taksimi! diye bağırılmışlar.

Bunun üzerine Hoca bir avuç ceviz alıp bir çocuğa vermiş. Arkasından iki cevizi bir başkasına, birkaç avucu ötekine, beş altı taneyi berikine. Bazı çocuklara da hiç vermemiş. Çocuklar Hoca'ya itiraza başlamışlar.

– Bu nasıl taksim Hoca Efendi, haksızlık ettin, demişler.

Hoca da:

– Çocuklar, demiş, siz benden Allah taksimi istemediniz mi? Allah taksimi böyledir. O, dilediğine az, dilediğine çok verir, hiç vermediği de olur, herkes kısmetine boyun eğer!

(Tokmakçioğlu: 2004)

Kaz Gibi

Hoca, abdest alırken suyu bitmiş. Bunun için tek ayağını yıkayamamış. Namaz esnasında tek ayağı üzerinde duruyormuş.

– Hoca, neden tek ayak üzerinde duruyorsun, diye sormuşlar.

Hoca şöyle cevap vermiş:

– Bu ayak abdestli değildir.

(Türkmen: 1999)

Lütfun da Hoş, Kahrın da

Günün birinde uzun bir yolculuktan dönen Hoca, güneş altında koşmaktan yorulur ve dua etmeye başlar.

– Aman Allah’ım çok yoruldum, daha fazla yürüyemiyorum. Lütfen bana bir eşek gönder.

Kısa bir zaman sonra Hoca yanında eşek de taşıyan bir atlı genç görür. Buna çok sevinir.

Atlı yaklaşınca Hoca’yı görür ve ona şöyle der:

– Sen tembel adam! Niçin burada oturuyorsun? Bak benim eşek yolculuktan ve sıcaktan bitkinleşti. Buraya gel ve onu bir sonraki şehre kadar taşı!

Önce Hoca itiraz etmek ister, fakat genç adamın kendisini döveceğini hissedince korkar.

Böylece Hoca eşeği bir sonraki şehre kadar taşımaya razı olur. Yorucu birkaç saatten sonra şehre varırlar.

Genç adam Hoca’yı dışarıda bırakarak hana girer. Bunu gören Hoca yorgunluktan yere yığılır ve şöyle dua eder:

– Oh, aman Allah’ım, artık çok şey öğrendim. Bundan sonra dualarımda dikkatli olacağım.

(Duman: 2008)

Buldunuz Ya Sahibi Ölmüş Eşeği

Hoca bir kış günü ormanda odun keserken eli ayağı üşüyünce:

– Ben öldüm, deyip bir kenara uzanmış. Biraz sonra kurtlar gelip ileride ağaca bağlı eşeğini yemeye başlamışlar. Bu hale bakmış ve:

– Yiyin bakalım, yiyin! Buldunuz ya sahibi ölmüş eşeği, demiş.

(Türkmen: 1999)

Fincancının Katırları

Hoca bir gece mezarlıktan geçerken aniden ayağı kayar ve eski bir mezarın içine düşer. O anda aklına geceyi orada bir ölü gibi geçirerek yazıcı melekleri görme fikri gelir. Hemen yatar ve beklemeye başlar. Bir süre sonra mezarlığa yaklaşmakta olan fincancı kervanından yükselen katırların çan sesleri, katırcıların konuşmaları, homurtular derken iyice yaklaşan seslerden korkan Hoca kıyamet vakti geldi sanarak dışarıda ne olduğunu görmek için mezardan dışarı çıkınca, bir anda yarı çıplak Hoca'yı gören katırlar ürker. Hortlak görmüş gibi her biri bir tarafa kaçışan katırlar bütün yükleri yerlere yuvarlar, fincanları zayı ederler. Bunun üzerine sinirlenen fincancılar koşup Hoca'yı yakalarlar:

– Be adam gecenin bir vakti ne yapıyorsun burada? derler. Hoca korkudan kekeleyerek:

– Be be ben öbür dünyadan geldim. Bir bakayım burada işler nasıl gidiyor, deyince adamlar Hoca'yı bir güzel pataklarlar.

Bin perişan eve dönen Hoca'yı telaşlı karısı karşılar:

– Eee, anlat bakalım ne bu halin? Öbür dünya nasıl? Ne var? Hoca biraz vakurlu biraz üzgün:

– Hiç bir şey. Ta ki fincancı katırlarımı ürkütene kadar.

(Türkmen: 1999)

Davetiye

Nasreddin Hoca'nın komşusu evlenirken Hoca'dan davetiye dağıtmasını istemiş. Hoca şehirde kendini beğenmiş olarak ün kazanan bir zenginın davetiyesini vermeye gitmiş. Hoca'yı gören zengin sinirinden :

– Davetiyeleri dağıtmaya iyi bir insan bulamamışlar mı, demiş.

Nasreddin Hoca :

– İyi insanlar da vardı, ama onlar iyi insanların davetiyelerini vermeye gitti, diye cevap vermiş.

(Kabacalı: 2000)

30

Önsezi

Hoca ormana gitmiş. Oturmuş bir dalın üstüne, başlamış kesmeye. Aşağıdan geçen bir yolcu Hoca'ya seslenmiş:

– Hocam, insan oturduğu dalı keser mi? Şimdi düşeceksin.

Hoca adama aldırmamış; işine devam etmiş. Az sonra dal kırılmış. Hoca, düşmüş. Düştüğü yerden perişan seslenmiş:

– Düşeceğimi bildin, ne zaman öleceğimi de söyle bari.

(Koz: 1996)

31

Kilim

Hoca, bir köye konuk olmuş. Birkaç gün sonra Hoca'nın heybesi kaybolmuş.

Hoca, köy ağalarına:

– Bana bakın, demiş, heybemi bulursanız bulun, yoksa ben yapacağımı bilirim!

Ağaları bir telaştır almış, köylüleri sıkıştırmışlar, nihayet heybe bulunmuş. Ağalardan biri merak edip:

– Hocam, demiş, heybe bulunmasaydı ne yapacaktın bize?

Hoca cevap vermiş:

– Size yapacağım bir şey yoktu. Evde eski bir kilim vardı, onu bozup heybe yapacaktım.

(Köprülü: 2004)

32

Balık Başı

Hoca yolculuk sırasında mola verip bir hana girer, bu sırada hana bir başka yolcu daha girer ve ikisi birden hancıdan yiyecek bir şeyler isterler. Fakat hancı yiyecek olarak sadece bir balık olduğunu söyler ve bunu paylaşmalarını önerir. Bunun üzerine Hoca:

– Ben balığın sadece başını yiyeceğim, der. Hancı bunun nedenini sorar.

Hoca da:

– Balık başı zekâyı arttırır, balık başı yiyen insan akıllı olur, der. Bunun üzerine diğer yolcu hemen atılır ve Hocaya:

– Balık başını niye sen yiyeceksin, ben yemek istiyorum, der. Hoca da itiraz etmez ve balığın koca gövdesini Hoca yer ve bir güzel karnını doyurur, diğer yolcu ise sadece balığın başını yer ve sonra Hocaya seslenir:

– Sen koca gövdeyi yedin karnını doyurdun ben sadece kafayı yedim aç kaldım, der.

Hoca da bunun üzerine:

– Bak nasıl da hemen akıllandın, der.

(Kabacalı: 2000)

33

Hoca'nın Tehdidi

Hoca büyük bir açlık hissetmeye başladığı anda uzak bir köye gelir. Oraya vardıktan sonra bütün çiftçileri muhtarın yanına çağırır ve kızgınlıkla şöyle der:

– Ben köyünüzde kaldığım müddetçe bana yeterince yemek vereceksiniz. Aksi halde gittiğim son köyde beni aç bıraktıklarında onlara yaptığının aynısını size de yaparım! Onu büyük bir büyücü sandıklarından önce korkarlar. Bundan dolayı da istediği kadar ona yemek verirler. Birkaç gün sonra tekrar yola koyulmak istediğinde köydeki meraklının biri sorar:

– Eğer size yiyecek bir şey vermeseydik ne yapardınız?

Hoca o zaman gülerek cevap verir:

– O zaman aç olarak yoluma devam ederdim. Son gittiğim köyde de aynı şeyi yapmıştım.

(Duman: 2008)

Hepsinin Tadı Aynı

Hoca, eşğine iki küfe üzüm yüklemiş, evine götürüyormuş. Şehre girince çocuklar başına üşüşüp:

– Hocam, bize birer salkım üzüm ver, demişler. Hoca, çocukların çokluğunu görünce her birine üçer beşer üzüm vermiş.

– Hocam, bu kadar az verilir mi, diye sormuşlar.

Hoca demiş ki:

– Çocuklar, küfelerdeki bütün üzümlerin tadı da, bir tanesinin tadı da aynı. Az yemekle çok yemek arasında bir fark yok ki!

(Kabacalı: 2000)

Boş Mideyle Uyku

Hoca bir gün misafirlige gitmiş. Ev sahipleri de yemek yemişler. Hoca'yı da yemek yedi sanmışlar ve yemek getirmemişler. O da sıkılmış, bir şey söyleyememiş. Konuşulmuş, görüşülmüş, şerbetler içilmiş, Hoca'yı öbür odaya götürüp yatağını göstermişler.

– Allah rahatlık versin, deyip gitmişler. Hoca, aç karnına bir türlü uyuyamamış. Sağa dönmüş, sola dönmüş, ama yine de uyuyamamış. Kalkıp ev sahiplerinin odasına gitmiş, kapıyı çalmış.

– Hayrola, Hocam ne var, demişler. Hoca demiş ki:

– Efendim, yumuşak bir yatak yapmışsınız, rahatım kaçtı, uyuyamadım. Bilirsiniz, biz fukaralıktan yetişmiş adamlarız. Siz bana bir kül pidesi verin de yarısını yatak, yarısını yorgan yapayım, mışıl mışıl uyuyayım.

(Duman: 2008)

Tilki

Günün birinde Hoca komşu köyle gitmiş. Köye geldiğinde büyük bir heyecan varmış. Köylüler ona bir tilkinin birçok tavuğu, kazı, ördeği ve hindiyi yediğini anlatmışlar. Köylüler tilkiyi yakalamış, intikam almak için de hayvanı basit bir şekilde değil, aksine işkence yaparak öldürmek istemişler. Hoca'ya sormuşlar:

– Hoca, bize öğüt verir misin?

Hoca cevap vermiş:

– Evet, tabii arkadaşlar. Siz her şeyi bana bırakın.

Köylüler de Hoca'ya güvenmişler. Hoca paltosunu ve kavuğunu çıkarıp her ikisini de tilkiye giydirmiş. Daha sonra tilkiyi salıvermiş. Köylüler Hoca'ya sormuşlar:

– Neden böyle yaptın?

Hoca cevap vermiş:

– Korkmayın, ahali! Tilkiyi gören herkes onu imam zannedecek. Böylece birkaç gün aç kalacak.

(Özkan: 1999)

Bu Nasıl Ülke

Nasreddin Hoca, bir kış günü köye gitmek için yola çıkar. Her taraf buz tutmuştur. Birden çevresini köpekler sarar. Taş almak için eğilir. Ama hangi taşa el atıyorsa bir türlü yerinden kıpırdatamaz. Köpeklere bakarak elini açar:

– Ey Allah'ım bu nasıl ülke? Taşları bağlayıp köpekleri salmışlar.

(Kabacalı: 2000)

Bulmak Zevki

Hoca yine bir gün merkebinin kaybetmiş, çarşıda bağıra bağıra:

– Benim merkebimi kim bulursa, yularıyla, semeriyle müjde olarak ona vereceğim, diyerek herkese bildirmiş.

Birisi:

– Hoca, merkebi semeriyle, yularıyla bulana tekrar verdikten sonra, ha kaybetmişsin, ha kaybetmemişsin bir şey fark eder mi? Bundan sen ne kazanmış olacaksın, diye sormuş!

Hoca gülerek:

– İyi; ama bulmak zevkini o kadar önemsiz mi zannediyorsun!

(Duman: 2008)

39

Uykusu Kaçmış Da

Bir yaz gecesi Hoca'nın uykusu kaçmış. Uykusuzluktan ve can sıkıntısından evde duramayınca kendini sokağa atmış. Yolda, nöbetçi subaşıya rastlamış.

Subaşı:

– Hoca, böyle gece yarısı burada ne arıyorsun, diye sorunca Hoca, esneyerek cevap vermiş:

– Hiç, uykum kaçtı da onu arıyorum!

(Köprülü: 2004)

40

Böyle Olmalı

Hoca kıyı boyunca uzun bir yolculuk yapmaktadır. Fakat gel gör ki, bu sıcak havada suyu da bitince susuzluktan dudakları bile kurumuş. Ne kadar kendini sıkırsa da susuzluğa dayanamaz ve biraz olsun susuzluğunu dindirir diye deniz suyundan içmeye karar verir. Ama nerede! Susuzluğunu dindirmesi bir yana Hoca tuzlu suyu içince içi bir kat daha yanar. Yola bir miktar devam edince bir tatlı su birikintisine rast gelir ve kana kana içer. Sonra da kavuğunu çıkararak içine su doldurur ve kendinden emin adımlarla denizin kıyısına gelir ve kavuğundakini denize doğru savurarak:

– Bırak kabarmayı, dalgalanıp köpürmeyi su dediğin böyle olur, der.

(Kabacalı: 2000)

41

Hak Etmiş

Hoca su içmek için bir çeşmenin başına gelir fakat bakar ki, çeşmenin ağzı bir ağaç parçasının ucuna bez sarılarak kapatılmış. Ayağını çeşmenin duvarına yaslayıp şöyle bir asılınca tıkaçın yerinden çıkmasıyla birlikte çeşmeden fişkırان su Hoca'yı baştan aşağı ıslatır. Homurdanarak yerinden kalkan Hoca:

– Belli ki hak etmişsin de ağzına böyle ot tıkamışlar.

(Kabacalı: 2000)

42

Yenisi

Günün birinde Hoca'nın karısı ölür. Fakat Hoca'da ciddi bir üzüntü belirmez. Bir müddet sonra eşiği de ölünce hoca yas tutmaya başlar. Bu işe şaşırان komşuları sorar:

– Bu nasıl iş Hocam, karının öldüğüne bu kadar üzülmedin, eşiğin öldü bir haftadır ağzını bıçak açmıyor?

Hoca:

– Karım öldüğünde hepiniz, “Üzülme daha genç ve güzel yeni bir hatun buluruz.” diye beni teselli ettiniz, fakat hiç kimse yeni bir eşek alalım demiyor.

(Kabacalı: 2000)

43

Bizim Çocuklar

Nasreddin Hoca'nın karısı ölür. Ölen karısından beş çocuğu olan Hoca, beş çocuğu olan bir dul kadınla evlenir. Hoca'nın yeni eşinden de iki çocuğu olur. Bir gün karısı feryadı basar:

– Hoca Hoca yetiş! Senin çocuklarla benim çocuklar bir olmuş, bizim çocukları dövüyorlar.

(Kabacalı: 2000)

44

Anahtar

Hoca bir gün anahtarını kaybetmiş. Bahçede döne döne anahtarını arıyormuş. Hanımı sormuş:

- Hocam, anahtarı nerede düşürdün?
- Be kadın, demiş Hoca, Nerede düşürdüğümü bilsem, hiç arar mıyım?

(Duman: 2008)

45

Evlilik Hazırlığı

Hoca habire döşeme tahtalarını söküp tavana, tavan tahtalarını da söküp döşemeye çakıyormuş. Bunu gören komşular merakla olayın nedenini sormuşlar.

– Yakında evleneceğim, demiş Hoca. İnsan evlenince evin altı üstüne gelir derler ya, ben de bari şu tamirle iki masrafı bir edeyim dedim!

(Duman: 2008)

46

Aklı

Nasreddin Hoca'ya bir gün:

- Karın aklını kaybetti, demişler. Hoca düşünmeye başlamış.
- Ne düşünüyorsun hocam, diye sormuşlar.
- Bizim karının akli zaten yoktu ki, kaybetsin. Acaba başka bir şey mi kaybetti diye düşünüyorum!

(Kemal: 2004)

47

Nasıl

Hoca bir gün karısının bilgisini denemek amacıyla sorar:

- Karıcığım, ölü bir adamın, ölmüş olduğunu nasıl anlarsın?

Karısı şu cevabı vermiş:

- Kendisine sorarım.

(Kemal: 2004)

48

Ocak

Hoca, bir gün evde ocak yakmağa kalkmış. Üfler, üfler, ocağı bir türlü yakamazmış. Ne yaptıysa kâr etmemiş. Buna fena halde kızan Hoca, yukarı çıkıp karısının hotozunu aldığı gibi ocak başına inmiş. Hoca, hotozu kendi başına takarak başlamış yine ocağı üflemeğe. Bu sefer odunlar, bir iki üfleyişte parlayıverince Hoca, söylenmeğe başlamış:

– Meğer ocak da bizim hatundan korkarmış; hotozu görür görmez imana geldi.

(Tokmakçioğlu: 2004)

49

Kimi Kimden Sorarsınız

Hoca'nın karısı ölür. Cenazesinin evden çıkarılacağı sırada imam, usule uyarak cemaate hitaben sorar:

– Merhumeyi nasıl bilirsiniz? Herkes beraberce:

– İyi biliriz! der denmez koşa koşa imamın yanına gelen Hoca:

– Aman, aman! Sen onu benden sor; kimi kimden soruyorsun!

(Tokmakçioğlu: 2004)

50

Kim Tuhaf

Hoca, bir gün yolda giderken, birisi ona gülünç bir soru sormuş:

– Hoca, senden önce ve senden sonra evlenenleri tuhaf bulmuyor musun?

– Her ikisini de tuhaf buluyorum, demiş Hoca.

– Neden böyle, diye bir daha sormuş arkadaşı.

– Neden mi? Benden önce evlenenlere, bana hiç öğüt vermedikleri için kızıyorum.

Benden sora evlenenler de, onlara hiç öğüt vermediğim için, bana kızıyorlar.

(Tokmakçioğlu: 2004)

51

Hangisi

Hoca'nın bir zamanlar iki karısı vardır. Bunlardan biri yaşlı diğeri genç ve güzeldir. Bunlar bir gün Hoca'ya beklenmeyen bir soru sorarlar:

– Akşehir gölünde kayığımız devrilse hangimizi kurtarırısın?

Hoca cevap vermeden kurtulamayacağını anlayınca, yaşlı karısına döner ve şöyle der:

– Hanım sen biraz yüzme biliyordun galiba?

(Tokmakçioğlu: 2004)

52

Yaşı Hakkında mı

Bir komşusu Hoca'ya koşa koşa gelmiş:

– Aman Hoca! Bizim evde karılarımız kavga ediyorlar, çabuk gel, demiş.

Hoca hiç aldırış etmeden şöyle sormuş:

– Yaş hakkında mı, yoksa görünüş hakkında mı?

– Hayır, başka bir şey hakkında, diye cevaplandırmış komşu!

– Öyle ise evine git ve merak etme şimdiye kadar çoktan barışmışlardır.

(Duman: 2008)

53

Mavi Boncuk

Nasreddin Hoca'nın iki tane hanımı varmış. Bunlara değişik zamanlarda birer mavi boncuk vererek kesinlikle diğeri eşine veya başka bir kimseye göstermemesini tembih etmiş. Bir gün hanımlar Hoca'nın yanına gelerek sormuş:

– Hocam hangimizi daha çok seviyorsun?

Hoca hemen işi bağlamış:

– Sadece mavi boncuk verdiğimi daha çok seviyorum.

(Duman: 2008)

54

Ölünün Eli Ayağı Soğur

Nasrettin Hoca'ya bir gün sormuşlar, ölmüş adam neresinden bellidir, diye.

Hoca da:

–Ölünün eli ayağı soğur, demiş.

(Türkmen: 1999)

55

Terzi

Annesi küçük Nasreddin'i terziye çirak olarak verir. Aradan iki yıl geçmiştir. Bir gün annesi oğlundan bir şeyler dikmesini isteyince, Nasreddin:

– Anneciğim şimdiye kadar işin yarısını öğrendim, bu ise dikilmiş şeyleri sökmektir. Ömrüm yeterse terzi amca elbise dikmeyi de öğretecek.

(Duman: 2008)

56

Bu Mümkün Değil

Hoca, bir ara, zeytin satmaya heveslenmiş. Bir küfe zeytin alarak pazarda satmaya başlamış. Kadının biri zeytin küfesine yaklaşır fiyatını sormuş ve zeytini pahalı bulmuş. Hoca:

– Hele bir tane ye de tadına bak, demiş. Kadın:

– Baksam ve beğensem bile peşin para ile alacak değilim. deyince, Hoca:

– Canım sen yabancı mısın? Rahmetli kocanla dostluğumuz vardı. Ne olacak, sonra verirsin parasını! Lakin şu zeytinden bir tane tat da gör, demiş. Kadın ise nazlanmakta devam etmiş:

– İmkânsız, bugün oruçluyum. Üç yıl önce Ramazanda hastalanmışım da bir hafta oruç tutamamışım. Bugünlerde o borcumu ödüyorum. Bu söz üzerine Hoca, başını sallamış:

– Haydi, güle güle git! Ben vazgeçtim bu alışverişten. Zira Allah'a olan borcunu üç yıl sonra ödeyen bir kimse, kulun zeytin borcunu kim bilir ne zaman verir!

(Duman: 2008)

57

Geç Yiğidim

Hoca, Akşehir’de bir akşam evine dönerken karşıdan iri yarı bir köpeğin geldiğini görür. Köpek bir an durur ve hemen köşe başındaki mezarlıktaki bir mezar taşına işemeye başlar. Hoca, korkutmak için köpeğe hoş der ama ne çare ki, köpek cevap olarak kocaman dişlerini göstererek Hoca’ya hırlar. Hoca ister ki, köpek kaçsın veya kenara çekilsin ama hayvan üstüne üstüne gelmektedir. Hoca bakar ki iş kötü, hemen kenara çekilir ve hafifçe eğilerek köpeğe döner:

– Geç yiğidim geç!

(Türkmen: 1999)

58

Yas

Hoca’nın tavuğu kaybolmuş. Bir siyah bez bulmuş, parça parça kesmiş, her parçayı delip diğer tavukların boynuna takmış. Bunları görenler,

– Hoca demişler, bu ne?

– Analarının yasını tutuyorlar, demiş.

(Türkmen: 1999)

59

Yabancıyıym

Bir gün Nasreddin Hoca, şehrinden pek fazla uzak olmayan bir köyü ziyaret etmiş. Gezerken bir köylü ona:

– Bugün günlerden hangi gündür, demiş.

Bizim Hoca:

– Bilmem ki! Ben buranın yabancıyıym.

(Duman: 2008)

60

Ya Kokusu

Birisi Nasreddin Hoca'nın yanında otururken kazara seslice yellenmiş. Sonra kabahatini belli etmemek için ayağı ile tahtayı gıcırdatmış. Hoca demiş ki:

– Haydi sesini onun sesine benzettin diyelim. Ya kokusunu ne yapacaksın?

(Duman: 2008)

61

Bildiği

Nasreddin Hoca bir gün eşeğini bulamaz ve basar yaygarayı:

–Eğer eşeği hemen bulmazsam ben bilirim yapacağımı! diye. Bir kaç saatte eşek bulunur ve Hocaya birisi sorar:

– Hocam bulunmasaydık ne yapacaktın? Hoca biraz tebessümle:

– Ne olacak gidip yenisini alacaktım.

(Duman: 2008)

62

Etraflıca İlgi

Nasreddin Hoca, kendi köyünde hâkim olarak çalışırken, adamın biri gayet heyecanlı bir şekilde ona doğru koşmuş ve hakkını istemiş:

– Saldırıya uğradım ve soyuldum! diye bağırıyormuş. Hemen bu köyün önünde. Buradan biri olmalı. Suçluyu bulmanızı istiyorum. Benim pelerinimi, kılıcımı ve hatta çizmemi de çaldı!

– Gördüğüm kadarıyla atletini çalmamış?

– Hayır, onu çalmadı.

Hoca:

–O halde o bizim köyden değil. Burada her şeyle etraflıca ilgilenilir. Sen suçluyu aramızda haksız yere arıyorsun.

(Şaşa: 2007)

Çömlek

Günün birinde Hoca'nın Kadı'ya işi düşmüş. Hoca Kadı'nın yaptığı her iş için bir hediye istediğini duyunca “Ne vermeliyim acaba?” diye düşünmeye başlamış. Hoca çömleğini yanına alarak nehrin kenarına gitmiş. Çömleği çamurla doldurmuş ve üstüne de bal koymuş. Kadı, Hoca'nın elinde çömleği görür görmez, işi gücü bırakır ve çömleği alıp belgeyi Hoca'nın lehine onaylar. Nasreddin Hoca gittikten sonra Kadı bir parmak alınca anlamış ki çömleğin altı koyu balçıkla dolu. Hemen Hoca'ya bir adam yollamış. Gelen adam:

– Hocam, Kadı Efendi seni çağırıyor. Belgenin bir yerinde bozukluk varmış, onu düzeltecekmış.

Hoca, bu sözü duyunca demiş ki:

– Bozukluk belgede değil, bal çömleğinde.

(Şaşal: 2007)

Yemesi Kolay Olsun Diye

Timur'un defterdarı hesapta bir yanlışlık yapar. Bunun üzerine Timur o defterdara kâğıtları yedirir ve işten kovar. Yerine Nasrettin Hoca'yı alır. Hoca hesapları yufka üzerinde yapmaya başlar. Timur bunu görür ve sebebini sorar. Hoca aynen şu cevabı verir:

–Yemesi kolay olsun diye!

(Şaşal: 2007)

Akıllı Adam

Bir keşiş dünyanın en akıllı adamını bulmak için diyar diyar geziyormuş sıra Nasreddin Hoca'nın köyüne gelmiş ve köylülere sormuş:

– Sizin köyün en akıllı adamı kim, demiş.

Köylüler de:

– Nasreddin Hoca, demiş.

Bunun üzerine keşiş köy meydanında Hoca ile görüşmeye başlamış ve eline bir çomak almış yere bir daire çizmiş, Nasreddin Hoca da çomakla daireyi ortadan ikiye bölmüş, keşiş bir doğru daha çizerek daireyi dörde bölmüş, hoca da dörde bölünmüş dairenin üç dilimine çarpı işareti koymuş, keşiş elleriyle aşağıdan yukarıya doğru hareket yapmış, Hoca da yukarıdan aşağıya yapmış ve keşiş büyük bir hayranlıkla Hoca'yı tebrik etmiş. Olup bitenden bir şey anlamayan halk keşişe ne olduğunu sormuş keşiş de :

–Bu adam gerçekten dünyanın en akıllı adamı, yere dünya çizdim o ortadan ekvator geçer dedi, ben dünyayı dörde böldüm o da dört de üçü sudur dedi, ben yerden buharlaşma sonucunda ne olur dedim o da yağmur yağar dedi.

Bu sefer hocaya neler olduğunu sorar halk! Hoca da:

– Bu adam oburun biri, yere bir tepsi baklava çizdi ben de yarısı benim dedim, daha sonra tepsiyi dörde böldü o zaman dört de üçü benim dedim, o da tepsi altından ateşi hafif hafif almalı dedi ben de üstüne fındık fıstık eklersek daha iyi olur dedim!

(Şaşal: 2007)

66

Ben de Senin Gibi Düşünüyorum

Nasreddin Hoca günlerden bir gün bahçeye giderek orada ne bulduysa karpuz, kavun, havuç, şalgam koparıp çuvala doldurmuş. Tam iş başındayken bahçıvan ona doğru gelmiş:

– Burada ne arıyorsun, demiş.

Hoca şöyle cevap vermiş:

–Geceki korkunç fırtına beni buraya attı.

– Öyle mi? Ya bunları kim kopardı?

– Nasıl fırtına beni oradan buraya kadar fırlattıysa kendisine tuttuğum şeyler de elimde kaldı. Bahçıvan:

– Peki bunları çuvalına kim doldurdu?

Hoca hayret ederek şöyle der:

– Ben de sizin düşündüğünüz şeyi düşünüyorum.

(Türkmen: 1999)

67

Tıp Bilgisi

Hoca'ya:

–Tıp bilir misin, demişler.

–Bilirim, demiş. Hem de şöyle ifade ederim: Ayağını sıcak tut, başını serin, Kendine bir iş bul, düşünme derin.

(Şaşal: 2007)

68

Arapça Öğretiyor

Hoca bir gün bir komşusunun Arapça öğrenmek istediğini duyar. Hoca derse başlar ve komşusu da şöyle bir soru sorar:

– Hocam, Arapçada soğuk çorba ne demek?

O anda cevabı aklına gelmeyince:

– Haa, evet! Onu öğrenmen gerekmez. Sen hiçbir zaman soğuk çorba içmezsin. Bunun dışında da Araplar çorbalarını soğuk içmezler! diye cevap verir.

(Şaşal: 2007)

69

Zaten

Nasıl olduysa Hoca eşeğinden düşmüş. Çocuklar etrafına toplanmışlar. Kıkır kıkır gülüşüp alay etmeye başlamışlar. Hoca:

– Aman çocuklar, bu kadar gülecek ne var? Ben zaten incektim.

(Sakaoğlu: 2005)

Hasta Ziyareti

Hoca, ağır hastadır; artık evine gidip gelenlerin haddi hesabı olmaz. Hoca, bunalmaya başlar, fakat kimseye de “Kalkın, gidin!” diyemez. Hele bir ziyaretçi kafilesi, Hoca’nın yanında oturur da oturur. Nihayet giderken içlerinden biri:

– Hoca, bir isteğin var mı? Allah geçinden versin, ama bir vasiyetin falan, deyince Hoca, fırsat bu fırsattır diye düşünür:

– Evet, bir vasiyette bulunacağım size: Bir hasta ziyaretine gidince yanında fazlaca oturup kalmayın, der.

(Şaşal: 2007)

Allah’ın Rahmetinden Kaçılır mı

Bir gün, bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyormuş. Nasreddin Hoca pencerenin önüne oturmuş, sokağı seyrediyormuş. Bir ara, dostlarından birinin ıslanmamak için koşa koşa gittiğini görmüş. Hemen pencereyi açarak seslenmiş adama:

– Aman, ne kadar ayıp! Senin gibi akıllı ve olgun bir adam, hiç Allah’ın rahmetinden kaçır mı?

Nasreddin Hoca’nın bu sözlerine hak vermiş adam. Koşmayı bırakıp ağır ağır yürümeye başlamış.

Ama daha gideceği yere varana kadar da sıırıslıklam olmuş. Nasreddin Hoca’nın kendisine oyun ettiğini anlamış.

Allah’ın işi işte! Bir başka gün de, Nasreddin Hoca, yağmura tutulmuş.

Koşar adım evine gidiyormuş. Tam birkaç gün önce oyun ettiği komşusunun evinin önünden geçerken, ona yakalanmış. Adam, hemen pencereyi açıp Nasreddin Hoca’ya seslenmiş:

– Hocam, Hocam! Allah’ın rahmetinden neden kaçırıyorsun? Utanmıyor musun bu yaptığından?

Nasreddin Hoca, hiç istifini bozmadan, koşmasını sürdürmüş. Kendisine sitem eden komşusuna da şu cevabı vermiş:

– Ne kadar anlayışsız biriymişsin be komşu. Ben Allah’ın rahmetinden kaçmıyorum ki, sadece yeri ıslatan rahmeti çiğnememek için koşuyorum.

(Şaşal: 2007)

72

Bu Kadar Tavuğa Bir Horoz Lazım

Akşehir çocukları, bir gün Nasreddin Hoca’yı hamama götürürler ve göbekteşi üzerine oturdukları sırada daha önce kararlaştırdıkları planı uygulamaya sokarlar. Birbirlerine:

– Bu hamamın suyunda yıkanan insan yumurtlamaya başlar. Herkes yumurtlayıp yumurtlamadığına baksın! Kim yumurtlamazsa hamam parasını o versin derler.

Hep birden gıdıklamağa başlarlar. Bir taraftan da yanlarında getirdikleri yumurtaları el çabukluğu ile mermerin üstüne bırakırlar. Nasreddin Hoca, çocukların hilesini anlar, ama hiç telaş göstermez. Hemen göbekteşine çıkıp horoz gibi çırpınıp ötmeye başlar.

Çocuklar:

– Hocam, ne yapıyorsun, diye sorarlar.

Nasreddin Hoca’nın cevabı hazırdır:

– Bu kadar tavuğa, bir horoz lazım değil mi?

(Türkmen: 1999)

73

Cübbenin İçinde Ben de Vardım

Bir gün Hoca’nın evinde bir gürültü kopmuş. Hoca hiddet içinde evden çıkınca, onu gören komşusu:

– Hayrola Hoca Efendi, demiş. Sizin evde bu sabah epeyce gürültü vardı.

Nasreddin Hoca içini çekerek cevap vermiş:

– Evlilik hali. Hanımla biraz atıştık da.

– Kavganızı duyduk. Ama arkasından çıkan gürültü neydi?

– Bizim hanım bana kızdı. Cübbeme bir tekme attı. Cübbem de paldır küldür merdivenlerden aşağıya yuvarlandı. Duyduğunuz, herhalde onun gürültüsüdür.

– Aman Hoca Efendi. Hiç cübbe merdivenden düşerken bu kadar gürültü çıkarır mı?

Nasreddin Hoca anlayışsızlığın bu kadarına artık dayanamamış:

– Sen de amma uzun ettin be komşu, demiş. Yuvarlanırken cübbenin içinde ben de vardım işte.

(Sakaoğlu: 2005)

74

Kör Dövüşü

Nasreddin Hoca çocukluğunda çok haşarı ve şakacıymış. Bir gün birkaç kör, bir kahvenin önünde oturuyorlarmış. Küçük Nasreddin de çarşıya gitmek için oradan geçiyormuş. Elindeki para kesesini körlerin kulakları dibinde şangır şungur şakırdatarak:

– Alın şu paraları da, aranızda paylaşın, demiş. Fakat kimseye hiçbir şey vermeden uzakta bir köşeye çekilmiş, olacakları seyre başlamış. Körler: “Sana verdi, yok bana vermedi” diyerek birbirlerine düşmüşler, yaka paça kavgaya tutuşmuşlar. Ortalık iyice karışmış.

Küçük Nasreddin, karşıdan olanları seyredip şöyle söylüyormuş:

– İşte kör dövüşü buna derler!

(Duman: 2008)

75

O Dua Sizde, Bu Akıl Bizde İken

Nasreddin Hoca bir gece, damda bir hırsızın gezindiğini hisseder. Sesini yükselterek karısına şu sözleri söyler:

– Hatun! Geçen gece geldim. Kapıyı çaldım, duymadın. Ben de şu duayı okudum ve ayın ışığına yapışıp eve girdim!

Bacadan konuşmaları dinlemekte olan hırsız, hocanın okuduğu duayı hemen ezberler. Sonra duayı okur, iki eliyle ayın ışığına sarılıp yavaşça ineceği zannıyla

kendini damdan aşağıya bırakıverir. Büyük bir gürültüyle yere çakılır. Hoca hemen koşup hırsızın yakasına yapışır.

– Hanım, çabuk mumu getir, hırsızı yakaladım! diye hanımını da yardıma çağırır.

Acıdan inlemekte olan hırsız ise, şöyle sızlanır:

– Hocam acele etme. O dua sizde, bu akıl bizde iken öyle kolay kolay elinizden kurtulamayız.

(Türkmen: 1999)

76

Görev Ayrımı

Hocanın evinde, bir gün kaza ile yangın çıkar. Komşuları koşup Hoca'yı bulurlar.

– Efendi, evin yanıyor, derler.

Hoca umursamaz bir tavır takınarak:

– Vallahi komşular, der. O benim sorumluluğumda değil. Biz hatunla işleri aramızda taksim ettik. Ben evin dışında olup bitenlerle meşgul olurum. Hatun da evin içişlerine bakar. Varın, siz yangın haberini, bizim hatuna yetiştirin!

(Şaşal: 2007)

77

Güvercin Erkek miydi, Dişi mi

Nasreddin Hoca, vaizliği sırasında bir gün Nuh Peygamber kıssasını anlatıyormuş. Cemaat de kendisini can kulağıyla dinliyormuş. Nihayet kıssanın son kısmına gelinmiş. Nuh Peygamberin, tufandan sonra sular çekilirken bir güvercini salıverdiğini ve güvercinin ağzında bir otlu döndüğünü, böylece artık karanın yakın bulunduğu anlaşıldığını nakletmiş. Cemaat arasında bulunan geveze bir kadın, beklenmedik bir soru sormuş:

– Hoca efendi, Nuh Peygamberin salıverdiği bu güvercin, erkek miydi, dişi miydi, demiş.

Nasreddin Hoca, bir süre düşündükten sonra, sorunun cevabını hemen bulmuş:

– Erkek idi, demiş.

– Nereden bildin? Kitapta yeri mi var?

– Hayır! Kitaplarda bu yolda bir kayıt yok. Ama insanda akıl var. Hiç Nuh Peygamberin salıverdiği güvercin dişi olsaydı, çenesini o kadar müddet kapalı tutabilir miydi? Taşıdığı otu, gemiye getirmeden yolda çoktan düşürürdü.

(Ünal: 2005)

78

Eskisini Şimşek Yaparlar

Bir gün Hoca kıra gezmeğe çıkmış. Bir çobanla karşılaşmış. Çoban Hoca'ya şu soruyu sormuş:

– Ay, küçücük doğar, büyür, tekerlek olur, on beşinden sonra gene küçülüp hilal şeklini alır; acaba eskiyi ne yaparlar?

Hoca gülmüş:

– İlahi çoban, bu kadcıkcık şeyi bilemedin mi, demiş. Eski ayı uzatırlar, şimşek yaparlar. Görmez misin, gök gürleyince kılıç gibi nasıl uzayıp parlar.

(Türkmen: 1999)

79

Parayı Veren Düdüğü Çalar

Nasreddin Hoca, bir gün, Akşehir pazarına gitmek üzere yola çıkar. Mahallenin çocukları onu görünce başına toplanıp istekte bulunurlar.

– Hoca Efendi, ne olur bize pazardan düdük al, derler.

Nasreddin Hoca da çocukların dilinden kurtulmak için:

– Peki, alayım, der.

Sadece çocuklardan birisi, elindeki parayı vererek:

– Şu parayı al ve benim düdüğümü sakın unutma Hocam der.

Parayı alıp cebine koyan Hoca, çocukların yanından uzaklaşarak yoluna devam eder. Çocuklar, akşamüstü, Nasreddin Hoca'nın yolunu gözlerler. Bir süre sonra, Hoca'nın eşeği uzaktan görünür. Çocuklar, onun döndüğünü anlayınca, hep bir ağızdan:

– Hoca Efendi, hani bizim düdüklerimiz, diye etrafına toplanırlar.

Nasreddin Hoca, sadece parayı veren çocuğa düdüğü uzatarak şöyle der:

– Hiçbirinize bir şey yok. Yalnız bu arkadaşınıza var. Çünkü parayı veren, düdüğü çalar.

(Sakaoğlu: 2005)

80

Un Helvası

Nasreddin Hoca, bir sohbet sırasında, un helvasını çok sevdiğini, ama bir türlü yemek kısmet olmadığını söyler. Orada bulunanlardan biri:

– Helva öyle zor pişirilecek bir şey değil, der.

Nasreddin Hoca, adamı doğrular:

– Çok haklısın, ama bir türlü pişirip yiyemedik işte! Bazen un bulundu, ama yağ bulunmadı. Sonra yağ bulundu, ama şeker bulunamadı.

Adam, Nasreddin Hoca'nın sözünü keserek:

– Peki Hoca'm! Bu üç şeyi bir araya getirmek mümkün olmadı mı hiç, diye sorar.

Nasreddin Hoca, bir süre acı acı gülümsedikten sonra şu cevabı verir:

– Bazen belki üçünün bir araya geldiği oldu ama, o zaman da ben helvanın yapıldığı yerde bulunamadım!

(Ünal: 2005)

81

Ya Secdeye Kapanacağı Tutarsa

Nasreddin Hoca, bir gün Akşehir'in dışına çıkar. Gece olduğunda da bir handa konaklar. Han öylesine viranedir ki, merdivenleri neredeyse çökecek gibidir. Yatar yatağına. Ama sağdan soldan gelen gıcırtilar yüzünden, gözüne bir türlü uyku girmez, sonunda dayanamaz, han sahibini çağırır:

– Birader, neredeyse tavan başımıza yıkılacak. Yarın sabahtan itibaren, burayı hemen onartmaya başla sen, der.

Han sahibi, Nasreddin Hoca'yı daha fazla konuşturamaz:

– Hoca Efendi, der. Boş yere telaşlanıp korkutma kendi kendini. Sağdan, soldan, tavandan, tabandan gelen sesler, hanın çürüklüğünden değildir. Sen din adamısın, daha iyi bilirsin, ağaçların Allah'ı tesbih ettiklerini! İşte duyduğun çıtırtılar, tıkırtılar, tahtaların Allah'ı tesbih sesleridir.

Nasreddin Hoca, han sahibinin, laf anlayacak biri olmadığını görünce:

– Haklısın, haklısın, der. İşte ben de tavanın bir gün tesbih çekmeyi yeterli bulmayıp secdeye kapanmasından korkuyorum.

(Duman: 2008)

82

Ben Yapacağımı Bilirim

Nasreddin Hoca, bıkip usanmış artık Timur'un yaptıklarından. Bir gün, her şeyi göze alarak huzuruna çıkmış. Timur'a:

– Bana bak, demiş. Akşehir'den gidecek misin, yoksa gitmeyecek misin?

Timur, Nasreddin Hoca'nın bu sorusuna önce şaşırılmış. Sonra sinirli bir biçimde:

– Gitmeyeceğim. Ne olacak, diye sormuş. Nasreddin Hoca:

– Eğer sen Akşehir'den gitmezsen, ben yapacağımı bilirim, demiş.

Timur'un bu tehditkâr söz karşısında sinirleri iyice bozulmuş.

– Ne yaparsın ki be adam, diye bağırılmış.

Nasreddin Hoca ne yapacağını şu sözlerle açıklamış:

– Eğer sen buradan gitmezsen, kasabalıyı alıp ben buradan gideceğim.

(Ünal: 2005)

83

Yatmadan Önce Yenen Üzüm

Bir tanıdığı Hoca'nın evine konuk olur. Akşam yemeği yenilir, içilir. Gece yarısına kadar sohbetler edilir. Tam yataklar hazırlanmaya başlandığı sırada, konuk bir türkü mırıldanmaya başlar:

“Bizim eller bizim eller,

Yatar iken üzüm yerler.”

Hoca konuğun böyle ince bir şekilde üzüm istemesine gülümser. Eliyle konuğa yatacağı yeri gösterirken, diliyle de şöyle der:

“Bizde böyle âdet yoktur,
Saklarlar da güzün yerler.”
(Duman: 2008)

84

İnanmayan Ölçsün

Bir gün komşuları Hoca'ya şöyle bir soru sorarlar:

– Hocam! Sen bilgili bir adamsın. Söyle bakalım, bu dünyanın tam orta yeri neresidir?

Hoca önce biraz düşünür, sonra kurnaz kurnaz gülümser:

– Benim durduğum yerdir, diye cevap verir.

Adamlar şaşırarak:

– Aman Hoca, bu ne biçim söz? derler.

Hoca, hiç istifini bozmadan şöyle karşılık verir:

– İnanmayan ölçer.

(Duman: 2008)

85

Odun Yaranla Hınk Deyicisi

Kadılık yaptığı günlerde, Hoca'ya müracaat eden birisi bir adamdan davacı olduğunu söyler.

Nasreddin Hoca:

– Hakkın nedir? Bu adamdan ne istersin, diye sorar.

Davacı anlatır:

– Bu adam birisine otuz çeki odun yard. O, her baltayı vurdukça, ben de karşısına geçtim, hınk, hınk diye ona kuvvet verdim. Kendisi bütün paraları aldı, benim hakkımı vermedi.

Hoca, iddiayı dinledikten sonra davacıya:

– Evet, hakkın var. Sen karşısında dur, hınk diyerek bu kadar yorul, sonra bütün parayı o alsın, bu olur mu?

Davalı haykırır:

– Aman Kadı Hazretleri, ne yapıyorsun? Odunu yaran benim. Onun karşısında seyretmekten başka yaptığı ne var?

Hoca:

– Sus, senin aklın ermez! der. Çabuk bana bir tahta getirin.

Tahtayı getirirler. Hoca odun yarıcından paraların tamamını alır. Yüksekten birer birer tahtanın üzerine bırakır. Neticede odun yarana:

– Al şu paraları! der.

Hınk diyene de:

– Haydi, sen de paraların sesini al! diyerek davayı kökünden halleder.

(Ünal: 2005)

86

Feryadın Vakti Var

Nasreddin Hoca, bir gün odun getirmek için ormana gider. Odun toplarken, bir de bakar ki, eşiği ortalarda yok. Seslenir, bağırır, çağırır, ama eşek bir türlü meydana çıkmaz. Odunları bir kenara koyup, türkü söyleyerek ağır ağır aramaya başlar. Hocayı türkü söyler halde gören köylüler:

– Hayrola Hoca Efendi, ne yapıyorsun böyle? derler.

Nasreddin Hoca:

– Bizim eşek kayboldu da, onu arıyorum! diye cevap verir.

Köylüler:

– Eşiği kaybolan adam böyle türkü mü söyler, diye garipseler.

Nasreddin Hoca, sorar:

– Ya ne yapar?

Köylüler:

– Telaşlanıp, feryat eder, derler.

Nasreddin Hoca, gülümseyerek şu cevabı verir:

– Bir umudum kaldı, o da şu dağın ardında. Eğer eşeğimi orada da bulamazsam, siz asıl o zaman bendeki feryadı seyredin.

(Duman: 2008)

87

Galiba Yine Anneni Darılttın

Nasreddin Hoca'nın eşeğini çalmak isteyen birkaç hırsız Hoca'ya bir oyun oynamak isterler. Hoca ve eşeği yolda giderlerken biri eşeği alıp saklanır ve diğer hırsız eşeğin yerine geçer ve Hoca'ya doğru seslenerek:

– Annemin canını sıktım. O da: “Dilerim eşek olasın” diye beddua etti. Derhal eşek oldum. Beni pazara götürüp sattılar. Siz aldınız. Sizin mübarekliğiniz sebebiyle tekrar adam oldum! deyip Hoca'ya tekrar tekrar teşekkürler etmiş.

Hoca da:

– Haydi bir daha öyle haylazlık etme! diyerek adamı salıvermiş.

Hoca ertesi gün tekrar eşek almak için pazara gitmiş. Bakmış ki dünkü aldığı eşek, yine cambaz elinde dolaşiyor. Hoca hemen eşeğin kulağına eğilmiş ve gülerek şöyle söylemiş:

– Seni gidi haylaz seni, galiba sözümü dinlemeyip yine anneni darılttın!

(Ünal: 2005)

88

İçinde Gitmeyin de

Nasreddin Hoca, bir gün evden çıkıp camiye doğru gitmeye başlamış.

Arkasından yetişen komşularından birisi:

– Hocam demiş. Size bir şey sormak istiyorum.

Hoca duraklamış.

– Sor bakalım, demiş.

Komşusu ona:

– Cenazeyi götürürken, tabutun önünden mi gidilmesi gerekir, yoksa arkasından mı, diye sormuş.

Nasreddin Hoca bu soruya gülerek cevap vermiş:

– İlahi komşum! İçinde gitme de, neresinden gidersen git.

(Kabacalı: 2000)

89

Dostlar Alışverişte Görsün

Nasreddin Hoca, bir ara ticarete merak salmış. Yumurta alıp satmaya başlamış. Ancak dokuz tanesini bir akçeye aldığı yumurtaları, pazarda, on tanesini bir akçeye, zararına satıyormuş. Bu garip, sebebi anlaşılmayan alışverişi görenler Nasreddin Hoca'ya:

– Aman Hocam, bu ne biçim bir ticaret? Kârsız bir şey satılır mı? Kaldı ki sen, kâr edecek yerde, zarar da ediyorsun. Maksadın nedir, demişler.

Nasreddin Hoca:

– Sizler bunu anlayamazsınız, demiş.

– Maksat, dostlar alışverişte görsün. Bunun zevki bize yeter!

(Türkmen: 1999)

90

Suçun Büyüğü Öküzde

Nasreddin Hoca'nın bir buzağısı vardır. Buzağı bir gün ahırdan kaçır. Sonra da bahçenin altını, üstüne getirip viraneye çevirir. Nasreddin Hoca, çok kızır buna. Gider öküzü bağırıp çağırmaya başlar. Komşuları:

– Hoca Efendi, ne yapıyorsun, Öküzü neden kızırıyorsun? derler.

Nasreddin Hoca:

– Buzağısı, diktiğim sebzeleri mahvetti, der.

Komşulardan birisi:

– Peki, bunda öküzün ne suçu var, diye sorar.

Nasreddin Hoca:

– Siz karışmayın diye cevaplar. Bütün suç öküzde, Doğru dürüst terbiye verseydi, hiç buzağı bu yaramazlığı yapar mıydı?

(Ünal: 2005)

91

Yemeğin Buharını Yiyen, Ücretini

Para Sesi Olarak Öder

Nasreddin Hoca, Akşehir’de Kadılık yapıyormuş. Yoksul bir adam, eline geçirdiği ekmeğin parçası ile birlikte, bir aşçı dükkânının önüne gitmiş, orada fıkır fıkır kaynamakta olan et çömleğinin başına gelmiş ve sonra ekmeğini, çömlekten çıkan buhara tutarak yemeye başlamış.

Bunu gören dükkânın sahibi adamın yakasına yapışmış.

– Ver bakalım yemeğin parasını, demiş.

Yoksul adam:

– Yahu, ben senin ne etinden aldım, ne de etinin suyundan, insaf et, diye itiraz etmiş.

Dükkân sahibi, yoksul adamın yakasını bırakmamış. Tuttuğu gibi Kadı Nasreddin Hoca’nın önüne çıkarmış. Olayı anlattıktan sonra:

– Bu adamdan şikâyetçiyim. Yemeğimin buharından yedi. Paramı isterim Kadı Efendi, demiş.

Nasreddin Hoca, derhal yoksul adamın ifadesini almış. Olay hakkında bir kanaat sahibi olunca, cebinden birkaç akçe çıkarıp avucunda sallamaya başlamış. Sonra da dükkân sahibine:

– Bu para sesini duydun mu, diye sormuş.

Dükkân sahibi:

– Duydum, Kadı Efendi, deyince, Nasreddin Hoca taşı gediğine koymuş:

– Yemeğin buharını yemenin ücreti, ancak paranın sesini duymaktır. Hakkını al da, durma git.

(Ünal: 2005)

Eşeğe Yemini Kim Verecek

Nasreddin Hoca ile karısı, ahırdaki eşeğe yem verme konusunda inatlaşmışlar. Sonunda bahse girmişler. Ağzını kim ilk açarsa, eşeğe yemi onun vermesini kararlaştırmışlar. Kadın daha sonra evden çıkmış, komşusuna gitmiş. Nasreddin Hoca da, evin ortasında oturup hiç ses çıkarmadan beklemeye başlamış. Bir süre sonra, eve bir hırsız girmiş. Nasreddin Hoca'nın sessiz sedasız oturmasından yararlanarak evde ne var, ne yoksa, tüm eşyaları bir çuvala koyup gitmiş: Bir iki saat sonra Hoca'nın karısı eve gelmiş. Eşyaların çalındığını görünce, Nasreddin Hoca'ya:

– Efendi, eve hırsız girmiş, sen neden sesini çıkarmadın, diye çıkmış.

Nasreddin Hoca, karısı konuşunca, sevinçle yerinden fırlamış:

– Hadi bakalım hanım, demiş. Aşağı in, eşeğin yemini ver.

Evin eşyaları çalınmışsa da Hoca'ya bahsi kazanmanın keyfi yetmiş.

(Ünal: 2005)

Eksik Altın

Hoca bir gün dostlarıyla otururken tanımadığı bir adam yanına yaklaşır; elindeki altını:

– Hoca Efendi şunu bozuversene, diye Hoca'ya uzatır. Hoca'nın hiç parası yoktur cebinde. “Param yok. Bozamam.” demeye de arkadaşları içinde utanır.

– Şimdi sırası mı para bozmanın, görüyorsun işim var, diyerek, adamı başından savmaya çalışır. Ama adam halden bir türlü anlamaz. Hoca sonunda çaresiz kalır.

– Ver bakalım şunu, diye altını eline alır. Şöyle bir evirip çevirir, eliyle tartar. Sonra adama geri verir.

– Eksik bu altın, bozamam, der.

Adamın inadı üstündedir:

– Ne kadar eksikse, o kadar eksliğine boz, der.

Hoca artık dayanamaz:

– Evlat, o kadar eksik ki bir altın da üste vermen gerekir! deyiverir.

(Ünal: 2005)

94

Uçmasını Öğrenmiş, Ama

Bir gün Nasreddin Hoca, dağa odun getirmeye gider. Dönüşte beklenmedik bir şey olur. Birden eşeğin ayağı kayar, uçurumdan aşağı yuvarlanır. Üzüntüyle aşağıya doğru uzanıp bakar Hoca. Eşeğin uçurumun dibinde kımıldamadan yattığını görünce:

– Bizim eşek uçması öğrenmiş, ama ne yazık ki, konmasını öğrenememiş, der.

(Ünal: 2005)

95

Acemi Bülbül Bu Kadar Öter

Hoca gençliğinde, komşu bahçelerden birindeki zerdali ağacına çıkmış. Zerdalileri koparıp yerken bahçe sahibi çıka gelmiş.

– Ağaçta ne işin var, diye sormuş.

Nasreddin Hoca bahane olarak:

– Bülbülüm, ötüyorum, cevabını vermiş.

Adam:

– Öyleyse öt bakalım, işiteyim, demiş.

Hoca, ötmeye başlamış. Adam gülererek:

– Bülbül böyle mi öter, diye Hoca'yı alaya almış.

Nasreddin Hoca sözün altında kalmamış:

– Acemi bülbül bu kadar öter, demiş.

(Türkmen: 1999)

96

Başını Evde Unutmasın

Hoca'nın Konyalı bir arkadaşı vardır. Ticaretle uğraşan bu adam sık sık Akşehir'e gelir, Hocanın evinde konuk olur; yer, içer, yatıp kalkar, sonra da çekip gidermiş. Her ayrılışında da:

– Hocam, ben her gelişte sana uğruyorum. Senin de Konya’ya işin düşerse, beni aramayı unutma demiş.

Hoca’nın bir gün Konya’ya işi düşer. Şehre varınca, hemen dostunu hatırlamış. Varıp arkadaşına gideyim. Hem gönlü hoş olur, hem de ben rahat ederim, diye düşünmüş. Dostunun tarif ettiği gibi, evi arayıp bulmuş. Kapıyı tam çalacağı sırada, pencerede perde aralığından dışarı bakan bir baş görmüş. Arkadaşımı buldum, diye sevinmiş Hoca. Zili çalmış. Kapı hemen açılmış.

Bir kadın:

– Kimi aradınız, diye sormuş.

Nasreddin Hoca:

– Ben Akşehir’den geliyorum, kocanızın yakın arkadaşayım, diyecek olmuş.

Ama, kadın, onun sözlerini yarıda kesmiş:

– Hoş geldiniz, safalar getirdiniz. Ama ne yazık ki, kocam evde yok, bir iş için başka şehre gitti. Ne zaman geleceğini de bilmiyorum.

Bu sözleri duyan Nasreddin Hoca, çok şaşırılmış. Bir evin penceresine, bir de kadının yüzüne bakarak:

– Demek öyle, demiş.

Evden ayrılıp giderken, birden geri dönmüş. Kadına sitemli bir sesle:

– Kocana benden selam söyle, bir daha evden ayrılırken, sakın başını pencerede unutmasın, demiş.

(Duman: 2008)

97

Kapıya Nasıl Sahip Oldu

Hoca’nın çocukluğunda annesi bir sabah:

– Oğlum Nasreddin, der. Ben komşularla göl kenarına çamaşır yıkamağa gidiyorum. Göreyim seni evin kapısına sahip ol, sakın kapıdan ayrılma.

Küçük Nasreddin, annesinin sözüne uyup kapıda beklerken köyden eniştesi gelir:

– Oğlum, akşam teyzenle beraber size geleceğiz, git annene haber ver, der.

Küçük Nasreddin'in evin kapısından ayrılmadan bu haberi annesine iletmesi gerekmektedir. Bu yüzden hemen kapıyı söküp sırtına yüklenir, doğru göl kenarına gider.

Annesi, onu sırtında kapı ile görünce:

– Oğlum bu ne haldir, diye sorar.

Küçük Nasreddin şu cevabı verir:

– Sen bana kapıya sahip ol demedin mi? Eniştem akşam bize gelecekmiş, git annene haber ver, dedi. İkinizin de isteğini yerine getirmek için, başka ne yapabilirdim?

(Ünal: 2005)

98

Belki Ağaçtan Öteye Yol Gider

Bir gün mahalle arkadaşları aralarında anlaşır.

– Geliniz, Nasreddin'le biraz şakalaşalım, onu ağaca çıkarıp pabuçlarını elinden alalım, derler. Sonra bir ağacın dibinde: “Kimse bu ağaca çıkamaz” diye yalandan bir bahse tutuşurlar. Küçük Nasreddin bu lafı işitince, hemen ortaya atılır, “Ben çıkarım” der. Çocuklar da aksini savunurlar.

– Çıkamazsın. Oraya çıkmak, her yiğidin kârı değildir, git işine! derler.

Nasreddin kızarak:

– Çıkar mıyım, çıkamaz mıyım, ben şimdi size gösteririm! diye harekete geçer.

Pabuçlarını koynuna sokmağa çalıştığını gören çocuklar:

– Pabucunu niye koynuna sokuyorsun? Ağaçta pabucun ne lüzumu var? derler.

Zeki Nasreddin arkadaşlarının niyetini anlamıştır. Onlara şu cevabı verir:

–Belli mi olur arkadaşlar, hazır yanımda bulunsun, belki ağaçtan öteye yol gider.

(Türkmen: 1999)

99

Hocanın Çorba Hayali

Nasreddin Hoca'nın bir gün canı çorba ister. Kendi kendine:

– Ah, şimdi üstü naneli bir tarhana çorbası olsa da, doya doya içsem, diye düşünür.

O sırada kapı çalınır. Nasreddin Hoca, hemen yerinden sıçrar ve kapıyı açar. Elinde bir kase ile komşunun çocuğunu karşısında bulur. Sevinç içinde çocuğa sorar:

– Ne o yavrum, yoksa bana bir şey mi getirdin?

Çocuk hayır manasında başını iki yana sallar, elindeki boş kaseyi uzatır:

– Hoca Efendi, annem çok hasta. Eğer varsa biraz çorba istiyoruz, der.

Nasreddin Hoca, bu beklenmedik istek karşısında şaşırıp kalır. Kendi kendine söylenmeye başlar:

– Bizde de amma hassas komşular var. Kurduğum çorba hayalinin kokusunu ne de çabuk almışlar.

(Duman: 2008)

100

Dünyanın Dengesi Bozulur

Komşularından birisi, Nasreddin Hoca'ya:

– Hoca Efendi, demiş. Şu İnsanlar ne kadar da garip.

Nasreddin Hoca:

– Neresi garip, diye sormuş.

Komşusu:

– Sabah oldu mu, insanların bir bölümü o yana, bir bölümü bu yana gidiyorlar.

Neden ola ki?

Nasreddin Hoca, gülümseyerek cevap vermiş:

–Neden olacak? Hepsi bir tarafa gitmeye kalksa, şu küçücük dünyamızın dengesi bozulur da ondan.

(Ünal: 2005)

101

Testiyi Kırmadan Önce

Nasreddin Hoca bir gün su getirmesi için oğlunu pınara gönderir. Yola çıkarken ona:

– Sakın testi kırma, dedikten sonra, bir tokat vurarak canını acıtır.

Çocuk, ağlamaya başlar.

Çocuğun ağladığını görenler:

– Hoca Efendi, derler. Zavallı yavrucağıza testi kırmadan neden tokat attın?

Nasreddin Hoca, yaptığı işin doğruluğundan emin şekilde:

– Sizin, böylesi işlere, aklınız ermez, der. Tokat acısı ile çocuk elindeki testi sıkıca tutup korur. Yoksa testi kırıldıktan sonra, tokat atmanın hiçbir yararı yoktur.

(Duman: 2008)

102

Timur'un Değeri

Bir gün Nasreddin Hoca, Timur ile birlikte hamama gider; Göbek taşına otururlar. Konuşma sırasında, bir ara, Timur gururlanarak sorar:

– Hoca, ben köle olsaydım, acaba kaç akçe ederdim?

Nasreddin Hoca şöyle bir bakar:

– Elli akçe, cevabını verir.

Timur kızar, sert bir sesle:

– Hey, insafsız adam! Elli akçe, yalnız belimdeki kuşağın değeridir, der.

Hoca'nın cevabı hazırdır:

– Ben de zaten ona değer biçmişim.

(Duman: 2008)

103

Ye Kürküm Ye

Nasreddin Hoca, çağrıldığı bir ziyafete eski giysileriyle gitmiş. Kimse Hoca'nın farkına bile varmamış. Tek bir kişi çıkıp da:

– Buyur Hocam dememiş. Nasreddin Hoca'nın, buna çok canı sıkılmış; ama kerametini de giyiminde olduğunu anlamış. Hemen eve gelmiş. Bayramlık kürkünü giymiş. Sonra, kasıla kasıla ziyafet yerine yeniden gitmiş. Kapıyı çalmış.

Bu gidişte hemen fark edilmiş, büyük bir iltifatla karşılanmış. Hoca'yı ev sahipleri oturacak yer bulamamışlar.

– Buyrun Hocam!

– Şu tarafa buyrun Hocam!

– Şöyle oturun Hocam!

– Yok, yok, bu tarafa buyrun Hocam, demişler.

Ve sonunda Nasreddin Hoca, ziyafet sofrasının başköşesine buyur edilmiş. Sıra yemeğe gelince, Nasreddin Hoca, kürkünün uçunu tabağa doğru uzatarak:

– Ye kürküm ye, demiş.

Nasreddin Hoca'nın bu sözlerinden ziyafettekiler hiçbir şey anlamamışlar.

– Hayrola, Hoca Efendi, ne diyorsun, diye sormuşlar.

Nasreddin Hoca, başından geçenleri açık açık anlatmış. Arkasından da eklemiş:

– Bu ikram, bana değil, kürkümedir. Onun için “ye kürküm ye!” dedim!

(Türkmen: 1999)

104

Yanında Eşek Bulundursun

Nasreddin Hoca, eşeğini mahkeme kapısına bağlayıp pazara gider. O sırada Kadı, bir yalancı tanığı yargılamış ve eşeğe ters bindirilerek şehirde dolaştırılma cezası vermiştir. Suçluyu, Hoca'nın mahkeme kapısı önündeki eşeğine bindirip gezdirmeye başlarlar. Hoca gelince eşeğini bulamaz, hayli zaman geri gelmesini beklemek zorunda kalır. Bir süre sonra aynı adam, aynı suçu yeniden işler. Mahkeme tarafından aynı cezaya çarptırılır, Adamı bindirecek eşek arayıp bulamazlar. Hoca'nın eşeği akıllarına gelir. Eve bir adam gönderip Hocadan eşeğini isterler. Hoca bu isteği geri çevirir.

– Ben eşeğimi vermem! der. Siz gidin o herife söyleyin. Ya bu yalancılık sanatından vazgeçsin, ya da her ihtimale karşı yanında bir eşek bulundursun!

(Ünal: 2005)

105

Tam Açlığa Alıştırmışken

Hoca'nın besili bir eşegi varmış. Eşegine her gün iki kilo arpa verirmiş. Hoca, bunu masraflı bulmuş. Yemi azaltmayı istemiş. Eşegin günlük yem miktarını bir kiloya düşürmüş. Günler geçtikçe eşekte bir değişiklik olmadığını görünce, arpanın gramını biraz daha azaltmış. Eşekte yine bir değişiklik olmamış. Hoca, yine düşünüp taşınmış, “yarım kilo arpa ile yaşayan eşek, 250 gram arpa ile de yaşar” demiş. Eşeğe günde 250 gram arpa vermeye başlamış. Yine bir gün elinde 250 gram arpa ile ahıra inince, eşegin öldüğünü görmüş.

Hoca çok üzülmüş. Kendi kendine:

–Bre Karakaçan! Seni tam açlığa alıştırmışken, ölmenin zamanı mıydı, diye hayıflanmış.

(Ünal: 2005)

106

Allah Rızası İçin Bir Sadaka

Nasreddin Hoca, bir gün dama kiremitleri onarmaya çıkar. Hoca damda çalışırken, evin kapısı çalınır.

– Kim o, diye sorar Hoca.

Kapıyı çalan adam:

– Hocam, bir zahmet aşağıya kadar gelebilir misin? der.

Nasreddin Hoca, önemli bir iş için çağrıldığı zannıyla, güç bela iner aşağıya. Ama kapıyı açınca, karşısında, kötü giyimli bir dilenciye bulur.

– Ne istiyorsun, diye sorar.

– Allah rızası için sadaka!

Fena halde bozulur Nasreddin Hoca.

Sonra adama:

– Gel benimle, der.

Dilenciye peşine takar, dama kadar çıkarır.

Dilenci, dama ayak bastığı sırada da:

– Allah versin, deyiverir.

Dilenci, kızgın halde geriye dönüp giderken, Hoca'ya sorar:

– Sen niçin beni dama kadar çıkardın da, vermeyeceğini aşağıda söylemedin?

Nasreddin Hoca, dilencinin sorusuna aynı şekilde soruyla cevap verir:

– Ya sen niçin beni aşağıya indirdin de, sadaka istediğini ben damdayken söylemedin?

(Türkmen: 1999)

107

Damdan Düşeni Damdan Düşen Anlar

Sıcak bir yaz gecesiymiş. Nasreddin Hoca, karısıyla birlikte damda uyuyormuş. Aralarında, bir hiç yüzünden kavga çıkmış. Karısı Nasreddin Hoca'ya “Dır, dır, dır” söylenmeye başlamış. Nasreddin Hoca, bir sabretmiş, iki sabretmiş ve sonunda yataktan hiddetle fırlamış. Ancak damda olduğunu unutarak paldır küldür aşağıya yuvarlanmış. Komşuları, hemen başına üşüşmüşler.

– Geçmiş olsun Hocam, demişler. Ne oldu sana böyle?

Nasreddin Hoca, yattığı yerden yavaş yavaş kalkarken:

– İcinizde, hiç damdan düşen var mı, diye sormuş.

– Niçin sordun Hocam? dedin başındakiler.

Nasreddin Hoca:

– Niçin olacak, diye cevap vermiş. Damdan düşenin halinden ancak damdan düşen, anlar.

(Gölpınarlı: 1996)

108

Kim Haklı

Nasrettin Hoca'nın kadılık yaptığı yıllarda, yanına bir şikâyetçi gelir. Hoca'ya derdini anlatır.

Nasrettin Hoca:

–Haklısın, der adama.

Odadan çıktıktan sonra, içeri dava edilen kişi girer. O da, kendisini haklı çıkaracak bir biçimde olayı anlatır. Nasreddin Hoca, ona da:

–Haklısın, der.

Bu sırada Hoca'nın yanında bulunan karısı:

–Hocam, der. Bu nasıl iştir, her ikisine de “Haklısın” dedin? Bir davada iki haklı olmaz ki.

Nasreddin Hoca, karısının bu sözlerine de:

–Vallahi karıcığım, doğru söylüyorsun. Sen de haklısın, diye cevaplar.

(Sakaoğlu: 2005)

109

Papağan Konuşursa, Hindi de Düşünür

Nasreddin Hoca, bir gün pazarda dolaşmaya çıkar. Bir adamın, kafeste bulunan bir papağanı on altına sattığını görür. Bu işe pek çok şaşırır. Hemen evine koşar. Bahçesinde beslediği hindiye kaptığı gibi yeniden çarşıya gelir.

– Yirmi altına veriyorum! diye hindisine müşteri beklemeye başlar.

Herkes Hoca'ya garip garip bakarlar. Kimisi de güler geçer.

Nihayet bir tanıdığı yanına yaklaşır;

– Sen aklını mı yitirdin Hoca, diye sorar. İki akçe etmez hindiye, yirmi altına kim alır?

Nasreddin Hoca:

– Demin bu pazarda, yumruk kadar bir kuşu gözümün önünde on altına sattılar. Bu ise en azından onun on misli var, der.

– İyi ama o on altına satılan kuş, papağandır. İyi bir papağana yirmi altın bile veren çıkabilir.

Hoca:

– Şu papağan denilen kuşun özelliği ne imiş, diye sorar.

Tanıdık adam:

– Papağan denilen kuşun bütün özelliği, insan gibi konuşmasıdır, cevabını verir.

Hoca, meselenin püf noktasını anlar, fakat işi pişkinliğe vurur. Elindeki hindiyi göstererek:

– Papağan insan gibi konuşursa, hindi de insan gibi düşünür! der.

(Ünal: 2005)

110

Eşek Evde Yok

Bir komşusu, Nasreddin Hoca'nın kapısını çalar.

– Hocam, der. Bana bugünlük eşeğini verir misin? Pazara kadar gitmem gerek.

Nasreddin Hoca'ya o gün eşeği lazımdır. Bu yüzden eşeğini vermemek için:

– Eşek evde yok, sözü ağzından çıkıverir. Tam o sırada eşek, ahırda uzun uzun anırmaya başlamaz mı?

Komşusu:

– Hocam, bu nasıl iş? Eşek evdeymiş. Ama sen bana “Eşek evde yok” diyorsun, der.

Nasreddin Hoca, işi artık pişkinliğe vurur. Komşusuna sitemli bir dille:

– Benim sözüme inanmıyorsun da tutup bir eşeğin sözüne inanıyorsun ha! Yazıklar olsun sana, der.

(Tokmakçioğlu: 2004)

111

Kürsüden İnmek de mi Aklına Gelmiyor

Nasreddin Hoca, bir gün mahalle mescidinde halka nasihat etmek üzere kürsüye çıkmıştır. Bir müddet oturur. Aklına hiç bir şey gelmez. Halk dikkatle kendisini dinlemeğe hazırlanır. Ancak o kürsüden söyleyecek bir söz bulamaz. Nihayet halka hitaben:

– Ey ahali, der. Siz benim söz söylemekten aciz olmadığımı bilirsiniz. Ama bugün kürsüden size söyleyecek hiçbir şey aklıma gelmiyor.

Hoca'nın oğlu o sırada kürsünün dibinde oturuyordur. Bu sözü duyunca, hemen ayağa kalkarak:

– Baba, hatırına hiçbir şey gelmiyorsa, kürsüden inmek de mi gelmiyor? der.

(Tokmakçioğlu: 2004)

112

Herkesi Memnun Edemezsin

Nasreddin Hoca, oğlu ile pazara gidiyormuş. Oğlunu eşeğe bindirmiş, kendisi de yaya yürümüş. Görenlerden biri:

– Hey gidi zamane gençleri, ihtiyar babasını yayan yürütüyor da, kendisi rahat rahat eşeğe binip gidiyor, demiş.

Bu söz üzerine çocuk eşekten hemen inmiş. Babasını bindirmiş. Kendisi yaya yürümeye başlamış.

Bu şekilde biraz yol almışlar. Onları bu halde görenlerden biri:

– Ayol, koca adam eşeğe kurulmuş, gidiyorsun, genç çocuğa yazık değil mi, diye laf atmış.

Hoca bunun üzerine çocuğunu arkasına bindirmiş. Biraz gidince birkaç gevezeye rastlamışlar. Bunlar da:

– Amma insafsız insanmış bunlar. Bir eşeğe iki kişi birden biner mi? Hele şu herif, bir de Hoca olacak, diye söylenmişler.

Hoca artık kızmış. Birlikte aşağıya inmişler. Eşegi önlerine katarak yürümüşler. Çok geçmeden, birkaç kişiye daha rastlamışlar. Bunlar da:

– Allah Allah, bu ne budalalık, eşek önlerinde bomboş gitsin de, kendileri bu sıcakta kan ter içinde yaya yürüsünler! Dünyada ne şaşkın adamlar var, demişler.

Hoca herkesi memnun etmenin imkânsız olduğuna artık iyice kanaat getirmişti. Oğluna:

– Gördün ya oğlum, demiş. Bu halkın dilinden kurtulabilen varsa aşk olsun. O halde sen doğru bildiğini yap, âlem ne derse desin. Halkın ağzı torba değil ki dikesin.

(Özçelik: 2008)

Buzağı İken Çok Çevikmiş

Timur boş vakitlerinde ordusunu talim için cirit oynatırdı. Bir gün cirit oyununa Hoca'yı da davet eder. Bir hayvana binerek öne gelmesini söyler. Nasreddin Hoca, ciritin ne olduğunu, nasıl oynandığını bilmediğinden, ertesi günü, çift sürdüğü öküzünün sırtına binerek ciridin oynanacağı meydana gelir.

Herkes rüzgâr gibi koşan yağız atlara binmiş iken Hoca'nın böyle hantal bir öküzün sırtında gelişi, Timur'u şaşırtır.

– Hoca! der. Cirit oyunu için çok hızlı koşan, gayet çevik hayvanlara binmek gerekirken, sen ne diye bu hantal öküzle geldin?

Nasreddin Hoca boynunu bükerek:

– Vallahi devletlim! der. Son yıllardaki halini bilmiyorum ama, ben onun buzağı iken ne kadar çevik olduğunu gördüm. Öyle koşardı ki ona at değil, kuş bile yetişemezdi.

(Duman: 2008)

Neden Şükredersin

Nasreddin Hoca, her istediği zaman Timur'un huzuruna çıkabiliyordu. Bir sabah kendisini ziyarete karar verdi. Bir sepet dolusu ayva alarak yola çıktı. Yolda bir arkadaşına rastladı. Timur'a ayva götürmekte olduğunu öğrenen arkadaş Hoca'ya:

– Bana kalırsa sen ona ayva değil de incir götür. Timur inciri çok severmiş, dedi.

Nasreddin Hoca, bu tavsiyeye uydu. Ayvaların yerine sepetini incirle doldurup Timur'a götürdü. Timur o sabah biraz keyifsizdi. Nasreddin Hoca'ya yüz vermedi. Sepetten aldığı incirleri de, birer birer Hoca'nın suratına atmaya başladı. Nasreddin Hoca suratına olgun incirleri birer birer yerken, yüksek sesle durmadan Allah'a şükreliyordu. Timur merakla:

– Suratına incirleri yerken ne diye şükreder durursun, diye sordu.

Nasreddin Hoca gülerek cevap verdi:

–Ben devletlime ayva getiriyordum. Yolda bir arkadaşımın tavsiyesiyle, ayva yerine şu incirleri getirdim. Ya onu dinlemeyerek devletlime ayvaları getirseydim, yüzüm gözüm ne hale gelirdi? İşte bunu düşünerek Allah’ıma şükrediyorum.

(Duman: 2008)

115

Hırsızdan Utanmış

Nasreddin Hoca, bir gün, evin içinde bazı sesler duyup korkar. Eve hırsız girdiğinden kuşkulanıp yüklüğe saklanır. Gerçekten de eve hırsız girmiştir.

Adam, evi yukarıdan aşağı araştırır. Tüm eşyaları elden geçirir. Ama çalacak değerde tek bir şey bile bulamaz. “Bir de şu yüklüğe bakayım” diye aklından geçirir. Yüklüğün kapısını açar açmaz, karşısında Nasreddin Hoca’yı bulur.

– Sen burada mıydın Hoca? Ne işin var senin bu yüklükte, diye sorar.

Nasreddin Hoca hırsız karşısında boynunu büker.

– Kusura bakma efendi, der. Evde çalacak bir şey bulamayacağım için, senden utandım ve buraya saklandım.

(Duman: 2008)

116

Kuyruk Kolay Yerde

Nasreddin Hoca, sıpasını Akşehir pazarına satmaya götürür. Pazara yaklaştıklarında bakar ki, sıpanın kuyruğu çamur içinde. Alıcılar beğenmez diye, kuyruğu kesip heybesine koyar. Alıcının biri, sıpanın yanına gelir. Şurasını, burasını dikkatle inceler. Ama bakar ki, sıpanın kuyruğu yok. Sorar:

– Hocam, bu sıpanın kuyruğu yok. Nasreddin Hoca gülümseyerek:

– Hele bir pazarlıkta anlaşalım, der. Kuyruğu merak etme, kolay bir yerde.

(Türkmen: 1999)

El Elin Eşegini Böyle Arar

Bir gün Akşehir’de sözü geçer, ama kimseye hayrı dokunmaz, zengin bir adamın eşeği kaybolur. Hemen çarşıya, pazara, mahalle aralarına duyuru yapılır. Tüm şehir halkı bu önemli kişinin eşeğini aramaya başlarlar. Bu arada Hoca’ya da aramasını söylerler. Hoca başını alıp bahçelere, bostan aralarına gider. Türkü söyler, gezinir. Eşek aramaya boş verir:

Hoca’yı bu halde görenler, dayanamayıp sorarlar:

– Hoca, bu ne hal, ne yapıyorsun böyle tek başına?

Hoca:

– Eşek arıyorum, der.

– Hiç böyle gezip dolaşarak, türkü söyleyerek eşek aranır mı?

Bu soruya Hoca anlamlı anlamlı güler, sonra:

– El, elin eşeğini böyle arar! der.

(Duman: 2008)

Aklımda Duracağına Karnımda Dursun

Nasreddin Hoca’nın karısı bir gün tatlı pişirip sofraya getirmiş. Birlikte oturup güzelce yemişler. Geriye pek az bir tatlı kalmış. Karısı:

– Kalanı da yarın yeriz, deyip kaldırmış tatlı tepsisini. Gece olmuş yatmışlar.

Nasreddin Hoca’nın aklı tatlıda kalmış. Bir türlü gözüne uyku girmemiş.

Karısını da uyandırmış. Mutfağa gidip tatlı tepsisini almış, getirmiş. Geri kalan tatlıyı da birlikte afiyetle yemişler.

– Oh be, demiş Nasreddin Hoca, aklımda duracağına, karnımda dursun daha iyi.

(Duman: 2008)

Öküz Ağa

Nasreddin Hoca, 10 yıldır ayrı kaldığı köyüne geri dönüyormuş. Yolda eski tanıdıklarından biriyle karşılaşmış. Adam gülümseyerek selam vermiş:

– Merhaba Hoca, köye hoş geldin.

– Merhaba öküz ağa, hoş bulduk!

– Aman Hoca, nasıl söz bu. Öküz ağayı da nereden çıkardın?

– Ayol, ben buralardan ayrıldığım sıralarda sen on iki yaşında bir çocuktun. Adın da Tosun değil miydi?

– Evet.

– Ben ayrılalı ne kadar oluyor?

– Şöyle böyle on yıl.

– Eh, insaf et artık, bu on yılda tosunluktan çıkıp öküz olmadın mı hâlâ!

(Özçelik: 2008)

Hangi Kıyamet

Hocaya, “Kıyamet ne zaman kopacak?” diye sormuşlar.

Hoca da:

– Hangi kıyamet, demiş.

Adamlar şaşırılmışlar:

– Kaç türlü kıyamet var ki, hangi kıyamet diyorsun Hoca, demişler.

Hoca şu karşılığı vermiş.

– İki kıyamet var; karım ölürse küçük kıyamet, ben ölürsem büyük kıyamet! Siz hangisini soruyorsunuz?

(Duman: 2008)

121

Sen Kokladın Ben Topladım

Hoca, bir gün eŖeęiyle eve donerken, eŖeęin yoldaki tezekleri kokladığını gormuŖ. Yemek istiyor sanarak tezekleri eŖeęin torbasına toplayıp eve getirmiŖ. Eve geldiğinde torbayı hayvanın baŖına takmıŖ. Ancak, yemediğini gornce:

– Niçin surat ediyorsun, demiŖ. Sen kokladın, ben topladım!

(Duman: 2008)

122

Bizim Eve Gidiyor

Hoca’yla oğlu birlikte giderlerken bir cenazeye rastlamıŖlar. Cenaze sahipleri, olnn ardından:

– Ah, gittiğin yerde odun yok, kmr yok, et yok, ekmek yok, ateŖ yok, ocak yok, diye bağıra bağıra aęlıyorlarmıŖ.

Hoca’nın oğlu, birden babasını durdurmuŖ:

– Baba demiŖ, yandık.

Nasreddin Hoca ŖaŖkınlıkla sormuŖ:

– Neden yandık oğlum?

– Duymadın mı baba, cenaze sahiplerinin soylediklerini?

– Duydum. Ne olmuŖ?

– Cenaze sahiplerinin soylediklerine bakılırsa, bu ol bizim eve gidiyor!

(zelik: 2008)

123

Nasreddin Hoca Boyle Atar

Nasreddin Hoca’yı, Timur’un askerleri ok atmaya gotrmŖler. Hoca’nın eline yay ile oku vermiŖler. Hoca birinci oku atmıŖ, ancak ok hedefine varmamıŖ.

Hoca:

– Amcaoğlum boyle atar, demiŖ! İkinci oku da aynı hedefe atmıŖ, ok yine hedefi bulamamıŖ. Bu kez de:

– Teyze oğlu da böyle atar, diye grlemiş!

Hoca, kendine güvenerek son kez hazırlanmış, gözlerini dört açarak oku atmış. Ok bu sefer hedefi vurmuş. Hoca, hemen göğsünü kabartarak:

– İşte, demiş. Hoca Nasreddin de böyle atar!

(zelik: 2008)

124

Bilenler Bilmeyenlere ğretsin

Nasreddin Hoca, bir gün vaaz vermek için kürsüye çıkar:

– Ey müminler, ben size ne söyleyeceğim bilir misiniz? der.

Cemaat:

– Hayır, bilmeyiz, cevabını verince, Hoca:

– Siz bilmeyince ben size ne söyleyeyim, diyerek kürsüden iner, gider.

Başka bir gün kürsüye çıkıp aynı suali sorunca, cemaat bu sefer:

– Biliriz! derler. Hoca:

– Mademki biliyorsunuz, o halde benim söylememe ne gerek var? deyip yine kürsüden iner.

Cemaat şaşırır. Bir daha Hoca kürsüye çıkar ve aynı suali sorarsa “Kimimiz biliyor, kimimiz bilmiyor!” demeyi kararlaştırlar. Hoca bir gün yine kürsüye çıkıp aynı suali sorunca, cemaat daha önce anlaştıkları şekilde:

– Kimimiz biliyor, kimimiz bilmiyor! karşılığını verirler.

Ama Nasreddin Hocanın buna da cevabı hazırđır:

– Pek güzel! O halde bilenler bilmeyenlere öğretsin!

(Türkmen: 1999)

125

Silah ve Kitap

Nasreddin Hoca'nın yaşadığı yıllarda, bir ara silah taşımak yasaklanmış. Oysa o günlerde, Nasreddin Hoca, üzerinde büyük bir bıçak taşırmış. Bir gün, subaşı durumu anlamış ve Nasreddin Hoca'yı durdurmuş:

– Hocam, demiş, sanırım silah taşımanın yasak olduğunu biliyorsun. Öyleyse, nedir bu üstündeki koskocaman bıçak?

Nasreddin Hoca, hemen cevap vermiş:

– Bu bıçak, silah değil ki! Kitaplarda bazı yanlışlar oluyor, işte bu yanlışları kazımak için taşıyorum bu aleti üzerimde.

Subaşı:

– Bre sen benimle alay mı edersin? Yanlışlar için böyle kocaman bıçak mı gerekir?

Hoca gülümseyerek açıklamış:

– Bazen öyle yanlışlar görülür ki, düzeltmek için bu bile az gelir.

(Özkan: 1999)

126

İçeride Düşürdüğünü Niçin Dışarıda Arıyormuş

Nasreddin Hoca'yı dostları, bir gün, kapısının önünde bir şeyler ararken görmüşler. Sormuşlar:

– Hayrola Hocam, bir şey mi kaybettin?

Nasreddin Hoca:

– Evet, cevabını vermiş. Yüzüğümü düşürdüm de, onu arıyorum.

– Nerede düşürdüğünü söyle de, biz de arayalım.

Nasreddin Hoca:

– İçeride, avluda düşürdüm, demiş.

– Peki Hocam, içeride düşürdüğün şeyi, niçin dışarıda arıyorsun, diye sormuş dostları.

Nasreddin Hoca şu açıklamayı yapmış:

– Burası avludan daha aydınlık da, onun için burada arıyorum.

(Özkan: 1999)

Zalim Olan Biziz

Timur, bir gün Akşehir'in ileri gelenlerini huzuruna çağırır.

Onlara:

– Ben, zalim miyim, yoksa adil bir kişi miyim, diye sorar.

Orada bulunanların bazıları “Zalimsiniz” derler; bazıları da “Hayır, adilsiniz” derler. Timur, zalimsin diyenlerin hakaret ettiklerini, adilsin diyenlerin de dalkavukluk yaptıklarını söyleyerek onları cezalandırır. Sonunda sıra Nasreddin Hoca'ya gelir.

Ona da sorar:

– Hoca Efendi, sen bir cevap vermedin. Söyle bakalım, ben adil miyim, yoksa zalim miyim?

Nasreddin Hoca, bir an düşünür. Sonunda Timur'a şu cevabı verir:

– Asıl zalim olan biziz. Eğer biz zalim olmasaydık, Allah seni üzerimize musallat etmezdi!

(Özkan: 1999)

Neredeyse Ağzım Yırılacaktı

Bir gün Hoca'yı bir toplantıya çağırılmışlar. Hoca gidip bir köşeye oturmuş, konuşulanları dinlemeye başlamış. Adamlar öyle gereksiz konuşmalar yapıyorlarmış ki, Hoca da can sıkıntısından esneyip duruyormuş. Toplantının sonunda herkes dağılırken Hoca'ya sormuşlar:

– Hocam sen hiç konuşmadın, ağzını bile açmadın, neden?

Hoca, bu soruya gülererek karşılık vermiş:

– Nasıl açmadım ağzımı? Esneyip durmaktan neredeyse ağzım yırılacaktı!

(Özkan: 1999)

İnsan Niçin Esner

Hoca bir gün bir köye konuk olur. Köydeki herkes hocanın başına toplanır. Hoş sohbetini dinlemeye başlarlar. Aç mısın, tok musun? demeden soru yağmuruna tutarlar onu. Bir ara köylülerden biri, şöyle bir soru ortaya atar:

– Hocam söyle bakalım, insan neden esner?

Hoca, taşı gediğine koyacak fırsatı yakalamıştır artık.

– Vallahi, der. İnsan ya açlıktan, ya da uykusuzluktan esner.

Ardından çenelerini çatırdata çatırdata güzelce bir esner. Kendisinin esneme sebebini de şöyle açıklar:

– Ama benimkisi, uykusuzluktan falan değil!

(Ünal: 2005)

Yağ, Pirinç Olsaydı Bu Tasla Çorba Çıkaracaktım

Bir gün Hoca evine dönerken yolda bir kaç dostuna rastlar.

– Gelin eve gidelim çorbayı bizde içelim! der.

Dostları Hocanın arkasına düşüp birlikte eve gelirler. Hoca onları misafir odasına çıkardıktan sonra içeriye girer:

– Hanımcığım, birkaç misafir getirdim, bir tas çorba ver de içelim, der.

– İlahi Hoca, der kadın. Evde yağ mı var, pirinç mi var ki çorba istersin.

Hoca, üzüntü içinde, boş çorba tasını eline alıp misafirlerinin huzuruna çıkar.

–Dostlar, ayıplamayın. Eğer evde yağ, pirinç olsaydı, size şu tas ile çorba çıkaracaktım, der.

(Türkmen: 1999)

Tavşanın Suyunun Suyu

Köylünün biri Hoca'ya bir tavşan getirir. Hoca, köylüyü elinden geldiği kadar yedirir, içirir. Bir hafta sonra aynı adam yine gelir. Hoca tanıyamaz.

– Geçen hafta size tavşan getiren köylüyüm, der.

Hoca yine güler yüz gösterip çorba çıkarır:

– Tavşan suyundan çorbaya buyurun! diye de ufak bir laf dokundurur.

Aradan birkaç gün geçer, üç köylü gelip hocaya misafir olmak isterler.

Hoca:

– Siz kimlersiniz, diye sorar.

– Tavşan getiren köylünün komşusuyuz! derler.

Hoca, la havle çeke çeke bunlara da çorba çıkarır, misafir eder.

Ne var ki, bir hafta sonra yine birkaç kişi gelir. Hoca, bunlara kim olduklarını sorar.

– Tavşanı getirenin komşusunun komşusuyuz! derler.

Hoca bozular. Ama belli etmez. Misafirlere:

– Hoş geldiniz! der.

Ancak, ortalık kararmadan yemek olarak önlerine bir tas su getirir. Köylüler tasa şaşkın şaşkın baktıktan sonra, bunun ne olduğunu sorarlar.

Hoca, yapılan bir iyiliği istismar eden bu insanlara, gereken dersi şu sözlerle verir.

– Ne olacak? Tavşanın suyunun suyudur.

(Türkmen: 1999)

132

Hazmedebileceğin şeyi Ye

Adamın biri Nasreddin Hoca'ya dert yanıyormuş, “Ne yesem midem hazmetmiyor.” diye. Nasreddin Hoca da cevap vermiş:

– Sen de hazmedebileceğin şeyi ye.

(Duman: 2008)

133

Büyük Laf

Bir sohbet sırasında, Nasreddin Hoca'nın zekâsından ve bilgisinden yararlanmak istediğini söyleyen biri: "Hocam büyük bir laf etsene." diyerek onu zor durumda bırakmak istemiş. Hoca da hemen cevap vermiş:

– Fil.

(Duman: 2008)

134

Maksadı Başkaymış

Nasreddin Hoca'nın eşeği huysuz mu huysuzdur. Bu yüzden, onu satmaya karar vererek pazara götürür. Hayvanı cambaza teslim eder. Bir müşteri gelir, hayvanın dişine bakmaya kalkar, eşek hart diye ısırır. Bir başkası, kuyruğuna bakmak isterken çiftelyi yer. Hayvan, kimseyi yanına yaklaştırmaz. Kimsenin kendisini incelemesine izin vermez. Cambaz da hayvanı getirir, Hoca'ya geri verir:

– Senin hayvanın çok huysuz, der. Kimse bu hayvanı satın almaz.

Nasreddin Hoca, gülerek şu açıklamayı yapar:

– Aslında ben de onu satmak için getirmedim. Maksadım Ümmet–i Muhammedin benim ondan neler çektiğimi görüp anlamasıdır.

(Özkan: 1999)

135

Aklın Varsa Dereye Koş

Hoca yazın fırsat buldukça baltasını alır, eşeğini önüne katar, yakın dağlara giderek kış için odun kesermiş. Bir gün yine eşeğiyle dağa çıkmış. Dolaşırken, çıra haline gelmiş bir çam köküne rastlamış. Çıra, oduna nispeten çok daha kıymetliymiş. Hoca kökü parçalamış. Eşeğine güzelce yükleyerek evin yolunu tutmuş.

Yolda bir ara Hoca'nın aklına çıranın iyi cinsten olup olmadığı düşmüş. Denemek istemiş. Çakmağını çakıp çıranın birine tutmuş. Çıra birden alev alıvermiş. Hoca söndürmek istemiş, ama söndürememiş. Alevler, bir anda eşeğin sırtındaki bütün yükü kaplamış. Ürken eşek de, sağa sola çifteler atıp anıarak koşmağa başlamış. Hoca'yı

büyük bir telaş almış. Yanına yaklaşmadığı eşeğinin arkasından koşarken, bir taraftan da ona bağırmaaya devam ediyormuş:

– Aklim varsa dereye koş! Aklin varsa dereye koş!

(Boratav: 2006)

136

Nasreddin Hoca'nın Rüyası

Bir gece, rüyasında, Nasreddin Hoca'ya dokuz altın vermişler.

– On altın olmazsa, kabul etmem, demiş.

Uyandığında bakmış ki, elinde hiçbir şey yok. Hemen gözlerini yumup tekrar yatağa yatmış:

– Tamam, tamam, dokuz altın olsun, kabulleniyorum, demiş.

(Türkmen: 1999)

137

İşte Ayaklarınızı Buldunuz

Nasreddin Hoca, bir gün bir derenin kenarından geçiyormuş. Bir grup çocuk da çıplak ayaklarını suya sokmuş eğlenmekteymiş. Çocuklar Hoca'yı görünce, kendisine takılmak istemiş. Seslenip yanlarına çağırmiş. Ayaklarını da suyun içinde mahsustan birbirlerine dolayıp karıştırmışlar.

– Hoca Efendi, biz ayaklarımızı kaybettik. Hangi ayağın hangimize ait olduğunu bir türlü bulamıyoruz. Ne olur, bize yardım et de ayaklarımızı bulalım, diye Hoca'ya yalvarmışlar.

Hoca çocukların bu muzipliği altında kalmaz. Hemen oradan kaptığı bir değneği suya sokulmuş ayaklara indirince, herkes ayağını sudan çekivermiş.

O zaman Hoca gülererek:

– İşte hepiniz ayaklarınızı buldunuz çocuklar, demiş.

(Ünal: 2005)

Bağdat'a Gidecek Vaktim Yok

Hoca'nın dostlarından biri, Bağdat'taki bir akrabasına mektup yazmak ister. Mektubu yazması için Hoca'ya ricada bulunur. Ancak Nasreddin Hoca:

– Benim şimdi Bağdat'a gitmeye vaktim yoktur! diyerek bu isteği geri çevirir.

Adam hayretler içinde kalır.

– Kuzum Hoca, bir mektup yazmakla neden Bağdat'a gitmen lazım gelsin ki? der.

Hoca cevap verir:

– Benim yazım gayet fenadır. Ancak ben okuyabilirim. Bu yüzden yazdığım mektubu, yine ben okumalıyım ki ne yazdığı anlaşılın.

(Ünal: 2005)

Hamam Ücreti

Nasreddin Hoca, bir gün hamama gider. Hamamcılar kendisine eski bir peştamal ile kirlili bir havlu vererek hiç iltifat etmezler. Hoca çıkarken ücret olarak on akçe bırakır. Hamamcılar hem sevinir, hem yaptıkları muameleden utanırlar. Ertesi hafta yine hamama gelince, hocayı sırmalı havlular, ipekli peştamallarla karşılarlar. Hamamdan çıkarken bu sefer ücret olarak bir akçe bırakır. Hamamcılar, hocanın işine şaşarak bahşişin azlığından şikâyet ederler. Hoca onlara şu açıklamayı yapar:

–Bunda şaşacak bir şey yok. Bugün verdiğim bir akçe geçenki hamam hizmetinin hakkıdır. Geçenki de, bugünün ücretidir.

(Özkan: 1999)

Gençlik

Nasreddin Hoca'nın da içinde bulunduğu bir toplulukta, herkes, şimdiki halini, geçmiş yıllarıyla kıyaslıyordu.

Biri:

– Gençken tuttuğumu koparırdım, şimdi biraz yürüsem yoruluyorum, diyordu.

Bir başkası ise:

– Eskiden, gençken neler yapardım, neler. Ama şimdi zor nefes alıyorum, diye sızlanıyordu.

Nasreddin Hoca, bu konuşmalara daha fazla dayanamadı:

– Ben, hiç değişmedim, dostlar! dedi. Gençliğimde ne idiysem, şimdi de öyleyim.

Topluluktakiler güldüler:

– Aman Hoca'm, hiç olur mu böyle şey? Bu yargıya sen nasıl vardın? dediler.

Nasreddin Hoca da güldü:

– Yargım şu: Bizim evde bir dibek var. Onu gençliğimde de kaldıramazdım, şimdi de kaldıramıyorum. Demek değişmemişim.

(Ünal: 2005)

141

Susuz mu, Uykusuz mu

Bir gün, Nasreddin Hoca'nın yolu bir köye düşer. Akşamüzeri olduğu için, köyün imamına konuk olur. İmam, Nasreddin Hoca'yı güler yüzle karşılar. Nereden geldiğini, nereye gittiğini, halini, hatırını güzelce sorar.

Sonra da:

– Hocam, der. Uykusuz musun, yoksa susuz musun?

Karnı çok aç olan Nasreddin Hoca, yemekten hiç söz etmeyen ev sahibine:

–Yolda gelirken, açlıktan, pınarın başında epeyce uyumuştum, deyiverir.

(Ünal: 2005)

142

Bir Daha Allah İle Kulu Arasına Girme

Nasreddin Hoca, yaptığı her duadan sonra:

– Allahım, bana yüz altın ver. Doksan dokuz altın versen, kabul etmem! demiş.

Nasreddin Hoca'nın, her an tekrarladığı bu dileğini duyan bitişikteki Yahudi komşusu:

– Hoca'yı bir deneyeyim, bakalım ne yapacak, demiş.

Ve bir gün, Nasreddin Hoca gene dua ederken, bir kesenin içine tam doksan dokuz altın koyup penceresinden içeri atıvermiş. Nasreddin Hoca, duyduğu tıkırtı üzerine, sesin geldiği yöne bakmış, içi altın dolu keseyi görmüş. Hemen saymış: Tam doksan dokuz tane altın.

Nasreddin Hoca, ellerini açıp, Allah'a şükretmeye başlamış:

– Şükür Rabbime. Doksan dokuzu veren Allah, yüzüncüyü de verir, diyormuş.

Nasreddin Hoca'nın altınları kabullendiğini gören komşusu, gizlendiği yerden çıkmış. Yaptığı oyunu anlatmış. Altınlarını geri istemiş.

Nasreddin Hoca:

– Hadi git işine, diye terslemiş komşusunu. Onu bana Allah gönderdi.

Komşu yalvarmış, yakarmış. Ama Nasreddin Hocayı, hiçbir şekilde ikna edememiş.

Sonunda çaresiz:

– Öyleyse bu işi Kadı halleder, demiş... Hadi gidelim mahkemeye.

Nasreddin Hoca, nazlanmış:

– Mahkemeye gitmesine giderim, ama oraya gidene kadar binmek için güzel ve süslü bir at isterim. Cübbem de biraz eskicedir. Kadının huzuruna bu kılıkta çıkmayı istemem. Çok güzel, samur bir kürk getirmelisin bana, demiş.

Altınlarını kurtarmaktan başka bir şey düşünmeyen komşu, Nasreddin Hoca'nın teklifine:

– Kabul! diye cevap vermiş.

Sonunda Nasreddin Hoca, çok güzel samur kürkü giymiş ve süslü bir ata binip mahkemeye gitmiş.

Kadı'nın huzuruna çıkmışlar. Önce komşu anlatmış olayı. Sıra Nasreddin Hoca'ya gelince, Hoca:

– Kadı Hazretleri, diye başlamış söze. Bu adamda hiç kimseye on para kaptıracak bir göz var mı? Şunca yıllık komşumdur. Ne görse "Benimdir" der. Neredeyse, dışarıda, kapının önünde duran atıma, üstümde giydiğim kürküme bile sahip çıkacak.

İşlerin gitgide sarpa sardığını gören komşu ağlamaklı:

– Tabii benim, bunların hepsi benim, diye bağırmış.

Nasreddin Hoca, Kadı'ya dönmüş:

– İşte gördünüz, demiş.

Kadı, bir Nasreddin Hoca'ya bakmış, bir de komşusuna. Onun yalancı olduğuna kesin inanmış.

– Haydi, yıkıl karşımdan! diye onu mahkemeden kovmuş.

Nasreddin Hoca, eve döndükten sonra, büyük bir üzüntü içinde bulunan komşusunu çağırır. Altınlarını, atını ve kürkünü ona geri verirken:

– Bu sana bir ders olsun komşum, demiş. Sakın bir daha Allah ile kulu arasına girmeye kalkışma!

(Türkmen: 1999)

143

Dokuz Eşek mi, On Eşek mi

Bir gün Hoca'ya buğday yüklü on eşek vererek değirmenden şehre yollarlar. Hoca, bunlardan birine biner, dokuzunu da önüne katarak yürümeğe başlar. Yolda kafasına bir şüphe girer. Şu eşekleri bir sayayım, der. Sayar, bir de bakar ki dokuz eşek var. Eyvah bir tanesi kayboldu! diye eşekten iner. Etrafı dolaşır, arar, nihayet geri gelir, yine sayar; bakar ki on tane. Gönlü rahat ederek tekrar eşeğe biner, yürür. Fakat kafasındaki şüphe onu rahat bırakmaz. Bir daha sayar, dokuz eşek. Tekrar iner, arar, dönüşte bakar ki on tane. Yine gönlü rahat edip eşeğine biner. Fakat yolda üçüncü kere sayıp yine dokuz eşek çıkınca, hemen eşekten iner. Yaya olarak yola koyulur. Kendi kendine de:

– Hayvana binip bir eşek kaybetmektense, yayan yürüyüp bir eşek kazanayım, der.

(Ünal: 2005)

144

Yemek Benim Değil

Hoca, bir gün tavuk kızartması yiyordu. Adamın biri gelip:

– Efendi, çok canım çekti, bana da bir parça verir misin? dedi.

Hoca:

– Rican başım üstüne, amma ne yazık ki veremem! Çünkü bu yemek benim değil, karımındır.

Adam arsız biriydi.

– İyi amma, işte sen yiyorsun ya! diye itiraz etti.

Hoca'nın cevabı hazırды:

– Ne yapalım? Hanım, bana “Ye!” diye verdi. Başkalarını çağır da “yedir” demedi.

(Ünal: 2005)

145

Mesele İyice Karıştı

Nasreddin Hoca'nın kadılık yaptığı günlerden birinde kapı çalınır. Bir adam selam vererek içeri girer.

Nasreddin Hoca'ya:

– Kadı Efendi, der. Bir inek benim ineğimi karnından boynuzlayarak öldürmüş. Herhalde sizin ineğinizmiş. Bunun cezası nedir, diye sorar.

Nasreddin Hoca düşünmeden cevaplar:

– Her ikisi de neticede birer hayvandır. Kan davası güdecek değilsin ya?

Meğer adam cin fikirliymiş. Bu cevap üzerine adam, bir düzeltme yapar:

– Yanlış söyledim Kadı Efendi, hayvanları birbirine karıştırdım. Aslında benim inek, sizin ineği öldürmüş, der.

Nasreddin Hoca, hemen yanındaki kâtibine döner:

– Şimdi mesele iyice karıştı, der. Sen bana raftaki su kara kaplı hukuk kitabımı ver de oraya bir bakayım, ondan sonra kararımı vereyim.

(Ünal: 2005)

Filin Dişisi

Timur, ordusundaki fillerden birini, Nasreddin Hoca'nın memleketine göndermişti. Fil o kadar büyük, o kadar oburdu ki, köyde ne kadar ot, saman varsa, hepsini silip süpürüyordu. Bu duruma köylüler daha fazla dayanamadılar. Nasreddin Hoca'yı da önlerine katarak, Timur'a şikayet için yola çıktılar. Yolda köylüler, birer ikişer sıvıştılar. Tek başına kalan Nasreddin Hoca, Timur'un huzuruna alındı.

Timur'un o gün çok sinirli olduğunu gören Hoca, şikâyeti bir tarafa bırakıp:

– Köyümüze gönderdiğin filden bütün köylüler çok memnun kaldılar. Yalnız, zavallı hayvan tek başına yaşıyor. Hayvancağız için bir de dişi fil gönderilmesini istiyoruz, işte bunu arz etmek için huzurunuzda geldim, dedi.

Bu sözlere çok sevindi Timur. Hemen yanındakilere, Nasreddin Hoca'nın köyüne bir de dişi fil gönderilmesi için emir verdi. Nasreddin Hoca, tek başına köye döndü. Tüm köylüler sevinçli bir haber bekliyordu. Nasreddin Hoca'ya, Timur'un fili ne zaman geri alacağını, sordular.

Nasreddin Hoca gülümsedi:

– Ne geri alması, dedi. Hizmetinizden öyle memnun olmuş ki, yakında bu filin dişisini de göndermeye karar vermiş sizlere.

(Sakaoğlu: 2005)

Ya İçinde Ben Olsaydım

Bir gün, Hoca'nın gömleğini yıkamış karısı. Kuruması için de bir ağacın dalına asmış. Daha sonra kuvvetli bir yel esmiş, gömleği yere düşürmüş. Bunu gören Hoca:

– Bize bir kurban kesmek borç oldu, demiş.

Karısı şaşırarak:

– Neden, diye sormuş.

Hoca düşünceli düşünceli:

–Ya gömleğin içinde ben olsaydım, cevabını vermiş.

(Sakaoğlu: 2005)

148

Deveye Kanat Verseydi

Hoca bir gün camideki halka şöyle seslenmiş:

– Allah’a bin kere şükredin ki, develere kanat vermemiş.

İçlerinden biri Hoca’ya, bu şükürün sebebini sormuş. O da şöyle demiş;

– Deveye kanat verseydi, damlarımız çoktan başınıza yıkılırdı!

(Türkmen: 1999)

149

İki Akçelik Ciğeri Çalan, Kırk Akçelik Baltayı Almaz mı

Hoca zaman zaman evine ciğer getirirdi. Fakat karısı ciğeri komşu kadınlarla yiyerek kocasının önüne başka yemek koyardı. Bir gün Hoca karısına sordu:

– Kuzum, ben ara sıra ciğer getiriyorum, ama önüme yemek olarak hiç gelmiyor.

Bu ciğere ne oluyor?

Karısı cevap verdi:

– Kedi çalıyor. Hoca hemen kalktı. Baltayı alıp dolaba kilitledi. Kadın baltayı kimden sakladığını sorunca, şöyle söyledi:

– Kimden olacak, kediden. İki akçelik ciğeri çalan, kırk akçelik baltayı almaz mı?

(Türkmen: 1999)

150

Ya Deve Ölür Ya Deveci

Bir gün Hoca merhum, Timurlenk’le görüşürken kendisinin bir devesi olduğunu ve okumağa çok yetenekli bulunduğunu söylemiş. Timurlenk, bu deveyi görmek isteyince:

– Müsaade buyur, ihlâs süresini öğretiyorum; iyice öğrensin, getireyim, demiş.

Birkaç gün sonra tekrar buluştukları zaman Timurlenk, Hoca’ya sözünü hatırlatmış. Hoca:

– Sormayın devletlim, demiş. Deve bir aşka geldi, şimdi ille de hafız olacağım diye tutturdu. İnşallah bir aya kadar hıfzını tamamlayınca huzuruza getiririm.

Timurlenk'in yanından ayrıldıktan sonra bu sözü işiten hemşehrileri Hoca'ya:

– Aman Hoca ne yaptın, bir ay sonra ne cevap vereceksin, derler.

Hoca onlara şu cevabı verir:

– Ne korkuyorsunuz yahu, bir aya kadar ya deve ölür, ya deveci!..

Hakikaten birkaç gün sonra, Timurlenk oradan ayrılarak başka bir yere gider.

(Tokmakçioğlu: 2004)

151

İnşallah Ben Geldim

Geceleyin Hoca, karısıyla konuşurken:

– Yarın sabah hava yağmurlu olursa oduna, olmazsa çifte gideceğim, demiş.

Karısı:

– Hoca, inşallah de, diye hatırlatmış.

Hoca itiraz etmiş:

– Bu iki ihtimalden başka yapacak iş yoktur. Birinden birini mutlaka yapacağım, demiş.

Sabahleyin şehirden dışarı çıkınca, bir grup sipahi askerine rastlamış.

– Beri gel dayı, filan kasabanın yolu nerededir, demişler.

Hoca, umursamaz şekilde “bilmem” dese de, sipahiler Hoca'nın itiraz etmesine bile meydan vermeden sille tokat önlerine katmışlar ve yayan yürüterek, kasabaya kadar sürüklemişler. Gece yarısı perişan ve bitkin bir halde evine dönen Hoca, kapıyı çalmış.

Karısı “Kimdir o?” deyince dersini almış olarak şöyle demiş:

– Aç karıcığım, inşallah ben geldim!

(Tokmakçioğlu: 2004)

Aldanmayan Çocuk

Çok inatçı ve kendisine çok güvenen bir çocuk varmış. Bu çocuk, kendisini kimsenin aldatamayacağını iddia ediyormuş. Arkadaşlarının birçoğu, onu aldatmak istemişler. Ama başaramamışlar. Nasreddin Hoca, o sıralarda küçük bir çocukmuş. Bu iddiacı çocuğun gururunu kırmak istemiş. Bir gün yolda ona rastlamış.

– Ben seni aldattım, demiş.

Mağrur çocuk ise:

– Beni aldatacak, anasının karnından doğmadı! diye kibirli kibirli cevap vermiş.

Küçük Nasreddin, acele bir işi varmış gibi davranarak, inatçı çocuğa:

– Sen burada biraz bekle! Ben şimdi gelir, seni aldatırım, diyerek oradan ayrılmış.

Mağrur çocuk da, Nasreddin’in arkasından bakıyor, kıs kıs güliyorumuş. Bir süre beklemiş olduğu yerde. Aldanmamak için de derin derin düşünmüş. Aklınca, her türlü oyuna karşı tedbirler almış. Ama Nasreddin, bir türlü ortalıkta görünmüyormuş. Canı, beklemekten sıkılmış. Önceden tatlı tatlı gülerken, kızıp köpürmeye başlamış. O sırada oradan, arkadaşlarından biri geçiyormuş, inatçı ve mağrur çocuğa:

– Burada ne bekliyorsun, diye sormuş.

O da:

– Nasreddin, aklınca güya beni aldatacakmış... Şimdi gelirim diye gitti. Acele işi varmış. Aradan saatler geçtiği halde hâlâ gelmedi, demiş.

Arkadaşı kahkahayla gülmüş:

– Nasreddin seni bal gibi aldatmış işte. Daha ne biçim aldatmasını bekliyorsun? Seni burada saatlerce bekletmiş ya, demiş.

(Ünal: 2005)

O Ölçmüş Biçmiş Gidiyor

Bir tanıdığı yolda karşılaştığı Nasreddin Hoca'ya:

– Yahu Hoca Efendi, acaba bizim dünyamız kaç arşındır, diye sormuş.

Tam o sırada, bir cenaze geçmeye başlamış önlerinden. Nasreddin Hoca, cenazeyi göstermiş:

– Ona sor, demiş. Bak o ölçüp biçmiş de gidiyor bu dünyadan...

(Duman: 2008)

154

Öldüğünü Kendisi Haber Vermiş

Nasreddin Hoca, bir gün kırlarda dolaşırken, kendisinde bir fenalık hisseder. Kendi kendine:

– Ben ölüyorum galiba, der.

Arkasından da yere serilir, gözlerini kapayarak bir ölü gibi yatar. Aradan epeyce bir süre geçer. Kimsenin gelip gitmediğini gören Nasreddin Hoca:

– Bari ben gidip öldüğümü haber vereyim de, ortalarda kalmayayım, diye düşünür.

Evine gelip olup biteni karısına anlatır. Sonra da, öldüğünü sandığı yere geri dönüp ölü gibi uzanır.

Karısı, hocanın arkasından:

– Kocamın cenazesi ortalarda kaldı, yetişin a dostlar! diye feryat etmeye başlar.

Komşular toplanır kadının çevresine:

– Allah Allah, derler. Nerede öldü Hoca Efendi? Gelip kim haber verdi?

Kadın hüngür hüngür ağlayarak cevap verir:

– Garip, yoksul Hoca'nın kimi var ki! Kırdaki kendi başıma ölmüş. Sonra gelip öldüğünü kendisi haber verdi. Arkasından da, alıp başını, öldüğü yere kendi gitti.

(Özkan: 1999)

155

Anan Ölüp de Senin Sağ Kaldığına Ağlıyorum

Bir gün, Hoca'nın karısı muziplik olsun diye çorbayı sofraya çok sıcak olarak koyar. Sonra da yaptığını kendisi unutup dolu kaşığı ağzına boşaltınca gözlerinden yaş gelir. Hoca, karısından niçin gözyaşı döktüğünü sorar. Kadın bozuntuya vermeden:

– Zavallı babacığım bu çorbayı çok severdi de o aklıma geldi. Onun için ağladım, der.

Hoca da bir kaşık sıcak çorbayı ağzına koyunca birden boğazı haşlanır. Gözlerinden yaş boşanır.

Karısı:

– Ya sana ne oldu, sen niye ağlıyorsun, diye sorar.

Hoca ağzı yana yana:

– Baban ölüp de senin sağ kaldığına ağlıyorum, der.

(Türkmen: 1999)

156

Aferin Göl Kuşları

Bir yaz günü Hoca uzak bir yere giderken, yolda eşeği susar. Yolun aşağısındaki gölün suyunu görünce gemi azıya alıp göle doğru koşmaya başlar. Göle yaklaştığı yer, sarp bir uçurumdur. Tam göle yuvarlanacağı sırada, kurbağalar ötmeye başlayınca, eşek ürküp geri döner. Hayvanın büyük bir tehlikeden son anda kurtulduğuna sevinen Hoca, eşeği yakaladıktan sonra, göle bir avuç para serpererek kurbağalara şöyle seslenir:

– Aferin göl kuşları, ahn şu paraları, bol bol helva alıp yiysin!

(Türkmen: 1999)

157

Eşeğin İşi Çıkmış

Nasreddin Hoca, bir gün eşeğine binmiş, biner binmez de hayvan huysuzlanıp olanca hızıyla koşmaya başlamış... Hoca, dur demiş, çüş demiş, ama eşeği bir türlü durduramamış. Derken Hoca'yı bu halde gören bir komşusu:

– Hocam, ne bu telaş? Nereye böyle, diye seslenmiş.

Hoca, çaresizlik içinde cevap vermiş:

– Efendim, eşeğin çok acele bir işi çıktı, oraya gidiyoruz.

(Duman: 2008)

Keramet Kavukta ise

Bir adam, elinde bir mektupla köy kahvesine girer. Okutacak birini aramaktadır. Başında kavuğu ile Nasreddin Hoca hemen gözüne çarpar.

– Hocam, şu mektubumu okur musun, diye rica eder.

Hoca mektubu alır. Bakar ki, yazı hiç okunaklı değil. Ayrıca mektup Farsça'dır.

– Okuyamadım, deyip köylüye iade eder.

Köylü bu cevaba sinirlenir:

– Ben de, seni kelle kavuk yerinde okur yazar bir adam sanmıştım, diye sitem eder.

Hoca lafın altında kalır mı? Hemen kavuğunu çıkarıp köylüye uzatır.

– Keramet kavukta ise, al kavuğu sen giy, mektubu da sen oku, der.

(Özkan: 1999)

Atın İsteddiği Yere

Nasreddin Hoca, bir gün huysuz bir ata binmiş. At durmadan koşuyormuş. Yolda Hoca'yı gören biri sormuş:

– Hocam? Böyle nereye?

Hoca tedirginlik içinde cevap vermiş:

– Atın istediği yere!

(Özkan: 1999)

Para Niye Sevilir

Cimri ve boşboğazın biri Hoca'ya alaylı bir dille sormuş:

– Hoca Efendi, demek parayı çok seviyorsun? Neden acaba?

Hoca, cevabı yapıştırmış:

– Senin gibilere muhtaç olmamak için!

(Ünal: 2005)

161

Mısır'a Kadı Olmuş

Eşeğini kaybeden Hoca, her yerde onu arar. Yoldan geçenlere sorarmış. Dostlarından biri, alaylı bir ifadeyle:

– Hoca, demiş. Duydun mu, senin eşeğin Mısır'a kadı olmuş?

Hoca, lafin altında kalır mı? Ciddiye almış gibi:

Sahi yahu, demiş. Ben, çırağıma ders verirken, o da hep kulaklarını diker, dikkatle dinlerdi.

(Türkmen: 1999)

162

Şükür Sebebi

Nasreddin Hoca, eşeğini kaybetmiş. Hem arar, hem de Allahı'na şükredermiş. Merak edenler bu şükürün sebebini sormuşlar:

– Üstünde olmadığımı şükrediyorum, demiş Hoca. Eğer üstünde olsaydım, ben de beraber kaybolurdum.

(Özkan: 1999)

163

Hocanız Ne Yer, Ne İçer

Nasreddin Hoca, Ramazan ayında bir köye imamlık yapmaya gider. Ramazan ayı sonuna doğru, bir vaazında Hazret-i İsa'dan ve onun ölmeyip gökte yaşadığından bahseder. Cemaatten bazıları çok meraklanarak, Hoca'ya sorarlar:

– Hazret-i İsa, acaba gökte ne yer, ne içer?

Hoca, Ramazan boyunca kendisinin ne yediğini, ne içtiğini sormayan köylülere, iyice içerleyip kızmıştır. Bu soruyu fırsat bilerek içini dökmeye başlar:

– Bre gafiller, siz Ramazan boyunca misafiriniz olan hocanızın ne yiyip ne içtiğini merak etmezsiniz de, Allah'ın misafiri olan Hazret-i İsa'nın ne yiyip ne içtiğini mi merak edersiniz? Vay sizin anlayışınıza!

(Ünal: 2005)

164

Niye Yemez Bakarsın

Hoca, Sivrihisar'a gitmiş. Ancak işi uzamış. Bu arada cebindeki akçesi de tükenmiş olduğundan aç kalmış. Çarşıda bir fırının önünden geçiyormuş. Nar gibi kızarmış ekmeklerin tezgâhlarda sıra sıra durduğunu görmüş. Açlıktan gözleri kararan Hoca, yutkunmaya başlamış. Hemen fırından içeri girerek ekmekçiye sormuş:

– Bu ekmeklerin hepsi senin mi?

Ekmekçi, bu suale bir anlam verememiş:

– Evet, benim.

Hoca tekrar sormuş:

– Gerçekten senin mi?

– Hepsi de benim, bu kadar ısrarla sormanın sebebi ne?

Hoca, açlığını adeta kelimelere dökerek:

– Öyle ise ne bakıp duruyorsun? Afiyetle yesene onları, demiş.

(Ünal: 2005)

165

Yolu Yarılamlar

Nasreddin Hoca'yla karısı dört günlük bir yolculuğa çıkmışlar, Bir iki saat sonra, Nasreddin Hoca sormuş:

– Yahu Hatun, kaç günlük yolumuz kaldı?

Karısı:

– Hoca Efendi! Bugünle yarın gidersek, daha iki günlük yolumuz kalır önümüzde, cevabını vermiş.

Nasreddin Hoca gülerek:

– Desene hatun, demiş. Daha şimdiden yolu yarılacak bile.

(Ünal: 2005)

Turşuyu Sen mi Satacaksın, Ben mi

Nasreddin Hoca'ya bir dostu, turşuculuğun çok kârlı olduğunu söyler. Hoca'nın da bu işe akli yatar. Bolca para kazanmak için turşuculuk yapmaya hazırlanır. Bu sırada eski bir turşucu da bu mesleği bırakmaya karar verdiğinden elinde kalan turşuları satışa çıkarmıştır. Nasreddin Hoca adamın bütün malzemelerini satın alır. Turşu fiçilerini eşeğe yükleyip mahalle aralarına dalar. Tam keyifli keyifli:

– Lahana, biber turşusu! diye bağırırmaya hazırlandığı sırada, eşek birden anırmaya başlamaz mı?

Nasreddin Hoca, ister istemez susar. Biraz gittikten sonra, Hoca yine:

– Lahana, biber turşusu! diye sesleneceği anda, eşek, tekrar anırmaya kalkar.

Aynı olay üçüncü sefer de tekrarlanınca, Hoca'nın sabrı iyice tükenir.

Eşeğe:

– Yok, bu kadarı da fazla artık, der. Turşuyu sen mi satacaksın, yoksa ben mi?

(Kabacalı: 2000)

Avucumda Ne Var

Bir gün, adamın biri, Nasreddin Hoca'nın yanına gelmiş, avucunda bir yumurta tutuyormuş. Kapalı olan avucunu göstererek:

– Hoca'm, demiş. Eğer bu avucumdakini bilersen sana aynısından vereceğim...

Nasreddin Hoca:

– Biraz tarif et bakalım, demiş adama.

Adam:

– Dışı beyaz, içi sarı! diye açıklamış.

Nasreddin Hoca, biraz düşündükten sonra:

– Bildim, bildim, demiş. Şalgamı soymuşlar, ortasını oymuşlar, içine de havuç koymuşlar.

(Türkmen: 1999)

Beni Sevdiğini İspat Et

Bir gün, Timurlenk, huzuruna gelen Nasreddin Hoca'ya:

– Hoca Efendi, demiş. Her zaman beni sevdiğini söylersin. Bunu ispat etmek ister misin?

Nasreddin Hoca

– İspata hazırım, cevabımı vermiş.

Timurlenk pencerenin önündeki büyük havuzu gösterip:

– Öyleyse, kendini bu havuza at bakalım, demiş.

Nasreddin Hoca, telaşla kapıya doğru yürümüş.

Timurlenk sormuş:

– Nereye gidiyorsun böyle Hoca Efendi?

Nasreddin Hoca cevap vermiş:

– Önce yüzme öğrenmeye gidiyorum devletlim!

(Ünal: 2005)

Peşin Ödeme

Nasreddin Hoca, pek çok kere kapısını çalan alacaklıya:

– Yakında, demiş, senin paranı vereceğim.

– Ne zaman?

– Dinle bak, ödeme planımı açıklıyorum: Kapının önüne çalı ekdim. Çalılar ilkbaharda yeşerecek.

–Eee?

– Kapının önünden gelip geçen koyunların yünleri çalılara takılacak.

– Sonra?

– Bu yünleri toplayacağız. Bizim hanım bunları eğirecek, ben de pazara götürüp satacağım. Senin paranı da böylece ödeyeceğim.

Alacaklı, bu borç ödeme planı karşısında kahaahalarla gülmeye başlamış.

– Seni köftehor seni, demiş Hoca. Peşin ödemeyi görüp parayı avucunda bilince nasıl da gülersin!

(Özkan: 1999)

170

Allah Bilir Kimin İçi Yanıyor

Nasreddin Hoca, bir gün, dostlarından birine konuk olur. Hoca'ya bal ikram eden dostu, o yerken, arılarını ve balını övüp durmaktadır. Balı önce ekmekle yiyen Hoca, ekmek bitince kasede kalanını parmaklarıyla sıyırmaya başlar. Bir kâse balın bitmek üzere olduğunu gören ev sahibi:

– Hocam, der, ekmeksiz yersen içini yakar.

Hoca bu uyarıya aldıriş etmez.

– Kimin içinin yandığını Allah bilir! deyip yemesini sürdürür.

(Özkan: 1999)

171

Yangın Can Evimde

Nasreddin Hoca, karısının tabağına koyduğu kaynar çorbayı üflemeden içmeye başlamış. Birden ağzı ve boğazı tutuşmuş. Ne yapacağını düşünmeden kendisini sokağına atmış. Yolda koşarken, bir yandan da:

– Yangın var! Yangın var, diye bağırmış.

Herkes şaşkın şaşkın Hoca'ya bakmışlar. Biri sormuş Nasreddin Hoca'ya:

– Yangın nerede Hoca Efendi?

Nasreddin Hoca bir eliyle boğazını göstererek:

– Can evimde, can evimde, cevabını vermiş.

(Özkan: 1999)

Eşeye Bir Sorayım

Bir gün, komşularından biri Hoca'dan eşeğini ister. Hoca kendisine her an ihtiyaç duyduğu eşeğini kimseye verme niyetinde değildir. Ama, doğrudan “olmaz” demek de hocaya yakışmaz. Bu yüzden:

– Dur, kendisiyle bir konuşayım. Eğer gönlü varsa veririm, der.

Adamın şaşkın bakışları altında ahıra gider, biraz oyalanır. Sonra dışarı çıkarak komşusuna kesin cevabı verir:

– Eşekle konuştum. Kendisini sana vermemi istemiyor. Diyor ki: “O, sırtıma çok yük vurur, önce beni güzel bir döver; sonra da sana söver.”

(Duman: 1999)

Hırsızın Hiç mi Suçu Yok

Bir gün hırsızlar Nasreddin Hoca'nın eşeğini çalarlar. Hoca, farkına varır varmaz, feryada başlar. Derken konu komşu hocanın başına üşüşür, meseleyi öğrenirler. Her biri bir söz söylemeye başlar:

– Canım Hoca, böyle tedbirsizlik olur mu? Ahırın kapısına insan bir kilit takmaz mı?

– Bahçenin duvarını ördürürken neden biraz daha yüksek ördürmedin?

– İnsanın eşeği ahırda iken, sık sık bakması gerekir.

– Senin de uykun amma ağır mış be Hoca. Hırsızlar eşeğini çalarlarken yaptıkları gürültüyü hiç duymadın mı?

– Suç sende Hoca. Ahırın kapısını mutlaka açık bırakmışsındır.

Her kafadan bir ses çıkmaya, her konuşan kendisini suçlamaya başlayınca, Hoca daha fazla dayanamaz:

– İnsaf edin be komşular, der. Haydi benim hatalarım var diyelim. Kapıyı iyi kapamamış, kilit asmayı unutmuş, hırsızı duymamış olabilirim. Fakat şu koskoca eşeğimi çalıp giden hırsızın hiç mi suçu yok?

(Sakaoğlu: 2005)

174

Tarifi Bende

Nasreddin Hoca, bir gün pazardan ciğer alır. Evine dönerken, dostlarından biriyle karşılaşır. Adam, Hocaya, ciğerin nasıl pişirileceğini güzelce tarif eder. Nasreddin Hoca, bu tarifi aklında tutamayacağını anlayınca:

– Bir zahmet, bunu bir kâğıda yaz da bana veriver, der.

Adamcağız, kısaca yazar yemeğin tarifini ve Nasreddin Hoca'ya verir.

Nasreddin Hoca, dalgın dalgın evine doğru giderken, bir çaylak Hoca'nın elindeki ciğeri kapıp havalanıverir. Nasreddin Hoca, hiç telaş göstermeden, çaylağın arkasından şöyle bağırır:

– Boşuna çaldın. Ağız tadıyla yiyemezsin o ciğeri. Çünkü tarifi bende.

(Sakaoğlu: 2005)

175

Timur Gibi Arkayı Bulunca

Nasreddin Hoca, bir gün eşeğine vururken, Timurlenk onu yakalayıp:

– Eşeği niye döversin? Yazıktır hayvana. Üç hafta üzerine ağır yük yüklemeyeceksin. İyi bakacaksın, diye Hoca'ya emir vermiş.

Hoca bu emri aynen uygulamış. Bir–iki hafta sonra eşek canlanmış, devamlı anırmaya başlamış. Hoca da lafı gediğine koymuş:

– Anırabildiğin kadar anır. Nasılsa Timurlenk gibi bir arkayı buldun ya. Kim olsa anırır.

(Ünal: 2005)

176

Hatim Bile İndirim

Nasreddin Hoca'ya, karısı bir akşam:

– Sen, benim yüzüme bakarak sadece besmele çeki–yorsun, demiş.

– Eee... ne olmuş ki?

– Halbuki imam efendi, karısının yüzüne bakarak Yasini Şerif okuyormuş.

Hoca gülmüş:

– Senin de o kadın kadar yüzün güzel olsa, ben hatim bile indiririm!

(Ünal: 2005)

177

Sana Allah Rahmet Eylesin

Önde tabut, yanında Hoca, cemaat ağır ağır ilerliyormuş. Birden tabutun kapağı aralanmış ve içindeki ölü, Hoca'ya yalvarmaya başlamış:

– Aman Hoca... Ben ölmedim, sadece bayılmıştım. Beni öldü diye yıkayıp kefenlediler. Şimdi beni diri diri gömecekler. Şu cemaate durumu anlat, kurtar beni ne olur.

Hoca, tabuttaki adamı dinlemiş, sonra da başını kaldırıp etrafa bakmış, yine tabutta yatana dönmüş:

– Oğlum, bu kadar kalabalık cemaate laf anlatamam. En iyisi sana Allah rahmet eylesin, demiş.

(Ünal: 2005)

178

Çömlek Hesabı

Ramazandan bir gün önce Hoca kendi kendine karar verir:

– Ayın kaçı olduğunu ötekine berikine sormaktan, soranlara da bilmiyorum demektense kendim bir hesap tutayım, der.

Çözüm olarak, bir çömlek alıp rafa koyar. Her gün içine ufak bir taş atmaya başlar. Hoca'nın afacan oğlu, babasının her gün çömleğe bir taş attığını görür. Bir gün, evde kimsenin olmadığı bir sırada, topladığı bütün taşları çömleğe atar. Bayramdan birkaç gün önce, çarşıda dolaşırken, Hoca'ya Ramazanın kaçı olduğunu soranlar olur. Hoca:

– Biraz sabredin. Şimdi size Ramazanın kaçı olduğunu söylerim, der.

Soruyu soranlar:

– Bekliyoruz Hocam, derler.

Hoca, doğruca evine gidip çömlekteki taşları saymaya başlar. Yüz yirmi tane taş bulur. Kendi kendine:

– Doğrusunu söylesem bana deli derler, diye düşünür.

Çarşıda kendisini bekleyenlerin yanına gidince:

– Bugün Ramazanın kırk beşidir, der.

Hocayı bekleyenler hayretle:

– Aman Hocam, bu nasıl hesap? Ay dediğin kırk beş gün olmaz ki, derler.

Hoca işin doğrusunu açıklamak zorunda kalır:

– Ben yine insafli davrandım da size kırk beşi dedim. Yoksa bizim çömlek hesabına bakacak olursak, bugün ayın yüz yirmisidir.

(Türkmen: 1999)

179

Dolaşa Dolaşa İp Olur

Hoca Nasreddin, bir gün vaaz için kürsüye çıkar. Öğütler verir. Vaazın sonunda da:

– Ey cemaat, şayet oğlunuz olursa, sakın ismini Eyüp koymayın, der.

– Niçin Hoca Efendi, diye sorarlar.

Hoca:

– Çünkü, halkın dilinde dolaşa dolaşa, “ip” olur, cevabını verir.

(Türkmen: 1999)

180

Pekmezli Yoğurt

Nasreddin Hoca'nın bir gün canı yoğurt ister. Birlikte gezdiği arkadaşına, ortaklaşa bir kap yoğurt almayı önerir. Anlaşırlar. Yoğurt ortaya gelince. Hoca'nın arkadaşı:

– Ben, kendi payıma düşen bölüme pekmez koyacağım, der.

Nasreddin Hoca:

– İyi ama, der. Kabın yarısına pekmez dökünce, her tarafına bulaşır. Oldu olacak bütün kaba dök de, ağız tadıyla bir yoğurt yiyelim, der.

Ancak yol arkadaşı, bu öneriyi kabullenmez. Kabın sadece yarısına pekmez dökmekte ısrar eder.

Nasreddin Hoca da, o zaman:

– Peki öyleyse, der. Ben de kendi tarafıma sirke dökeceğim.

Bu sefer arkadaşı telaşlanır:

– Aman Hoca'm, ne yapıyorsun? der. Yoğurda sirke koyarsan yoğurdun hepsi sirkeli olur, yenmez.

Nasreddin Hoca arkadaşına döner:

– Öyleyse daha fazla inat etme de, pekmezi bütün kaba dök. Ekşi–tatlı karışımı yoğurt yerine, tatlı tatlı yoğurt yiyelim, der.

(Ünal: 2005)

181

Benim Karıya Söyle, Daha Gideyim mi

Bir gece karısı, yatakta Nasreddin Hoca'ya:

– Hoca Efendi, biraz ileri git, deyince. Hoca hemen pabuçlarını ayağına giyip yürür. İki saat kadar yol gittikten sonra, tanıdık bir adama rastlar.

Ona:

– Akşehir'e vardığında bizim eve uğra, benim karıya söyle, daha gideyim mi! der.

(Türkmen: 1999)

182

Yıldız Yaparlar

Nasreddin Hoca'ya dostları sormuşlar:

– Yeni Ay çıktığında, eski Ay'ı ne yaparlar Hoca'm?

Nasreddin Hoca gülümseyerek:

– Bunu bilmeyecek ne var! diye cevaplamış. Kırpıp kırpıp yıldız yaparlar.

(Türkmen: 1999)

183

Belki Altı Üstünden İyidir

Nasreddin Hoca'ya bir gün, bir tanıdığı şöyle der:

– Hoca'm, ahlak iyice bozuldu. Böyle giderse, dünyanın altı, üstüne gelecek.

Nasreddin Hoca:

– Olsun, der. Belki altı, üstünden daha iyidir.

(Ünal: 2005)

184

Ben Dışarıdan Sen İçeriden

Hoca eşeğini pazara götürüp satışa çıkarmış. Tellal hayvanı gezdirirken, bir yandan da özelliklerini sayıp döküyormuş. Herkes birbiri ardınca pey sürmeye, fiyat artırmaya başlamış. Hoca bu hali görünce: “Vay, benim hayvanım bu kadar güzel olduktan sonra ben neden almıyorum!” diye kendi de pey sürmeye başlamış. Nihayet hayvan en yüksek fiyatı veren kendisinde kalmış. Hatırı sayılır bir cambaz ücreti ödemiş. Gece, meseleyi karısına anlatırken, karısı da:

– Bugün başıma tuhaf bir şey geldi. Kaymak alıyordum, adam görmeden terazinin dirhem alan tarafına bileziklerimi usulca koydum. Kaymak tabağını dolu dolu alıp savuştum, demiş.

Karısının marifetini dinleyen Hoca, şöyle söylemiş:

– Ha gayret hanım sultan! Ben dışarıdan, sen içeriden elbirliği ile gayret edelim de şu evin idaresini yoluna koyalım.

(Ünal: 2005)

185

Elinden Almak Kolay

Nasreddin Hoca'nın evine, bir gece hırsız girer. Karısı, yandaki odadan gelen sesleri duyunca, telaşlanır.

– Hoca Efendi, kalk, eve hırsız girdi, der.

Nasreddin Hoca:

– İlahi hatun, diye cevap verir. Düşündüğün şeye bak. O çalacak bir şey bulsun da, elinden alması kolay.

(Türkmen: 1999)

186

Cuma Namazına Gidiyorum

Nasreddin Hoca'nın eşeği tembel mi tembelmiş. Hoca ondan çok şikâyetçiymiş. Bir gün Hoca, eşeğine binmiş gidiyormuş. Yolda bir dostuyla karşılaşmış. Dostu sormuş:

– Hayrola Hoca'm, nereye gidiyorsun böyle?

Nasreddin Hoca:

– Cuma namazına gidiyorum, cevabını vermiş.

– Nasıl olur, bugün günlerden salı, demiş adam.

Nasreddin Hoca altındaki eşeği göstermiş:

– Böyle bir eşeğin olursa, ancak salı günü yola çıktığında, cuma namazına yetişebilirsin, demiş.

(Kabacalı: 2000)

187

Korkutmak İçin Demiş

Nasreddin Hoca'nın eşeğinin bir gün inatçılığı tutar. Hoca da kızar, onu ahıra bağladıktan sonra oğluna yüksek sesle bağırır:

– Şu hayvana ne yem, ne de su ver! Açlıktan ölsün gitsin, der.

Hoca, ahırdan çıkar çıkmaz hemen oğlunun kulağına eğilir:

– Ben yalandan, onu korkutmak, için böyle dedim, der. Sakın hayvanı aç ve susuz bırakayım deme. Ben görmemiş olayım. Sen onun yemini de, suyunu da veriver.

(Duman: 2008)

Uykum Kaçtı da Onu Arıyorum

Nasreddin Hoca, yatsı namazını kıldıktan sonra, yatağına uzanmış. Ama bir türlü gözüne uyku girmiyormuş. Kalkmış, elbiselerini giymiş. Eline feneri alarak, evden çıkmış. Mahalle bekçisi, onun böyle gece yarısı sokaklarda dolaştığını görünce meraklanıp sormuş:

–Ne oldu Hoca Efendi? Bu geç saatlerde ne arıyorsun böyle? Ters giden bir durum mu var?

Nasreddin Hoca, bekçinin yüzüne gülümseyerek bakmış.

– Uykum kaçtı da, onu arıyorum, Bekçi Efendi! cevabını vermiş.

(Köprülü: 2004)

Kaç Yıldır Evliyim

Nasreddin Hoca, bir gün, bir toplulukta karısından yakınıyormuş. Dinleyenlerden birisi sormuş:

– Bu kadınla kaç yıldır evlisin Hoca'm?

Nasreddin Hoca:

– Yüz yıldır, diye cevaplamış.

Adam şaşırılmış:

– Aman Hoca'm, daha yaşınız kırk, nasıl olur?

Nasreddin Hoca, gülmüş:

– Olur, olur demiş. Sen bizim eve gel de, günlerin, ayların, yılların nasıl geçtiğini bir gör.

(Ünal: 2005)

Senin Gençliğini de Bilirim

Nasreddin Hoca, oldukça yaşlanmıştır. Bir gün bağa gitmek için eşeğine binmeye çalışır. Ama bir türlü binemez.

Sonra da:

– Ah, ihtiyarlık! diye iç çeker.

Sonra da sağına soluna bakınır. Kimsenin olmadığını görünce:

– Hadi canım sen de. Ben senin gençliğini de bilirim, diye kendi kendine mırıldanır.

(Türkmen: 1999)

191

Konya ile Akşehir'in Havası Bir

Bir gün, Nasreddin Hoca, Konya'ya gider. Camide vaaz verirken:

– Ey müslümanlar, der. Sizin şehrinizin havasıyla bizim Akşehir'in havası birdir.

Vaazı dinleyenlerden biri:

– Nereden biliyorsun Hoca'm, diye sorar.

Nasreddin Hoca:

– Akşehir'de gökte ne kadar yıldız görünüyorsa, Konya'da da o kadar görünüyor, cevabını verir.

(Türkmen: 1999)

192

Eşeğin Yuları Bizim Ama

Hırsızlar, Nasreddin Hoca'nın eşeğinin yularını çalarlar. Aradan birkaç gün geçer. Nasreddin Hoca, eşeğinin yularını, başka bir eşeğin boynunda görür.

– Allah, Allah der, bu yular bizim eşeğin yuları. Ama başı nasıl olup da değişmiş...

(Ünal: 2005)

193

Biraz da O Yıkasın

Nasreddin Hoca, göl kıyısında çamaşır yıkayan karısına yardım ediyormuş. Bir ara, kapkara bir karga, yanlarına sokulup sabunu kaptığı gibi uzaklaşmış. Hoca'nın karısı, telaşla yaygarayı basmış:

– Hoca Efendi, yetiş, karga sabunu kaptı!

Nasreddin Hoca, yerinden bile kıpırdamadan:

– Hatun, demiş, görüyorsun karganın üstü başı bizden daha kara. Varsın biraz da o yıkanıp temizlensin.

((Türkmen: 1999))

194

Karla Ekmek Yemek

Nasreddin Hoca bir kış günü, evinin damı üzerine yağan kardan bir parça alır. Peynir gibi ekmeğinin arasına koyar, yemeye başlar.

Sonra da:

– Karla ekmek yemeyi ben buldum, ama ben de beğenmedim, der kendi kendine.

(Kabacalı: 2000)

195

Dolmanın Hesabı

Hoca bir gün bir ziyafete gider. Yemekte çok sevdiği dolma vardır. Hoca, dolmaları ikişer ikişer yemeye başlar. Sofradakiler, hayretle onu seyreder.

– Bunun mutlaka bir anlamı vardır, diye düşünürler. Niçin böyle yaptığını sorarlar. Hoca, ağzı tıka basa dolu olduğu için, güçlkle cevap verir:

– İkişi farz, ikisi sünnet, dördü de canıma minnet!

(Ünal: 2005)

196

Sünnet Düğününe Davet

Nasreddin Hoca'nın bir öğrencisi sünnet olmaktadır. Hoca'yı öğrencinin sünnet düğününe çağırmayı unuturlar. Buna çok alınan Hoca, zerdeyle pilav aklına gelince, yerinde duramaz olur. Hemen düğün evine gelip çocuğun babasını kapıya çağırır:

– Şu alfabeyi oğlun bizde unutmuş, yarın derse çalışması gerekir, der.

Baba, oğlunun alfabesini unutmadığını, yanında eve getirdiğini iddia edince Hoca büsbütün bozulur.

– Yaaa! Öyle mi? der. Hocasını düğüne çağırmayı unutan çocuk, alfabeyi nasıl olur da unutmaz. Unutmuştur, unutmuştur. Ve böyle diyerek içeriye girer.

(Ünal: 2005)

197

Kazma Kılıfı

Nasreddin Hoca çocukluğunda, arkadaşlarıyla birlikte, köyün dışında oynuyormuş. Çocuklardan bazıları, o civarda buldukları eski bir çizme tekini getirmişler ve Küçük Nasreddin'e göstererek:

– Bu nedir, diye sormuşlar, Küçük Nasreddin, çizmeyi alarak evirmiş, çevirmiş,

– Bunu bilmeyecek ne var? Kazma kılıfı, diye cevap vermiş.

(Ünal: 2005)

198

Boyu Lazım

Hoca, pazardan eşek alırken metreyle eşeğin boyunu ölçmeye başlamış. Oradan geçen bir at satıcısı:

– Hoca ne yapıyorsun? Eşeği böyle muayene etmezler, yaşını anlamak için dişine bakarlar, demiş.

Hoca da:

– Tarlaya giderken bir ben, bir karı, bir de çocuk üçümüz birlikte bineceğiz. Bana hayvanın dişi değil, boyu lazım, demiş.

(Ünal: 2005)

199

Hiçbir Yanlışlık Yok

Nasreddin Hoca, bir aralık, su satmaya karar vermiş. İki kese akçe verip bir boş fiçiyi satın almış, içine çeşme suyu koyarak, bardağını bir akçeye satmaya başlamış. Bu sudan içenlerden bir kısmı:

– Hoca Efendi! Bu su, çeşme suyuna benziyor. Sakın bunda bir yanlışlık olmasın, demişler.

Hoca'nın buna cevabı şu olmuş:

– Vallahi, fiçısını iki kese akçeye aldım. Hiçbir yanlışlık yok!

(Kabacalı: 2000)

200

Bulgurdan Tohum Olur mu

Nasreddin Hoca, bir gün Sivrihisar'a gitmiş. Bir aşçı dükkânında tavuk yemiş. Fiyatını ödeyeceği zaman para kesesini evde unuttuğunu fark etmiş. Aşçı da kendisini tanıdığı için:

– Başka bir sefer geldiğin zaman ödersin, demiş.

Aradan aylar geçtikten sonra Hoca'nın yolu yine Sivrihisar'a düşmüş, ilk iş olarak aşçı dükkânına giderek, geçmişteki borcunu ödemek istemiş, Borcunun ne olduğunu sorunca, aşçı:

– Yüz akçedir, demiş, Hoca bu fiyata şaşır kalmış.

– Bu ne iştir bire insafsız. Tavuğun en irisi bile bir akçe iken, benden nasıl olur da yüz akçe istersin, diye sormuş.

Aşçı şu cevabı vermiş:

– Eğer sen bu tavuğu yemeseydin, tavuk her gün birer yumurta yumurtlayacaktı. Sonra kuluçkaya yatıp civciv çıkaracaktı. Civcivler büyüyecek, tavuk olacak; onlar da yumurtlayacak, yumurtalardan civciv çıkacaktı.

Nasreddin Hoca bu hesap karşısında gülmeğe başlamış. Adamın şaka ettiğini sanmış, ama iş öyle çıkmamış. O zaman Hoca, bu parayı veremeyeceğini söyleyince, aşçı yakasına yapıştığı gibi kendisini Kadı'nın huzuruna götürmüş. Aşçı davasını anlatınca, aşçının yakın dostu olan Kadı, Nasreddin Hoca'ya dönerek:

– Aşçının hakkı var, demiş. Yüz akçeyi vereceksin!

Nasreddin Hoca şöyle bir düşünmüş.

– Pekâlâ, vereyim, ama biraz izin verin, demiş. Yeni sürdüğüm tarlama bulgur ekeyim de mahsulünü satıp yüz akçeyi ödemeye çalışayım.

Kadı kaşlarını çatarak Hoca'ya çıkmış:

– Bu ne biçim bahane? Hiç bulgurdan, kaynatılmış buğdaydan tohum olur mu, demiş.

Hoca taşı gediğine koymuş:

– Bre Kadı Efendi, demiş. Pişmiş tavuğun yumurtlayacağına inanırsın da kaynatılmış buğdaydan ekin biteceğine neden inanmazsın?

Kadı, bu cevap karşısında ister istemez. Hocayı serbest bırakmak zorunda kalmış.

(Kabacalı: 2000)

201

Ya Çocuklarını Bırak, Ya da Yakamı

Nasreddin Hoca'nın çok kararsız bir arkadaşı varmış. Bir gün uzakça bir yolculuğa çıkmaya niyetlenmiş. Ama karısı ile çocuklarını da beraberinde götürüp götürmemek konu–sunda bir türlü karara varamıyormuş. Sonunda Hoca'ya danışmaya karar vererek yanına gelmiş:

– Bilmem haberin var mı Hocam? Ben bir yolculuğa çıkıyorum.

– Duydum. Sağlıcakla git, sağlıcakla gel!

– Bu yolculuğum uzunca süreceği için karımla çocuklarımı yanımda götürüp götürmemek konusunda bir türlü karara varamıyorum. Onları bırakıp nasıl gideyim?

– Beraberine al öyleyse.

– Fakat yolculuk zahmetli. Çocuklar da küçük.

– Bırak öyleyse.

– Bırakıp gideceğim, ama aklım burada kalacak.

– Bunu düşünüyorsan, onları da yanından götür.

– Gideceğim yerde bunlarla mı meşgul olacağım, işimle mi? Çok sıkıntılı olacak benim için.

– Anlaşıldı, bırak!

– Bırak demek kolay. Burada hiç bir akraba ve yakınım da yok. Üstelik çocuklar beni çok severler. Bensiz yapamazlar.

Hoca bakmış ki kararsız arkadaşına bir karar verdirmek mümkün olmayacak. Son sözünü şöyle söylemiş:

– Arkadaş! Durumunu anlıyorum. Bir türlü karar veremiyorsun. Benim de işim gücüm var. Ya çocuklarını bırak, ya da benim yakamı!

(Kabacalı: 2000)

202

Ben Sağ İken Şuradan Giderdim

Nasreddin Hoca'nın evine odun lazım olur.

Hoca bir ağaca çıkıp bindiği dalı kesmeğe başlar. Bu hali görenlerden biri:

– Hoca ne yapıyorsun, düşeceksin! der. Ama Hoca bu uyarıya hiç önem vermez.

Ne var ki, iki dakika geçmeden dal çatır çutur kırılır. Hoca da paldır küldür aşağı düşer.

Hoca, yarasına beresine aldirmeden hemen yerinden kalkar. O adamı bulup:

– Ey oğul, anlaşılıyor ki, sen ermiş bir adamsın. Madem benim düşeceğimi bildin, öleceğimi de bilirsin. Ne zaman öleceğimi bana haber ver! der.

Adam Hoca'nın elinden yakasını kurtarıp yoluna devam etmek için şu sudan açıklamayı yapar:

– Eşeğine odunu yükleyip yokuş yukarı giderken eşek bir kere zıplayınca canının yarısı gider, ikinci zıplayışta da hepsi çıkar.

Havanın sıcaklığından ve yorgunluktan zaten halsiz kalan Hoca, eşegin birinci zıplamasında kendisinde ölüm alametleri hisseder, ikincisinde ise büsbütün sınırları boşanır. “Eyvah, ben öldüm!” deyip kendisini bırakıverir.

Yoldan geçen köylüler. Hoca'yı bet beniz uçmuş, yere yığılıvermiş halde bulunca, öldü sanırlar. Köyden bir tabut getirip Hoca'yı içine koyarlar. Şehre götürürken, yolun çatallandığını görünce; hangi yolun daha kestirme olduğunu seçemeyerek, “Acaba şuradan mı gitsek, buradan mı gitsek?” diye münakaşaya başlarlar. Bu çekişmeyi duyan Hoca, tabuttan başını kaldırarak şöyle söyler:

– Ben, sağ iken şuradan geçerdim!

(Türkmen: 1999)

Allah'ın Hikmetine Bak

Nasreddin Hoca, bir sabah erkenden kendi bostanına gitmiş. Çapa çapalamış, sebze dikmiş. Öğleye doğru yorulup bostanın yanında bulunan ceviz ağacının gölgesine uzanıp yatmış. Başını terlediğinden, başından kavuğunu da çıkarmış. Hoca bostanda sağa sola bakınırken, gözü önce bostandaki bal kabaklarına, sonra da altına uzanmış bulunduğu ceviz ağacının dallarındaki cevizlere takılmış.

Kendi kendine:

– Şu Allah'ın işlerine akıl sır ermiyor, diye düşünmüş. Baksana şu koca ceviz ağacına ufacık cevizleri asmış. Parmak kalınlığındaki bitkilere de şu kocaman bal kabaklarını layık görmüş.

Hâlbuki cevizler, o bir karış boyundaki bitkilere; bal kabakları da şu kocaman ağaçlara daha yakışırdı. Hoca, tam bunları düşünürken ağaçtan kopan bir ceviz çıplak başının üstüne düşmemiş mi?

Hoca'nın birden akli başına gelmiş.

– Allahım, sana çok şükür! diye duaya başlamış. İyi ki benim aciz kafamla düşündüğüm gibi bal kabaklarını böyle ulu ağaçlarda yetiştirmemişsin! Böyle yapaydın, şimdi benim halim ne olurdu?

(Özkan: 1999)

Dört Kişi Bir Yatağa Nasıl Sığar

Nasreddin Hoca'nın karısı ölmüştür. Mahalleli, kendisini, kocası ölmüş dul bir kadınla evlendirirler. Fakat dul kadın, eski kocasına fazlasıyla bağlı biridir. Daha ilk geceden itibaren, yatağa girer girmez:

– Ah benim rahmetli kocam şöyle idi, ah böyle idi... diye konuşmaya başlar.

Hoca ilk günler ses çıkarmaz. Yeni karısının, bu huyundan vazgeçmesini bekler.

Ama, kadın, her gece kocasını sayıklayıp durmayı daha da artırır.

Hoca bakar ki olacak gibi değil, o da yatağa girince kendi ölmüş karısını övmeğe başlar.

– Ah benim rahmetli karım şöyle idi, vah benim karım böyle idi... Kadın, Nasreddin Hoca'nın bu imalarından da yine bir şey anlamaz. Bir gece, yatağa girer girmez, eski kocasını övmeğe başlayınca Hoca artık dayanamaz. Bir tekme vurduğu gibi kadın yataktan yere yuvarlanır.

Kadın şaşkın halde toparlanıp doğrulurken:

– Ne yaptın efendi, diye Hoca'ya çıkışır.

Nasreddin Hoca'nın cevabı hazırdır:

– İnsaf be kadın! Bir sen varsın, bir ben varım. Bir senin eski kocan var, bir benim eski karım var. Dört kişi şu yatağa nasıl sığsın?

(Kabacalı: 2000)

205

Benim Yerime Bir Akçeyi Sen Alırsın

Adamın biri Hoca'nın ensesine bir tokat indirir. Hoca arkasına dönüp bakınca:

– Affedersiniz, sizi samimi dostlarımdan biri sanmıştım! şeklinde bahane ileri sürer.

Ama Hoca, adamın yakasını bırakmayıp mahkemeye götürür. Kadı'ya şikâyet eder. Ancak adam, Kadı'nın yakın bir dostudur. Bu yüzden Kadı, Hoca'ya:

– Haydi Hoca, sen de ona bir tokat vur! der. Hoca bu teklife razı olmaz. Bunun üzerine Kadı:

– Öyle ise, bir tokadın karşılığı bir akçedir. Davalı kişi, bir akçe getirsin Hoca'ya versin. Helalleşsinler, hükmünü verir.

Adam mahkemeden çıkar, akçeyi getirmeğe gider. Hoca saatlerce adamın gelmesini bekler. Sonunda savsaklandığını anlar. Bir ara Kadı'nın dalgınlığından istifade ederek, onun boynuna, okkalı bir sille indirir. Sonra da şöyle der:

– Kadı Efendi! Mademki bir tokatın karşılığı bir akçedir, benim fazla beklemeye vaktim yok, adamın getireceği bir akçeyi, benim yerime sen alırsın!

(Özkan: 1999)

Hoca'nın Parası Nerede Battı, Nerede Çıktı

Bir gün Nasreddin Hoca'nın yüz akçesi çalınmıştı. Hoca, mescitte paralarına tekrar kavuşmak için sabahlara kadar Cenab-ı Hakk'a yalvarıyordu. O sırada şehrin büyük tüccarlarından birinin bindiği gemi fırtınaya yakalanmıştı. Tüccar zat eğer selamet bulursa, Hoca'ya yüz akçe vermeyi adamıştı. İki hafta sonra selametle memleketine gelince, adağını getirip Hoca'ya verdi. Sonra başından geçenleri anlatarak:

– Manevi himmetinizle pek garip bir surette batmaktan kurtulduk, dedi.

Nasreddin Hoca duasının kabul edildiğini anlamıştı.

– Hey kudretine kurban olduğum Allah, dedi. Sana nasıl şükredeyim! Şu bizim parayı nereden batırdın, nereden çıkardın!

(Türkmen: 1999)

Hele Şu Pilavın Bir Hatırını Sorayım

Şaka yapmayı seven bir adam, Hoca'yı Ramazanda iftara davet eder. Ama gündüzden cami cami dolaştırır, iyice acıktırır. İftar zamanı yemek odasına girerler. Sofrada sıra sıra dizili olan hindi dolması, baklava, börek gibi şeyler Hoca'nın ağzını sulandırır. Nihayet sofraya otururlar. Ortaya önce işkembe çorbası gelir. Ev sahibi bir kaşık alır almaz:

– Hay Allah müstahakını versin kâhya, sana kaç kere şu aşçıya söyle, çorbaya sarımsak koymasın, demedim mi? Çabuk kaldırın şunu! der.

Çorba kâsesi kalkar. Ardından Hindi dolması gelir. Ev sahibi bir lokma alır. Öfkeden küplere biner:

– Kâhya, bu herif baharat kullanmasın diye geçen gün sana söylemedim mi? Bana dokunduğunu bilmez misin? Kaldırın şunu da hemen.

Hindi dolması da sofradan gider. Hoca içinden bir ah çeker. Açlığı iyice artmıştır. Bir hizmetçi, baklavayı getirir, bu sefer ev sahibi hiddetle hizmetçinin yüzüne bakıp:

– Be sersem adam, aç karnına tatlıdan başlanır mı? Yıkıl oradan! der.

Böylece baklava tepsi de kapı dışı edilir. Hoca, en nefis yemeklerin birer bahane ile geri gittiğini görünce, hemen kaşığı eline alır. Az ileride sofraya konma sırasını bekleyen pilav tepsisine koşup kaşıklamağa başlar. Ev sahibi gülererek seslenir:

– Hoca gel, neye savuştun? Hoca'nın cevabı hazırdır:

– Aman biraz müsaade edin, sofraya getirilen yemeklerin günahları sayılıp bitinceye kadar şu bizim eski dostun biraz hatırım sorayım.

Her taraftan kahkahalar yükselirken, sırasıyla yemekler yeniden sofraya getirilmeğe başlanır.

(Özkan: 1999)

208

Kurdun Kuyruğu Koparsa Tozu Dumanı O Vakit Görürsün

Bir gün Hoca, öğrencisi İmad'la birlikte kurt avına gitmiş, İmad, kurt yavrusu tutmak fikriyle bir kurdun inine girmiş. Dışarıda bulunan ana kurt o sırada gelerek içeriye girmek isteyince Hoca atik davranıp hayvanın kuyruğundan yakalamış. Kurt, kuyruğunu kurtarıp inine girmek için eşinmeye, çabalamağa başlamış, içeride kurt yavrusunu arayan ve dışarıda olup bitenden henüz haberi olmayan İmad'ın gözüne toz toprak kaçınca:

– Hocam, ne diye tepiniyorsun? Ortalığı pek tozuttun, demiş.

Hoca içeri doğru:

– Kurdun kuyruğu koparsa, sen asıl tozu dumanı o vakit görürsün! diye bağırılmış.

((Türkmen: 1999)

209

Ağannın Şakası Yok

Hoca bir gün Konya'ya gittiğinde, eşraftan biri:

– Hocam sizi pek sevdim, buyrun bizim eve, tuz ekmek yiyelim, demiş.

Hoca bu daveti memnuniyetle kabul ederek, beraberce gitmişler. Biraz sonra hakikaten ortaya tuzla ekmek gelmiş. Hocanın karnı çok aç olduğundan, çaresiz tuza banıp ekmeği yemeğe başlamış. Bu sırada bir dilenci, pencerenin önüne gelip bir şey istemeye ve yalvarmağa başlayınca, ev sahibi kızmış:

– Defol oradan, şimdi kafanı kırarım, demiş.

Dilenci hâlâ yalvarmakta devam edince, Hoca başını dilenciden tarafa çevirip:

– Bana bak, demiş. Sen bu ağayı başkalarıyla kıyas etme! Öyle yalanı, şakası yok!

Sözünün eridir. Dediğini yapar.

(Kabacalı: 2000)

210

Mum, Kazanı Kaynatamaz mı

Komşuları bir plan yaparak Hoca'ya bir ziyafet verdirmeyi aralarında kararlaştırırlar. Sonra meseleyi Hoca'ya açarlar. İşi inada bindirmek için de: “Bir iş var, amma sen bunu yapamazsın,” derler. Hoca işi sorunca anlatırlar:

– Bu gece sabaha kadar şehir meydanında duracaksın. Sabah namazında büyük camide birleşeceğiz. Yapabilirsen biz sana ziyafet çekeceğiz. Yapamazsan, sen bize. Fakat yanında hiç bir ateş bulunmayacak. Karşı evlerden de seni gözetleyecekler. İyice düşün, taşın.

Hoca:

– Böyle aptalca bir işe girişmem, ama size ne inat adam olduğumu göstereceğim, der.

Nihayet yeri tayin ederler. Hoca sabaha kadar orada bekler. Ama soğuktan da iliklerine kadar üşür. Sabahleyin camide buluşunca, nasıl vakit geçirdiğini sorarlar.

Hoca:

– Kardan her yer bembeyazdı, Sabaha kadar yağmaya devam etti. Çok uzak mahalledeki bir mum ışığından başka aydınlık da görülmüyordu, cevabını verir.

Komşuları, Hoca'ya:

– Olmadı, olmadı, derler. Anlaşmamızda ateşe ait hiçbir şey bulunmayacaktı. Sen o ışıktan ısınmışsındır. Dolayısıyla bahsi kaybettin.

Herkes bu fikre evet deyince, Hoca ziyafet vermeye mahkûm edilir. Ertesi akşam Hoca'nın evi dolup taşar. Fakat bir türlü yemeğin çıkacağı yok. Nihayet Hoca'yı aramak için avluya çıkar bakarlar ki, Hoca bir ağacın dalına kocaman bir kazan asmış, altına da bir mum koymuş. Karşısına geçip oturmuş, bekliyor. Misafirlerin:

- Nedir bu hal Hocam, ne yapıyorsun? demelerine karşı:
- Ne yapacağım, size yemek pişiyorum, der.
- Ayol, gökyüzüne bir kazan asmışsın, altına bir mum yakmışsın. Hiç bir mumun ısıyla, bu mesafedeki koca bir kazan kaynar mı?

Hoca'nın cevabı hazırdır:

- Ne çabuk unuttunuz? İki gün evvelki gecenin ayazında, benim karşı mahalledeki mum ışığından ısındığıma hükmedersiniz de, bu mumun ısısından kazanın kaynayacağına neden inanmazsınız?

(Duman: 2008)

211

Ses Denemesi

Nasreddin Hoca'yı, gençliğinde bir camiye müezzin tayin etmişler. Bir gün ezan okuduktan sonra Hoca minareden inmiş, tekrar ezan okuya okuya sokaklarda koşmağa başlamış. Sebebini soranlara da şu cevabı veriyormuş:

- Sesimin nerelere kadar ulaştığını anlamak istiyorum da, onun için böyle yapıyorum.

(Duman: 2008)

212

Ne Tarafa Döneyim

Akşehir Gölü'nde yıkanmak isteyen biri, orada bulunan Hoca'ya sormuş:

- Yıkanma esnasında ne tarafa döneyim?

Hoca şu cevabı vermiş:

- Elbisen ne tarafta ise, o tarafa dön.

(Duman: 2008)

213

Buzlu Hoşaf

Yazın sıcak günlerinden biriymiş. Nasreddin Hoca'yı bir ziyafete davet etmişler. Sofraya gelen lezzetli yemekler yenilmiş. Sıra buzlu hoşafa gelmiş. Ev sahibi, önüne konan kepçe gibi büyük bir kaşıkla hoşafı içmeye başlamış. Hoşaftan her alıştır:

– Oh! Aman, yandım, öldüm, diyormuş. Hoca ise elindeki küçük kaşıkla hoşaftan bir tad alamıyormuş. Sağa bakmış; sola bakmış; olmamış. Nihayet dayanamayarak ev sahibine:

– Aman efendi, demiş. Elinizdeki kepçeyi bana lütfediniz de bir kere de ben yanıp öleyim!

(Duman: 2008)

214

İstedğin Kadar Wade Vereyim

Dostlarından biri Hoca'dan ileri bir tarihte ödemek üzere, vade ile bir miktar borç istemiş. Hoca şu cevabı vermiş:

– Vallahi birader, hiç birikmiş param yok, borç veremem. Fakat sen benim dostumsun, ne kadar istersen vade vereyim.

(Kabacalı: 2000)

215

Saç Sakaldan Neden Daha Önce Beyazladı

Nasreddin Hoca yaşlanmaya başlayınca. İlk olarak saçları ağarmış. Sakalının ise bir tek kılı bile beyazlaşmamış. Bir gün berberde saçlarını kestirip sakalını düzeltirken, dostlarından biri sormuş:

– Hocam! Senin saçların hemen hemen tamamıyla beyazlaşmış. Sakalında ise bir tek beyaz kıl yok. Bunun hikmeti nedir acaba?

Hoca:

– Gayet basit, cevabını vermiş. Saçlarım sakalımdan yirmi yaş daha ihtiyar olduğu için.

(Kabacalı: 2000)

216

İlk Koyduğu Yerde Otlamak

Nasreddin Hoca bir gün eşiğiyle dağa, odun kesmeye gitmiş. Odunları eşiğine yükledikten sonra:

– Haydi, doğru eve git! Bakalım sen mi, yoksa ben mi daha çabuk varacağız, diyerek hayvanı serbest bırakmış, kendi de kestirmeden evin yolunu tutmuş.

Fakat eve vardığında, eşiğinin hâlâ gelmemiş olduğunu görmüş. Ondan önce geldiğine sevinerek beklemeye başlamış. Beklemiş, beklemiş, ama eşek hâlâ görünmeyince meraka düşmüş. Yola koyulup yeniden dağa gitmiş. Bir de ne görsün? Eşek hâlâ ilk bıraktığı yerde otlayıp durmuyor mu? Bu işe fena halde canı sıkılan Hoca:

– Ne biçim hayvansın, diye eşiği paylamış. Ben taa eve kadar gittim, geldim. Sen ise hâlâ ilk bıraktığım yerde otluyorsun!

Hocanın bu sözü, daha sonra atasözleri arasında yer almış.

(Kabacalı: 2000)

217

Hiç Hakkı

Nasreddin Hoca'ya kadılığı sırasında bir adam başvurmuş. Yanında da kılıksız bir hamal varmış.

– Bu adamdan davacıyım Kadı Efendi, demiş. Hakkımı vermiyor bana!

– Ne hakkın var onda?

Adam anlatmış:

– Bu hamal odun yüklemiş gidiyordu. Bir ara ayağı kaydı. Odunlar sırtından yere döküldü. Benden odunları sırtına yüklemem için yardım istedi. Ben de zahmetime karşılık bana ne vereceğini sordum. “Hiç!” dedi. İsteddiğini yaptım. O da odunları götüreceği yere götürdü, ücretini aldı. Ben kendisinden bana vaatte bulunduğu “hiç”i vermesini istiyorum, o ise oralı bile olmuyor. Hakkımı versin!

Nasreddin Hoca:

– Haklısın, demiş. Şöyle yanıma yaklaş! Davacı sevinerek Hoca'ya yaklaşmış. Nasreddin Hoca, oturduğu pöstekinin bir ucunu tutarak kaldırmış. Ve adama sormuş:

– Orada ne görüyorsun?

Adam:

– Hiç! diye cevap vermiş.

–Güzel, demiş Nasreddin Hoca. Al o “hiç”i de buradan hemen uzaklaşmaya bak! Hakkın kalmasın!

(Kabacalı: 2000)

218

Ev Yanmış, Ama Tahtakurusundan da Kurtulmuş

Bir gün, Hoca'nın evi yanıyormuş. Karısı ve komşuları telaş içinde evden taşıyabildikleri eşyayı kurtarmaya çalışırken Hoca yanan evin karşısına geçip keyifli keyifli gülüyormuş. Onun bu tasasız halini şaşkınlık içinde seyredenler, dayanamayıp sormuşlar:

– Yahu Hocam, sen deli misin? Evin yanarken neden böyle gülüp seyrine bakıyorsun?

Hoca'nın cevabı hazırmış:

– A dostlar, ben sevinmeyeyim de kimler sevinsin. Allah'a binlerce şükür ki, artık tahtakurusundan kurtuluyorum.

(Kabacalı: 2000)

219

Hoca'nın Küpü

Nasreddin Hoca, evindeki çatlak küpü pazara götürüp satışı çıkarmış. Küpün çatlak olduğunu gören aşçılar:

– Bu küp çatlak Hoca, işe yaramaz, içindekini dışarı döker, demişler.

– Allah Allah, demiş Hoca. Anlaşılan sizin almaya niyetiniz yok. Bari kimsenin malını açık açık kötülemeyin. Bunun içindeki pamuğu karım az önce boşalttı. Bir parçası bile dökülmemişti.

(Tokmakçioğlu: 2004)

220

Kim Haber Verdi

Nasreddin Hoca merhum, bir gün pazardan bir okka Şeftali almış, ceplerine doldurmuş. Mahalle çocuklarının cıvıl cıvıl oynadıkları bir arsanın nnden geçerken onları yanına çađırmıŐ:

– Çocuklar, demiş, Şu iki cebimdeki meyvelerin ne olduğunu ilk bilene, Őeftalinin en büyüğünü vereceğim. Bilin bakalım cebimde hangi meyve var?

Çocuklar hep birden:

– Şeftali! diye bađırmıŐlar. Hoca bu cevaba pek ŐaŐırmıŐ:

– Vay canına, demiş. Acaba bunu size hangi boŐbođaz haber verdi?

Daha sonra da ceplerindeki bütün Şeftalileri çocuklara dağıtmış.

(Tolunay: 2006)

221

Karanlıkta Sağ Sol Nasıl Fark Edilir

Nasreddin Hoca ile karısı bir gece yarısı uyanırlar. Ortalık zifiri karanlıktır. O tarihlerde geceleri ışık meselesi ya ıra, yahut da mumla halledilmektedir.

Karısı:

–Efendi, Şu mumu yakıver! der.

Hoca:

– Mum neredeki, diye sorar.

– Sağ tarafında olacak.

Hoca cevap verir:

– Aman hatun! Bu zifiri karanlıkta sağımı solumu nereden bileceğim?

(Duman: 2008)

222

Dört Ayaklı Kadı

Birgün Şehrin kadısı Nasreddin hoca ile alay edebilmek için:

–Efendi duyduğuma göre siz her şeyi çift görüyorsunuz. Doğru mu?

Nasreddin Hoca cevap vermiş:

–Doğru efendim, şimdi de sizi dört ayaklı görüyorum.

(Duman: 2008)

223

Hoca Üzerine Ne Aldı

Nasreddin Hoca ile bir grup arkadaşı kırdaki piknik yapmaya karar verirler. Herkes sıra ile bir şeyler hazırlamayı üzerine alır.

Biri:

– Kuzu dolması benim üzerime olsun, der.

İkincisi:

– Börek benim üzerime olsun, der.

Üçüncüsü:

– Yenecek yemişler benim üzerime olsun, der.

Böylece her biri, bir şeyi üzerine alırken, bakarlar ki Nasreddin Hoca hiç oralı olmuyor. Sadece ağzını iştahla şapırdatıp duruyor. İçlerinden biri dayanamayıp sorar:

– Bre Hoca!.. Herkes üzerine bir şey aldı. Sen ise ağzını açmıyorsun. Böyle şey olmaz, sen de üzerine bir şey almalısın.

Hoca bu ısrarlı istek karşısında, üzerine alacağı şeyi şu şekilde açıklar:

– Hepiniz üzerinize bir şeyler aldınız. Bu kır sıvışmaya gelmez, bol bol yiyip içmezsem; Allah'ın ve Peygamber'in bütün laneti de benim üzerime olsun! der.

(Ünal: 2005)

224

Belki de Biliyordur

Nasreddin Hoca, boş vakitlerinde oğlu ile konuşmaktan çok zevk alırdı. Ona sorular sorar, aldığı cevaplardan pek memnun kalırdı. Oğlunun gözlerinde, sanki kendi zekâsının pırıltılarını görürdü.

Bir gün yine evde baba oğul konuşurlarken, oğlan:

– Baba, ben senin doğduğunu bilirim! diye bir söz söyledi.

Karısı bu sözü duyunca, hemen oğlunu azarlamaya başladı. Bu sözün çok saçma olduğunu, hiçbir çocuğun babasının doğduğunu bilemeyeceğini söyledi.

Hoca ise, oğlunu bozmamak için hemen söze atıldı:

– Bu sözlerinle çocuğu ne diye incitip duruyorsun? Görüyorsun ki çocuk akıllıca. Belki de biliyordur, deyiverdi.

(Türkmen: 1999)

225

O Kadar İnce Eleyip Sık Dokumayın

Nasreddin Hoca bir gün evini tamire koyulur. Tamir bitince, evin önünde bir hayli moloz yığılır. Halk sokaktan gelip geçerken rahatsız olurlar. Hoca'ya, bunu kaldırmasını söylerler.

O da kazma küreği alarak moloz yığınının yanında bir çukur kazmaya başlar.

Dostlarından biri, bunu görünce:

– Ne yapıyorsun Hoca, diye sorar.

Hoca, moloz yığınını gösterdikten sonra:

– Halk, şu moloz yığımından şikâyet ediyor. Bir çukur kazıyorum ki, bunları gömeyim. Halk da sokaktan rahat geçebilsin! der.

Adam:

– İyi ama, ya bu çukurdan çıkan toprak ne olacak? Onu nasıl kaldıracaksın, diye sorar.

Hoca şaşırır. Bir anda verecek cevap bulamaz.

– Canım sen de o kadar ince eleyip sık dokumasan olmaz mı? deyiverir.

(Ünal: 2005)

226

Atınca Uzarmış

Nasreddin Hoca, bir gün çarşıda gezerken, adi görünüşlü bir kılıcın yüz akçeye satılmakta olduğunu görmüş. Şaşkınlık içinde:

– Yahu! Bu, alelade bir kılıç, demiş. Bunun yenisini on akçeye almak mümkün iken, neden yüz akçe istiyorsunuz?

Kılıcı dolaştıran kişi:

– Bu adi bir kılıç gibi görünüyor, ama öyle değildir. İleri doğru savruldu mu, kendiliğinden iki arşın uzar, demiş.

Hoca merhum, bunu öğrenince, hemen evine koşmuş. Maşayı kaptığı gibi çarşıya gelmiş. Başlamış iki yüz akçeye satmak için dolaştırmaya.

Görenler, kendisine takılmışlar:

– Sen delirdin mi Hoca? Bir akçe etmez maşaya kim iki yüz akçe verir ki, demişler.

Hoca hemen karşılık vermiş:

– Az önce burada atıldığı zaman iki arşın uzayan bir kılıç için yüz akçe istenmiyor muydu? Bizim karı bana kızıp da attı mı, bu maşa da on arşından fazla uzar.

(Duman: 2008)

227

Beni Baş Aşağı Gömün

Nasreddin Hoca bir gün dostları ile bir mecliste konuşurken:

– Vasiyetim olsun, dedi. Öldüğüm zaman beni baş aşağı gömün!

Onun bu isteği, herkes tarafından garip karşılandı, içlerinden biri:

– Bunu neden istiyorsun Hoca, diye sordu.

Nasreddin Hoca'nın cevabı hazırды:

– Yarın kıyamet koptuğu zaman, dünya altüst olacak, değil mi? Ben işte o zaman dosdoğru kalkarım.

(Sakaoğlu: 2005)

228

Hoca'nın Oğlunun Zekâsı

Hoca bir gün, oğlunun zekâsını ölçmek için onu küçük bir sınavdan geçirmeye karar vermiş. Çağırılmış yanına:

– Al şu on akçeyi, bana bakkaldan bir minare al da gel, demiş.

Oğlan parayı almış, dışarı çıkmış. Önüne gelen ilk arkadaşına dert yanmış:

– Şu babamın yaptığı işe bak sen. Bana on akçe verdi, “Git bakkaldan minare al!” dedi.

Arkadaşı:

– Eee, demiş, sen ne yaptın?

– Eee’si me’si mi var. Ne yapayım yani! Bugün tatil günü değil mi? Bakkallar kapalı!

(Ünal: 2005)

229

Sen de Dört Ayaklı Olursun

Hoca bir gün kaz pişirip Timurlenk’e götürmüş. Fakat yolda çok acıkınca, dayanamayıp kazın bir budunu koparıp yemiş. Timurlenk:

– Bunun bir bacağı nereye gitti, diye sormuş.

Hoca:

– Bizim diyarın kazları bir ayaklıdır, inanmazsan çeşme başında dikilen şu kazlara bak, demiş.

Timurlenk bir adamına emretmiş. Adam elindeki çomağı çeşme başında tek ayakları üzerinde dikilmiş duran kazlara fırlatmış. Kazlar birden iki ayaklı oluvermişler. Timurlenk onları Hoca’ya göstermiş. Fakat Hoca laf altında kalır mı? Hemen cevabı yapıştırmış:

– O çomağı sen yesen, sen de dört ayaklı olursun!

(Türkmen: 1999)

230

Işığı Gören Dışarı Çıkıyor

Hoca’nın karısı hamileymiş. Bir gece ansızın ağrısı tutmuş. Hoca hemen ebeye koşmuş. Ebe gelmiş, komşu kadınlar da toplanmışlar. Hoca’nın karısı biraz sonra nur

topu gibi bir oğlan doğurmuş. Hoca'yı çağırıp kuağına vermişler. Hoca çok memnun olmuş. Bu sırada kadının ağrılarını yeniden tutmaya başlamış. Ebe:

– İkiiz galiba, demiş.

Derhal gereken önlemleri alıp Hoca'ya da bir mum vermişler. Az sonra bir kız dñnyaya gelmiş.

Hoca:

–Kız çocuğu, annesine yoldaş olur, demiş.

Hoca'nın karısının ağrılarını kesilmiyormuş. Aman demeye kalmadan, bir oğlan daha dñnyaya getirmiş. Hoca, ocukların arka arkaya geldiklerini gñrñnce, derhal üfleyerek mumu sñndürmüř.

Kadınlar şaşırmışlar. Hayretle Hoca'ya:

– Ne yaptın Hoca Efendi? Bñyle zamanda mum sñndürölür mü, demişler.

Hoca:

– Ne yapayım? Işığı gñren dışarı çıkıyor, cevabını vermiş.

(Ünal: 2005)

231

Neuzü Billah

Timurlenk, bir gñn Hoca'ya sormuş:

– Hoca, bilirsin ki Abbasi halifelerinden her birinin unvanını Muvaffak Billah, Mñtevekkil Alallah gibi şeylerdir. Ben de onların arasında olsaydım, unvanım ne olurdu?

Hoca, derhal şu cevabını vermiş:

–Hiç řñphe yok, sizinki de Neuzü billah olurdu.

(Duman: 2008)

232

İyi ki İçinde Değilmiş

Nasreddin Hoca, bir gece, ay ışığında, bahçede iri yarını bir kimsenin ellerini gerip durduğunu gñrñr. Hırsız sanır. Hemen karısını uyandırır:

– Yahu, çabuk ol, şu benim okumu, yayımı getir! der.

Hemen oku yaya sağlamca yerleştirip hızla savurur. Adamın tam göbeğinden oku yediğini görür. O koca heykel, bir anda sarsılıp yere yuvarlanır. Hoca, kapıyı sağlamca kapatıp yatar. Gün doğmadan bahçeye çıkıp baktığında gece vurduğu şeyin kendi kaftanı olduğunu görür. Meğer gündüzün karısı yıkayıp sabaha kadar kurusun diye ipe sermiş. Göbeği hizasından kaftana büyük bir delik açıldığını gören Hoca, Allah’a şükretmeye başlar. Karısı bu şükürün sebebini sorunca Hoca cevap verir:

– Karıcığım, görmüyor musun, ok nereden delip nereden çıkmış? Ya ben içinde olsaydım; ne olurdu halim benim.

(Türkmen: 1999)

233

Hoca Kabaktan Bıkınca

Nasreddin Hoca, bir Ramazanda civar köylerden birine gitmiş. Daha ilk gün, vaaz sırasında kabaktan “cennet yemeğidir” diye bahsetmiş. Mevsim de kabak mevsimi olduğundan köylüler artık Hoca’ya her akşam kabak yemeği göndermeye başlamışlar. Bir gün, iki gün, beş gün, yedi gün derken, Hoca’ya kabak yemekten bıkkınlık gelmiş. Köylüye kabağın cennet yiyeceği olduğunu söylediğine bin defa pişman olmuş. Ama ok bir defa yaydan çıkmış olduğu için, yapacak bir şey de yokmuş. Canı da müthiş tavuk istiyormuş. Nihayet, bir ikindi vakti vaaza başlayınca, sözü döndürüp dolaştırıp yine yemek bahsine getirmiş. Kabağın cennet yiyeceği olduğunu tekrarlamış. Ancak arkasından da:

– Sizin şu fukara hocaya, her gün cennet yiyeceğini layık görmeniz, onu gurura sevk edebilir. Onun için, arada bir ayağı çamurlu bir tavuk da gönderirseniz, tevazu yönünden daha uygun olur! deyivermiş.

(Duman: 2008)

234

Ördek Çorbası İçiyormuş

Nasreddin Hoca, bir pınarın oluşunda yıkanan bir sürü ördek görmüş, içlerinden birini tutmak için koşmuş. Ancak ördekler kaçmışlar. Hoca, eline biraz ekmek alıp

pınarın başına oturmuş. Elindeki ekmeği ördeklerin yıkandığı oluğun suyuna batıra batıra yemeye başlamış. Bir adam gelip Hoca'yı bu halde görünce:

– Hocam, ne yaparsın, diye sormuş.

Hoca:

– Ördeğini yiyemedim, ama çorbasını içiyorum, demiş.

(Türkmen: 1999)

235

Sudan Gelen Sele Gider

Nasreddin Hoca'nın mahallesinde hilekâr bir sütçü vardı. Süte su katarak halis süt diye satardı. Yaptığı yoğurt da, yoğurttan başka her şeye benzerdi. Hele kaymağı yağsız mı yağsızdı. Bu sütçü kendisine insanlar itimat etsinler diye, başına değirmen taşı kadar sarık sarar ve elinden de uzun bir tesbihi hiç eksik etmezdi. Bir sene, kış fazla oldu. Fırtına, yağmur ve sel her tarafı yıkıp götürdü. Bizim sütçü de, o sene iyi haberler almadı. Zira sürülerini seller götürmüş, ağılları da fırtınadan yıkılmıştı. Adam neye uğradığını bilememişti. Artık sütçünün eski neşesi yoktu. Dükkânında eski bolluk kalmamıştı.

Bir gün Hoca, bu sütçünün dükkânının önünden geçiyordu. Her zaman kendisine:

– Buyurunuz Hocam, diyen sütçü, ortalarda yoktu.

Dükkânda da eski neşeyi göremeyen Hoca:

– Heyyy, sütçü baba! Neredesin yahu, diye seslendi.

Biraz sonra, perişan kıyafetiyle, sütçü ortaya çıktı. Hoca hayret etti ve ona:

– Ne oldu sana sütçü efendi? Benzin solmuş ve dükkânın da perişan olmuş, diye sordu.

Sütçü de başından geçen felaketleri birer birer anlattı. O anda Hoca, sütçünün bütün hilekârlıklarını gözünün önünden geçirdi ve ciddi bir tavırla:

– Sütçü baba! dedi. Bunlara katlanman gerek. Süte su kattığın günleri düşün de, hiç kederlenme. Çünkü sudan gelen sele gider.

(Duman: 2008)

Al Elimi

Bir gün Nasreddin Hoca, dostları ile birlikte kıra pikniğe gitmiş.

Bir dere kenarında gezerlerken, içlerinden biri derin olan dereye yuvarlanıvermiş. Yüzme de bilmediğinden sulara dalıp dalıp çıkmaya ve boğulma alametleri göstermeye başlamış. Arkadaşları ellerini uzatarak onu kurtarmak istemişler.

– Ver elini! Ver elini! diye seslenmişler.

Ama deredeki kişi oralı bile olmamış. Neredeyse boğulup gidecekmiş. Birden Nasreddin Hoca devreye girmiş. Hemen kolunu sıvamış. Derenin kenarına varıp elini uzatmış.

– Al elimi! diye seslenmiş. Boğulmak üzere olan adam, bu söz üzerine hemen Hoca'nın eline sarılmış. Hoca da arkadaşlarının yardımıyla onu rahatça çekerek sudan çıkarmış.

Herkes bu işe şaşır kalmış. Nihayet içlerinden biri dayanamayıp:

– Hoca, bu adam niçin hiçbirimizin elini tutmadı da, senin elini tuttu, diye sormuş.

Nasreddin Hoca gülerek şu cevabı vermiş:

– Siz onu benim kadar tanımadığımız için nasıl sesleneceğinizi bilemediniz. O, cimrinin tekidir. Hayatında hiçbir şey vermeye alışmamıştır. Kendisine: “Ver elini!” diye seslendiği–niz vakit, aldırış etmemesi o yüzdendir. Buna karşılık ne bulursa almaya can atar. Ben onun bu huyunu iyi bildiğim için: “Al elimi!” dedim. Gördüğünüz gibi hemen yapışverdi.

(Duman: 2008)

En Tehlikeli Yaratık

Bir gün dostları Hoca'ya:

– Dünyada en tehlikeli ve korkunç hayvan hangisidir, diye sormuşlar.

Hoca tereddütsüz:

– İnsandır, demiş.

Dostları bu cevaba hayret etmişler ve itiraz ederek:

– Bu, nasıl olur, demişler.

Hoca şu açıklamayı yapmış:

– Köpek ekmeğini yediği adama hıyanet etmez. Yılan kendisine dokunmayı sokmaz. Kurt, insanın bulunduğu yerlerden uzakta yaşar. Halbuki insan, hiç de böyle değildir. O kendisine iyilik edene bile fenalık yapar. Siz, hiç dünyada, kendi cinsine insanlar kadar kötülük eden bir varlık gördünüz ve duyduunuz mu?

(Ünal: 2005)

238

İnanmazsan Say

Nasreddin Hoca'nın zamanında, üç ecnebi bilgin, Osmanlı ülkesinde seyahate çıkmışlar. Hoca'nın hazırcevaplığını işiterek onunla da bazı konuları tartışmak istemişler. Meydanda bir ziyafet tertip edilmiş. Hoca ile ecnebi bilginler karşılaşmışlar.

Tanışma merasiminden sonra birinci bilgin sualini sormuş:

– Hoca Hazretleri, dünyanın ortası neresidir?

Hoca, hiç düşünmeden, bastonuyla eşeğinin sağ ön ayağını göstererek:

– İşte, eşeğimin şu ayağını bastığı yerdedir, demiş.

Bilgin:

– Ne ile belli, deyince Hoca:

– İnanmazsanız, ölçebilirsiniz, demiş. Birinci bilgin söyleyecek söz bulamayarak çekilmiş.

İkinci bilgin ortaya çıkmış.

– Gökyüzündeki yıldızların sayısı ne kadardır, diye sormuş.

Hoca da:

– Eşeğimin vücudunda ne kadar kıl varsa, o kadardır, demiş.

İkinci bilgin:

– O kadar olduğu ne ile belli, deyince Hoca:

– İnanmazsan say, demiş.

İkinci bilgin:

– Hocam, eşegin kılları sayılır mı, deyince Hoca da:

– Ya gökteki yıldızlar sayılır mı, cevabını vermiş.

Bu bilgin de söyleyecek bir söz bulamayarak çekilmiş.

Üçüncü bilgin ileri çıkararak:

– Ey Hoca, şu benim sakalımın kaç teli var, diye sormuş.

Hoca hiç düşünmeden:

– Eşegimin kuyruğunda ne kadar kıl varsa, o kadardır, demiş.

Üçüncü bilgin:

– Ne ile ispat edersin, diye sormuş.

Hoca:

– O kolaydır, bir kıl senin sakalından, bir kıl benim eşegimin kuyruğundan koparırsın, eğer sayısı uymazsa galibiyet senindir, demiş.

Bilginler, Hoca'nın hazırcevaplığına ve zekâsına hayran kalarak Müslüman olurlar.

(Türkmen: 1999)

239

Hisseli Mal

Nasreddin Hoca'nın Akşehir'de yarı hissesi kendine ait ortak bir evi varmış. Bir gün bu yarım hisseyi satılığa çıkarmış.

Emlakçı:

– Hocam, acelen ne idi? İleride daha yüksek fiyata satardın, deyince:

– Ben hisseli malı sevmem, demiş Nasreddin Hoca. On seneden beri ortağımın gönlünü yapmaya çalışıyordum. Nihayet satmaya bugün razı edebildim.

(Kemal: 2004)

240

Zelzele

Nasreddin Hoca, bir gün tarlasından evine dönerken yolda çok şiddetli bir yer sansıntısı olur. Hoca, hemen eşeğinden yere inip secdeye kapanır. Hoca'yı bu halde görenler:

– Hocam, neden böyle aniden secdeye kapandın, diye sorarlar.

Hocanın cevabı hazırdır:

– Bu zelzelede bizim kulübe sanırım yıkılmıştır. O esnada, ya ben içinde olsaydım? Allah'a onun için secdeye kapanıp şükrettim.

(Gökçe: 2008)

241

Günahı Affettirmek

Nasreddin Hoca'nın çirkin bir hanımı varmış. Bir akşamüzeri Nasreddin Hoca saatlerce gözünü ayırmadan hanımını seyretmiş. Bu olaya şaşırان hanımı kocasına bakarak:

–Ne oldu, niye beni böyle seyrediyorsun, demiş.

–Ben güzel bir kadın gördüm ve gözümü ayırmadan saatlerce onu seyrettim; birkaç defa kendimi zorlayarak bakmamak istedim, olmadı. Şimdi de yaptığım günahı affettirmek için kaç saat ona baktıysam o kadar da sana gözümü ayırmadan bakacağım, demiş.

(Gökçe: 2008)

242

Nerede Kadı Yoksa

Günlerden bir gün Nasreddin Hoca'ya sormuşlar, “Efendi cehenneme mi girsek daha iyi; yoksa cennete mi?”

Nasreddin Hoca cevap vermiş:

– Nerede kadı yoksa oraya girin.

(Duman: 2008)

Rüyamda Komşu Kadınların Evlenme Teklifi

Rüyasında komşu kadınlar toplanarak Hoca'yı yeniden evlendirmek istemişler. Bu bulduğumuz sana layık, evlen, demişler. Hoca kalkıp hanımını uyararak:

– Kalk, niye rahat uyuyorsun, hiçbir şeyden haberin yok, sırtını bana dönüp uyuma, git komşu kadınlarla konuş. Onlar bana tekrar evlenme teklifi getirdiler, hem de genç bir kızla. Sonra pişman olacaksın, söylemedin deme, ben seni uyarıyorum. Genç kadınla evlendikten sonra yaşlı kadına bakılmaz, demiş.

(Gökçe: 2008)

Yunus Peygamber

Nasreddin'in babası, evlerine üç tane pişmiş balık getirmiş.

Nasreddin'in annesi:

–Balıkları Nasreddin gelmeden yiyelim, gelirse rahat yiyemeyiz, demiş. Tam o sırada Nasreddin kapıyı vurmuş, annesi iki balığı tahtanın altına gizlemiş ve sadece bir balığı görünür bir yere koymuş. Nasreddin bu olayları kapının arasından görmüş ve içeri girmiş. Nasreddin'in babası, konuyu dağıtmak için:

–Sen Yunus Peygamber hikâyesini duymuş muydun, diye sormuş.

–Benim bunu balıktan sormam gerekiyor, diyerek Nasreddin cevap vermiş ve balığın ağzına kulağını dayayıp:

–Bu balık, “Yunus Peygamber zamanında ben küçüktüm, bu soruya tahtanın altındaki balıklar cevap verir.” dedi, demiş.

(Gökçe: 2008)

Zaman Hesabı

Nasreddin mektepte okurken molla, öğrencilerine tabiatta yaşayışın, mevsimlerin, gündüzle gecenin izlenişi gibi konuları anlatırken:

–Şimdi yaz, gün uzayıp gece de kısalır. Yine bir ay sonra bahar mevsiminde ise gündüz bir saat uzar, demiş.

Bir ay geçtikten sonra tekrar derste mevsimlerle ilgili konuşurken molla, Nasreddin’e:

–Sen söyle, bir gece gündüz kaç saattir, diye sormuş.

Nasreddin:

–Bir gece gündüz başka zamanlar yirmi dört saat olsa da, bugünler yirmi beş saat, diye cevap vermiş.

(Gökçe: 2008)

246

Biz Yaşıtız

–Sen mi, yoksa senin kardeşin mi büyük, diye Hoca’ya sormuşlar.

–Annem geçen sene, “Kardeşin senden bir yaş büyük,” demişti. Bir sene geçti, artık ikimiz yaşıtız, diye yanıt vermiş Hoca.

(Gökçe: 2008)

247

Dörtten Dördü Çıkarırken

Hoca mektepte okurken öğretmeni Hoca’ya:

–Dörtten dördü çıkarırsan ne olur, diye sormuş.

Hoca biraz düşünmüş.

Öğretmen:

–Bak, bunu şöyle çözelim: Senin cebinde dört metelik var diyelim. Onlar cebinden düşmüş. Sonra cebinde ne kalır?

–Delik! diyerek Hoca cevap vermiş.

(Gökçe: 2008)

248

Hazır Cevap

Nasreddin çölden eşekle geliyormuş ve devamlı eşeğini dövüyormuş. Onunla karşılaşan birisi ona:

–Siz ne biçim insansınız! Dilsiz, ağızsız, konuşmayı bilmeyen hayvanı niye böyle dövüyorsunuz, demiş.

–Özür dilerim, ben ne bileyim onun sizin gibi akrabasının olduğunu.

(Gökçe: 2008)

249

Akıllı Çocuk

Nasreddin mektepte okurken hocasına her türlü soruyu sorarmış. Hocası bazı soruların cevabını bilmediği için Nasreddin'e kızmış:

– Sen kendi bilgini kendinde sakla! Yoksa bazen gençliğinde akıllı olanlar büyüdükten sonra deli olurlar, demiş.

Nasreddin de:

–Demek ki, siz gençliğinizde çok akıllıydınız.

(Gökçe: 2008)

250

Evin Çatısında Tartışma

Bir yaz gecesi Nasreddin ile hanımı çatıda yatarlarken tartışmaya başlamışlar. Tartışmanın sonu dövüşmeye varmış ve Nasreddin birden aşağıya düşüp kendini kaybetmiş. Bunu gören komşuları gelip Nasreddin'i zorlukla kendine getirmişler ve ona nasıl düştüğünü sormuşlar.

Nasreddin:

–Benim nasıl düştüğümü öğrenmek isteyen damın üstünde hanımı ile tartışın, diyerek cevap vermiş.

(Gökçe: 2008)

251

Kayıp İğne

Günlerden bir gün karısı dikiş dikerken Hoca ansızın ona yavaşça değmiş ve elindeki iğne yere düşmüş. Hanımı, Hoca'yı yavaşça itip:

–Biraz çekil, kaybolan iğneyi arıyorum, demiş.

Hoca sesini çıkarmadan yerinden kalkıp şehirden çıkıp gitmiş ve bir arkadaşına rastlayıp ona:

–Hanım iğnesini bulmuş mu, yoksa biraz daha gidecek miyim? Öğren gel, demiş.

(Gökçe: 2008)

252

Dayanısız Gümüş

Hoca çocukken babası ona her cuma günü şeker alması için beş kuruş verirmiş.

Bir defa babası ona yirmi kuruş vermiş ve:

–Bu para sana dört cuma yeter. Parayı harcamayı bil, demiş.

Babasının söylediklerini Nasreddin hemen unutmuş ve verdiği parayı harcamış. Bir hafta geçmiş, cuma gelmiş. O gün hava çok sıcakmış, babası pazardan ter içinde evine gelmiş.

–Böyle sıcakta insanın beyni nasıl erimedenden dayanıyor, diyerek söylenmiş.

Uygun fırsatı elden kaçırmayayım, diyen Nasreddin hemen babasına:

–Adamın beyni gümüşe benzediğinde dayanıklı oluyor, demiş.

–Sen bunu neden söyledin, diyerek babası sormuş.

Nasreddin:

–Sizin bana cuma günü, dört cuma için verdiğiniz para sıcağa dayanamadı, eridi, demiş.

(Gökçe: 2008)

253

Hayrette Bırakmak

Hoca'nın yanına birisi gelip kendinin ilginç şeyler yapabildiğini söylemiş.

–Ben doğuştan dilsiz insanları konuşurmayı biliyorum. Sizin çocuklarınız veya karınızın böyle bir sorunu varsa yardımcı olayım, demiş.

–Merhametli şeyhim, böyle ilginç şeyleri bildiğinizi bana gösterecekseniz benim karımı dilsiz hale getir. Bunu başarılırsanız ben sizin elinizden öperim ve ömrümün sonuna kadar sizin kulunuz olurum, diye cevap vermiş Hoca.

(Gökçe: 2008)

254

Hoca'nın Dinlenme Saati

Arkadaşı Hoca'ya:

–Sen ne zaman dinleniyorsun, diye sormuş.

–Gece yattığımda birkaç saat ve gündüz dinlendiğimde iki saat civarında dinleniyorum, demiş Hoca.

–O dediğin kim olur?

–Karım.

–Senin karımın ne zaman dinlendiğini sormadım. Ben, senin ne zaman dinlendiğini sordum, demiş arkadaşı.

Hoca:

– Ben, karım dinlenirken rahat dinlenebiliyorum, diye cevap vermiş.

(Gökçe: 2008)

255

Aklım Kesmedi

Nasreddin'e sormuşlar: “Birinci kez evlendiğinde yaşın kaçtı?”

Nasreddin de:

– Çocuk yaşıyordum, aklım bir şey kesmiyordu, demiş.

(Duman: 2008)

256

Ocak Karımdan Korkuyormuş

Bir gün Hoca ocağı yakmak istemiş. Ancak, ne kadar üflese de ateşi tutuşturamamış. Hoca evine gidip karısının şapkasını giyip geldikten sonra ateşi üflemiş, hemen yanmış.

O zaman Hoca:

–Aha! Ocağım karımdan korkuyormuş! diye karar vermiş.

(Duman: 2008)

257

Hoca'nın Misafir Davet Edişi

Hoca, karısına:

–Yiyecek bir şeyler hazırla, bugün bize misafir gelecek demiş.

Karısı bağırmaya başlamış:

–Ne misafiri? Evde yiyecek hiçbir şey yok, çocuklar hasta, ben de hamama gideceğim, çocuklara bakmak için de annem gelecek, demiş.

O zaman Hoca:

–Ben de bunları düşünüp, “Karımın, çocuklarımın ve kaynanamın yaptıklarını arkadaşım kendi gözüyle görsün,” diyerek davet ettim. Çünkü arkadaşım da evlenmeyi düşünüyor, diye cevap vermiş.

(Gökçe: 2008)

258

Komşusunun Ağacı

Hoca karısı ile hiç anlaşamıyormuş. Karısının karakteri kötü, dili zehir gibi, kendisi de çok huysuzmuş. Hoca her günkü kavgalardan yorulmuş ve biraz dinlenmek maksadıyla arkadaşının evine gitmiş. Arkadaşı onu güler yüzle misafir etmiş. Yiyip içtikten sonra uyumuşlar. Hoca ertesi sabah kalkıp pencereyi açmış. Ev sahibi pencerenin önündeki incir ağacını kesiyormuş.

–Neden ağacı kesiyorsun, diye sormuş Hoca.

–Hoca, bu ağaç iyi değil, bu evin önceki sahibinin karısı bu ağaca kendini asmış, bugün komşumun karısı da kendini asmış. O yüzden ben ağacı kesmeye karar verdim, diye cevap vermiş.

Hoca heyecanla:

–Tanrı'nın hakkı için bir gün daha bekle! Biz yarın karımla bu eve taşınalım, demiş.

(Gökçe: 2008)

259

Komşu Kadın Suçlu

Nasreddin Hoca rüyasında komşu dul kadını görmüş. Kadın latif ve güzel olduğu için onu düşünmeden bağrına basıp öpmüş. Hoşuna gittiği için onu tekrar öpmek istemiş, o anda yüzüne güçlü bir yumruk vurulmuş ve uykudan uyanmış. Bir de bakmış kendi karısı yatakta.

–Utanman yok mu, niye kulağımı dişledin, az daha koparacaktın, demiş karısı.

–Karıcığım bağışla, affet beni, ben suçlu değilim! Bu yaptıklarım için komşu kadın suçludur, diye cevap vermiş Hoca.

(Gökçe: 2008)

260

Uykumu Bölmek İstemedim

Hoca'nın evi yanmış. Karısı da bu felakette ölmüş. Onun acısını paylaşmaya gelenlerden birisi:

–Hoca Efendi, felakette karını kurtarmak hiç mümkün olmadı mı, diye sormuş.

Hoca:

–Oldu, ama ben o zaman derin uykudaydım. Uykumu bölmek istemedim, diye cevap vermiş.

(Kabacalı: 2000)

261

Nasreddin ve Gözlük

Nasreddin gecenin bir vakti uyanıp karısına:

–Benim gözlüğümü getir! diye bağırmış.

Karısı:

–Gece yarısı gözlüğü ne yapacaksın, diye sormuş.

Nasreddin:

–Güzel bir rüya gördüm, sonuna kadar seyretmek istiyorum, diye cevap vermiş.

(Kabacalı: 2000)

262

Henüz Geç Değil

Yaşlı bir Adam, Hoca'ya takılmak maksadıyla ona:

–Annenin öldüğüne üzülüyorum, ölmeseydi ben onunla evlenirdim ve sen de benim oğlum olurdun, demiş.

Hoca ona:

–Bunu istiyorsan hâlâ da geç değil, demiş.

Şaşırان yaşlı adam:

–Nasıl geç değil, diye sorunca Hoca:

–Kolay! Sen kızımı bana verirsin, böylece senin oğlun olurum, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

263

İkisiyle de Evlenirdim

Hoca, karısına:

–Sen ne kadar güzel ve akıllısın! Seni Yüce Allah yaratmamış olsaydı ne yapardım, demiş.

Karısı:

–Yüce Allah benim gibi iki tane yaratmış olsa ne yapardın, diye sorduğunda Hoca hemen:

–İkisiyle de evlenirdim, diye cevap vermiş.

(Kabacalı: 2000)

264

Yeşerirler

Bir kış, kar çok yağmış. Bunu görenler, “Yaz güzel geçecek, topraktaki her şey yemyeşil olup çıkacak,” diye konuştukları sırada Hoca:

–Allah korusun! Bu söyledikleriniz doğru olursa benim ölen iki karım da canlanır, o zaman bana bu dünyada yer kalmaz, demiş.

(Kabacalı: 2000)

265

İhtiyatlı Oğul

Günlerden bir gün Hoca, oğlunu odun almak için pazara göndermiş. Oğlu babasının söylediğini alıp getirmiş.

Hoca, oğluna:

–Satın aldın mı, diye sormuş.

Oğlu:

–Evet, aldım, demiş.

–Nasıl, iyisini mi aldın, kötüsünü mü?

–İyisini aldım, çünkü iyi yanıyor, demiş çocuk.

–Sen bunu nereden biliyorsun, diye sormuş Hoca.

–Onları tek tek yakıp gördükten sonra aldım, diye cevap vermiş oğlu.

(Ünal: 2005)

Unutmuşum

Hoca başlık parasını bulamayınca evlenememiş. Günlerden bir gün tanıdıklarından birisi Hoca'ya, "Sevdiği kızın evine dünür gönderdiğini," söylemiş. Hoca bu habere üzülmüş ve şöyle demiş:

–Onunla ilgili kötü bir şey duymadım, güzel desen güzel, ama bir şeyi bilmelisin. Yemin istersen yemin edeyim. Ben o kızın başka erkeğin önünde yüzünü açtığını gördüm.

Hoca'nın tanıdığı:

–Allah şahidim, böyle kız bana göre değildir, diyerek gitmiş ve gönderdiği kişileri geri çekerek evlenmeyeceğini söylemiş. Bir zaman geçtikten sonra bu adam, Hoca'nın o kızla evlendiğini duyunca kızmış ve:

–Sen beni aldattın, yalan söyledin, demiş.

Hoca:

–Yalan değil, doğrudu. Ben onu bir erkeğin yanında gördüm. Ama erkeğin kendi babası olduğunu sana söylemeyi unutmuşum. Sen de benden sormadın, diye cevap vermiş.

(Özkan: 1999)

Bundan Tatlı Şey Olur mu

–Sen hayatta tatlı yedin mi, diyerek Hoca oğluna sormuş.

Oğlu:

–Hayır, diye cevap vermiş.

Hoca:

–O zaman, sen her gün ne yiyorsun?

Oğlu:

–Kuru ekmek, deyince;

Hoca:

–Sen bilmiyor musun, dünyada kuru ekmekten daha tatlı şey olur mu, diye gülümsemiş.

(Duman: 2008)

268

Bunu Kendine Sor

Bir gün Hoca kapının önünde otururken komşusu yanına gelip sormuş:

–Hoca, neden senin eşeğin sabahtan beri anırıp duruyor?

Hoca buna:

–Neden bana soruyorsun ki! Git de eşeğin kendisinden sor, diye cevap vermiş.

(Ünal: 2005)

269

Evlilik Ne İmiş

Nasreddin Hoca'ya sormuşlar: “Evlilik nedir?” diye.

O da:

–Gündüz çifte hırlamak, gece çifte horlamak, demiş.

(Duman: 2008)

270

Anasının Kızı

Hoca kızını evlendiriyormuş. Damadın akrabaları, arkadaşları gelip götürecekleri sırada kız, ağlamaya başlamış. Bunu gören Hoca, karısına:

–Ey karıcığım, kızımız neden ağlıyor, diye sormuş.

O da:

–Ay, sen onun niye ağladığını babası olarak bilmiyor muydun? O, senden ayrılacağı için ağlıyor, demiş.

Bunun üzerine Hoca hemen kızına bakmış:

–Kızım, ağlama, evlenmek istemezsen evlenme. Ben hemen söylerim ve gelenlerin hepsine durumu izah ederim, demiş.

Kızı gözünün yaşını silip:

–Hayır, baba. Ben şu an gitmesem sana karşı olduğum zannedilir. Aslında senin için ölmeye hazırım, diye cevap vermiş.

Bunu duyan Hoca, karısına:

–Kızın senin gibi değil, ne zaman ne söyleyeceğini biliyor, demiş.

(Kabacalı: 2000)

271

Sakin Sohbet

Hoca, arkadaşlarıyla caminin yanında, tepe üstünde konuşuyormuş:

–Dün gece kasırğa koptu, diye bahsetmişler.

Hoca buna şaşırılmış ve:

–Kasırgayı duymadım ben, demiş.

–Nasıl duymadım, çok güçlüydü, demişler.

–Gök gürlendi mi? Hayret, hiç duymadım!

–Senin gözün kör, kulağın sağır mı? denilince;

Hoca:

– Hayır, bizim eve kaynanam gelmişti, sabaha kadar onlar komşu kadınlarla sakince sohbet ettiler, diye cevap vermiş.

(Kabacalı: 2000)

272

Uşak

Hoca bir uşak satın aldığı sırada ona:

–Uşağın bir sorunu vardır; her gece yatağını ıslatır, demişler.

Bunu duyan Hoca onlara:

–Benim evimde döşek bulursa o zaman ne yaparsa yapsın, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

273

Hürmetin Fiyatı

Padişah, Nasreddin Hoca'ya:

–Siz kime hürmet, saygı gösteriyorsunuz, diye sormuş.

Hoca:

–Kim bana güzel yiyecekler verirse, cimrilik etmezse ona hürmet, saygı gösteriyorum, diye cevap vermiş. Bunun üzerine Padişah, Hoca'ya:

–Yarın seni misafirliğe davet ediyorum, demiş.

Bunu duyan Efendi:

–O zaman ben de yarından itibaren size hürmet, saygı duymaya başlarım, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

274

Şanslı Tavuk

Hoca'nın cimri bir komşusu varmış. Her gün öğle yemeğinde aşçı ona kızarmış tavuk götürüyormuş. Ama cimri kuru ekmek yiyor, tavuk etine elini bile sürmüyormuş. Hoca bunu duymuş ve iki hafta izleyince aşçının tavuğu geri götürdüğünü görmüş. Bunun üzerine Hoca:

–Şanslı tavukmuş. Onun asıl hayatı öldükten sonra başlamış, diye söylemiş.

(Duman: 2008)

275

Üzüm

Hoca bir gün bir yerde, bir salkım üzümün hepsini ağzına sokarak yiyip bitirmiş. Oturanlar ona:

–Hoca, üzüm tek tek yenir, deyince;

Hoca onlara:

–Tek tek yenilecek meyveye patlıcan derler, diye cevap vermiş.

(Ünal: 2005)

Hoca Misafirlikte

Hoca, komşusunun evine misafirlığe gitmiş.

Ev sahibi ona:

–Sizin için pilav mı pişirelim, yoksa çorba mı, diye sormuş.

Hoca kendisini misafirden sayıp onun sorusuna soru ile cevap vermiş:

–Kazanınız tek miydi?

Pilavı, çorbayı yedikten sonra, yediklerini sindirmek için kavun, karpuz yemek istemiş. Yatma zamanı gelmiş, ama kavun, karpuz gelmemiş. Hoca ev sahibine:

–Sevgili dostum, kavun, karpuz yedikten sonra nerede yatacağız, diye sormuş.

Ev sahibi kavunu, karpuzu vermiş, ama Hoca'yı bir daha evine misafirlığe davet etmeyeceğine kendi kendine söz vermiş.

(Ünal: 2005)

Nasreddin'in Tanıdığı

Nasreddin çölde giderken hiç tanımadığı birkaç kişinin yemek yediklerini görmüş ve hiçbir şey söylemeden onların arasına oturup yemek yemeye başlamış.

Onlar, Nasreddin'e:

–Sen bizim hangimizin tanıdığısın, diye sorduklarında;

Nasreddin, yemeği göstererek:

–Şunun, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

Hoca Kendi İçin Mühür Yaptırması

Akşehir'e ağaçtan mühür yapan birisi gelmiş. Hoca da kendine mühür yaptırmayı düşünüyormuş. Mühürücü, yazdığı her harf için üç metelik alıyormuş. Ancak, Hoca kendi adının ve lakabının harflerini söylerse çok pahalı olacakmış. O sadece, 'Hasan'

adıyla mühür yaptırmaya karar vermiş; bu adı da ucuz yaptırmak maksadıyla bir kurnazlık düşünerek mühürcüye:

–H nokta, S nokta, N nokta; toplam üç harf olur, demiş.

–Böyle adı ilk defa duyuyorum, deyince Hoca:

–Sana ne, söylediğimi yap, yeter! diye cevap vermiş.

Hoca parasını ödemeye geldiğinde mühürcü noktaları yerli yerine koymaya başlamış.

Hoca bu sefer:

–Sen şu noktaların yerine en iyisi ‘A’ harfini koy, demiş.

Mühürcü onun söylediğini yapmış, sonuçta ‘Hasan’ olmuş. Mühürcü, Hoca’nın zekiliği için ondan para almamış.

(Duman: 2008)

279

Şahsi Malın Gözünün Önünde Olsa İyidir

Günlerden bir gün Hoca sakız çiğniyormuş. Yiyecek getirilince sakızı ağzından çıkarıp burnunun üstüne koymuş.

–Neden böyle yaptın? dediklerinde ise:

–İnsanın malı, gözünün önünde olmalı, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

280

Pilavdan Sonra

Hoca seyahatte, eski arkadaşının evine misafir olmuş. Ev sahibi, Hoca’ya:

–Siz rahatça oturun, diye altına minder yaymış, arkasına yastık vermiş. Yemeği hiç düşünmemiş. Hoca ise yemeği sabırsızlıkla beklemiş. Ev sahibi, Hoca’ya:

–Kıymetli yolcu, çay içmez misiniz, diye sorduğunda Hoca biraz düşünüp:

–Kıymetli dostum, biz çayı pilavdan sonra içmeye alışmıştık, demiş.

(Duman: 2008)

281

Ben Önce Uyumuştum

Günlerden bir gün Nasreddin Hoca köyde arkadaşının evine misafir olmuş. Gece yarısına kadar konuşmuşlar. Ancak ev sahibi misafirperver değilmiş; yiyecek, içecek vermemiş. Hoca beklemekten yorulunca fal bakmaya başlamış. Onu gören ev sahibi:

–Hoca, insanlar neden fal bakarlar, diye sorduğunda Hoca:

–İnsanlar iki sebeple fal bakarlar: Biri aç olduklarında, biri de uykuları geldiklerinde. Ben ise önceden uyumuştum, diye cevap vermiş.

(Kabacalı: 2000)

282

Kim Eşek

Tanıdıklarının birisi Hoca'ya gelmiş. Onu evde bulamayınca kızıp kapısına “Eşek” diye yazmış. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Hoca tanıdığına rastlayıp:

–Sen, ben evde yokken evime gelmişsin, demiş.

Tanıdık:

–Sen benim geldiğimi nereden bildin, diye sorunca, Hoca:

–Kıymetlim, ben nasıl bilmem? Çünkü sen kapıya kendi ismini yazmışsın, o yüzden biliyorum, demiş.

(Dikmetaş: 2004)

283

Hoca'nın Ricası

Hoca gece geç saatlere kadar pazardaymış. Evleri uzak olduğu için bir arkadaşının evinde kalmaya karar vermiş. Hoca onlara geldiklerinde ev sahipleri akşam yemeklerini yemişlermiş. O yüzden Hoca'nın dostu ona yatağını gösterip kendisi de başka odaya gitmiş. Efendi aç olduğu için hiç uyumamış, defalarca kendi zorlamasına rağmen gözüne uyku girmemiş. Dostunun yattığı odanın kapısını vurmuş.

Dostu:

–Ne oldu, diye sorunca Hoca.

–Yastığımı alçak uyuyamıyorum, içine koyup büyötmek için iki tane ekmek ver, demiş.

(Dikmetaş: 2004)

284

Köylüm

Günlerden bir gün Hoca akşamüstü evine geldiğinde, evinde hırsız olduğunu görmüş. Hoca'yı gören hırsız korkmuş, Hoca da ondan korkmuş. Arkadan hırsız kaçmaya çalışmış. Molla kendine gelmiş, bir müddet kapışmışlar, nihayet Hoca hırsızı alt edip ayağını iple bağlamış ve onu evde bırakarak kadıya gidip her şeyi açıklamış.

Kadı ona:

–Hırsızı kime bıraktın, demiş.

–Hiç kimseye, tek başına evde kaldı, demiş.

–O ayağını çekip kaçmıştır bile, deyince Hoca:

–Değerli kadım, siz haklısınız, benim hiç aklıma gelmedi. kaçar diye, hiç düşünemedim. Ama ben düşünmedikten sonra onun da aklına gelmez; çünkü o benim köylüm, demiş.

Kadıyla Hoca eve gelince gerçekten hırsızın hiçbir yere gitmediğini görmüşler.

(Dikmetaş: 2004)

285

Dışından mı Yoksa İçinden mi

Ustalar, padişahın köşkünün dışına avlu yapıyorlarmış. Bunu gören Hoca:

–Niye böyle büyük avlu yapıyorsunuz, diye sormuş.

Ustalar:

–Hırsız geçmesin diye, demişler.

O zaman hoca:

–Hangi tarafından, içinden mi yoksa dışından mı, demiş.

(Dikmetaş: 2004)

286

Denizin Suyu Neden Tuzlu

Nasreddin Hoca'ya sormuşlar: "Hocam denizin suyu neden tuzlu?" diye.

Hoca da:

- Denizdeki balıklar kokmasın diye, cevap vermiş.

(Duman: 2008)

287

Dümkü Kelle

İmam, Nasreddin Hoca'nın evine gelmiş. Hoca fakir olsa da, koyun kesip imamı misafir etmiş. Koyunun kellesini kendi eliyle imama vermiş. Yiyip içtikten sonra misafir, Hoca'ya teşekkür edip gitmiş. Hoca'nın böyle misafir edişi, imamı memnun etmiş ve ertesi gün tekrar misafirliğe gelmiş. İmam namaz kılınca şöyle dua etmiş:

-Bu evin sahibine Allah bolluk versin, biz de dümkü gibi koyun kellesi versin, demiş.

Sofra serilmiş, Hoca sofraya eti yenen kelleyi götürmüş ve sofranın ortasına koymuş.

İmam:

-Bu nedir, Hoca, diye kızarak sormuş.

Hoca ona:

-Dümkü koyunun kellesini kendiniz istediniz. Onun etinin olmamasının suçlusu ben değilim, demiş.

(Dikmetaş: 2004)

288

Açgözlü Misafir

Bir düğünde Nasreddin Hoca tanımadığı birisinin yanına oturmuş. O adam sofradaki her şeyden ceplerini doldurmuş ve Hoca'ya bakıp:

-Ben bunları, oğlum için alıyorum, düğünde verilen hediyeyi oğlum çok sever, demiş.

Sonra, Hoca onun cebine bir çaydanlık sıcak çayı dökmüş.

–Ay, vay! Yaptığın bu iş ne! diye bağırmaya başlamış.

Hoca:

–Bu kadar şekeri, tatlıyı yedikten sonra oğlunuzun çay içesi de gelir, diye cevap vermiş.

(Ünal: 2005)

289

Miden Seninki

Birisi misafirlikte hiç kimseye bakmadan çok yemiş ve hastalanmış:

Hoca ona:

–Neden yemeği böyle çok yedin, diye sormuş.

–Ben neden az yiyeyim, yemek benimki değil.

–Yemek seninki olmasa da, mide seninki değil mi?

(Dikmetaş: 2004)

290

Düşer

Nasreddin Hoca'nın komşuları: “Hoca, bu horoz neden tek ayağı üzerinde duruyor?” diye sormuşlar.

Hoca şöyle cevap vermiş:

– İki ayağını da kaldırırsa düşer de ondan.

(Duman: 2008)

291

Yüzük, Hoca ve Tüccar

Bir gün tüccar uzak yola gitmeden önce vedalaşmak için Hoca'nın yanına gelmiş. Onun elindeki yüzüğü görüp:

–Hoca, sen benim en iyi arkadaşım olduğun için seninle vedalaşmaya geldim, seni hatırlamam için şu yüzüğünü bana ver, ben ona bakıp seni hatırlayayım, demiş.

Hoca'nın yüzüğü veresi gelmemiş ve hemen ona şöyle cevap vermiş:

–Ben de seni unutmak istemiyorum, seni hatırlayasım gelirse hemen yüzüğe bakarım ve yüzüğü her gördüğümde: “O benden şu yüzüğü istemişti, ben de vermemiştim,” diye düşünürüm ve seni hatırlarım.

(Dikmetaş: 2004)

292

Hoca, Eşeğiyle Konuşuyor

Hoca'nın komşularından birisi gelmiş ve değirmene buğday götürmesi için ondan eşeğini bir saatlik rica etmiş.

–Ben gidip eşeğime danışayım, o ne derse. Çünkü bu tür işleri o benden daha iyi bilir, demiş.

Hoca, eşeğin olduğu tarafa gidip biraz dolaştıktan sonra gelmiş.

–Allah var, eşek hiç razı olmadı, demiş.

–Hoca, niye senin eşeğin razı olmadı, diyerek komşusu tekrar sormuş.

–O, “Beni tanımadık birisine verirsen sana küfür eder, beni de döver,” dedi, demiş.

(Türkmen: 1999)

293

Hayret Etmek

Hoca, eşeğini satmış. Birkaç gün geçtikten sonra eşeği satın alan adam, Hoca'ya gelip:

–Niye böyle yaptın? Sen bana hasta eşeği satmışsın, eşek öldü, demiş.

Hoca:

–Hayret ettim; o eşek bende olduğunda hasta değildi. Neden böyle etmiş, diye şaşırıp kalmış.

(Dikmetaş: 2004)

294

Aldığım Fiyata Verdim

Birisi pazarda satması için Hoca'ya gömlek vermiş. Hoca, o gömleğin çalıntı olduğunu biliyormuş. O gün pazar çok kalabalık olduğundan Hoca gömleği çaldırılmış. Pazardan geldiğinde gömleği veren kişi ona:

–Kaça sattın, diye sormuş.

Hoca:

–Bugün pazar iyi olmadı. O yüzden de gömleği senin satın aldığım fiyata satmak zorunda kaldım, diye cevap vermiş.

(Dikmetaş: 2004)

295

Koyunun Fiyatı

Hoca'nın bir koyunu varmış. Onu satmak maksadıyla pazara gitmiş.

Ona:

–Kaça satacaksın, diye sormuşlar.

–Bu koyunu kendim beş altına almıştım, altı altına satmayı düşünüyorum. Cimrilik etmezsen yedi ver, ama hakiki fiyatı sekiz altındır. Eğer mutlaka alacaksan dokuz altına vereyim. Sizin hatırımız için tam on altına veriyorum, diye cevap vermiş.

(Dikmetaş: 2004)

296

Helvanın Fiyatı

Nasreddin arkadaşlarıyla beraber şeker dükkânına girmiş ve birkaç kilo helva alıp dükkândan çıkmış, arkadaşına vermiş, parasını da ödememiş. Arkadaşı dükkândan uzaklaştıktan sonra Nasreddin dükkân sahibine bakıp:

–Birisi gelip senin helvandan alsa, onun da parası yoksa ne yaparsın, diye sormuş.

–Kulağından çekip bir tokat vurarak dükkândan kovarım, diye cevap vermiş.

Nasreddin ona:

–Öyleyse zaman kaybetmeden çek benim kulağımı ve bir de tokat vur bana, demiş.

Dükkâncı ona vurup kovmayı düşünürken Nasreddin:

–Helvanın pahası böyle ise ben biraz daha alayım, demiş.

(Dikmetaş: 2004)

297

Merdiven Satıyorum

Bir gün Hoca merdiveni komşunun meyve bahçesinin duvarına dayamış ve merdivene çıkarak kendi bahçesinden öbür bahçeye atlamış. Bağı sahibi bunu görünce koşup gelmiş ve:

–Hoca burada ne yapıyorsun, diyerek kızgınlıkla bağırılmış.

Hoca ona:

–Sakin ol, merdiven satıyorum, demiş.

Komşusu:

–Burada merdiven satılır mı, diye tekrar sorduğunda; Hoca da:

–Kime ne, merdiven benim değil mi? İstedğim yerde satarım, demiş.

(Türkmen: 1999)

298

Horozun Kuyruğu

Bir hırsız Nasreddin'in horozunu çalıp heybesine atmış.

Bunu gören Nasreddin onun peşinden koşup yetiştiğinde:

–Horozumu geri ver, demiş.

Hırsız:

–Ben senin horozunu görmedim, ne horozu, diye işin içinden sıyrılmayı düşündüyse de horozun kuyruğunun heybesinden çıktığını görmemiş.

Nasreddin ona:

–Ben sana güvenirdim, ama kuyruğunu gördükten sonra nasıl güveneyim, diyerek heybeyi göstermiş ve horozu oradan çıkararak alıp gitmiş.

(Dikmetaş: 2004)

299

Eşegi Alıp Gitmişler

Hoca'nın eşegini çalmışlar.

Birisi ona:

–Hoca söylesene, nasıl çalmışlar, diye sormuş.

Hoca ona:

–Eşek çalınırken ben hırsızın yanında değildim, bunu neden benden soruyorsunuz, diye kızarak cevap vermiş.

(Dikmetaş: 2004)

300

Hoca'nın Arzusu

Günlerden bir gün Hoca bir yerden gelirken eşegini kaybetmiş. Ne kadar arasa da bulamamış. Sonunda üzülererek evine yollanmış. Yolda komşusuna rastlamış ve hemen sormuş:

–Komşu, köyümüzde ne var ne yok, demiş.

Komşusu:

–Hiç haber yok, her şey eskisi gibi, normal. Neden sordun, deyince, Hoca:

–Adamlar benim eşeğimin kaybolmasıyla ilgili konuşmuyorlar mı, diye tekrar sormuş.

Komşusu gene:

–Hayır, demiş, onunla ilgili haberi senden duyuyorum.

Bunun üzerine Hoca:

–Allah'a şükür, benim eşeğimin kaybolması yalan olmalı, yoksa o haberi tüm köylü bilirdi, diye rahatlamış.

(Dikmetaş: 2004)

Sana Ne Kalıyor

Nasreddin'in eŖeđi kaybolmuŖ. Tellal, Nasreddin ona tembihlediği için pazarda:

–Hey, pazarcılar, duyduk duymadık demeyin! Kim ki Hoca Efendimiz'in eŖeđini bulursa ona kuyruğundan kulağına kadar hediye verecekmiŖ, diye ilan etmiŖ.

Hoca'nın dostlarından birisi:

–Hürmetli Efendi, ben seni anlayamıyorum. EŖeđi bulana bu kadar hediye verirsen, sana ne kalır, diye sormuŖ.

Hoca:

–Bana eŖek yeter, diye cevap vermiŖ.

–Bu nasıl olacak, diye ŖaŖkınlıđını belirtince, Hoca:

–Benim eŖeđimin kuyruğu da yok kulağı da. O yüzden iim rahat, diye cevap vermiŖ.

(İpek: 2004)

Kaybolan Cüzdan

Nasreddin Hoca pazarda cüzdanını kaybetmiŖ ve üzülererek evine dönmüŖ. Karısına doğrudan söylemeye utandığı için alıŖtıra alıŖtıra anlatmaya karar vermiŖ:

–Karıcığım, bugün pazarda cüzdan kaybetme yarıŖı oldu. Herkes katıldı, diyerek söze baŖlamıŖ.

Karısı ona:

–Senin ötekilerle ne iŖin var? Eğer paranı aldırmadıysan buna Ŗükür et, demiŖ.

O zaman Nasreddin Hoca:

–Sana da hayret ediyorum. Herkes katılırken ben niye katılmayayım, diye gülererek cevap vermiŖ.

(İpek: 2004)

303

Onunla Burada Hesaplaşacağım

Hoca'nın elbisesini çalmışlar. Çalındıktan sonra mezarlığa gitmiş ve orada oturmuş.

–Çalınan elbiseyi aramadan gelip niye burada oturuyorsun, diye sorduklarında Hoca:

–Hırsız ne kadar kaçarsa kaçsın, sonuçta buraya gelir. Onunla burada hesaplaşacağım, onun için bekliyorum, demiş.

(Duman: 2008)

304

Kurnaz

Hoca, padişahın kirazlarını toplamak için işe girmiş. Padişah ona:

–Ben sana para veremeyeceğim. Öğleye kadar çalış, öğleden sonra da kirazdan ne kadar yersen ye, demiş.

Anlaştığı gibi öğleye kadar çalışmış, sonra da ağaca çıkıp kiraz yemeye başlamış. Onu gören padişahın gözleri dolmuş.

–Hey, ağacı kıracaksın! Aşağı in de yerden ye, demiş.

Hoca buna:

–Merhametli padişahım, siz zahmet etmeyin, yukarısını yedikten sonra aşağıdakileri de yerim, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

305

Geveze Komşusu

Nasreddin bahçeli bir ev satın almak istemiş. Satın alacağı evin komşusu Nasreddin'in yanına gelip:

–Suyu iyi, havası temiz, diyerek evin iyi taraflarını anlatmaya başlamış.

Hoca ona:

–Niye bu evin kötü taraflarını söylemiyorsun, diye sorduğunda;

–Hangi kötü tarafı olabilir ki, diye şaşırın komşusuna Nasreddin:

–Geveze komşusu var, diye cevap vermiş.

(İpek: 2004)

306

Hiçbir Şey Kalmaz

Bir zamanlar Nasreddin, testi ustasına çırak olmuş. Bir pazar günü testici testileri çuvallara doldurup onları satması için Nasreddin'i pazara göndermiş. Pazarın kapısında duran bekçi çuvala elindeki bastonuyla vurup:

–Çuvalın için ne var, diye sormuş.

Nasreddin:

–Bastonla bir defa daha vurursan hiçbir şey kalmaz, diye cevap vermiş.

(İpek: 2004)

307

Hoca'nın Cevabı

Hoca sokaktan geçerken bir köpek ona saldırmış, ayağından ısırılmış. Hoca buna kızıp köpeği baltayla vurup öldürmüştü. Köpeğin sahibi:

–Sen köpeğe baltanın yüzüyle değil de öbür tarafıyla vursaydın benim köpeğim ölmeyecekti, diye Hoca'ya kızmış.

Hoca da:

–Sizin köpeğiniz beni ısırmasaydı, ben de baltanın öbür tarafıyla vururdum, diye cevap vermiş.

(İpek: 2004)

308

Tebrik

Hoca'nın komşusu şehre kadı olmuş. Hoca da onu kutlamak amacıyla evine gitmiş. Yeni kadı, onu tanımazlıktan gelmiş ve:

–Seni hatırlamıyorum, acaba nerede görmüş olabilirim, diye sormuş.

Hoca da:

–Bağışla kardeş, ben senin komşun olurum, demiş.

–Komşu, o zaman sana nasıl yardımcı olabilirim, diye sormuş.

Hoca:

–Senin gözlerinin kör olduğunu duydum ve geçmiş olsun demeye geldim, diye cevap vermiş.

(İpek: 2004)

309

Hoca Mektup Yazıyor

Bir gün Hoca dostuna mektup yazıyormuş. Karşısına oturan kişi ona göz ucuyla devamlı bakmış. Bu duruma kızan Hoca, mektubuna:

–Değerli dostum, ben sana çok gizli şeylerimi yazacaktım, ama eşeğin biri üstüme abanıp yazdığım mektubu okuyor, diye yazmaya devam etmiş.

Hoca'nın mektubunu okuyan kişi buna sinirlenmiş ve:

–Sen ne diyorsun? Bana eşek demeye ne hakkın var, diyerek ona çıkmış.

Hoca da:

–Hakkım var, çünkü sen benim mektubumu okuyordun, demiş.

–Ben senin mektubunu ne zaman okumuşum, diyen adama, Hoca:

–Okumamış olsaydın, benim ne yazdığımı nereden bilecektin, diye cevap vermiş.

(İpek: 2004)

310

Sabah Erken Olsun

Günlerden bir gün Hoca gece yarısı sokağa çıkıp horoz gibi ötmüş.

Bunu duyan komşuları ona:

–Hoca, bunu neden yaptın, diye sormuşlar.

Hoca da:

–Bugün benim işim çok. Onun için sabahın çabuk olmasını istiyorum, diye cevap vermiş.

(Şaşal: 2007)

En Cesur Adam Kim?

Akşamüstü dostlar toplanıp kahvehanede oturmuşlar ve cesaret konusunda konuşuyorlarmış. Bir yiğit:

–Peşimden öküz kovaladı, şu kadcarcık korkmadım. Yıldırım çarptı, o zaman da korku duymadım. Dünyada en cesur benim, demiş.

Hoca elindeki kâseyi yere koyup:

–Hayır, en cesur insan benim, demiş.

Oturanlar, Hoca'nın övünmeyi sevmediğini ve çok mütevazı olduğunu bildikleri için buna hayret etmişler. Ona:

–Niye böyle diyorsun, diye sormuşlar.

Hoca:

–Niyesi şu: Evde hiçbir şeyim, çayım, pirincim olmasa da misafir geldiğinde onlardan korkmuyorum, demiş.

(Şaşal: 2007)

Duaların Güçlüsü

Hoca'nın yanına biri gelip:

–Size bir şey soktuğunda veya ısırduğunda, acısını dindiren Arapça bir dua varmış. Onu bana ver: Bizim sokakta kuduz köpek var, adamlara nefes aldirmiyor, demiş.

Bunu duyan Hoca:

–Öyle köpek için ucu tokmaklı sopadan daha iyi bir dua olmaz, diye cevap vermiş.

(Şaşal: 2007)

İki Eşegin Yüğü

Padişah ile vezir ava giderken Hoca'yı da beraber götürmüşler. Hizmetkârları ise onların peşinden yürüyerek geliyormuş. Hava sıcak olduğu için padişah ile vezir kaftanlarını çıkarıp hizmetkârlarına vermişler.

Padişah:

–Hoca, benim hizmetkârlarımın kuvvetini gör, onların sırtına vurulan yük, bir eşegin yüğü kadar var, demiş.

O zaman Hoca:

–Efendim, onların sırtındaki yük, söylediğinizden daha fazla, iki eşegin yüküdür, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

Azgın Köpek

Günlerden bir gün Timurlenk, Hoca'ya:

–Diyelim ki benim halkım beni tahttan düşürmek maksadıyla ayaklandılar. Sence ben ne yapmalıyım, diye sormuş.

Hoca:

–Hükümdarım, siz bunu hiç düşünmeyin, diye cevap vermiş.

Timurlenk:

–Neden, diye sormuş.

Hoca:

–Çünkü siz, köpek yılında dünyaya gelmişsiniz. İnsan hiçbir zaman kendinden daha azgın köpeği yenemez, demiş.

(Duman: 2008)

Öküzün Söyledikleri

Nasreddin Hoca dostlarıyla gezerken birden bir öküz böğürmüş. Dostları alaylı bir şekilde:

–Hoca, öküz seni mi davet ediyor, demişler.

Hoca öküzün yanına gidip kulağını öküzün kulağına yaklaştırmış ve dostlarının yanına gelerek:

–O bana, “Sen neden eşekler ile geziyorsun?” dedi, diye cevap vermiş.

(Şaşal: 2007)

Söze Söz

Günlerden bir gün bir derviş, Hoca’ya kaside okumuş. Kaside biterken Hoca hemen yoluna devam etmeyi düşünmüş.

Derviş ona:

–Hoca, bana biraz bir şeyler ver, gönlünden ne koparsa, demiş.

Hoca:

–Tamam, veririm, ama bugün değil yarın, diye söz vermiş.

Ertesi gün derviş önün önüne geçmiş ve:

–Parayı ver, demiş.

Hoca:

–Neyin parası, benim sana borcum mu var, diye cevap vermiş.

Derviş:

–Evet, var, dün vaat ettiğin parayı ver, diye tekrarlamış.

Hoca:

–Ben sana neden para vereyim? Sen bana para vermiş miydin, diye sormuş.

Derviş, durumu anlatmış:

–Ben sana kaside okudum; sen de “Zahmetini yarın vereceğim,” diye vaat ettin, demiş.

Hoca:

–Sen kaside okudun, değil mi, diye sormuş.

Derviş:

–Evet, okudum, demiş.

Hoca:

–Ben de sana söz vaat ettim, işte sözümü verdim. Bunun parayla ne alakası var! Eğer bana para vermiş olsaydın, o zaman ben de sana para verirdim, diye cevap vermiş.

(Şaşal: 2007)

317

Ölümün Pahası

Nasreddin uzak bir şehre gitmiş. O şehre başka bir yerden gelen birisinin öldüğünü ve gömülmesi için de şehir valisinin seksen gümüş para verdiğini işitmiş. Şehirde birkaç gün kaldıktan sonra Hoca'nın parası bitmiş. O da valinin yanına giderek:

–Sizin şehrinizde başka yerden gelen birisi ölünce onu gömmek için seksen gümüş para veriyormuşsunuz, diye duydum. Ben sizin şehrinize başka yerden geldim ve param bitti. Siz bana şu paranın kırkını şimdi verin, ötekilerini de öldüğümde verirsiniz, demiş.

Vali onun söylediklerini kabul edip ona kırk gümüş para vermiş. Bir zaman geçtikten sonra Nasreddin tekrar valinin yanına gelmiş:

–Ben sizin şehrinizden gitmeyi düşünüyorum ve ölünceye kadar bu şehre dönmeyeceğim. Senin bana kırk para borcun vardı, verirsen hesabımız kapanır. Vali ona kalan kırk parasını da verip hayırlı yolculuklar dilemiş.

(Şaşal: 2007)

318

Baba–Oğul Kavgası

Günlerden bir gün Hoca bir dostuyla pazarda gezerken iki kişinin dövüştüğünü görmüş ve dostu, Hoca'ya bakıp:

–Gel, aracı olalım, demiş.

Hoca, dostuyla, kavga edenlerin yanına gelip onları dinlemiş.

Biri ötekisine:

–Şu ana kadar ben seni tanıyamamışım, amma eşekmişsin, demiş.

Öteki:

–Ben eşeksem, sen sıpasın, diye cevap vermiş.

Hoca, durumun kötülüğünü görüp dostunun elinden tutmuş:

–Gidelim, burada baba–oğul kavgası var, onlara hiç kimse yardım edemez, demiş.

(Şaşal: 2007)

319

Hoca'nın Aklı

Hoca'nın dostlarından biri:

–Hoca, gözüm ağrıyor, ne yapayım, diye sormuş.

Hoca:

–Benim dişim ağrımıştı, o zaman ben onu çıkartmıştım. Sen de öyle yap, belki kurtulursun, diye akıl vermiş.

(Şaşal: 2007)

320

Kayısıyı Nasıl Yemeli?

Nasreddin Hoca pazardan kayısı satın alıp evinde karısıyla yemişler. Hoca'nın kayısıyı ayıklamadan yediğini gören karısı ona:

–Niye böyle yiyorsun kıtlıktan çıkmış gibi? İçinden çekirdeğini çıkaracaksın, demiş.

Bunun üzerine Hoca:

–Kayısı satanın aklı seninkinden fazla olmalı, eğer öyle olsaydı böyle satmazdı, diye cevap vermiş.

(Şaşal: 2007)

321

Tez Gider

Nasreddin bir hastayı ziyarete gitmiş:

–Sana ne oldu? Neren ağrıyor, diye sormuş.

Hasta:

–Ateşim yüksek ve başım ağrıyor. Şimdi ateşim yok, düştü; ancak, başım hâlâ ağrıyor, diye cevap vermiş.

O zaman Hoca:

–Sen hiç düşünme, başın tez zamanda kopar ve bir şeyin kalmaz, diye onu teselli etmiş.

(Şaşal: 2007)

322

Eşeğin Kafası

Hoca pazarda dolaşırken mücevher satılan bir dükkânın vitrinindeki altın ve gümüşlere gözünü ayırmadan bakıyormuş. Bunu gören dükkân sahibi onun yanına gelerek:

–Neye gözünü diktin, diye sormuş.

–Hoca:

–Altına, gümüşe, diye cevap vermiş.

Dükkân sahibi şaka olsun diye:

–Senin gözün bozuk mu? Burası mücevher dükkânı değil. Burada eşeğin kellesi satılıyor, demiş.

Hoca şaşırarak:

–O halde senin işlerin iyi gidiyordur, demiş.

–Bunu nereden bildin, diye soran dükkân sahibine Hoca:

–Görmüyorsun? Böyle büyük bir dükkânda tek eşek kellesi kalmış, diye eli ile dükkân sahibinin kafasını göstermiş.

(Şaşal: 2007)

323

Bulutun Gölgesi

Nasreddin, çölün içinde kumu kazıp bir şeyler arıyormuş. Onu gören birisi:

–Ne yapıyorsun, diye sormuş.

–Çöle para gömmüştüm, ama ne kadar çabalasam da bulamıyorum, demiş.

–Parayı koyduğunda yanına hiç işaret koymadın mı, diye tekrar sorunca,
Nasreddin:

–Koydum, ben parayı gömdüğümde bulutun gölgesi üstüme düşmüştü, diyerek
aramaya devam etmiş.

(Şaşal: 2007)

324

Nasreddin'in Cömertliği

Oğlu, Nasreddin'in yanına gelerek:

–Rüyamda siz bana bir altın verdiniz, demiş.

Nasreddin, oğluna:

–Sen edepli ve akıllı oğul olduğun için rüyanda verdiğim altını geri almıyorum,
diye cevap vermiş.

(Şaşal: 2007)

325

Evde Yoktum

Köyün mollası, Hoca'ya rastlayıp:

–Allah'ın kulu, ben geçen akşam güzel bir rüya gördüm, sizin evinizdeymişim,
siz de bana bir kuzu hediye ettiniz, diye konuşurken sözünü bitirmesini beklemeyen
Hoca, Molla'ya:

–Olmaz, çünkü ben akşam evde değildim, diye cevap vermiş.

(Şaşal: 2007)

326

Hoca'nın Şakası

Günlerden bir gün Hoca yaşlı bir köpeği görüp “O adam ısırmaz,” diye eline bir sopa alarak ona doğru yönelmiş. Köpek, Hoca'nın elindeki sopayı görünce yerinden kalkıp dişlerini göstermiş.

O zaman Hoca yaptığığın yanlış olduğunu düşünerek sopasını atıp kaçmaya başlamış ve şöyle söylemiş:

–Seninle sadece şakalaşmak istemiştin.

(Şaşal: 2007)

327

Karga

Günlerden bir gün Hoca evine karga getirmiş.

Karısı:

–Kargayı ne yapacaksın, diye sorunca, Hoca:

–Alimler karganın üç yüz yıl yaşadığını söylüyorlar. Doğru mu, değil mi, görmek istedim, diye cevap vermiş.

(Şaşal: 2007)

328

Eşeğe Borcu

Hoca'nın eşeği çok zayıfmış, ona:

–Neden ona arpa vermiyorsun, diye sormuşlar.

Hoca:

–Her akşam ona üçer kilo olmak kaydıyla iki defa arpa vermek gerekir, demiş.

Onlar:

–O halde eşeğin neden böyle zayıf, diye sorduklarında Hoca onlara:

–Ona bir aydır borçlanmıştım da, demiş.

(Şaşal: 2007)

Bir Çiftçiye İki Molla

Nasreddin Hoca okumuş biriymiş, kendi oğulları da okusunlar diye onları köyün mollasına vermiş. Oğulları okuma yazmayı öğrenip evlerine dönmüşler. Ama onlar başka bir işi beceremiyorlarmış. Bir gün oğullarının eşeğin semerini vurmaya beceremediklerini görüp şöyle söylenmiş:

–Ey cemaat! Kimin iki tane mollaya ihtiyacı varsa, bir çiftçi verene onların ikisini de vereceğim, demiş.

(Şaşal: 2007)

Hoca Saz Çalıyor

Bir düğünde Hoca'nın eline saz verip çalmasını rica etmişler. Hoca, “Yok!” diyemeden sazı eline almış ve çalmaya başlamış. Parmağını bir perdeden ayırmadan saz çalıyormuş ve çıkan sesin saza benzemediğini gören birisi:

–Ey Hoca, saz öyle çalınmaz! Sol elini hareket ettireceksin, parmakların bir yerde durmamalı, deyince Hoca:

–Saz çalmayı bilmeyenler öyle yaparlar. Onlar sol elinin parmaklarıyla kendilerine lazım olan perdeyi arıyorlar, ben ise sazı elime aldığım an hemen onu buldum, aramaya ne gerek var, diye cevap vermiş.

(Şaşal: 2007)

Yaz ve Kış

Günlerden bir gün Hoca dostlarına bakıp:

–Yaz mevsiminin birkaç saati, kış mevsiminin üç gününe bedeldir, demiş.

Ona:

–Neden, diye sorduklarında Hoca:

–Ben onu kendi tecrübemle gördüm. Elbiselerimi yıkadıktan sonra kış mevsiminde kuruması için üç gün gerek, yaz mevsimindeyse üç saat yetiyor, diye cevap vermiş.

(Şaşal: 2007)

332

İntikam Aldım

Nasreddin’in kızı evine ağlayarak gelmiş ve kocasının kendisini dövdüğünü söylemiş.

Hoca da kızını dövüp:

–Git kocana söyle: Kızımı dövdüğü için ben de onun karısını dövdüm, intikamımı aldım, demiş.

(Şaşal: 2007)

333

Ejderha Olmuştur

Hoca’ya:

–Yaşın kaç, yılın ne, diye sormuşlar.

–Yaşım elli, yılın da ejderha, demiş.

–Bizim takvimimizde öyle bir yıl yok. Sıçan yılı, yılan yılı, koyun yılı gibi yıllar var. Sen ejderha yılını nereden çıkardın? denilince Hoca:

–Bunda anlamayacak ne var? Ben yılan yılında dünyaya geldim, ama üstünden elli yıl geçti. O zaman içinde büyüdüm. Herhalde yılan da büyüüp ejderha olmuştur, diye sükûnetle cevap vermiş.

(Şaşal: 2007)

334

Kırk Soruya Tek Cevap

Günlerden bir gün şehre tanınmış bir ozan, filozof gelmiş ve:

–Sizin şehrinizde en alim adam kim, diye sormuş.

Ona Hoca’yı göstermişler. Filozof ona:

–Efendi, benim kırk sorum var, hepsini tek bir cevapla çözebilir misin, demiş.

Hoca:

–Öyleyse kolay, demiş ve onun sorularını dikkatle dinledikten sonra:

–Bilmiyorum, diye cevap vermiş.

(Şaşal: 2007)

335

Hakikat Nerede?

Günlerden bir gün Hoca'ya:

–Hoca, hakikat nerede, diye sormuşlar.

Hoca:

–Ben onun nerede olduğunu bulurum, ama hakikatin olduğu yer mi var, diye cevap vermiş.

(Ünal: 2005)

336

Dünyanın Uzunluğu

Bir gün Nasreddin Hoca kapısının önünde komşusuyla konuşurken komşusu ona:

–Efendi, siz ünlü, otoriteli, saygıdeğer ve dünyayı bilen bir âlimsiniz. Dünyanın uzunluğu ne kadar, diye sormuş.

O anda da karşıdan bir cenaze geçiyormuş. Hoca tabutu göstererek:

–Senin bu soruna bir tek o cevap verebilir. Bunu ona soracaksın, demiş.

(Ünal: 2005)

337

Dost Kötü Günde Belli Olur

Günlerden bir gün Hoca'ya:

–Hoca, senin kaç dostun var, diye sormuşlar.

Hoca:

–Şimdi bu sorunuza cevap veremeyeceğim; çünkü bu sene benim ekinim iyi oldu, yaşantım da iyi, “Dost kötü günde belli olur,” demişler, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

338

Dedikodulara Ceza

Günlerden bir gün padişah, Hoca’ya:

–Dedikodulara nasıl bir ceza verirsin, diye sormuş.

Hoca:

–Onların dedikodularını dinleyenlerin kulağını keserim, diye cevap vermiş.

(Ünal: 2005)

339

Balık Neden Konuşmaz

Bir gün Hoca’ya:

–Balık neden konuşmaz, diye sormuşlar.

Hoca:

–Siz balığın dilini anlayamazsınız, eğer bunu öğrenmek isterseniz suyun dibine inin ve konuşmaya başlayın. Eğer bir kimse sizin konuştuğularınızı anlayabiliyorsa o zaman balığın dilini de anlarsınız, diye cevap vermiş.

(Ünal: 2005)

340

Hangisi Çok

Günlerden bir gün Hoca’ya:

–Hoca, dünyada erkekler mi, yoksa kadınlar mı çok, diye sormuşlar.

Hoca:

–Kadınlar, demiş.

–Sebebi ne, diye sorulunca Hoca:

–Niyesi mi var? Kadını kadın; kadın gibi süslenen, giyinen erkekleri de kadınlardan hesaplamak gerek, diye cevap vermiş.

342

(Duman: 2008)

341

Keklik Kebabı

Dostu, Hoca'ya:

–Keklik kebabı nasıl yapılıyor, diye sormuş.

Hoca:

–Tuttuktan sonra söylerim, diye cevap vermiş.

(Ünal: 2005)

342

Gözüm Kararıyor

Komşusu, Hoca'ya:

–Ne yapsam acaba? Sabah erkenden kalktığımda yarım saat gözümün önu kararıyor. Hiçbir şey göremiyorum, diye dert yanmış.

Hoca:

–Sen yarım saat geç uyan, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

343

Adamına Göre

–Gün içinde ne zaman yemek yersen faydalı olur, diye Timurlenk, Hoca'ya sormuş.

Hoca da Timurlenk'e:

–O adamına bağılı: Zengin adamlar acıktığı zaman yeseler faydalı olur, gariplerse bulduğu zaman yediklerinde faydalıdır, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

344

Nasreddin'in Bilgisi

Bir gün Nasreddin ilginç şeyleri yapabildiğini söylemiş:

–Neler yapabiliyorsun, diye sorduklarında.

–Ben sizin ne düşündüklerinizi biliyorum, diye cevap vermiş.

O zaman:

–Peki, şu anda ne düşünüyoruz, diye sorulunca Hoca:

–Siz, benim söylediklerimin doğru mu, yoksa yalan mı olduğunu düşünüyorsunuz, demiş.

(Duman: 2008)

345

Bir Kedi Daha Tut

Dostlarından birisi Hoca'ya takılmak maksadıyla ona:

–Hoca, bugün ceviz ile bir sıçanı yutmuşum, şimdi nasıl kurtulurum, diye sormuş.

Hoca:

–Canlı bir kedi daha yut, diye akıl vermiş.

(Ünal: 2005)

346

Kayısı Ağacı

Günlerden bir gün Hoca'ya:

–Kayısı ağacı nasıl bir ağaç, diye sormuşlar.

Hoca:

–Bu ağaçta bir zamanlar yumurta yetişiyormuş. Güçlü bir yağmur yağdıktan sonra yağmur onun dışını silmiş ve sadece içi, yani sarısı kalmış. O ağacı da bahçelerde görüyorsunuz, diye cevap vermiş.

(Kabacalı: 2000)

347

Yalnız Sağlık

Bir gün Hoca'ya sormuşlar: “Hoca bir at mı istersin, bir bağ mı istersin, bir konak mı, yüz altın mı?”

Hoca cevap vermiş:

– Yalnız sağlık isterim.

(Duman: 2008)

348

Kim Büyük

Nasreddin bir köye misafir olmuş. Köyün mollası ona:

–Hoca, kim büyük, padişah mı, yoksa ifti mi, diye sormuş.

Hoca:

–Elbette ifti. Çiftçi buğday ekmezse padişah acından ölür, diye cevap vermiş.

(zkan: 1999)

349

Size Kim Söyledi

Hoca cebine birkaç şeftali koyup dostlarına şöyle demiş:

–Benim cebimde ne olduğunu bilene şeftalinin en büyüğünü vereceğim.

Onlar:

–Cebinde şeftali var, demişler.

Hoca şaşırmış ve:

–Doğru, ama onu size hangi eşek söyledi, demiş.

(Kabacalı: 2000)

350

Ölüm Hoca'nın Yanından Geçiyor

Günlerden bir gün Timurlenk, Hoca'ya:

–Hoca, doğru söyle, sen padişah olmak istiyor musun, diye sormuş.

Hoca:

–Allah korusun. Canıma kastım mı var, demiş.

–Anlamadım, diyerek açıklamasını isteyince Hoca:

–Ben fakirlikle geçen bu yaşıma kadar iki padişahın öldüğünü gördüm. Allah sağlık verirse inşallah ikisini daha yolcu ederim. Ama padişahların hiçbiri Hoca'nın öldüğünü görmemiştir, diye cevap vermiş.

(Kabacalı: 2000)

351

Hoca Gülüyor

Bir gün Timurlenk, işlediği bir kabahat için bir hizmetçi kadına beş yüz sopa vurulmasını emretmiş. Bunu duyan Hoca hemen gülmüş. Bunu gören Timurlenk:

–Ben ceza verdiğimde sen niye güldün, diye sorduğunda, Hoca başını eğerek:

–O, beş sopadan sonra yerinden kalkamaz; sizden beş yüz sopa dediğinizi duyunca, “Bizim padişah saymayı bilmiyor.” diye düşündüm. Bu yüzden güldüm, diye cevap vermiş.

Bunu duyan Timurlenk, cezasını geri almış.

(Duman: 2008)

352

Aferin

Hoca, padişah ve adamlarıyla birlikte ava gitmiş. Birden bir geyik görünmüş. Padişah ona nişan aldıysa da ok biraz ötesinden geçmiş. Bunu gören Hoca, kendini beğenmiş bir ifadeyle:

–Aferin, demiş.

Padişah buna kızarak:

–Ne gülüyorsun? Benimle alay mı ediyorsun, diye sert bir sesle sorunca, Hoca:

–Hayır, ben, “Aferin,” diye geyiğe söyledim, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

353

Karısından Boşanmak

Hoca'nın kadılık yaptığı günlerden bir gün, kimdir bilinmez, biri Hoca'nın yanına gelerek:

–Buraya ben karımdan boşanmak için geldim, demiş.

Hoca:

–Başüstüne, demiş ve kalem ile kâğıt alarak onun yanına gelmiş ve:

–Senin karının adı ne, diye sormuş.

Adam birkaç dakika düşünmüş ve:

–Bilmiyorum, diye cevap vermiş.

Hoca:

–Onun yaşı kaç, diye sormuş.

Tekrar gözünü açıp yumarak birkaç dakika düşünse de karısının yaşını hatırlayamamış.

–Allah şahit, onu da bilmiyorum, demiş.

Hoca:

–Neyse, o hangi köyden, diye tekrar sormuş.

–Ben tam olarak bilmiyorum, demiş.

Hoca, kalem ile kâğıdı elinden bırakarak:

–Birbirinize karşı saygınızı göz önünde tutarak Yüce Allah sizi önceden boşamış, bana gelmenize gerek kalmamış, diye cevap vermiş.

(Tokmakçioğlu: 2004)

354

Ceza

Nasreddin Hoca kadı iken yanına bir kız gelmiş ve delikanlının birinin onu zorla öptüğünü söyleyerek şikâyet etmiş.

Hoca ona:

–Bence bunu, aynı şekilde cezalandırmak gerekir. Sen de zorla onu öp! diye ceza vermiş.

(Ünal: 2005)

355

Ya Bırak Uyuyayım

Bir gün Hoca bir yere misafirlige gider. Ahmağın biri habire orada konuşur. Hoca da kestirmeye başlar. Herif Hoca'nın uyuduğunu görünce Hoca'yı dürtüp uyandırır.

Bunun üzerine Hoca:

–Ya beni uyutma, ya da bırak uyuyayım, der.

(Duman: 2008)

356

Hoca Kuyudan Ay Çıkarıyor

Ayın etrafı nur gibi aydınlattığı bir gece, Hoca su çekmek için kuyuya eğildiğinde dibinde Ay'ın suretini görmüş.

Hoca:

–Ay kuyuya düşmüş, diyerek telaşlanmış ve oradan nasıl çıkaracağını düşünmüş.

Kovayı kuyuya sallandığında kova bir taşa çarpmış ve ipi takılmış. Hoca ipi çekerken ayağı kaymış ve sert bir şekilde sırtüstü düşmüş. Yukarıya baktığında gökyüzünde Ay'ı görmüş.

Hoca içinden derin bir “Oh!” çekmiş ve kendi kendine:

–Düştük, ama kuyudaki Ay'ı da çıkardık, demiş.

(Türkmen: 1999)

357

Şeytanın Karısının Adı Nedir

Bir molla Nasreddin Hoca'yı zora sokmak için ona: “Şeytanın karısının adı nedir?” diye sormuş. Söz altında kalmak istemeyen Hoca, mollaya şu cevabı vermiş:

–Şeytanın yattığı yeri bilen sensin, karısının adını da sen bilirsin.

(Duman: 2008)

358

Borç İste

Bir molla, Hoca'ya:

– Beni görmeye, elimden öpmeye gelenleri sabahtan akşama kadar kabul etmekten namaz kılmaya zaman bulamıyorum. Onlardan nasıl kurtulmalıyım, diye sorunca Hoca:

– Sen her gelenden borç iste. Böyle yaparsan hemen kurtulursun, onlar parayı daha çok severler, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

359

Çıplak mı Gezeceğim

Komşusu Nasreddin’e akıl veriyormuş: “Kendine bir elbise dolabı alsana.” demiş.

Hoca da kızarak:

– Sen deli misin komşu? Elbiseleri dolaba koyup da çıplak mı gezeyim, demiş.

(Duman: 2008)

360

Dileğiniz Kabul Oluyor

Şehrin kadısı hasta olmuş. Bunu Hoca da duymuş.

Günlerden bir gün kadının oğluna rastlayınca:

– Baban nasıl, diye sormuş.

Kadının oğlu:

– Allah’a şükür, sizin dileğiniz kabul oluyor, diye cevap vermiş.

Hoca:

– Neden o zaman evinizden ağıt sesi gelmiyor, demiş.

(Tolunay: 2006)

361

Yine Dövülmedi

Nasreddin Hoca bir gün yine kızıp karısına bir tokat atmış ve karısı oracıkta vefat etmiş. Hoca karısına daha çok darılıp:

- Yine dövülmedi bu avrat, demiş.

(Duman: 2008)

362

Kıymeti Bilinsin Diye

Nasreddin Hoca'dan biri bir şey istediğinde onu hemen o gün değil de ertesi gün verirmiş. Neden böyle yaptığını soranlara ise:

- Kıymeti bilinsin diye, dermiş.

(Duman: 2008)

363

Gözünün Önünde Gerek

Hoca her sabah bahçesine bir fidan diker, akşam oldu mu söker içeri almış. Bir gün böyle, beş gün böyle; gören herkes merak eder ve kendisine göre yorumlanmış bu olayı.

Komşularından biri, bir gün Hoca'ya:

–Hoca Efendi, kimsenin işinde, aşında gözüm yok; ama garibime gitti doğrusu, neden böyle yapıyorsun, diye sormuş.

Hoca da komşusunun kulağına eğilerek:

–Neden mi, komşu, demiş. Bugünler ortalık bozuldu, yiğidin malı gözünün önünde gerek, demiş.

(Tolunay: 2006)

364

Od Yok, Ocak Yok

Günlerden bir gün, Hoca bir cenazeye gitmiş. Merhumu götürürken ölenin karısı, avazı çıktığı kadar bağıarak bir ağıt söylüyormuş:

–A yoluna kurban olduğum! Bizi böyle bırakıp da nereye gidiyorsun? Gittiğin yerde od yok, ocak yok; dön evimin erkeği, dön geriye, deyince Hoca evine koşmuş ve karısına:

–Aman hatun, şu kapıyı kapat, galiba cenaze bizim eve geliyor, demiş.

(Duman: 2008)

365

Allah'ın Hikmetinden Çıkar

Bir gün Nasreddin Hoca'ya, "Hocam, yumurta mı tavuktan, tavuk mu yumurtadan çıkar." Diye sorarlar. Hoca da:

– Ne çıkarsa Allah'ın hikmetinden çıkar, diye cevap verir.

(Duman: 2008)

366

Hoca'nın Cevabı

Bir gün bir misafirlikte Hoca, sofraya pek nazla, niyazla oturmuş, ama yemeye başlayınca beş parmağını bile yiyecek olmuş.

Sözünü bilmezini biri, lafin nereye gideceğini düşünmeden:

–Hoca Efendi, beş parmakla yiyorsun, deyince Hoca da:

–Ne diye olacak; altı parmağım olmadığı için, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

367

Solak Hayvan

Hoca bir ara kervanla uzun bir yolculuğa çıkmış. Bir sabah, erkenden herkes hayvanına binerken Hoca'ya da bir at göstererek:

–Haydi, sen de bin, demişler.

Hoca'nın aceleyle hayvana ters tarafından atladığını görenlerden biri:

–Efendi, bu ne şaşkınlık. Hayvana ters bindin! diye uyarıda bulununca Hoca yiğitliği bozmamak için:

–Hayır, ben ters binmedim. Hayvan solakmış. Benim bunda ne günahım var, cevabını vermiş.

(Türkmen: 1999)

368

Böyle Olur

Hoca, bir gün deniz kenarında dolaşırken çok susamış. O civarda deniz suyundan başka su bulamadığı için avucunu doldurup birazcık içmiş. Fakat harareti geçmek şöyle dursun, midesi de allak bullak olmuş. Nihayet araya araya bir çeşme bulup kana kana susuzluğunu giderdikten sonra takkesini doldurarak götürüp denize dökmüş ve:

–Boş yere köpürüp kabarma! İşte su dediğin böyle olur, demiş.

(Duman: 2008)

369

Al Bu da Cabası

Hoca bir gölde balık tutarmış. Beş on balık ele geçirmiş. Kanaat sahibi olduğundan: “Bu kadarı yeter. Akşam yemeği çıktı,” diyerek ayağa kalktığı sırada, mahalle çocukları etrafını sararak sepetteki balıkları birer ikişer gizlice aşırımlar.

Hoca, sepette tek bir balık kalmadığını görünce göle dönerek:

–Boş yere bana çalım satma! Gördün ya, boş geldim, boş dönüyorum. Al bu da sana cabası, diyerek elindeki sepeti göle fırlatıvermiş.

(Tolunay: 2006)

370

Burası Neresi

Hoca bir gün Konya sokaklarında dolaşırken bir konak gözüne ilişmiş. Evin bu kadar büyüğünü o güne kadar görmemiş olan Hoca, dikkatle binaya bakarken konağın uşaklarından biri yanına sokulup:

–Niye öyle dalmışsın, Hoca Efendi, diye sormuş.

Hoca da:

–Burası neresi diye merak ettim de ona bakıyorum, cevabını vermiş.

Adam, Hoca’yla alay etmek için:

–Burası değirmendir, demiş.

Bunun üzerine hiçbir lafın altında kalmayan Hoca:

–İlginç doğrusu. Bu değirmende çalışan hayvanlar da bu bina kadar büyük müdürler, demiş.

(Duman: 2008)

371

Akılın Yok

Karısı bir kış gecesi Hoca'ya:

–Yorganımız pek eskidi, inceldi. Bize yeni bir yorgan gerekli, demiş.

Hoca da:

–A kadın, yorgana pamuk lazım. Onun da okkasını şu kadara veriyorlar. Sana nereden pamuk bulayım, demişse de kadına derdini anlatamayınca çuvalı omuzlayarak kapıya inmiş.

Karısı:

–Ne yapacaksın onu, diye soradursun, Hoca başlamış sokaktaki karları avuç avuç çuvalın içine doldurmaya.

Kadın pencereden:

–İlahi Efendi! Senin akıl yok galiba? Hiç kar insanı ısıtır mı, diye söyleyince, Hoca gülerek:

–Asıl senin yok, demiş, hiç kar insanı ısıtmamış olsaydı dedelerimiz bunca yıldır kar altında mışıl mışıl uyurlar mıydı, demiş.

(Tolunay: 2006)

372

Şükretmiş

Hoca bir gün yalınayak çift sürerken ayağına kocaman bir diken batmış. Akan kanları dere suyuyla yıkayıp temizlerken:

–Bereket versin, yeni aldığım pabuçları giymedim, diye kendine şükredermiş.

(Tolunay: 2006)

373

Ateş Düştüğü Zaman

Hoca'nın evine tüccar bir arkadaşı misafir olmuş. Hoca ona mantı pişirip getirmiş. Arkadaşı acele edip mantıyı hemen ağzına atınca boğazı yanmış. Boğazının yandığını belli etmemek için başını tavana doğru dikmiş ve yanmanın etkisi geçince de başını tavandan indirmeyip:

–Hocam bu tavanı ne zaman yaptınız, diye sormuş.

Hoca da:

–Boğazıma ateş düştüğü zaman, diye cevap vermiş.

(Duman: 2008)

374

Sen Beğendin

Hoca, eşiğiyle giderken hayvanın eğilip kokladığı tezekleri yem torbasına doldurmuş. Eve gelince torbayı boşaltarak eşiğin boynuna asmış. Eşek, içinde yem bulunmayan bu torbadan hoşlanmayarak huysuzluk etmeye başlayınca Hoca:

–Niye aksilik ediyorsun, sen beğendin ben doldurdum, demiş.

(Tolunay: 2006)

375

Kirli Hayvan

Hoca'nın evine gelen misafir:

–Neden misafir odasında köpek bulunduruyorsun? Köpek pirenin evidir ve çok pis kokar, diyerek çıkmış.

Hoca ise:

–Bundan bir hafta önce rüyamda bir böcek yatağıma girmiş ve dişlerini göstermişti. Az kalsın beni sokacaktı. O andan itibaren ben de yanımda köpek bulunduruyorum, demiş.

(Tolunay: 2006)

Gidiver

Bir akşam Hoca, karısına:

–Yarın beni erken uyandır. Şehirde işim var, demiş.

Ertesi sabah karısı Hoca’yı uyandırır. Ancak, oda çok karanlık olduğundan, Hoca yanlışlıkla oğlunun şapkasını giymiş. Köyden uzaklaştıktan sonra, birden kafasındaki şapkanın oğlunun şapkası olduğunu fark etmiş.

Tekrar eve dönmüş ve karısına kızarak:

–Ben sana, “Beni uyandır,” dememiş miydin? Sen niçin beni değil de oğlunu uyandırdın?

Karısı onun ne demek istediğini anlamış ve Hoca’nın şapkasını bulup kafasına geçirerek:

–İşte, seni uyandırdım, şimdi gidiver, demiş.

(Tokmakçioğlu: 2004)

Binmek İçin İstedim, Ama

Nasreddin Hoca, bir gün yolda giderken çok yorulur. Bir kenara oturarak düşünceye dalar.

–Ne olurdu şimdi bir eşeğim olsaydı da, sırtına binip rahatça yokuşu çıksaydım, der.

Bir süre sonra, yorgun eşeğini yokuştan çıkarmaya çalışan iri yarı, zorba bir adam gelir.

Nasreddin Hoca’ya:

–Hadi bakalım ahbap, der. Eşeğim çok yoruldu. Şunu sırtına al da, yokuşu çıkart.

Nasreddin Hoca, adamdan korkar. Eşeği sırtına alıp yokuşu çıkarken:

–Bendeki şu şansa bak, der. Üstüne bineceğim bir eşek düşlemiştim. Ama kismetime, sırtıma binen bir eşek çıktı.

(Tokmakçioğlu: 2004)

378

Kavuğun Nerede

Bir gün Hoca kırdan gezmeye çıkar. Çocukların bir halka olup oyun oynadıklarını görür. Yanlarından geçtiği sırada yaramazlardan biri, Hoca'nın kavuğunu başından kapıp arkadaşlarına atar. Çocuklar kavuğu elden ele atmaya, top gibi oynamaya başlarlar. Hoca çocuklara yalvarıp yakarsa da yaramazlar kavuğu geri vermezler. Hoca kavuktan ümidini kesince, eşeğine biner, başındaki takkesiyle eve döner. Yolda rastladığı bir tanıdığı:

–Hocam, kavuğun nerede, diye sorunca şu cevabı verir:

–Küçüklüğü hatırına gelmiş de, kırdan çocukların içine karıştı, oyun oynuyor!

(Duman: 2008)

379

Bir Pul Eksik Veriniz

Hoca bir gün ırmak kenarında otururken yanına on tane âmâ gelir. Kendilerinin bir pula ırmaktan geçirilmesine Hoca ile pazarlık ederler. Hoca bunları geçirirken, birini ırmak suyu alıp götürür. Âmâlar feryada başlar. Hoca, “Niçin feryat edersiniz, bir pul eksik veriniz” demiş.

(Türkmen: 1999)

380

Oğlumun Babasının Mâtemi

Bir gün Hoca karalar giyip dışarıya çıkar. Halk bunu görünce “Hoca ne oldun, karalar giymişsin” dediklerinde:

–Oğlumun babası merhum oldu, onun mâtemini tutarım, demiş.

(Türkmen: 1999)

381

Sana Ne Oluyor

Adamın biri bir gün caminin avlusunda oturan Hoca'nın yanına koşa koşa gelerek: Müjde Hocam oğlum oldu, demiş. Hoca istifini hiç bozmadan müjde parası

vermemek için oğlum olduysa Allah'a şükrederim senin böyle telaşlandığına şaşım, demiş.

(Türkmen: 1999)

382

Yarın Kıyamet Kopacak

Nasrettin Hoca'nın bir kuzusu varmış. Herkes onu yemek istermiş. Bir gün Nasrettin Hoca'ya:

–Yarın kıyamet kopacak. Gel biz şu kuzuyu yiyelim. Damağımızda kalmasın, demişler. Hoca istemese de:

–Tamam, demiş. Derenin yanına gitmişler. Kuzuyu kızartıyorlarmış.

Hoca komşulara:

–Derede ne güzel akıyor. İsterseniz girin ben de burada kuzuyu kızartayım.

Komşuları:

–Hay aklınla bin yaşa, demiş. Biz girelim sende kuzuyu kızart. Komşuları elbiselerini çıkartıp dereye girmişler. Hoca elbiselerin hepsini alıp ateşe atmış. Komşuları dereден çıkanca bakmışlar elbiseleri yok. Hocaya sormuşlar:

–Hocam elbiselerimiz nerede?

Hoca:

–Kuzu daha iyi kızarsın diye elbiselerinizi ateşe attım.

Komşuları:

–Aman hoca ne yaptın? Elbisesiz ne yapacağız?

Hoca:

–Elbiseye ne gerek var nasıl olsa yarın kıyamet kopacak, demiş.

(Türkmen: 1999)

383

Nişadır Sür

Bir gün Hoca odun kesip, eşeğine yükleyip giderken eşeği yürümez olmuş. Bir adam gelip eşeğin kıçına biraz nişadır sürmüş. Eşek o kadar hızlı yürümeye başlamış ki, hoca eşeğe yetişememiş.

–Bakalım şu nasıl şey, deyip kendi kıçına da sürünce kıçı yanmağa başlamış. Eşekten önce eve gelip, evde duramadan dolaşırken karısına, “Sen de bana yetişmek istersen biraz nişadır sür” demiş.

(Türkmen: 1999)

384

Giyeceğimi Unuttum

Bir gün Seferihisar’a bir araba gidiyormuş. Hoca aceleyle çıplak evden çıkıp, hızlıca arabaya binmiş. Arabacılar Seferihisar’a yaklaştıklarında, Hoca bu tarafa geliyor, diye haber gönderdiklerinde ahali karşı çıkarlar. Hoca’yı üryan görünce sebebini sorarlar. Hoca:

–Sizi ziyâde pek sevdiğimden acele ile giyeceğimi unuttum, der.

(Türkmen: 1999)

385

Teri Üzerime Döküldü

Hoca’nın öğrencilerinden Hammad, Arapmış. Bir gün Hoca’nın üzerine mürekkep dökülür. Sebebini sormuşlar. Hoca da:

–Bizim Hammad derse geç kalıp yetişeceğim diye terlemiş, teri üzerime döküldü, demiş.

(Türkmen: 1999)

386

Şimdi Oğlan Görür de Oynamaya Çıkar

Bir gün Hoca’nın eşi doğuracak olur. İskemle üzerinde iki gün doğuramaz. İçeriden kadınlar, “Efendi hiç dua bilmez misin, gel oku bir oğlan doğsun.” derler.

Hoca, bakkala varıp birkaç ceviz getirir. İçeri girip, iskemle altına cevizleri döküp, “Şimdi oğlan görür de oynamaya çıkar” demiş.

(Türkmen: 1999)

387

Aldatma

Han bir gün Apendi’yi çağırır ve: “Ey Apendi, birlikte ava gidelim.” der. Apendi kabul eder. Han ona bırakın koşmayı, ayakta dahi zor duran bir at verir. Onlar bütün gün avlanırlar. Akşama doğru, eve dönecekleri sırada, sağanak bir yağmur başlar. Han ve yiğitleri ata kamçı basıp hemen oradan sıvışırlar. Apendi ise yağmurun altında kalır. O da ata kamçı bastıysa da at bir adım dahi atmaz. Apendi elbiselerini çıkarıp altına alır. Şehre yaklaştığı sırada yağmur kesilir. Apendi elbiselerini giyer ve hanın huzuruna varır. Apendi’yi kuru gören han hayretler içinde kalır. “Ey Apendi, sen nasıl kuru kaldın? “ diye sorar. Biz çok hızlı geldiğimiz için ıslanmadık. “Hanım, benim atım o kadar çevik, o kadar hızlıydı ki, ona rüzgâr bile yetişemedi, ben göz açıp kapayıncaya kadar geldim, yağmur kesilir kesilmez de sizin yanınıza geldim.” der. Han çok şaşırır ve Apendi’ye verdikleri uyuz atı daha iyi beslemeleri için yiğitlerine emir verir. Kısa bir süre sonra han tekrar ava gitmeye hazırlanır. Apendi’yi de yanına alır. Fakat bu sefer ona başka bir at verir, o uyuz ata da kendi biner. Bunlar tekrar eve dönecekleri sırada gökyüzünü siyah bulutlar kaplar ve yağmur yağmaya başlar. Apendi atına kamçı basar, hanın yiğitleri de onun ardından şehre gelirler. Han, uzun süre atının ne zaman uçacağını bekler. Fakat at yerinden kıpırdamaz. Han iliklerine kadar ıslanır. Güç bela eve kadar varır. Bakar ki Apendi kuru bir şekilde oturmaktadır. “Sen beni aldattın ha, ben sana inandım ve tepeden tırnağa kadar ıslandım.” diye bağırır. “Hanım bana kızmayın. Bütün elbiselerinizi çıkarıp altına almanız lazımdı. Yağmurdan sonra ise giyecektiniz; ben öyle yapmışım.” der, Apendi.

(Karadavut: 2005)

388

Sert Ceviz ve Yumuşak Üzüm

Apendi bir gün hana kendi ağacından ceviz hediye etmeye karar verir. Hediyesini

359

götürürken yolda bir tanıdığına rastlar. “Nereye gidiyorsun, Apendi?” diye sorar tanıdığı.

– Hana ceviz götürüyorum.

– Ona ceviz götürmen gerekmez. Onun sevdiği tatlı üzumdür, üzüm götürmek daha iyi, sen üzüm götür, der tanıdığı adam.

Apendi evine döner. Cevizi bırakıp üzüm alır. Meğerse han kuru üzümü hiç sevmezmiş. Hemen yiğitlerine çağırıp:

– Şu üzümlerle Apendi’yi taşılayın, diye emir vermiş.

Yiğitler başlamış Apendi’yi taşlamaya. Özellikle dolgun, yuvarlak üzümler değdikçe Apendi memnun bir şekilde:

– Oh, teşekkür ederim! Oh, çok teşekkür ederim! diye bağırmaya başlamış.

Kendini tutamayan yiğitler hayretle:

– Ey Apendi biz sana vuruyoruz, sen ise buna memnun oluyorsun bu ne demek oluyor?

Apendi memnun bir şekilde anlatmaya başlar:

– Ben buraya ceviz getiriyordum. Yolda bir tanıdığımla karşılaştım, hana ceviz yerine üzüm getirmemi tavsiye etti. Eğer onu dinlemeyip ceviz getirseydim şimdi kafama ceviz değıyor olacaktı. Allah’a çok şükür ki üzüm cevizden yumuşak.

(Karadavut: 2005)

389

Apendi ve Şeftaliler

Apendi’nin bahçesinde bir şeftali ağacı varmış. Bahçede daha hiçbir şey olgunlaşmamışken o şeftali ağacındaki üç şeftali olgunlaşmış. Köyün beyi Apendi’den bu şeftalilerin kendisine getirilmesini ister. Gül renkli şeftalileri koparan Apendi, onları bir tepsiye koyup beye götürmek üzere yola çıkar. Apendi, yolda giderken tepsinin içindeki şeftaliler birbiriyle çarpışmaya başlar. Apendi beye ancak bir şeftali getirir.

– Diğerleri nerede, diye sorar bey.

– Onlar birbirine düşmanca davrandılar. Yolda gelirken durmadan birbirleriyle kavga ettiler, ben de onları cezalandırdım, diye cevap verir Apendi.

– Nasıl cezalandırdın, diye merakla sorar bey.

– İkisini yedim. Şimdi onlar hiçbir zaman yaramazlık yapamayacaklar, demiş Apendi.

(Karadavut: 2005)

390

Apendi ve Bey

Apendi bir gün yolda giderken penceresinin önünde oturmuş bir beyi görür. Zenginin kendisini görmediğini anlayınca:

– Allah, bana tam yüz altın ver. Eğer bir tane bile eksik olsa, hiçbirine elimi sürmeyeceğim, diye şarkı söyleyerek zenginin evinin önünden geçer. Bir müddet sonra geri döner. Bakar ki zengin yine aynı yerde oturmaktadır. Şarkısını tekrarlar.

Zengin: “Şunu bir deneyeyim, doğru mu söylüyor.” diye düşünmeye başlar. Bay ipek bir keseye doksan dokuz altın koyarak pencereden dışarı doğru atar. Kese Apendi’nin ayağının ucuna düşer. Keseyi alan Apendi altınları saymaya başlar. Mırıldanarak: “Burada doksan dokuz altın var. Bir altın da ipek kese eder. Demek ki Allah bana tam yüz altın göndermiş. Çok şükür!” Apendi acele acele evine doğru yol alır. Koşarak sokağa çıkan zengin Apendi’nin arkasından:

“Apendi! Dur! Böyle olmaz; Sen Allah’tan tam yüz altın istedin. Aşağı olursa kabul etmeyeceğini söyledin. Ben senin doğru söyleyip söylemediğini kontrol etmek için bir keseye doksan dokuz altın koyup senin önüne attım.”

Apendi sakın bir şekilde:

“Ben onları senden mi istedim? Ben onları Allah’tan aldım. Yolumu kesme!” der.

Apendi, zengini eliyle iterek yoluna devam eder. Zengin ondan geri kalmaz. Altınlarını almak için uğraşır. Böylece Apendi’nin evine kadar gelirler.

“Ne yani şimdi sen benim paralarımı vermeyecek misin?” diye sorar zengin.

“İşte vermiyorum,” der Apendi.

“Hadi o zaman kadıya gidelim, problemi o çözsün.”

“Kadıya da gitmiyorum.”

“Niçin?”

“Benim kaftanım eski. Bu kaftanla kadının huzuruna nasıl varacağım?” der Apendi.

“Peki, o zaman benim kaftanımı giy,” der zengin ve ipek kaftanını çıkararak Apendi’ye verir. Yeni ipek kaftanı giyen Apendi eliyle kaftanın kollarını ve yakasını düzeltir, fakat yerinden kıpırdamaz.

“Ne oldu? Gitmiyor musun? Bizim kadıya gitmemiz lazım!” diye bağırır zengin.

“Ben yaya nasıl gideceğim?” diye sorar Apendi.

“Ayaklarınla gideceksin.”

“Haayır! Ben yaya gidemem. Ayaklarım ağrıyor. Kadı ise uzakta yaşıyor.”

“O zaman, benim ahırda beş tane eşek var. Onların iyisinden ikisini seçelim ve çabucak kadıya gidelim.”, der zengin.

Apendi sonunda merhamete gelir ve:

“Bunu daha önce söylemek gerekirdi. Şimdi oldu,” der.

Onlar ahıra varırlar. Seçtikleri eşeklere binerek kadıya doğru yola çıkarlar. Kadının yanına gelince saygıyla selamlayıp usluca otururlar. İlk önce zengin konuşur. Kadı zengini dikkatli bir şekilde dinledikten sonra Apendi’ye döner ve:

“Şimdi sen ne söyleyeceksin?”

“O adamın sözlerine inanmayınız.”, der Apendi.

“Niçin?”

“O hep yalan söyler. Belki şimdi sırtımdaki kaftana da, benim diye, sahip çıkacak.”

Zengin hemen yerinden fırlar ve:

“Elbette benim!”, diye bağırmaya başlar.

“İşte görüyorsunuz.”, dedi Apendi. “Ben biliyorum. O şimdi de benim buraya geldiğim eşeğe de sahip çıkacak.”

Bey öfkelenir ve feryat etmeye başlar.

“Evet, eşek de benim.”

Zengin, ipek kaftanını çıkarıp almak için Apendi'nin üzerine doğru atılır.

“Uzaklaş ondan!”, diye bağırır kadı.

“Ne o, sen beni aptal mı sanıyorsun? Öyle olsaydı ben kadı olur muydum? Sen, sanki sokağa doksan dokuz altın bırakmış gibi, sanki Apendi'deki kaftan seninmiş gibi, sanki Apendi'nin eşiği de seninmiş gibi, hep yalan söylüyorsun. Sen sanki benimle dalga geçmek istiyor gibisin. Bu mümkün değil. Ceza olarak eşiğini elinden alıyorum. Yaya gideceksin. Apendi sen ise eşiğine bin ve bütün dünyayı dolaş.”

Apendi altınların üstüne oturur ve kendine yeni ipek bir kaftan alır, Eşek ahırına döner ve sakın bir hayat yaşar. Bay ise altınlarından, ipek kaftanından ve eşeklerinden mahrum kaldır.

(Karadavut: 2005)

391

Apendinin Cevapları

Günlerden bir gün hana uzaklardan üç yolcu gelir. Han memnun bir şekilde onları karşılar. Han yolcuları çok beğenir ve onlara:

“Benim vatandaşım olun, benim ülkemde yaşayın,” der.

“Her birimiz size birer soru soracağız, eğer siz onlara cevap verirseniz. Biz de sizinle birlikte yaşarız.”

Han kabul ederek ülkesindeki bütün bilginleri ve aksakalları toplayıp getirmeleri için yiğitlerine emir verir. Fakat onlardan hiç biri yolcuların sorularına cevap veremezler. Han: ‘Yoksa benim vatandaşlarım arasında gerçek bilgin yok mu?’ diye düşünmeye başlar.

Kalabalığın içinden biri ayağa kalkar ve:

“Hanım, bu sorulara belki sadece Apendi cevap verebilir.”, der. Han, Apendi'yi hatırlar ve alıp getirmeleri için yiğitlerini gönderir. Yiğitler atlarını dörtlüyle sürerek doğru Apendi'ye varırlar. Apendi hemen eline sopasını alıp eşiğine biner. Çabucak hanın sarayına gelirler.

“Beni niçin çağırdın?”, diye sorar Apendi.

“Bu üç misafir üç soru sordu, fakat benim halkımdan hiç kimse o sorulara cevap veremedi.”, der han.

“Nedir o sorular?”

Yolculardan biri ilk soruyu sorar:

“Yeryüzünün merkezi neresidir?”

“Yeryüzünün merkezi benim eşeğimin sağ ön ayağının bastığı yerdir,” diye cevap verir. Apendi elindeki sopayla eşeğinin ön ayağını göstererek.

“Bunu nereden biliyorsun?”, diye sorar yolcu.

“Eğer inanmıyorsanız, bütün dünyayı dolaşıp ölçünüz. Eğer doğru değilse beni yalancılıkla suçlayınız.”, diye cevap verir Apendi.

“Gökyüzünde ne kadar yıldız vardır?”, diye sorar ikinci yolcu.

“Benim eşeğimde ne kadar tüy varsa, gökyüzünde de tam o kadar yıldız vardır.”, diye cevap verir Apendi.

“Bunu nasıl kanıtlayabilirsin?”, der yolcu.

“Eğer inanmıyorsanız, önce benim eşeğimin tüylerini sayınız. Akşam olduğu zaman da gökyüzündeki yıldızları sayarsınız. Eğer hesap birbirini tutmazsa, kendimi yenilmiş sayacağım.”, der Apendi.

Üçüncü yolcu:

“Benim sakalımda ne kadar kıl var?”

“Benim eşeğimin kuyruğunda ne kadar kıl varsa, senin sakalında da o kadar kıl vardır.”, diye cevap verir Apendi.

“Nasıl kontrol edeceğiz?”

Apendi düşünmeden cevap verir:

“Eğer kontrol etmek isterseniz ben bir kıl sizin sakalınızdan, bir kıl da benim eşeğimin kuyruğundan koparırım. Sonra bunları karşılaştırırız. Eğer yanılırsam benim hiçbir sorunuza cevap veremediğimi kabul ederiz.”

Yolcular Apendi'nin cevaplarını beğendiler ve hanın ülkesinde yaşamayı kabul ettiler.

(Karadavut: 2005)

392

Apendinin Zeki Karısı

Bir gün Apendi ineğini satmak için pazara götürür. Yolda köpeklerle karşılaşır. Apendi'nin etrafında dolaşan köpekler havlamaya başlar. “Siz benim ineği mi satın almak istiyorsunuz?” diye sorar Apendi. Köpekler daha da yüksek sesle havlar. “İnek on altın. Ödeyebilir misiniz?”

Köpekler havlayarak cevap verir. “Peki ben ineği size satıyorum. Peki para ne zaman?” Köpekler havlamaya devam eder.

“Gelecek hafta mı? Peki, tamam.”

Büyük köpeği gözden geçirerek kontrol etti Apendi ve:

“Parayı senden isterim, başka kimseden değil. Parayı hazırla.”

Apendi ineği köpeklere verdi, kendi ise evine gitti.

Evde Apendi'yi bekleyen karısı:

“İneği sattın mı?” diye sorar.

“Sattım.”

“Kaça?”

“On altına.”

“Parayı ver.”

“Parayı almadım.”

“Ne zaman alacaksın?”

“Gelecek hafta.”

“Ne demek gelecek hafta?”

“Hanım, ben ineği köpeklere sattım. Onalar parayı gelecek hafta vereceklerini söylediler.”

Bir hafta geçer. Apendi parayı almak için köpeklerin yanına gider. Köpekler havlayarak Apendi'ye cevap verir. Apendi köpeklerin para vermek istemediklerini düşünür.

365

“Yaa, siz para vermek istemiyor musunuz?”

Apendi en büyük köpeği yakalar, boynuna urgan takarak vurmaya başlar. Köpek kaçmaya başlar. Peşinden Apendi. Köpek uzun süre koşar. Bir yere gelince birden bire durur ve yeri koklar.

“Sen paranın burada gömülü olduğunu mu söylemek istiyorsun?” diye sorar Apendi.

“Şimdi kontrol edeceğim.”

Apendi köpeği ağaca bağlar kendi de yeri eşmeye başlar. Kazar kazar. Sonunda bir

güğüm altın para bulur. Apendi güğümü alır ve köpeğe doğru gelerek:

“Bak kendi şahsi on altınımdan başka almıyorum.” Der ve altınını aldıktan sonra güğümü tekrar aldığı yere gömer ve köpeği de serbest bırakır.

Apendi parayla birlikte evine döner ve karısına:

“İşte, paramızı aldım.”

“Köpeklerin parası mı olur?” Şaşırdı karısı.

“İnanmıyor musun?” der Apendi. “Doğru söylüyorum.” “Köpeklerin ağacın altında bir güğüm altını var.”

Karısı Apendi’nin sözlerine gülümsedi.

“Eğer öyleyse, dedi karısı kurnazca gülümseyerek, göster bana güğümü.”

“Göstermem, dedi, Apendi. Sen bütün altınları alırsın.”

Karısı Apendi’yi kandırır ve Apendi onu altınların gömülü olduğu yere götürür. Karısı yol azığı olarak boorsok kızartır ve çantaya koyar. Apendi’nin terkine binerek yola çıkarlar. Apendi önde, karısı arkada giderlerken kadın boorsokları çantadan alıp Apendi’nin başının üzerinden atmaya başlar. “Bak! Bak! Gökten yağmur yerine boorsok yağıyor,” der Apendi karısına. Böylece onlar altınların saklı olduğu yere varırlar. Kadın toprağı kazmaya başlar. Apendi ise onu vazgeçirmeye çalışır.

“Başkasının altınlarından bize ne?”

Karısı altınları çıkararak yanına alır.

O andan itibaren kadın Apendi'yi altınları kimseye söylemesin diye evden dışarı çıkarmaz. Fakat bir gün Apendi başlarından geçenleri yaşlılara ve aksakllara anlatır. Han hepsini öğrenir. Apendiyi çağırır ve:

“Altın mı buldun?” diye sorar.

“Evet,” der Apendi ve tekrar olup bitenleri anlatır.

“Altın nerede?” diye han ilgilenmeye başlar.

“Karımda,” der Apendi.

Han Apendi'nin karısını derhal getirmeleri için emir verir. Hanlığın görevlileri gider Apendi'nin karısını getirirler. Han ondan altınları ister.

“Bizde hiçbir altın yok,” der kadın.

“Nasıl yok?” der han. Apendi bir güğüm altın bulduğunuzu bize anlattı.

“Bu hep böyle konuşur, ne zaman bulduğumuzu da söyledi mi?” dedi Apendi'nin karısı.

“Söyleyeceğim,” dedi Apendi. Gökten yağmur yerine boorsok yağdığı gün bulmuştuk.”

“İşte, inandılar mı?” diye sordu karısı. Gökten yağmur yerine boorsok yağar mı?”

Oradaki herkes Apendi'nin karısına inanır.

(Karadavut: 2005)

393

Apendi ve Tüccar

Bir zamanlar meşhur, cimri bir tüccar varmış. O bir gün satmak için şehre buğday götürmeye karar verir. Çuvalları ağzına kadar doldurur ve bağlamak için urgan arar. Tüccar, Apendi'de urgan gördüğünü hatırlar ve istemek için doğru Apendi'ye gider. “Apendi urganını bana ver. Çuvalların ağzını bağlayacağım,” der. “Bende urgan yık,” der Apendi.

“Niçin inkar ediyorsun? Dün onu kendi gözümle gördüm,” der tüccar.

O zaman Apendi acele bir şekilde:

“Haklısın, ben tamamen unutmuşum. Evet benim urganım var. Fakat o meşgul. Ben ona un serdim.”

“Hey Apendi ipe un serilir mi?” şaşkın bir şekilde sordu tüccar.

Apendi hiç düşünmeden:

“A kıymetlim vermek istemedikleri zaman hep böyle yaparlar.”

Başka bir sefer tüccar yine pazara gitmeye hazırlanır.

“başkasının eşeği varken kendi eşeğimi niçin götüreyim,” diye düşünür. Ve eşeğini isteme için Apendi’ye gider.

“Onu hatırlamak istemiyorum,” diye kısaca cevap verir Apendi. “Benim eşek geberdi.

Üzgünüm! Üzgünüm!”

Tüccar gitmek üzereyken eşek birden bire ahırdan anırmaya başlar.

Tüccar olduğu yerde durur ve şaşkın şaşkın:

“Apendi senin eşek anırıyor,” der.

Apendi ise sitemli bir şekilde:

“kıymetli misafir, acaba sen benden çok eşeğe mi inanıyorsun?”

(Karadavut: 2005)

394

Apendi ve Kadı

Apendi, bir gün yolda giderken temele yuvarlanmış ve orada horlayarak derin derin uyuyan bir sarhoş görür. Ona şöyle bir yaklaşır ve onun şehrin kadısı olduğunu anlar. Hemen sarhoş kadının kaftanını ve tebeteyini çıkarıp alır ve doğruca evine gider.

Sarhoş kendine gelir gelmez kaftan ve tebeteyinin olmadığını görür. Kimseye gözükmek için acele acele evine gider.

Eresi gün adamları çağırır ve:

“Kaftanımı ve tebeteyimi kaybettim. Araştırın, kimin aldığını bulun ve bana getirin.

Ona acımayacağım,” der

Yiğitler şehri arar. Pazara giden iki yiğit ise yolda tebetey ve kaftanı satmak için pazara giden Apendi'yi görür. Yiğitler efendilerinin eşyalarını hemen tanır ve Apendi'yi kadıya götürürler.

“Bunlar senin mi?” diye sorar kadı. “Nereden aldın bunları?”

“Dün gece eve dönüyordum, şuradaki temele sarhoş birinin düşmüş olduğunu gördüm. O kendinden geçmiş bir halde yatıyordu. Birileri elbiselerini çalar diye korktum ve saklamak için onları ben aldım. Eğer gerçekten bunlar sizin ise, alınız,” der Apendi.

Kadı bu işten pek memnun olmayan bir tavırla:

“Hayır, Apendi, ben hiçbir zaman sarhoş olup çukura yuvarlanmadım. O kaftan ve tebetey benim değil. Başkasının olmalı. Onları topla ve buradan çabucak git” der.

ve Apendi kadının dediği gibi yapar.

(Karadavut: 2005)

395

Apendi'nin Handan Kurnaz Çıkması

Çok önceleri zengin ve zıdır bir han varmış. O, soğuk kulede sabaha kadar bekleyene bir güğüm altın vereceğini ilan etmiş. Bir çoğu gelip bunu denemiş. Gece çok soğuk olduğu için sabaha kadar sabreden olmamış. Apendi hanın yanına gelmiş. Han, sözünü tekrar etmiş.

Apendi bütün gece, sırtında yırtık çapanıyla, sabaha kadar soğuk kulede, ayakta beklemiş.

Sabahleyin hana gelmiş ve vaadini yerine getirmesini istemiş.

“Dur! Dur! Apendi, demiş han. Sabaha kadar nasıl durduğunu ispatla. Geceleyin ne gördün, anlat bakalım?”

“Ben gördüm, demiş Apendi. Uzaklarda göğü kaplayarak yanan bir ateşi gördüm.”

“Ah, demiş han. Ateş gördün ha. Demek ki sen o ateşle ısındın,” demiş ve vaad ettiği ödülü vermemiş.

Apendi hana ders vermek istemiş. Ve olağanüstü bir şey ikram edeceğini söyleyerek hemencecik onu öğle yemeğine davet etmiş. Han dostları ile Apendi'ye misafirlğe gelmiş. Onlar bir, iki derken üç saat beklemişler fakat yemek bir türlü gelmemiş. Öfkelenen hanyurttan (ev) çıkmış ve Apendi'nin ağaca asılmış iki kazanın yanında beklediğini görür ve:

“Ne yapıyorsun?” diye sorar.

“Yemek pişiriyorum,” der Apendi umursamaz bir tavırla.

“Ya ateş nerede?”

“Benim yemeğin güneş ışığı ile pişer.”

“Aptal!” der bağırarak han. Güneş senin yemeğini pişirebilir mi?”

“Haklısın han,” der sakın bir şekilde Apendi. Güneş yemeği pişiremez, uzaktaki ateşin beni ısıtamayacağı gibi...”

Han, sözünü yerine getirerek Apendi'ye bir güğüm altın verir.

(Karadavut: 2005)

396

Apendi'nin Hana Tek Ayaklı Kaz Hediye Etmesi

Bir gün Apendi biricik kazını keser ve kaynatarak hana hediye götürür. Fakat yolda canı kazı yemek ister. Kazın bir budunu koparıp yer. Huzura varınca hediyesini hanın önüne koyar. Han:

“Hey Apendi, kazın diğer budu nerede?” diye sorar.

“Ey hanım bu sene bütün kazlar tek ayaklı,” der Apendi düşünmeden.

Han bahçedeki kazların ayaklarına bakmak istedi. Yağmurdan sonra bütün kazlartek ayaklarının üzerinde durmaktadır. Han yiğidine seslenir ve kazlara sopayla vurmasını emreder. Yiğit hanın emrini yerine getiri, kazları sopayla iter ve kazlar iki ayaklarıyla koşmaya başlar.

“İşte gördün mü Apendi, sen doğru söylemedin. Kazların iki ayağı var,” der han.

“Eğer o sopayla sana vursalardı hanım, sen iki değil, dört ayakla koşardın,” diye cevap verir.

(Karadavut: 2005)

397

Apendi ve Molla

Apendi, başka bir şehre gider ve birkaç gün sonra geri döner. Seyahat dönüşü mescide gelir. Mescitte bağırarak dua okuyan yeni bir molla vardır. Onun yanık, ezik sesi Apendi’ye dokunur ve Apendi ağlamaya başlar. Molla işini bitirince Apendi’nin yanına gelir ve:

“Ey, Apendi, ben duaya başlar başlamaz sen de ağlamaya başladın bir şey mi hatırladın?”

“Ah kıymetli molla, der Apendi, benim yakın bir zamanda keçim geberdi. Onun da sizinki gibi sakalı vardı. Keçi melediği zaman sesi sizin sesinize benzerdi. Bugün sizi görünce keçimi hatırladım, kendimi tutamadım ve ağladım.

(Karadavut: 2005)

398

Apendi ve Misafir

Adamın biri Apendi’ye ölmüş tavşan getirir. Apendi çok memnun olur. Onu misafir ederek yatacak yer verir. Bir hafta sonra o adam tekrar ortaya çıkar. “Kimsin?” diye sorar Apendi.

“Ben senin dostunum, sana ölü tavşan getirmiştim ya. Hoca misafirini çorbayla doyurur. Dört gün sonra o adam tekrar ortaya çıkar ve yanında misafir olarak dört adam daha getirir.

“Siz kimsiniz?” diye sorar Apendi.

“Ben sana tavşan getiren adamım, bunlar da benim komşularım.”

Apendi çorba kaynatarak konuklarını doyurur.

İki hafta sonra tavşan getiren adamın dostları olan on adam gelir. Apendi büyük bir kapla su getirip konukların önüne koyar.

“Ey Apendi bu nedir?” diye sorar konuklar.

“Bu, ölü tavşanın çorbasının çorbası,” der Apendi.

(Karadavut: 2005)

399

Apendi ve Eşegi

Apendi kaybettiği eşegini ararken yolda insanlarla karşılaşır ve:

“Eşegimi gördün mü?” diye sorar.

“Gördüm, der adam. Senin eşek şimdi şehrin hâkimi olmuş, acımasızca hükümler veriyor.”

“Evet, sen haklısın. Galiba benim eşek,” diye cevap verir Apendi. O daha önce bey olmalıydı. Ben sürekli fark ediyordum, onun anırması, bizim derin düşünceli beyin kararlarına benziyordu,” der.

(Karadavut: 2005)

400

İki Eşek Yüğü

Han ile oğlu bir gün Apendi’yi de yanlarına alarak ava giderler. Apendi yaya, onlarsa atlıdır. Hava oldukça sıcaktır. Han, kaftanının çıkararak taşınması için Apendi’ye verir.

Bunun gören oğlu da babası gibi yapar.

Yol uzundur, Apendi kan ter içinde kalarak yorulur.

Han gülerek:

“Ey, Apendi, her halde yoruldun, baksana neredeyse bir eşek yüğü kadar yük taşıyorsun,” der.

“Evet görüyorsunuz hanım, iki eşegin yükünü taşıyorum.”

(Karadavut: 2005)

Apendi'nin İkrarı

Apendi bir gün zengin biriyle yolculuk yapar. Onlar eşeklerinin üzerinde giderlerken birden yolun üzerinde bir heybe görürler. Zengin, kaftanının eteğini tutarak eşekten fırlar ve heybeye doğru koşar. Heybeyi iki eliyle kaldırır ve:

“Benim heybem! Benim!” diye bağırır.

“Bunu ikimiz bulduk, der sakın bir şekilde Apendi. Demek ki ikimizin olacak.”

“Hayır, ilk önce ben aldım!” der bey.

Apendi:

“Hadi önce içine bakalım, belki boştur,”

“Fark etmez, heybe benimdir,” der bey. Sonunda içine bakmaya karar verirler. Heybede boorsok, haşlanmış et ve bir tulum kıymız vardır. Bunlar uzun yol için hazırlanmış dayanıklı yiyecekler. Uzun yola giden biri düşürmüş olmalı.

“Şimdi yemek yemenin tam sırasındır,” der Apendi. Bu ikimize değil dört kişiye bile yeter.”

“Vermeyeceğim!” der zengin heybeyi daha da sıkı tutarak.

O zaman Apendi:

“Niçin iddialaşıyoruz. Hadi bahse girelim. Kim daha uzun süreli susarsa heybe onun olsun,” der.

Zengin, Apendi'nin vazgeçmediğini görür ve: ‘fark etmez, benim bu dilenciye konuşmam şart değil!’ diye düşünür. Bunlar yolun bir kenarına çekilip otururlar. Hava güneşli ve çok sıcaktır. Zengin gevşer ve uykuya dalar. Apendi heybenin ağzını açarak yiyecekleri çıkarır. Lezzetli eti ve yumuşak boorsoku yiyip kıymızı içer. Zengin uykusunda etin kokusunu alır, birinin bir şeyler yediğini duyar ve uyanır. Gözlerine inanamaz: Apendi iştahla yiyecekleri yemektedir. Zengin girdiği bahsi unuttur ve:

“Benim malımı nasıl yersin?” diye bağırmaya başlar.

“İşte, heybe benim, diye ilk önce sen konuştun,” der Apendi gülerek.

“Ee, üzülme, bey! Ye! Apendi ismarlıyor.”

(Karadavut: 2005)

402

Apendinin Rüyası

Apendi, rüyasında güzel bir horozunun olduğunu görür. Bir adam yanına yaklaşır ve:

“Apendi, bu horozu satıyor musun?” diye sorar.

“Eğer çok para verirsen, satarım.”

“Ne kadar istiyorsun?”

“Yirmi altın.”

Müşteri önce yedi altın verir. Sonra sekiz ve en son olarak da dokuz altın. Apendi razı olmaz. Bu arada uyanır ortalıkta ne horoz vardır, ne de müşteri. Derhal gözlerini tekrar yumar ve:

“Tamam, tamam. Hadi ben zarar edeyim. Horozu sana dokuz altına bırakıyorum,” der.

(Karadavut: 2005)

403

Apendinin Hamileye Yardım Etmesi

Apendi, bir gün mahzun bir köylüyle karşılaşır ve ‘niçin üzgünsün diye sorar’ yakınlık göstererek.

“Karım iki gündür sancı çekiyor ama doğuramıyor,” der köylü.

Köylünün derdini öğrenen Apendi doğru bahçeye gider ve birkaç tane serçe yakalar. Kanatlarını bağlayarak karısının doğumuna yardım etmesi için köylünün evine götürür.

Kuşları gören kadın şaşkın bir şekilde:

“Apendi bunlar nedir?” diye sorar.

“Çocuklar kuşları sever. Kuşlar ötmeye başladığında bebek onu duyar ve çabucak dünyaya gelir,” der Apendi.

(Karadavut: 2005)

404

Apendi ve Yiğitler

Apendi'nin varı yoğu, çok iyi beslediği, yağlı bir kuzusu vardır. Bir gün birkaç kişi Apendi'nin yanına gelerek onunla alay etmek ister:

“Hey, Apendi! Biliyor musun, yarın kıyamet kopacak. Kuzunu boşuna besleme, şimdi onu keselim, belki öbür dünyada sana faydası olur, yardım eder; senin cennete gitmeni sağlar,” derler.

Apendi kuzuyu keser ve yiğitlere dönerek:

“Sizin için şimdilik kafasını ve ayaklarını kaynatacağım, eti ise akşama bırakalım,” der.

Eti bekleyen yiğitler yüzmeye karar verirler. Elbiselerini Apendi'nin yanına bırakarak doğruca ırmağa giderler.

Apendi:

“Eğer ben günde iki defa et yer, ailemi de aç bırakırsam, Allah'ın huzurunda bu iyi olmaz. Koyunun gövdesini aileme götüreyim,” der. Ve öyle yapar. Sonra tencereye koyunun kafasını ve ayaklarını koyar. Eti pişirmek için odun toplama zahmetine girmez ve yiğitlerin elbiselerini yakmaya başlar. Yüzmeden dönenler koyunun gövdesinin olmadığını görürler ve içlerinden biri:

“Hey, Apendi, koyun nerede?” diye sorar.

“Aileme ayırdım. Eğer sadece ben yersem ailem aç kalır. O zaman yarın Allah'ın huzurunda ben ne derim?” diye cevap verir Apendi.

Koyunsuz kalan gençler:

“Peki, hadi kafayı ve ayakları ver de yiyelim,” derler.

Gençler kafayı ve ayakları çabucak yerler ve elbiselerini aramaya başlarlar, fakat bulamazlar.

“Ey Apendi, bizim elbiselerimiz nerede?”

“Size et pişirdim onlarla,”

Yiğitler:

“Şakayı bırak. Çabucak bizim elbiselerimiz ver.” diye acele etmeye başlarlar.

Apendi hafifçe gülümseyerek:

“Ben şaka yapmıyorum. Eğer yarın kıyamet kopacaksa, elbiseyle ne yapacaksınız?” der.

(Türkmen: 1999)

405

İyi Söylersen İyi, Kötü Söylersen Kötü İştirsin

Apendi bir köyün yanından geçerken biraz dışarıda bulunan gösterişli bir evi ve yanında telaşlanan yiğitleri görür. Orada, büyük bir kazanda et kaynamaktadır. Etin güzel kokusu Apendi'nin iştahını kabartır. Hatta eşek bile heveslenir. En büyük kazanın yanında gülererek eti seyreden kadife kaftanlı bey durmaktadır.

“Selam aleyküm” der Apendi beye yaklaşarak. Bey selamı almak istemez, tebessüm eder. Apendi:

“Güzel kokulu çorbandan vererek yolcuyla misafir etmeyecek misin bey?” der. Bey öfkeli bir şekilde Apendi'ye ve eşeğine bakar. Sonra Kırgızların misafirlğe verdiği önemi hatırlar ve kazandan etsiz bir kemik alarak Apendi'nin ayaklarına doğru atar. Ve:

“Bu sizin ikinize,” der ve devam eder. Evet, sen o güzel kokulu çorbayı kokladığın için ayrıca memnun olmalısın. Hadi şimdi etrafı dolaşver,” der.

Apendi, o zenginle tekrar karşılaşmayı çok ister. Ve bir gün o zengin adam eşeğiyle bir yerden gelirken yolu Apendi'nin evine düşer. Ve:

“Hey Apendi, bizi misafir etmeyecek misin? Uzun ömürlü olmaları için hayvanları beslemek lazım,” diye bağıır.

Bu sözler üzerine Apendi bir kucak ot getirir ve eşeğin önüne atar ve:

“Başka bir şey veremem,” der Apendi. O sizin ikiniz için. Senin ayrıca memnun olman lazım, çünkü eşeğinin nasıl yediğini görüyorsun.”

(Karadavut: 2005)

Zengin ve Apendi'nin Yeni Kürkü

Bir gün cimri bir zengin biricik oğlunun şerefine toy verir. Süslü ve gösterişli evine zenginleri, eski küçük evine de üstü başı kötü olanlar ile fakirleri alır. Apendi de eski, yırtık kürkü ve delik çizmesiyle düğüne gelir. Zengin, Apendi'nin halini görünce adamlarına Apendi'yi fakirlerin oturduğu çadıra götürmelerini söyler. Lezzetli yemekler gösterişli çadırda oturanlara, yemek artıkları da fakirlerin bulunduğu çadıra gönderilir. Ertesi gün Apendi yeni bir kürk, yeni, yumuşak bir çizme (içigi) giyip kafasına yeni sarık sararak düğüne tekrar gider. Hanın yiğitleri Apendi'yi zengin biriymiş gibi karşılar ve zenginlerin kabul edildiği yurta götürürler. Apendi'nin önüne lezzetli ve değerli yemekler koyarlar. Apendi kürkünün eteğini alır ve tabağın içine sokarak:

“Ye, muhterem konuk, ye. Ne kadar istiyorsan o kadar ye,” der kendi kendine.

Zengin adam öfkelenerek:

“Hey, Apendi, sen ne yapıyorsun? Pilavı insanlar yer, kürkler değil!” der.

Apendi'nin cevabı ise:

“Dün eski, yırtık kürk ve delik çizmeyle geldiğim için beni hiç kimse karşılamadı, kimse bana saygı göstermedi. Bugün sırtıma yeni bir kürk giydim, ayaklarıma parlak bir çizme geçirdim. Ve şimdi önümde dolu tabaklar, en lezzetli yemekler... Demek ki ev sahibi beni değil de, benim elbisemi sayıyormuş. O zaman bırakın kürküm yesin!” demiş.

(Karadavut: 2005)

Kim Ne İçin Gülüyor

Bir gün han avdayken Apendi ile dalga geçmeye karar verir ve onun atının üst dudağını

keser. Apendi bunu fark eder ve belli etmeden hanın atının kuyruğunu keserek ondan intikam alır. Her zaman olduğu, gibi han önde, Apendi arkada, akşam eve dönerlerken han geriye döner ve alaycı bir tavırla gülerek :

“Hey, Apendi, senin atın niçin çirkin çirkin gülüyor?” der.
“Çünkü senen atın kuyruğunu kaybetmiş, ona gülüyor,” der.
(Karadavut: 2005)

408

Apendi ve Aptal Vezir

Han bir gün Apendi’ye kızar ve ona aptal diye hakaret eder.

“Heyhat, hanım siz gerçek aptalı görmediniz,” der Apendi

“Kim o?” diye sorar han.

“Tavsiyelerini sevdiğiniz veziriniz,” der Apendi.

“Olamaz! Bu mümkün değil,” diye bağırır han.

“Eğer siz onu yarın bana gönderirseniz ben size onun aptal olduğunu gösteririm.”

Apendi evine gelir ve hemen bir kuş yuvası yapar. İçine de birkaç tane kuş yumurtası koyar. Ertesi gün, vezirin gelme vaktine doğru kuluçkaya yatmış gibi o yumurtaların üzerine çıkar oturur. Vezir gelir ve:

“Apendi, han seni çağırıyor, çabuk hazırlan,” diye emir verir.

“Ben birkaç gündür kuluçkada yatıyorum. Bugün yavruların yumurtadan çıkacağını zannediyorum. Bu yüzden hanın yanına gidemem,” der. Eğer çok gerekliysem şu yumurtaların üzerine sen otur da, ben çabucak gidip geleyim,” der. Apendi hemen hanın yanına gider ve onu da alarak evine gelir ve:

“Kuluçkaya yatan vezirimize bakın hanım. Gördünüz mü gerçek aptal kimmiş!”

Apendiyle aynı düşüncede olan han, vezirini kovar.

(Karadavut: 2005)

409

Padişahın Karısı

Günlerden bir gün Timurlenk Efendi’ye:

– Ey âlim, sen her şeyi ve herkesi biliyormuşsun, İskender Zülkarneyin’in annesi kimdir, diye sormuş.

Efendi:

– Padişahın karsıymış, diye sükûnetle cevap vermiş.

(Rahmankulov: 1998)

410

Timur'un Fiyatı

Günlerden bir gün Efendi, Timurlenk ile hamama gider.

Timurlenk:

– Ben padişah değil de sıradan bir insan olsaydım benim değerim ne olurdu, demiş.

Efendi düşünmeden:

– 50 tenge, diye cevap vermiş.

Timurlenk sinirlenmiş ve:

– Şapşal ne söylediğini biliyor musun? Benim sadece elbisem 50 tenge eder, deyince Efendi hiçbir şey olmamış gibi:

– Doğrusunu söyledim, ben de sadece elbisenin fiyatını söyledim, diye sükûnetle cevap vermiş.

(Rahmankulov: 1998)

411

Saymayı Bilmiyormuş

Bir gün Timurlenk, işlediği bir kabahat için bir hizmetçi kadına beş yüz sopa vurulmasını emretmiş. Bunu duyan Efendi hemen gülmüş. Bunu gören Timurlenk:

– Ben ceza verdiğimde sen niye gülüyorsun, diye sorduğunda Efendi başını eğerek:

– O beş sopadan sonra yerinden kalkamaz, sizin de beş yüz sopa dediğinizi duyunca “Bizim padişah saymayı bilmiyor” diye düşündüm. Bu yüzden güldüm diye cevap vermiş. Bunu duyan Timurlenk, cezasını geri almış.

(Rahmankulov: 1998)

412

Cennet Ve Cehennem

Timurlenk, bir gün Hoca'ya sormuş:

– Acaba ahirette bizim mekânımız neresi olacak? Cennet mi, yoksa cehennem mi?

Hoca, hemen kendini toplamış:

– Mübarek kalbinizi böyle şeylerle meşgul etmeyin, padişahım demiş. Cennete gidip de ne yapacaksınız? Hülagü ve Cengiz gibi çok büyük hükümdarlar hep cehennem ehlidirler. Sizin gibi bir padişah onlardan aşağı kalır mı ki, cennete girsin, demiş. (Rahmankulov: 1998)

413

Eşekten Farkı

Timurlenk, Efendi'nin yaşadığı şehri aldığı anda, Efendi'nin iyi konuşan ve zeki bir insan olduğunu duymuş. Günlerden bir gün o, Efendi'yi yanına çağırılmış. Efendi, Timurlenk'in yanına gitmiş, Timurlenk'in döşegün üstünde kabardığını ve ayağının birisini de uzatıp oturduğunu görmüş. Efendi içeri girdiğinde Timurlenk, oturuşunu bozmadan sadece oturduğu döşegün bir kenarından yer göstermiş. Misafir içeri girdiğinde saygı için yapılanları Timurlenk'in dikkate almadan ayağını uzatıp oturmasına Efendi darılmış. Ancak Efendi, darıldığını belli etmeden usulca kendine gösterilen yere oturmuş. Efendi de dalgınlığa verip ayağını uzatıp oturmuş. Efendi'nin bu oturuşu, padişahı rahatsız etmiş ve o:

– Ben böyle oturmaya mecburum, ayrıca ben padişahım, ama bu adam da anlattıkları gibi değilmiş. Eğer bunu bilerek yapıyorsa bunun anlamı nedir ki, diye düşünür. Sonra Efendi'yi sözle haşlamak için:

– Senin eşekten farkın yok, demiş. Efendi hemen:

– Var, aramızda iki üç arşın var, diye cevap vermiş.

Timurlenk, buna çok kızsada da düşmanına istediği zaman ceza verebileceği için bir süre kendini tutmuş ve Efendi'nin bu sözlerine hiç ehemmiyet vermemiş. O arada yemek gelmiş. Yemeğe oturmuşlar. Oturduklarında Timur, Ependi'nin yüzüne doğru aksırmış. Efendi şakayla:

– Padişahım, insanın yüzüne doğru aksırmak ayıp değil midir, demiş. Timur, bu soruya pervasız bir şekilde:

– Bizde bu ayıp değil, diye cevap vermiş.

Yemekten kalkıp şerbet içtikleri esnada Efendi, birden kuvvetlice yellenmiş. Timur hiddetle Ependiye:

– Bu ne cahillik, hiç utanmıyor musun, demiş. O zaman Efendi:

– Bizde bu önemli değildir, bu gibi seslere hiç ehemmiyet vermezler, diye cevap vermiş. Oradan buradan biraz konuşulduktan sonra Efendi, vedalaşmış ve çıkıp gitmiş.

(Nasırlı: 1941)

414

Çevik At

Bir gün Efendi, Timur'un sarayına gelmiş. Timur, Efendi'yi çok kötü bir ata bindirmiş ve ava götürmüş. Yolda birden yağmur yağmaya başlamış. Hepsi atlarını geri çevirmişler ve gitmişler. Efendi'nin atı ise iyi koşamadığı için hepsinden geri kalmış. O zaman Efendi, bütün giysilerini çıkarmış, altına koymuş, yağmur durduktan sonra da yeniden giymiş ve ıslanmadan eve gelmiş. Padişah, Efendi'nin ıslanmadan eve geldiğine şaşırılmış ve bunun nasıl olduğunu sormuş. Efendi:

– Elinde böyle çevik, yürük at olan adam hiç ıslanır mı? Yağmur yağmaya başlayınca ata bir kamçı vurdum, ok gibi geri göndü, göz açıp kapayıncaya kadar beni eve getirdi, diye cevap vermiş. Padişah şaşırılmış:

– O atı en iyisi diğer atların yanına alın, diye emretmiş.

(Nasırlı: 1941)

415

Neuzibillâh

Bir gün Timurlenk:

– Efendi, Abbasi halifelerinin hepsinin bir lakabının olduğunu sen bilirsin. Birsinin lakabı Mütevekkil billâh, diğerinin Mutasım billâh ve bunun gibi lakapları var. Eğer ben de Abbasilerden olsaydım, benim lakabım ne olurdu, diye Efendi'ye sormuş. Efendi:

– Ey ulu hükümdar, inanın size neuzibillâh derlerdi, diye cevap vermiş.

(Nasırlı: 1941)

Saymayı Bilmiyormuş

Bir gün Nasreddin Efendi, Timur'un yanında otururken sarhoş bir sipahiye getirmişler. Timur, ona üç yüz sopa vurulmasını emretmiş. Efendi, bu emri işitince gülmüş. Timur buna sinirlenmiş:

– İki yüz sopa daha vurun, demiş. Efendi, gülmekten katılacak gibi olmuş. Timur, küplere binmiş:

– Sekiz yüz sopa vurun, diye bağırılmış. O zaman Efendi'nin bütün damarları gevşemiş, iki eliyle karnını tutarak gülmekten yarılırcasına kendini oraya buraya atıyormuş. Timur, öfkesine hâkim olamayıp:

– Ey kâfir, başında değirmen gibi sarık var, ama benim şeriat gereği verdiğim cezaya gülüyorsun, bir de bütün dünyayı titreten ulu bir hükümdarın önünde alaya alıyorsun. Bu kadar gülemeye devam ettin, sen hiçbir şeyden korkmuyor musun, diye bağırılmış. Efendi ona şöyle cevap vermiş:

– Haklısın, durumun ciddiyetinin farkındayım. Senin merhametsiz, kan içici olduğunu biliyorum, ama ne yapayım şaşırıyorum. Ya sen hiç sayı saymayı bilmiyorsun ya da bizim gibi et ve kemikten yaratılmış bir insan değilsin. Senin vücudun da adın gibi demirdendir. Sen savunduğun şeriat hakkında hiçbir şey duymamışsın, şeriattaki seksen sopa ile senin hüküm verdiğin sekiz yüz sopanın arasındaki fark nedir? Hüküm vermek kolay, ama böyle bir cezaya katlanmak mümkün mü? Verdiğin hükmün yerine getirilebilecek mi, yoksa getirilemeyecek mi? Sen önce bunu düşün!” demiş.

(Nasırlı: 1941)

Zalim Biziz

Bütün dünyaya ölüm korkusu salmış olan Timurlenk, âlimleri ve feraset sahiplerini nerde olursa olsun çağırıp getirmiş ve onlara:

- Ben nasıl biriyim? Adil mi yoksa zalim miyim, diye sormuş. Eğer birisi:
- Sen adilsin, dese Timurlenk onun kellesini kestirmiş; yok eğer diğeri:
- Sen zalimsin, dese onun da kellesini kestirmiş.

Âlimler, düşünüp taşınmışlar, ama ne yapacaklarını bilememişler. Efendi'nin şöhreti âleme yayılmış imiş. Halk:

– Efendi merhamet et, bizim senden başka yardımcımız yok. Bir çare bul. Allah'ın günahsız kullarını bu zalimin elinden kurtar, diye ona yalvarmışlar. Efendi:

– Canlarım, bu işin özü düşündüğünüz gibi, kolay değil, ancak Allah mazlumun yardımcısıdır, belki sizin ibadetiniz sayesinde bana bir şey yapmak nasip olur, demiş.

O, korka korka Timurlenk'in sarayına gitmiş. Sorulan soruya cevap vermek için Efendi'nin geldiğini Timurlenk'e haber vermişler. Timurlenk, her zamanki gibi sorusunu sormuş. Efendi:

– Sen adil padişahsın veya zalim padişahsın, demek doğru olmaz. Zalim biziz, sen adaletin kılıcısın. Allah, seni biz zalimlere ceza vermek için göndermiştir, der.

Timurlenk, bunun gibi doğru cevabı bekliyormuş, diye söylerler. O, Efendi'yi çok beğenmiştir ve yanında bulundurmıştır. Daima o şehirde iken onu yanından ayırmamıştır. Böylece o şehirdekiler Timurlenk'in kılıcından ve onun askerlerinin talanından kurtulmuşlardır.

(Nasırlı: 1941)

418

Ekmek Hesabı

Timurlenk, şehir hâkiminin hesap işlerini denetlerken bir bahane ile onu vergi paralarını yemekle suçlamış. Timurlenk onun hesap defterlerini parça parça etmiş ve onları zorla şehir hâkimine yedirmiş. Sonra o, Efendi'yi çağırılmış ve ona vergi toplama görevini vermiş. Âlem hükümdarının güvenini boşa çıkarmak kendi boynuna kendin ip geçirmek gibidir. Sonra Efendi yeni görevinde çalışmaya başlamış. Aradan bir ay geçtikten sonra Timurlenk, Efendi'yi yanına çağırılmış, vergilerle ilgili hesabı istemiş. Efendi, hesap defterinin yerine üstünde sayıların yazılı olduğu bir ekmeği ona uzatmış. Timurlenk hiddetlenip bağırılmış:

– Bu nedir, diye sormuş.

– Ey hükümdarım! Sizin sadık kulunuz hesabı ekmeğin üstüne yazmıştır. Çünkü sizin sadık kulunuzun midesi sağlam değildir, ancak böyle şeyleri hazmedebiliyor, diye Efendi yumuşak bir şekilde cevap vermiş.

(Yigrimi Üç Ependi: 1994)

419

Ne Zaman Öleceğimi de Söyle

Hoca ormana gitmiş. Oturmuş bir dalın üstüne, başlamış kesmeye. Aşağıdan geçen bir yolcu Hoca'ya seslenmiş. “Be adam! İnsan oturduğu dalı keser mi? Şimdi düşeceksin. “Hoca adama aldırمامış; işine devam etmiş. Az sonra dal kırılmış. Hoca, cumburlop düşmüş. Düştüğü yerden perişan seslenmiş, “Düşeceğimi bildin ne zaman öleceğimi de söyle bari.”

(Duman: 2008)

420

Beni Aradan Çıkarmak İstiyorlar

Bir gün Nasrettin Hoca'ya, “Hocam bal ile sirke uyuşmaz derler.” “Nasıl uyuşmasın.” der, ve gider yarım okka bal yer yarım okka da sirke içer. Yüzünün yemyeşil olduğunu görenler sorar: “Bal ile sirke birbiri ile anlaşamadı değil mi?” Hoca hiç mertliği elden bırakmaz: “Yoo, onlar anlaştılar anlaşmasına da şimdi beni aradan çıkarmaya çalışıyorlar.”

(Duman: 2008)

421

Ben de Keten Ekeyim

Nasrettin Hoca bir gün tıraş olmak için berbere gitmiş. Ama nerden bilsin berberin acemi olduğunu. Oturmuş önüne, başlamış tıraş olmaya. Berber usturayı çektikçe Nasreddin Hoca'nın yanağına ikide bir kesiyor, kestiği yere de pamuk yapıştırıyormuş. Nasreddin Hoca bakmış ki olacak gibi değil, yanağının yarısı tıraşlı yarısı tıraşsız, fırlamış kalkmış oturduğu koltuktan. Berber sormuş:

–Aman Nasreddin Hocam, nereye gidiyorsun? Daha tıraş bitmedi ki!

–Nasıl gitmem be adam! Başımın yarısına sen tuttun pamuk ektin, geri kalanına da ben keten ekeyim bari, demiş.

(Türkmen: 1999)

422

Saygı

Bir gün Hoca, eşeğine binerek, arkasına takılan bir kısım insanlarla birlikte, camiden eve dönerken birdenbire durur, hayvandan iner ve yüzü insanlara dönük olarak eşeğe ters biner, yani semere ters oturur. Bunu görenler yaptığı hareketin nedenini sorarlar. Hoca şöyle der:

–Düşündüm taşındım, eşeğime böyle binmeye karar verdim çünkü saygısızlığı hiç sevmem. Siz önüme düşseniz, arkanızı bana dönmüş olacaksınız; usulsüzlük saygısızlık olur. Ben önde gitsem, size arkamı çevirmiş olacağım ki bu da doğru değildir. Böyle ters bindiğim zaman ise hem ben önünüzden giderim, siz de ardımdan gelmiş olursunuz; hem de karşı karşıya bulunuruz.

(Türkmen: 1999)

423

Ayın Değeri

Nasreddin Hoca bir gün pazarda dolaşırken Adamın Biri yanına yaklaşır:

– Hoca efendi bu gün ay kaçta geldi, demiş.

Hoca da adama:

– Valla bilmiyorum. Bugünlerde hiç ay alıp satmadım, demiş.

(Türkmen: 1999)

424

Şimdi Kuşa Benzedin

Hocaya yolda buldukları bir leylek getirmişler. Daha önce hiç leylek görmemiş olan Hoca, uzun gagası ve bacaklarını çok yadırgamış. Tutup bir güzel kesivermiş

onları. Sonra da yüksekçe bir yere koymuş. Karşısına geçmiş. Yaptığı işten memnun, seslenmiş:

– Bak şimdi kuşa benzedin.

(Türkmen: 1999)

425

Kendim Sandım

Nasreddin Hoca bir münasebetle birisiyle konuşur, uzun müddet dertleşir. Adamcağız giderken “bağışla” der, “tanıyamadım, kimdin sen?” Adam, “tanımıyordun da” der; “bunca vakittir ne diye uzun uzun konuştuğun benimle?” Hoca der ki:

– Baktım, kavuğun kavuğuma benziyor, kaftanın kaftanıma, seni kendim sandım.

(Türkmen: 1999)

426

Bayram Günü

Nasreddin Hoca bir gün yabancı bir memlekete gitmiş. Bakmış ki, bu şehrin bütün halkı yiyip içmekte, eğlenmekte. Hocayı da davet ederek bir şeyler ikram etmişler. Hoca doyduktan sonra şöyle söylemiş:

– Tuhaf şey! Bu ne ucuz şehir böyle, demiş. Bu sözü duyan adamın birisi:

– Efendi, sen deli misin? Bugün bayramdır. Herkes evinden pişmiş bir şeyler getirir, biz de burada yer, içer, eğleniriz” demiş. Hoca bunun üzerine:

– Keşke her gün bayram olsaydı, herkes mutlu olurdu, demiş.

(Türkmen: 1999)

427

Ölü

Hoca Yolculuğu sırasında تنها bir yer olan mezarlıkta elbiselerini yıkar kuruması için astığı bir sırada kuvvetli bir rüzgâr esip giysilerini alıp götürmüş. Hoca da giysilerinin ardınca koşarken birkaç yolcuya rastlamış. Yolcular, böyle çıplak halde mezarlıkta ne aradığını sormuşlar. Hoca da:

– Görmez misiniz, çıplak bir ölüyüm, su dökmeye çıktım, şimdi yine kabrime gidiyorum, demiş.

(Türkmen: 1999)

428

Eski Zamandan

Nasreddin Hoca yer altında bir ahır yapmak hevesine kapılmış. Toprağı kaza kaza her şeyden habersiz bir halde komşunun ahırına geçmiş. Bir sürü öküz görünce koşa koşa karısının yanına gitmiş:

Hanım, hanım! diye bağırılmış. Müjdem i isterim! Eski zamandan kalma bir ahır ve birçok öküz buldum.

(Türkmen: 1999)

429

Biriniz Hıyarı Yer Ama Hanginiz

Nasreddin Hoca bir gün kızlarını ziyarete karar verir. Büyük kızının kocası çiftçidir ve tarlaya tohum ektiklerini bir kaç hafta içinde yağmur yağarsa kaldırılan mahsulden kazandıkları parayla kocasının kendisine elbise alacağını söyler. Küçük kızının kocası kerpiç ustasıdır ve birçok kerpiç yaptıklarını ve bunları kurumaları için güneşe bıraktıklarını eğer bir kaç haftada yağmur yağmazsa kerpiçleri satarak kazanacakları para ile kocasının kendisine yeni bir elbise alacağını söyler. Hoca söylene söylene evinin yolunu tutar:

– Biriniz hıyarı yer ama hanginiz bilmem.

(Türkmen: 1999)

430

Patlıcan Nedir

Hoca'nın beş altı yaşlarında bir oğlu vardı, bir gün bir patlıcan göstererek:

– Bu nedir, diye çocuğa sormuşlar, çocuk da:

– Gözü açılmadık sığırcık yavrusu! diye karşılık verince, bu sırada orada bulunan Nasreddin Hoca göğsünü kabartarak:

– Vallahi dostlar, bunu ben kendisine söylemedim. Çocuk akıllıdır kendi kafasıyla buldu, demiş.

(Türkmen: 1999)

431

Kendimi Balık Sandım

Birkaç ahababı Hoca'ya gelip rica ederler:

– Gel, hep beraber gölde balık avlayalım, derler. Hoca razı olur. Göl kenarında, ahabapları balık ağlarını suya atar atmaz o da göle balıklama dalar. Eşi dostu bağırırlar:

– Hoca, ne yapıyorsun?

– Hoca, başını sudan çıkararak cevap verir:

Kendimi balık sandım da!

(Türkmen: 1999)

432

Getir Cübbemi Al Semerini

Hoca bir gün eşeğine binip ormanın içinden bahçeye gidiyormuş. Yolda küçük ihtiyacı gelmiş. Eşeğini bir ağaca bağlamış. Pahalı cübbesini eşeğin semeri üzerine atmış ve uygun bir yer aramış. Bu arada hırsızın birisi gelip cübbesini çalmış. Hoca döndüğü zaman cübbesinin çalınmış olduğunu görmüş. Bunun üzerine eşeğin semerini alıp omzuna atmış ve şöyle söylemiş:

– Öyle olsun! Hırsız! Sen benim cübbemi geri vermezsen, ben de senin semerini vermem!

(Türkmen: 1999)

433

Sağlıkla Giy

Nasreddin Hoca bir gün bağlarda yanında arkadaşları ile dolaşırken, Akşehir kadısına rastlamış. Kadı efendi keyfine düşkün bir adammış. Akşehir'de halkın yanında içemeyeceği için, canı içmek isteyince, şarap şişesini alır, bağlara gider, kendisini kimsenin görmeyeceği bir yere varınca şarabı orada içip sarhoş olmuş, sonra cübbesini,

sarığını bir yere fırlatıp atmış kendisi de sızıp kalmış. Hoca'nın da bir cübbeye ihtiyacı varmış. Üstündeki epey eskiymiş. Yerlere atılmış cübbeyi görünce hemen alıp sırtına giymiş. Kadı akşama doğru ayılmış, bir baksa cübbe yok. Biraz arar bulamaz. Çalındığını sanır. O halde evine gelir. Ertesi sabahta adamlarına kimin sırtında cübbesini görürlerse yakalayıp getirmelerini emretmiş. Adamlar da hemen çarşığı pazarı dolaşırlar, bir baksalar Nasreddin Hoca'nın sırtında kadı efendinin cübbesini görürler. Hocayı aldıkları gibi kadının huzuruna çıkartırlar.

Kadı cübbeyi tanıyınca sormuş:

– Bu cübbeyi nerden buldun? Hoca cevap vermiş:

– Dün bazı arkadaşlarla bağda dolaşıyorduk. Bir de ne görelim. Saçı sakalı ağarmış, şöyle sizin gibi kelli felli bir adam, zil zurna sarhoş olmuş yatmıyor mu? Yanında da içilmesi haram olan koca bir şişe şarap da var. Cübbesini sarığını çıkartıp atmış. Bu halde oralardan bir hırsız geçecek olsa cübbeyi çalacak. Buna meydan vermemek için cübbeyi aldım. Sahibi çıkınca hemen çıkarıp vereceğim. Şahitlerim de var, demiş. Kadı şöyle sakalını bir sıvazlamış. Biraz düşünmüş. Sonra:

– Sen hele onu sağlıklı giymeğe devam et Hoca! Bu cübbenin sahibi çıkmaz.

(Türkmen: 1999)

434

Sarığın Ucu

Hoca bir gün saatlerce uğramış, sarığını doğru dürüst bağlayamamış. Bir türlü ucu arkasına gelmiyormuş. Kızmış, sarığı pazara götürüp satılığa çıkarmış. Adamın biri alacak olup pey sürmeye başlamış. Hoca, yanına yaklaşmış kulağına eğilmiş:

– Hemşerim, demiş, fazla pey süreyim deme. Bu sarığın ucu arkaya gelmez!

(Türkmen: 1999)

435

Başını bile yaralar

Hoca Merhum kadı iken adamın biri gelip:

– Kadı Efendi filan adam benim kulağımı ısırđı, hakkımın alınmasını istiyorum, der. Kulak ısırđıđı iddia edilen adam ise ısırmadığını iddia ederek adamın kendi kulağını kendisinin ısırđıđını söyler.

Nasreddin Hoca merhum biraz sonra hüküm verecektir. Siz bekleyin ben şimdi gelirim, der ve arka odaya geçer. Hoca Merhum orada insanın kendi kulağını ısırıp ısıramayacağını kontrol etmektedir. Fakat kulağını ısırmaya uğraşırken sırtüstü yıkılır ve başı yarılır. Biraz sonra mahkemeye başı sargılı olarak çıkar. Adam iddiasını tekrarlar ve:

– Bu adam benim kulağını ısırđı, davacıyım, der. Davalı ise:

–Kadı Efendi bu adam kendi kulağını kendisi ısırđı, ben ısırmadım, diyerek iddiayı reddeder. Bu sefer adam:

– Hiç insan kendi kulağını ısırabilir mi? Bunun sözlerinin saçmalığı meydanda, diyerek adamın iddiasını çürütmek ister. Bu söze Hoca merhum karışır ve şöyle der:

– Isırır efendim ısırır. Hatta ısırmak değil, ısırmak için uğraşırken düşer de başını bile yarar.

(Türkmen: 1999)

436

Hoca'nın Burcu

Adamın biri hocaya sorar: “Senin burcun nedir?”, diye. Tekedir, der. Hoca. Adam: Hocam burçlar arasında teke burcu yoktur ki!

Hoca: Orası öyle, ben doğalı tam kırk yıl geçti, o günden bu güne oğlak büyüyüp teke olmuştur, der.

(Türkmen: 1999)

437

İstediğimi Elde Ettim

Hoca'nın kocaman çatal boynuzlu bir öküzü varmış. Onu her görüşte yay gibi boynuzlan arasına binisi gelirmiş. Ama korkar, cesaret edemezmiş. Bir gün öküzü uyuklar görünce, fırsat bu fırsattır deyip, usulca öküzün alnına otururmuş. Öküz

huyulanıp sıçramış, Hoca'yı yere çarpmış. Beyninin üzerine düşen Hoca, oracıkta yığılıp kalmış. Biraz sonra karısı gelip de onu öyle görünce ölmüş sanarak ağlamaya başlamış.

Çok geçmeden Hoca gözlerini açmış; onu ağlar görünce:

Ağlama karıcığım, demiş, çok zahmet çektim ama istediğimi de elde ettim!

(Türkmen: 1999)

438

Sabah Olduğunu Bilirsin

Bir gün Nasreddin Hoca tavuklarını kafese doldurup pazara götürecektir olmuş. Tıklım tıklım tavukla dolu olan kafesi aldığı gibi yola koyulmuş. Yarı yolda durup kafesin içine bir göz atmış: Zavallı hayvancıklar” demiş. “Bu sıcakta böyle sıkış tıkış durmaktan patlıyacaklar. Bari çıkarayım da, pazara kadar peşimden yürüsünler...” demiş. Böyle demiş ve kafesin kapısını açmış. Tavuklar bir anda dışarı fırlamış ve dört bir yana yayılmışlar. Nasreddin Hoca'nın canı çok sıkılmış bu işe. Hemen eline bir sopa alıp başlamış horozu kovalamaya:

–Seni namussuz seni! Gece yarısı sabah olduğunu bilirsin de güpegündüz pazarın yolunu niye bilmezsin!

(Türkmen: 1999)

439

Helvayı Adama Döve Döve Yedirirler

Nasreddin Hoca bir gün Konya'ya gelir. Bir helvacı dükkânına girip, Bismillah deyip helva yemeye başlar. Helvacı, bre adam ne yaparsın, diyerek Hoca'yı dövmeye başlar.

Hoca da:

- Güzel Konya'sın ama helvayı adama döve döve yedirirler, demiş.

(Türkmen: 1999)

440

Karının Malıdır

Nasreddin Hoca su dökerken zekerine arı sokar. Hoca arıya bakarak söylenir:

– İyi buldun bal alacak çiçeği, der. Durma hemen kaç, zira karının malıdır, senin ile kavga eder, demiş.

(Duman: 2008)

441

Biri Benden Yanadır

Nasreddin Hoca'nın ehli bir gece daralıp döşeğinde yatarken ensesini Hoca'ya döner. Hoca ehline dönerek:

–Ne tarafa dönsen deliğin biri benden yanadır, der.

(Duman: 2008)

442

Karındaşı Değilim

Bir gün Hoca'ya: “Senin karın kahpedir.” demişler.

Hoca da: “Kahpe olmayan kadın bana gerekmez.” demiş.

“Ama Hoca diğer karıları da kahpe eder.” demişler.

Hoca da: “Başkaları kahpe olursa ben onların atası, kardeşi değilim.” demiş.

(Duman: 2008)

443

Önce Hangisini Yıkamalıdır

Bir gün Hoca'ya sormuşlar: “Taharet vaktinde zekerini mi yoksa dübürünü mü evvelce yıkamalıdır.” diye.

Hoca da: “El hıyarı bi–yedek”, yani hıyar elindedir, demiş.

(Duman: 2008)

444

Hamallığını Kendi Çeker

Bir gün Hoca'ya sorarlar: “Zekeri büyük olan kimsenin cima vaktinde safası var mıdır.” diye. Hoca da:

– Hamallığını kendisi çeker ama zevkini eller sürer, demiş.

(Duman: 2008)

SONUÇ

Nasreddin hoca fıkraları bütün yönleri ile ele alındığında, bunların bir fıkra tipi oluşturduğu ve Nasreddin Hoca'nın tarihi kişiliğini yansıtmaktan öte Türk milletinin kolektif bilincini ve kolektif karakterini yansıtmakta olduğu görülür.

Nasreddin Hoca fıkralarında sonuç olarak ortaya çıkan gülme sadece sıradan bir refleks değildir. Bu bilinçli bir gülmedir. Gülen kişi bu yolla kendini ve karşısındakini belli bir hoşgörü atmosferi içinde yargılar ve bu durumu yine hoşgörü ile çözüme bağlar. Bu durum, Türk milletinin kendisiyle barışık olduğunu, komplekslerinden arındığını, kendi eksikliklerinin farkına varıp buna gülebildiğini göstermektedir. Kişinin eksikliklerini fark etmesi, buna gülebilmesi ve bununla ilgili çözüm üretmeye çalışması sağlıklı bir zihnin sonucudur.

Nasreddin Hoca'ya ait olarak incelediğimiz 444 fıkra metnini Fikret Türkmen Fowler Tablosu'na yerleştirdiğimizde şu sonuçlara ulaştığımızı söyleyebiliriz: 444 fıkra metninin hemen hemen hepsi, mizah çeşidi olarak değerlendirildiğinde, nükte başta olmak üzere hiciv ve ironiye örnek teşkil etmektedir. Bu fıkralarda motif ve amaç, keşfetme, aydınlatma ve düzeltmedir. Fıkraların alanı insan tabiatı, kelime ve fikirler, ahlak ve davranıştır. Fıkralarda metot veya araç olarak gözlem, sürpriz ve vurgulayarak etkilemenin kullanıldığını söyleyebiliriz. Fıkraların hâkim olduğu dinleyici kitlesini de sempatik tipler, zeki tipler ve kendinden emin tipler oluşturmaktadır.

Nasreddin Hoca fıkralarında mizah unsuru oluşturulurken birden çok metot ve yöntem kullanılmıştır. Bunların belli başlı olanlarını, mantık dışı durum ve sözlere başvurma, uyumsuzluk, kelime oyunları, kafiye oyunları, benzetme, şaşırtıcı zekâ oyunları, beklenmedik, akla gelmedik nedenler, ihtimaller ortaya atma, umulmadık, şaşırtıcı davranış ve sözler, abartma, imâ, taşlama ve çağrışım şeklinde sıralayabiliriz.

Nasreddin Hoca fıkralarındaki mizahın genel niteliklerinden biri de fıkralarında sözden doğan komiğin daha çok, durumdan doğan komiğin daha az oluşudur. Yani fıkralarda söz komiği, hareket komiğine ağır basmaktadır. Bu durum Nasreddin Hoca fıkralarının sinema ve tiyatroya uyarlanmasında sorun oluşturmaktadır. Nasreddin Hoca'nın mizahında söz ve hareket komiği genellikle birbirini tamamlayan iki unsurdur.

Nasreddin Hoca fıkralarındaki son espri cümlelerinden bazıları zamanla atasözü ve deyim haline gelmiştir. Acemi bülbül ancak bu kadar öter, bindiğin dalı kesme, ipe un sermek, kazın ayağı, buyurun cenaze namazına, el elin eşeğini türkü çağıra çağıra arar, damdan düşenin halini damdan düşen anlar, fakirin malı gözünün önünde gerek, mavi boncuk kimdeyse benim gönlüm ondadır, yorgan gitti kavga bitti, parayı veren düdüğü çalar vb. gibi atasözü ve deyimler bunlardan bazılarıdır.

Nasreddin Hoca fıkraları her kuşak tarafından sahiplenilerek günümüze kadar gelmiştir. Kültür ve özellikle de geleneksel sözlü kültüre sahip çıkma bakımından bu durum son derece önemlidir. Bir diğer önemli unsur ise güncellemedir. Geleneksel kültürün canlı kalabilmesi, benimsenmesi onun güncellenmesi ile mümkündür. Konuya bu açıdan baktığımızda, Nasreddin Hoca başta olmak üzere fıkra kültürümüzde güncelleme yapılabilmekte ve dolayısıyla Nasreddin Hoca ve onun etrafındaki anlatmalar çağları aşabilmektedir.

Birçok fıkra zamanla Nasreddin Hoca'ya bağlanmış, başka kişilere ait fıkralar Nasreddin Hoca fıkrasıymış gibi anlatılmaya başlanmıştır. Bu fıkralara yenileri eklenmiş ve fıkra sayısı zamanla daha da artmıştır. Bu bakımdan yaşaya gelen Nasreddin Hoca'nın fıkraları değil, Nasreddin Hoca fıkralarıdır. Hoca'yı ve fıkraları 13. Yüzyıl Anadolu halkı yaratmış, yaratım süreci çağlar boyu sürmüştür.

Nasreddin Hoca'yı ahmak ve sersem gösteren fıkralar da vardır. Bu, bir sıkıntıdan kurtulmak için aptallık taslamak, kendini aptal yerine koymak, bağlamında değil, yabancılaştırma ögesinin ya da özelliğinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Nasreddin Hoca fıkralarında gerçekler şudur, ya da budur şeklinde öğüt verilerek açıklanmaz. Durumun çelişkisi ele alınır ve insanın düşünmesi sağlanır. Fıkralarda yer alan eleştirilmesi gerekli alandır. Uyumsuzluk Nasreddin Hoca fıkralarının özünü oluştururken büyük ölçüde biçimini ve kurgusunu da oluşturur.

Nasreddin Hoca fıkralarında heyecan ve dramatik gerilim yoktur. Bu fıkraların biçim ve içerik özelliğindedir. Nasreddin Hoca fıkralarında anlatılan olaylar ne kadar kötü olursa olsun dramatize edilmez. Dinleyicide acımaya, korkuya ve gözyaşına yol

açmaz. Aksine güldürür ve bu güldürmenin sonucunda halkın kendisini eleştirdiğini, yargıladığını, düşünmeye ve denemeye itildiğini görürüz.

Nasreddin Hoca fıkralarında konu, önce küçük bir olay öykü biçiminde anlatılır. Bu olay içerisinde kişiler ve çevre hakkında da bilgi verilir. Sonuç olarak da Nasreddin Hoca'nın o konu ve olayla ilgili nüktesi bulunur. Bu nükteler anlaşılır, kısa ve açıktır.

Nasreddin Hoca fıkralarının asıl konusu insan ve insan ilişkileridir. Bu fıkralarda insanoğlunun nefsanî tutumları, gülünç tarafları, yanlışları, zaafı, hataları, sakarlıkları ve çaresizliği ele alınır. İnsan ilişkilerindeki kimi sorunlar üzerinde durulur. Fıkralarda hakaret ve saygısızlık içeren unsurlara rastlanmaz. Fıkraların bütününde, insana, topluma, çevreye ve diğer varlıklara karşı saygı ve sevgi esastır. Yine fıkralardaki eleştirinin temel amacı, kişinin kendi yaptığı yanlışın farkına vararak bundan ders almasıdır. Kişinin kendisinin hatalarının farkına varmasını sağlamak için ustalıkla işlenmiş bir dil kullanılır.

Nasreddin Hoca fıkralarının hemen hemen bütününde sadece Türk insanın değil, bütün dünya insanların ortak sorunları genel özellikleriyle ele alınır. Nasreddin Hoca'nın tüm dünyada kabul görmesinin en önemli nedenlerinden biri de budur. Tüm insanlık, sorunlarının ustaca çözümünü bu fıkralarda bulur. Bu fıkralarda neredeyse ele alınmayan bir tip, üzerinde durulmayan sosyal bir mesele yok gibidir.

Sonuç olarak, Nasreddin Hoca fıkraları hayatın içinden alındığı için, bütün mizah teorilerine malzeme olabilmektedir. Bu sebepten tek bir teori ile Hoca'yı açıklamak mutlaka yarım kalır. Bütün mizah teorilerinin Onun fıkralarına uygulanması onu doğru anlamamızda yardımcı olacaktır. Ayrıca diğer milletlerin mizah tiplerinde çoğu zaman karşılaştığımız tek yönlülük ve Nasreddin Hoca'nın her topluma uyan zenginliğinin mukayesesi mümkün olacaktır. Bilindiği gibi her teori metodunu da birlikte getireceğinden Türk bilim dünyası, bu teoriler sayesinde yeni ufuklar ve yöntemler kazanacaktır.

KAYNAKÇA

Aarne, Antti; Verzeichnis der Marchen Typen mit Hilfe von fachgenossen Ausgearbeitet, Helsinki: 1970.

Aça, Mehmet-A. Müge Ercan; “Anonim Halk Edebiyatı”, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara: 2004, s. 113–168.

Adalı, Kutlu; “Nasreddin Hoca ve Kıbrıs”, Nasreddin Hoca’nın Dünyası, Unesco 1996 Nasreddin Hoca Yılı, hzl. İrfan Ünver Nasrettinoğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara: 1996, s. 141–148.

Aiourova, Erjena; Buryat Mizahı, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir: 2003. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Akkuş, Metin; “Doğu Kültüründe Nasreddin Hoca Tipinin Benzerleri”, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S 7, Bişkek: 2003, s. 57–62.

Aksoy, Hikmet; Made in Karadeniz Fıkraları, Karadeniz Fıkraları Ajansı Yayınları, Trabzon: 1999.

Alain, Chartier; Mutlu Olma Sanatı, çev. S. Neval Şimşek, Kaknüs Yayınları, İstanbul: 1998.

Alptekin, Ali Berat; “Kazakistan’da Tespit Edilen Nasreddin Hoca Fıkraları”, Nasreddin Hoca’ya Armağan, hzl. M. Sabri Koz, Oğlak Yayıncılık, İstanbul: 1996, s. 39–52.

Alptekin, Ali Berat; “Kerim Barı’dan Derlenen Fıkralar”, Türk Folkloru, C 4, S 39, Yıl: 1981, s. 11–14.

Alptekin, Ali Berat; Halk Hikâyelerinin Motif yapısı, Akçağ Yayınları, Ankara: 1997.

Altay, Halife; Anayurttan Anadolu’ya, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1998.

Altunel, İbrahim; Anadolu Mahallî Fıkra Tipleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme–Metinler), Konya: 1990. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

Ankonaç, Sibel; Psikoloji, Alfa Basım Yayım, İstanbul: 1993.

Arioğlu, İbrahim Ethem; “Son Dönem Türk Siyaset Retoriğinde Nasreddin Hoca Fıkralarına Yapılan Atıflar, Türkiye Büyük Millet Meclisi 22. Dönem Genel Kurul Görüşmeleri İncelemesi”, 21. Yüzyılı Nasreddin Hoca İle Anlamak, [Uluslararası

Sempozyum, 8–9 Mayıs: 2008, Akşehir], Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 2009, s. 83-104.

Aydın, Bilgen; “Mizah Yaratma Eyleminde Nasreddin Hoca”, Millî Folklor, S 55, 2002, s. 25–30.

Babayev, İmran–Paşa Efendiyev; “Azerbaycan’da Nasreddin Hoca Fıkraları ile İlgili Çalışmalar”, Nasreddin Hoca’nın Dünyası, Unesco 1996 Nasreddin Hoca Yılı, hzl. İrfan Ünver Nasrettinoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: 1996, s. 33–36.

Baltaş Zuhâl–Acar Baltaş; Bedenin Dili, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1996.

Barnham, Henry D; Tales of Nasreddin Khoja, London: 1923.

Başgöz, İlhan; Geçmişten Günümüze Nasreddin Hoca, Pan Yayıncılık, İstanbul: 1999.

Baudelaire, Charles; Gülmenin Özü, çev. İrfan Yalçın, İris Yayınları, İstanbul: 1997.

Baykara, Tuncer; “Nasreddin Hoca ve Dönemi”, I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, 15–17 Mayıs 1989, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara: 1990, s. 33-39.

Bayraktar, Zülfikar; “Nasreddin Hoca Fıkralarında İdeolojik Yaklaşımlar Sonucu Meydana Gelen Değişimler”, Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildirileri, Çeşme–İzmir: 2006, C I, TİKA Yayınları, Ankara: 2007, s. 353–358.

Bayraktar, Zülfikar–Ahmet Saçkesen; “Kazan Sahası Nasreddin Hoca Fıkraları”, İdil–Ural Araştırmaları Sempozyumu, Kütahya 11–12 Kasım: 2006. (Yayınlanmamış Bildiri)

Bergson, Henri; Gülme, çev. Mustafa Şekip Tunç, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul: 1997.

Boratav, Pertev Naili; 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınları, İstanbul: 1992.

Boratav, Pertev Naili; Nasreddin Hoca, Kırmızı Yayınları, İstanbul: 2006.

Boyraz, Şeref; “Nasreddin Hoca Fıkralarında Zaman, Mekân ve Şahıslar”, Nasreddin Hoca’ya Armağan, hzl. M. Sabri Koz, İstanbul: 1996, s. 73-82.

Cakiyev, Beksultan; Apendinin Çoruktarıman 502 Tamaşa, Moskova: 1965.

Canpolat, Müge; “Fıkra, Gülmece Kuramları ve Anlatım Ortamı”, Millî Folklor, S 55, 2002, s. 31–35.

Cebeci, Ahmet; “Bulgaristan’da Nasreddin Hoca Fıkraları”, Nasreddin Hoca’nın Dünyası, Unesco 1996 Nasreddin Hoca Yılı, hzl. İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: 1996, s. 63-68.

Cenikoğlu, Gökhan Tarıman; Nasreddin Hoca Fıkralarında İnsan Kadrosu, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya: 1998. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

Clauson, Sir Gerard; An Etymological Dictionary of Pre–Thirteenth Century Turkish, Oxford: 1972.

Clifford, T. Morgan; Psikolojiye Giriş, çev. Hüsnü Arıcı vd., Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Ankara: 1995.

Cox, Gill–Sheila Dainow; Kendi Gücünüzü Keşfedin, çev. Tülay Savaşer, Rota Yayınları, İstanbul: 1997.

Cüceloğlu, Doğan; İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1993.

Cüceloğlu, Doğan; Yeniden İnsan İnsana, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1996.

Çetin, İsmail; “Manzum Nasreddin Hoca Fıkraları”, Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri, İzmir 24–26 Aralık 1996, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 1997, s. 115–122.

Dakuki, İbrahim; “Irak Türkmenlerinde ve Araplarda Nasreddin Hoca”, Nasreddin Hoca’nın Dünyası, Unesco 1996 Nasreddin Hoca Yılı, hzl. İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: 1996, s. 113-117.

Dedebağı, Hakan; Nasreddin Hoca Fıkralarının Eğitim Yönünden Değerlendirilmesi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır: 2007. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Demetris, Loukkatos; “Yunan Yazılı ve Sözlü Edebiyatı Geleneğinde Nasreddin Hoca’nın Varlığı”, IV. Uluslararası Güneydoğu Avrupa İncelemeleri Kongresi, Ankara: 1979, s. 10-17.

Descartes, Rene; Ruhun İhtirasları, çev. Mehmet Karasan, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul: 1997.

Devellioğlu, Ferit; Osmanlıca–Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitapevi Ankara: 1993.

Devletov, K.; Proishocdenii i Znaçeniye Obraza Nasreddina Efendi, Voprosı Uzbekskoy Literaturı, Taşkent: 1959.

Dikmetaş, Turan; Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler, Eflatun Yayınevi, Ankara: 2004.

Doğan, Orhan–Selma Doğan; Kişilerarası İlişkiler, Somgür Yayıncılık, Ankara: 1994.

Duman, Mustafa; Nasreddin Hoca Kitapları Açıklamalı Bibliyografyası (1408–2004) Turkuaz Yayınları, İstanbul: 2005.

Duman, Mustafa; Nasreddin Hoca ve 1555 Fıkrası, Heyemola Yayınları, İstanbul: 2008.

Dundes, Alan; “Fakelore Fabrikasyonu”, çev. Aslı Uçar–Selcan Gülçayır, Millî Folklor, S 70, 2006, s. 92–101.

Duymaz, Ali; “Karacaoğlan ile Âşık Kerem’in Şahsiyet ve Eser Bakımından Benzerlikleri Üzerine Bir Değerlendirme”, III. Uluslararası Çukurova Halk Kùltürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu), 30 Kasım–2 Aralık 1998–Adana, Adana Valiliği Yayınları, Adana: 1999, s. 273–278.

Duymaz, Ali; “Nasrettin Hoca Fıkralarında Mizah Unsuru Olarak Gerçeküstücülük”, 21.Yüzyılı Nasreddin Hoca ile Anlamak, [Uluslararası Sempozyum, 8–9 Mayıs, Akşehir: 2008], Atatürk Kùltür Merkezi Yayınları, Ankara: 2009, s. 253–270.

Duymaz, Ali; “Türkmen Fıkra Tipi Kemine ve Nasrettin Hoca”, Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, S 2, İzmir: 1998, s. 223–235.

Eker, Gülin Öğüt vd.; Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Milli Folklor Yayınları, Ankara: 2003.

Ekici, Metin vd.; Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara: 2004

Ekici, Metin; “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi”, Millî Folklor, S 39, 1998, s. 25–34.

Ekici, Metin; Türk Dünyasında Köroğlu: İlk Kol (İnceleme ve Metinler), Akçağ Yayınları, Ankara: 2004.

Ekici. Metin; “Gülme Teorileri ve Nasreddin Hoca Fıkraları”, 21. Yüzyılı Nasreddin Hoca İle Anlamak, [Uluslararası Sempozyum, 8–9 Mayıs, Akşehir: 2008], Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 2009, s. 271-280.

Elçin, Şükrü; Halk Edebiyatına Giriş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1981.

Ergin, Akif–Cem Birol; Eğitimde İletişim, Anı Yayıncılık, Ankara: 2000.

Foulque, Paul; Pedagoji Sözlüğü, çev. Cenap Karakaya, Sosyal Yayınlar, İstanbul: 1994.

Freud, Sigmund; Espri Sanatı, çev. Erdoğan Alkan, Toplumsal Dönüşüm Yayıncılık, İstanbul: 1996.

Freud, Sigmund; Espriler ve Bilinç Dışı İle İlişkileri, çev. Emre Kapkın, Mert Yayıncılık, İstanbul: 1996.

Giddens, Anthony; Sosyoloji, çev.: Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara: 2000.

Gökçe, Ongun; Nasreddin Hoca Hikâyeleri, Morpa Kültür Yayıncılık, İstanbul: 2008.

Gökşen, Cengiz; Temel Fıkraları Üzerine Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya: 2002. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

Gölpınarlı, Abdulkaki; Nasreddin Hoca, İnkılâp Kitapevi, İstanbul: 1996.

Gözaydın, Nevzat; “Türk Fıkralarının Tasnifi Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Tasnif Denemesi”, Uluslararası Yunus Emre, Nasrettin Hoca, Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Semineri Bildirileri, Konya: 1977, s. 202–207.

Guboğlu, Mihail; “Roman Edebiyatında Nasreddin Hoca”, Hoca'nın Dünyası, Unesco 1996 Nasreddin Hoca Yılı, hzl. İrfan Ünver Nasrettinoğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara: 1996, s. 173-177.

Günay, Umay; “Nasreddin Hoca Fıkraları ve Masallar Konusunda Düşünceler”, I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı: HAGEM Yayınları, Ankara 15–17 Mayıs 1989, Ankara: 1990, s. 99-103.

Güngör, Harun–Mustafa Argunşah; Gagauz Türkleri, Tarih–Dil–Folklor ve Halk Edebiyatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1991.

Halıcı, Feyzi; “Nasreddin Hoca’dan Günümüze”, Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni Sempozyumu Bildirileri, hzl. Alev Kâhya Birgül, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, İzmir 24–26 Aralık 1996, Ankara: 1997, s. 197–202.

Haritanov, M. S; Dvadsat Tri Nasreddine, Moskova: 1986.

Hippokrates; Gülmeye ve Deliliğe Dair, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İris Yayıncılık, İstanbul: 1997.

Hocaoğlu, Ömer Lütfi; Anahtarı Bendedur, Hocaoğlu Yayınevi, Ankara: 1981.

Işık, Metin; İletişimden Kitle İletişimine, Mikro Yayınları, Konya: 2000.

İpek, Emel; Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler, Karanfil Yayınları, İstanbul: 2004.

İsmailova, Gülnara; “Kırgız Mizah Tipleri ve Nasreddin Hoca”, Uluslar Arası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni Sempozyumu Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, İzmir: 24-26 Aralık 1996, Ankara: 1996.

İsmailova, Gülnara; Kırgız Mizahı ve Mizah Tipleri, İrfan Kültür ve Eğitim Merkezi Yayınları, İzmir: 2005.

İyigün, Filiz; Nasrettin Hoca Fıkralarının Müzikal Animasyona Uyarlanması ve Nasrettin Hoca'nın Müzikal Animasyon Aracılığı İle Tanıtımı, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 1989. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

James, Judi; Beden Dili, çev. Murat Sağlam, Alfa/Aktüel Kitabevleri, İstanbul: 1999.

Jongeward, Dorthy–James, Muriel; Kazanmak İçin Doğarız, çev. Tülin Şenruh, İnkılâp Kitabevi, İstanbul: 1993.

Kabacalı, Ahmet; Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca, Özgür Yayıncılık, İstanbul: 2000.

Kaplan, Mehmet; Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3, Tıp Tahlilleri, Dergah Yayınları, İstanbul: 1996.

Karadavut, Zekeriya; “Kırgızlarda Kuudlluk ve Apendi” Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S 15, Konya: 2005, s. 414-433.

Karakaya, Selman; Nasreddin Hoca Fıkralarının Eğitim Değeri ve Fıkraların Benlik Durumlarına Göre Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul: 2007. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

- Karakuşçu, M. Nail; Genel Psikoloji ve Normal Davranışlar, Pelin Ofset, Ankara: 1998.
- Kaşıkcı, Ercan; Doğrucu Beden Dili, Hayat Yayıncılık, İstanbul: 2002.
- Keenan, Kate; İletişim, çev. Veysel Atayman, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1997.
- Kemal, Ali; Nasreddin Hoca Fıkraları, Parıltı Yayınları, İstanbul: 2004.
- Kırman, Ümral Deveci; “Nasreddin Hoca Fıkralarında Eksikliğe Dayalı Gülmeceyi Yaratın Karşıtlıklar”, I. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Sempozyumu Bilgi Şöleni, 6-7 Temmuz, 2005-Akşehir, s. 318-335.
- Kirişcioğlu, Fatih; “Sahaların (Yakut) Naara Soux Fıkra Tipi ile Nasreddin Hoca'nın Karşılaştırılması”, Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1997, s. 22-23.
- Klein, Allen; Mizahın İyileştirici Gücü, çev. Sibel Karayusuf, Epsilon Yayınları, İstanbul: 1999.
- Koestler, Arthur; Mizah Yaratma Eylemi, çev. Sevinç-Özcan Kabakçioğlu, İris Yayınları, İstanbul: 1997.
- Kojima, Mitsuko; Nasrettin Hoca İle Japonya'daki İkkyu'nun Halk Bilimi Bakımından Karşılaştırılması, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 1991. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Koz, M. Sabri; Nasreddin Hoca'ya Armağan, Oğlak Yayıncılık, İstanbul: 1996.
- Köknel, Özcan; İnsanı Anlamak, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul: 1994.
- Köprülü, Mehmet Fuad; Edebiyat Araştırmaları, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: 1999.
- Köprülü, Mehmet Fuad; Nasreddin Hoca, Akçağ Yayınları, Ankara: 2004.
- Köseyev M.-A. Kekilov; Türkmenskiy Yumor, Moskova: 1964.
- Kurgan, Şükrü; Nasrettin Hoca, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1986.
- Kut, Günay; “Nasreddin Hoca Hikâyeleri Yazmalarının Kolları Üzerine Bir Deneme”, IV. Milletlerarası Türk Halk Kongresi Bildirileri, II. Cilt, Halk Edebiyatı, Ankara: 1992, s. 147-200.

Kut, Günay; “Nasreddin Hoca Hikâyeleri: İran-Şiraz Milli Kütüphanesi, No: 70-7H”, Nasreddin Hoca’ya Armağan (Yayına hzl. M. Sabri Koz), Oğlak Yayınları, İstanbul: 1996, s. 211-224.

Levent, Ağah Sırrı; Türk Edebiyatı Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: 1998.

Mahmut, Enver; “Fıkra ve Bunun Folklor ve Edebiyat Tarihi Araştırmaları Arasındaki Yeri”, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, II. Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri, Ankara: 1997, s. 105-115.

Mergen, K. ; Başkurt Halık Küllemesteriniñ Janr Üzinsiliği Turahında, Ufa: 1975.

Molcho, Samy; Beden Dili, çev. E. Tülin Batır, Gün Yayıncılık, İstanbul: 2000.

Morreall, John; Gülmeyi Ciddiye Almak, çev. Kubilay Arsever-Şenar Soyar, İris Yayınları, İstanbul: 1997.

Nasırlı, Yakup; Ependi, Türkmen Döwlet Neşriyatı, Aşgabat: 1941.

Nasteva, Olivera Yaşar; Makedonlarda Nasreddin Hoca, Nasreddin Hoca’nın Dünyası, Unesco 1996 Nasreddin Hoca Yılı, hzl. İrfan Ünver Nasrettinoğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları Ankara: 1996, s. 159–163.

Nikolayev, D.; Smeh–Orujiye Satiri [Gülme–Satirin Silahı] İstkusstvo, Moskova: 1962.

Oğuz, M. Öcal; “Nasreddin Hoca Fıkraları mı; Nasreddin Hoca’nın Fıkraları mı?”, 21. Yüzyılı Nasreddin Hoca İle Anlamak, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları [Uluslararası Sempozyum, 8–9 Mayıs, Akşehir: 2008] Ankara: 2009, s. 555-560.

Oğuz, M. Öcal; “Nasreddin Hoca Fıkralarında Varyant Meselesi”, Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1997, s. 37–40.

Oğuz, M. Öcal; “Nasreddin Hoca: İki Yaklaşım, Bir Problem”, Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni, Sempozyum Bildirileri, hzl: Alev Kahya Birgül, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 1997, s. 71–74.

Ongun, Cemil Sena. Psikoloji Dersleri, Semih Lütfi Bitik Basımevi, İstanbul: 1935.

Orazayez, Hasan; “Kumuklarda Molla Nasreddin”, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Nasreddin Hoca Seksiyonu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1996, s. 176–1180.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük, C IV, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul: 2000.

Özçelik, Mustafa; Nasreddin Hoca, Sütun Yayıncılık, İzmir: 2008.

Özkan, Fatma; “Tatar Türklerinde Fıkra Tipleri ve Nasreddin Hoca”, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Nasreddin Hoca Sektörünü Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1996, s. 188–194.

Özkan, İsa; “Nasreddin Hoca’nın Tarihi Şahsiyeti ve Fıkraları Üzerine Bir İnceleme”, Türk Folkloru Araştırmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1983, s. 134–165.

Özkan, İsa; “Türkçe ve Latince Bir Nasreddin Hoca Mecmuası”, Türk Kültürü Araştırmaları, Yıl: 19, S 1-2, Ankara: 1993, s. 272-305.

Özkan, İsa; Türkiye ve Türkmen Türkçesiyle Nasreddin Hoca Fıkraları, Türk hem Türkmen Dili Bilen Ependi Şorta Sözler Yomaklar, TİKA, Ankara: 1999.

Öztabağ, Lütfi; Psikolojide İlk Adım, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul: 1983.

Öztürk, Ali. Türk Anonim Edebiyatı, Bayrak Yayıncılık, İstanbul: 1986.

Öztürk, Mehmet Y.; Skizofreniklerde Mizah Yeteneği, Anadolu Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Bilim Dalı, Eskişehir: 1981. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi)

Panchenko, Alexander A.; Lenin Kültü ve Sovyet Folkloru, Folklorun Sahtesi Fakelore, çev. ve Yayına hzl.: Selcan Gürçayır, Geleneksel Yayıncılık, Ankara: 2007.

Pars, Vedide Baha vd.; Eğitim Psikolojisi, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul: 1970.

Paşa, A. Vefik; Lehçe-i Osmanî, hzl. Recep Toparlı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara: 2000.

Pend-Nâme; hzl. Mehmet Hengirmen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1983.

Platon; Philebos, çev. Prof. Sabri Esat Siyavuşgil, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1959.

Rahmankulov, Feyzullah; “Türkmen Mizahı ve Nasreddin Hoca”, Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri 24–26 Aralık 1996, İzmir, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 1997, s. 203–209.

Rahmankulov, Feyzullah; Türkmenistan'da Nasreddin Hoca Fıkraları, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir: 1998. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

- Reşat, Faik; Külliyyat-ı Letaif, hzl. Ahmet Özalp, İstanbul Kitapevi, İstanbul: 1998.
- Ros, J. Brun; Hatiplik Sanatı, çev. Nazife Müren, Remzi Kitabevi, İstanbul: 1993.
- Rozenthal, Franz; Erken İslâm'da Mizah, çev. Ahmet Arslan, İris Yayıncılık, İstanbul: 1997.
- Sakaoğlu Saim; Ali Berat Alptekin; Nasreddin Hoca, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara: 2009.
- Sakaoğlu, Saim; “Fıkra Tiplerinin Değişmesi”, Folklor ve Etnoğrafya Araştırmaları 1984, İstanbul: 1984, s. 445–456.
- Sakaoğlu, Saim; “Nasreddin Hoca ve Adına Bağlanan Fıkraların Yanlış Yorumlanması”, 21. Yüzyılı Nasreddin Hoca İle Anlamak, [Uluslararası Sempozyum, 8–9 Mayıs, Akşehir: 2008], Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 2009, s. 711-718.
- Sakaoğlu, Saim; “Nasrettin Hoca'ya Ait Olmayan Fıkraların Ona Yamanma Sebepleri Üzerine”, Nasreddin Hoca Semineri, 13–14 Haziran, Eskişehir: 1996, s. 1-6.
- Sakaoğlu, Saim; Gümüşhane ve Bayburt Masalları, Akçağ Yayınları, Ankara: 2002.
- Sakaoğlu, Saim; Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler, Akçağ, Ankara: 2005.
- Sakaoğlu, Saim; Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca, Konya: 1992.
- Sakaoğlu, Saim; Ercişli Emrah, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara: 1987.
- Sami, Şemsettin; Kamus-ı Türkî, Kapı Yayınları, Ankara: 2009.
- Sampson, Eleri; Doğru İzlenim Bırakma, çev. E. Sabri Yarmalı, Damla Yayınevi, İstanbul: 1999.
- Sanders, Barry; Kahkahanın Zaferi Yıkıcı Tarih Olarak Gülme, çev. Kemal Atakay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2000.
- Selçikoğlu, H. Şükrü; Eğitim Psikolojisi, Üçgen Yayınları, Ankara: 1962.
- Sidney, Sir Philip; An Apology for Poetry, Elizabethan Age, Ed. Harry T. Moore, The Laurel Masterpieces of World Literature, Dell Publishing Co., Inc., New York: 1965.
- Siyavuşgil, Sabri Esat; “Folklorda, Sahnede ve Resimde Türk”, Yeni Türkiye, İstanbul: 1959, s. 383–384.

Sokullu, Sevinç; Türk Tiyatrosunda Komedyanın Evrimi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1993.

Sol, Selma Ergin; “Ali Şir Nevâyî’ye Bağlı Olarak Anlatılan Fıkralar”, Millî Folklor, S 64, Ankara: 2004, s. 44–51.

Sorenson, Herbert; Eğitim Psikolojisi, çev. Gültekin Yazgan, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul: 1968.

Spies, Otto; Hodscha Nasreddin ein Türkischer Eulenspiegel, Berlin: 1928.

Swets, Paul W.; Ergen Çocuğunuzla Konuşma Sanatı, çev. Bahar Atlamaz, Varlık Yayınları, İstanbul: 1998.

Şaşal, Behzat; Güldürürken Düşündüren Nasreddin Hoca’ya Çağdaş Bakış, Akasya Kitap, Ankara: 2007.

Şimşek, Esmâ; “Giresun ve Çevresinde Anlatılmakta Olan Ana Geyik Efsanesinde Mitolojik Unsurlar”, Millî Folklor, S 26, 1996, s. 17–22.

Şmelova, E. Y.–A. D Şmelov; Rus Anekdodu–Metin ve Dil Özellikleri, Slav Kültür Dilleri Yayınları, Moskova: 2002.

Taner, Ali Haydar; Psikoloji, Maarif Matbaası, İstanbul: 1940.

Taner, Nuri; “Nasreddin Hoca ve Fıkraları Çevresinde Oluşan Dinamik Halk Kültürü Dalgası”, Nasreddin Hoca’ya Armağan, Oğlak Armağan Kitaplar, hzl. M. Sabri Koz, İstanbul: 1996, s. 323–327.

Tasnadi, Edit; “Eski Macar Edebiyatında Nasreddin Hoca Fıkralarının İzleri”, Nasreddin Hoca’nın Dünyası, Unesco 1996 Nasreddin Hoca Yılı, hzl. İrfan Ünver Nasrettinoğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları Ankara: 1996, s. 151- 155.

Tavkul, Ufuk; “Kafkaslarda Nasreddin Hoca ve Sovyet İdeolojisi Açısından Karaçay Folklorundaki Nasra Hoca Fıkralarının Sosyo–Kültürel Tahlili”, I. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, Akşehir: 2005, s. 284–290.

Tavkul, Ufuk; Kafkasya Dağlarında Hayat ve Kültür, Karaçay ve Malkar Türklerinde Sosyo Ekonomik Yapı ve Değişme Üzerine Bir İnceleme, Ötüken Yayıncılık, İstanbul: 1993.

Telmasib, M. H. ; Molla Nasreddin Letifeleri, Azerbaycan SSR EA. Neşriyatı, Bakü: 1956.

- Togan, A. Zeki Velidi; Tarihte Usul, İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul: 1985.
- Tok, Gökhan; “İnsanlığın Ortak Dili Gülmek”, Bilim ve Teknik, S 367, 1998, s. 74–77.
- Tokmakçioğlu, Erdoğan; Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca, Geçit Kitapevi, İstanbul: 2004.
- Tolunay, İsmail; Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler, Metropol Yayınları, İstanbul: 2006.
- Topçu, Nurettin; Ruhbilim, Üçler Basımevi, İstanbul: 1949.
- Topçu, Sedat; “Nasreddin Hoca Fıkralarında Mizah Anlayışının Psikolojik ve Tasavvufi Kaynakları”, Din Öğretimi Dergisi, S 29, Yıl: 1991, s. 18-27.
- Tör, Nükhet; “Nasrettin Hoca Fıkralarındaki Eğitim Mesajları”, I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, 15–17 Mayıs 1989, Ankara: 1990, s. 335–360.
- Tör, Nükhet; Türkçe ve Rumca Olarak Söylenen Nasreddin Hoca Fıkraları Üzerine Bir İnceleme-Metin I-II (2 Cilt), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 1992. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- Tuncer Elmacıoğlu; Bilgece Yaşamak, Beyaz Yayınları, İstanbul: 1999.
- Tunç, Gökhan; “Fakelore Kavramı Merkezinde Yunus Emre”, Millî Folklor, S 75, 2007, s. 17–23.
- Tural, Sadık Kemal; “Nekre ve Nükde Kavramlarının Kültür İçindeki Yeri ve Fonksiyonları”, Fikri ve Felsefi Yönüyle Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, 11 Temmuz Akşehir, Konya: 1990, s. 52–56.
- Turhan, Mümtaz; Kültür Değişmeleri, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul: 1987.
- Türk Ansiklopedisi; C 6, İstanbul: 1971.
- Türk Dil Kurumu; Türkçe Sözlük, C I – C II, 9. Baskı, Ankara: 1998.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi; Dergâh Yayınları, İstanbul: 1978.
- Türkmen, Fikret; “Dede Korkut Hikâyelerinin Anadolu ve Rumeli’de Yaşayan Kolları”, Türk Kültürü Araştırmaları, C 29, Ankara: 1991, s. 345–369.

Türkmen, Fikret; “Komiklik ve Gülme Hakkındaki Görüşler ve Nasreddin Hoca Fıkraları”, Temrin, S 15, İstanbul: 2009, s. 50-53.

Türkmen, Fikret; “Nasreddin Hoca Fıkralarında Söz ve Hareket Komiği”, I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, 15–17 Mayıs 1989, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 1990, s. 361–369.

Türkmen, Fikret; “Nasreddin Hoca Fıkralarının Yayılma Sahaları”, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S 3, İzmir: 1984, s. 141–152.

Türkmen, Fikret; “Yunus Emre’nin Türk ve Dünya Edebiyatındaki Yeri”, Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri, 7–10 Ekim 1991, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 1995, s. 53–59.

Türkmen, Fikret; Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi (Burhaniye Tercümesi) Transkripsiyon, İnceleme, Metin, Akademi Kitabevi, II. Baskı, İzmir: 1999.

Uraz, Murat; “Kıssahanlar, Şettahlar, Meddahlar”, Türk Folkloru Araştırmaları, C 18, S 354, 1979, s. 8535–8539.

Ülper, Hakan; Nasrettin Hoca Fıkralarının Dil Üslup ve Eğitim Yönünden İncelenmesi Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir: 2002. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Ünal, Gıyas; Nasreddin Hoca’nın Eski Yeni Öyküleri ve Öğretileri, Barış Kitapevi, İstanbul: 2005.

Yıldırım, Dursun; “Sözel Eleştiri Türü ve Nasreddin Hoca Bildirileri Üzerine Birkaç Söz”, Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1997, s. 57–58.

Yıldırım, Dursun; Türk Bitiği Araştırma ve İnceleme Yazıları, Akçağ Yayınevi, Ankara: 1998.

Yıldırım, Dursun; Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları, Akçağ Yayınevi, Ankara: 1999.

Yigrimi Üç Ependi Gündogar Halklarının Hekayatları ve Rovayatları, Rusçadan Tercüme Eden: O. Akmemmedov, Magarîf, Aşgabat: 1994.

Yüce, Kemal; “Nasreddin Hoca Fıkralarında Kültür Değişmeleri”, Uluslararası Nasreddin Hoca Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri, İzmir 24–26 Aralık 1996, hzl. Alev Kâhya Birgül, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 1997.

Yüksel Ahmet Halûk; İkna ve Konuşma, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir: 2005.

Zielke, Wolfgang; Sözsüz Konuşma, çev. Esat Mermi, Say Yayınları, İstanbul: 1993.

ÖZET

Tezimizin konusunu, Türk dünyasında zincirleme bir çoğalma ve zenginleşmeyle fıkraları yayılan Nasreddin Hoca'nın fıkralarındaki mizah unsuru oluşturmaktadır. Bunun cevabını bulabilmek için günümüzde bütün dünyada insanların nelere güldüğünü açıklamaya çalışan görüşleri inceleyip Nasreddin Hoca fıkralarının bu görüşlerden nerelere yerleşebilir sorusuna cevap aramaya çalıştık.

Ayrıca mizah konusunda çokça münakaşa edilen yeni teorilerden ve bu teorilerle Nasreddin Hoca fıkralarının nasıl tahlil edilebileceği hususunda görüşlerimizi dile getirdik. Özellikle bu teoriler içinde en çok taraftar bulan ve gerçekten gülme ve mizah konusunda oldukça geniş ufuklar açan Üstünlük Teorisi, Uyumsuzluk (zıtlık) Teorisi, Rahatlama Teorisi çalışmamızda kullandığımız teoriler olmuştur.

Tezimizde Nasreddin Hoca fıkraları tipine uygun olduğunu düşündüğümüz 444 fıkra metnini kullandık.

Bizim için fıkra metninin kendisi incelemede esas kaynak olmuştur. Önemli olan fıkra metinlerindeki komik unsur ve sonrasında bu metinlerde hangilerinin hangi teoriye göre tahlil edileceği meselesidir.

ABSTRACT

Theme of our dissertation is the humor factor in Nasreddin Hodja jokes which outspreaded in Turkish societies with a chaining effect for almost 500 years. In order to find the appropriate basis for our thesis, we searched for the views trying to explain the things that people laugh at and therefore place Nasreddin Hodja jokes among those views.

We also mentioned our views about widely argued new theories on humor and how to analyze Nasreddin Hodja jokes with these new theories. We used three theories in our study which are mostly supported and open up new aspects about laughing and humor; Theory of Advantage, Theory of Contrast and Theory of Relaxation.

We used 444 joke texts in our study which we believe that they are suitable to Nasreddin Hodja jokes.

Joke text itself has been the real source for our analysis. Main issues are the funny factors in the joke texts and then more important is to determine the most appropriate theory to analyze the joke texts.